

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**EVLIYA ÇELEBİ
SEYAHATNÂMESİ'NDEKİ (1. CİLT)
MESLEK ADLARI ÜZERİNE BİR DİL
İNCELEMESİ**

Murat ÖZGAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS - 2018**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**EVLİYA ÇELEBİ
SEYAHATNÂMESİ'NDEKİ (1. CİLT)
MESLEK ADLARI ÜZERİNE BİR DİL
İNCELEMESİ**

**DANIŞMAN: Dr. Öğretim Üyesi Sadi GEDİK
JÜRİ : Doç. Dr. Yakup POYRAZ
JÜRİ : Dr. Öğretim Üyesi Abdullah DEMİRAL**

Murat ÖZGAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS - 2018**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ'NDEKİ (1. CİLT) MESLEK ADLARI ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ

Murat ÖZGAN

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Sadi GEDİK

Yıl : 2018, Sayfa: 163 + VII

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Sadi GEDİK (Başkan)
: Doç. Dr. Yakup POYRAZ (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DEMİRAL (Üye)

Bu çalışmamızda Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildindeki meslek adları içerik bakımından sınıflandırılmış ve meslek adlarının morfolojik, etimolojik ve semantik incelemeleri yapılmıştır.

Evliya Çelebi'nin İstanbul'da düzenlenen esnaf alayını yazdığı bölümle birlikte Seyahatnâme'nin birinci cildi tamamen taranmış ve 2139 meslek adı tespit edilmiştir. 2139 meslek adı sınıflandırılmış ve 29 bölümde değerlendirilmiştir. Meslek adları incelenirken sözcüğün kökeni, aldığı ekler, sözcüğün açıklaması ve meslek adının metinde geçtiği sayfa numaraları sırası takip edilmiştir. Seyahatnâme'nin birinci cildindeki meslek adlarında Türkçe ile beraber 19 dil kullanılmıştır. Ayrıca meslek adlarının türetilmesinde çok çeşitli eklerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmamızdaki amaç; Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildindeki meslek adlarından hareketle 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin zenginliğini ortaya koymak ve dönemin sosyal, kültürel, ekonomik hayatıyla ilgili ipuçlarına ulaşmaktır.

Anahtar Kelimeler: Evliya Çelebi, Seyahatnâme, Meslek Adları, Dil İncelemesi

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY

ABSTRACT

MA THESIS

A LANGUAGE STUDY ON THE PROFESSIONS
IN THE FIRST VOLUME OF EVLIYA CELEBI'S
SEYAHATNAME

Murat ÖZGAN

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Sadi GEDİK

Year : 2018, Pages: 163 + VII

Jury : Asst. Prof. Dr. Sadi GEDİK (Chairperson)
: Associate Prof. Dr. Yakup POYRAZ (Member)
: Asst. Prof. Dr. Abdullah DEMİRAL (Member)

In this study, the professions in the first volume of Evliya Celebi's Seyahatname was classified in terms of content. Morphologic, etymological and semantical studies of professions were carried out.

With the chapter of Evliya Çelebi wrote the craftsman parade in İstanbul, the first volume of Seyahatname was completely scanned and 2139 professions were detected. 2139 professions were classified and evaluated in 29 chapters. When examining the professions, the origin of the word, the suffixes it received, the description of the word and the page numbers that the profession was located were examined in sequence. 19 languages with Turkish were used in the professions in the first volume of Seyahatname. In addition, it was detected that a wide variety of suffixes were used in the lexicalization of professions.

The purpose of our study is reveal the wealth of the 17th century of Ottoman Turkish with the professions in the first volume of Evliya Celebi's Seyahatname and reach clues about the social, cultural and economic life of the period.

Keywords: Evliya Celebi, Seyahatname, Professions, Language Study

ÖN SÖZ

Sadece Türk edebiyatının değil dünya edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Evliya Çelebi, Seyahatnâme adını verdiği 10 ciltlik eseriyle Türk ve dünya edebiyatına en değerli kültür hazinelerinden birini kazandırmıştır.

Kendisinden *seyyâh-ı âlem ve nedîm-i benî âdem* diye bahseden Evliya Çelebi, bir rüyayla başlayan gezginlik serüvenini ömrünün neredeyse tamamında sürdürmüş, yıllarca at üzerinde seyahat etmiştir. Seyahat ettiği yerler hakkında gözlemler yapmış, bilgiler vermiş, başından geçen olayları kuvvetli mizah gücü ve akıcı diliyle kaleme almıştır.

Meslekler; bir toplumun sosyal, ekonomik, siyasî, sanatsal ve kültürel hayatı hakkında önemli ipuçları vermektedirler. Türkler, tarihin ilk dönemlerinden bu yana farklı farklı iş kollarında faaliyet göstermişler ve Türk kültür tarihi için önemli ürünler ortaya koymuşlardır. İşte bu noktada meslek adlarının ve buna bağlı olarak dil malzemesinin zenginliği ve çeşitliliği Türk sosyal hayatının hareketliliğini göstermesi açısından önemlidir.

Çalışmamızda Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildindeki meslek adlarından elde ettiğimiz dil verilerinden hareketle dönemin dil zenginliğini ve buna bağlı olarak 17. yüzyılda Osmanlı toplumunun fertlerinin faaliyet gösterdiği iş alanlarını, sosyal ve ekonomik hayattaki etkinliklerini gözler önüne sermek amaçlanmıştır. Böylelikle günümüzde unutulmuş veyahut kullanımdan kalkmış meslek adları ortaya çıkarılacaktır. Tez çalışmamızda kaynak olarak Yapı Kredi Yayınları'nın Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı tarafından hazırlanan *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini* (2006) adlı kitabı alınmıştır.

Çalışmamız; Giriş, Meslek Adlarının Sınıflandırılması ve Sonuç olmak üzere 3 ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Evliya Çelebi ve Seyahatnâmesi hakkında bilgiler verilmiş, çalışmanın konusu, kapsamı, amacı ve yöntemi ortaya konmuştur. Meslek Adlarının Sınıflandırılması bölümünde önce Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından bu yana Türkçedeki meslek adlarının gelişimi hakkında bilgiler verilmiş daha sonra ise Seyahatnâme'nin birinci cildinde tespit ettiğimiz 2139 meslek adı en çok meslek adını barındıran bölümden en azını barındıran bölüme doğru sıralanan 29 bölümde sınıflandırılmıştır. Her bölümde meslek adları alfabetik sırayla verilmiş olup meslek adlarının etimolojik, morfolojik ve semantik incelemesi yapılmıştır. Meslek adları incelenirken sözcüğün kökeni, aldığı ekler, sözcüğün açıklaması ve meslek adının metinde geçtiği sayfa numaraları sırası takip edilmiştir. Ayrıca her bölümde meslek adları hakkında istatistiksel bilgiler sunulmuş, birtakım tespitler yapılmıştır. Meslek adlarının açıklaması yapılırken incelenen meslek hakkında Evliya Çelebi'nin aktardığı bilgilerden, belli başlı sözlüklerden ve incelenen meslek hakkında ilgili kaynaklardan yararlanılmıştır. Bunlara ek olarak meslek adlarının Seyahatnâme'de geçtiği sayfa numaraları da belirtilerek her meslek adının metindeki sıklık derecesi belirlenmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen dil verileri ve istatistiksel bilgiler değerlendirilmiş, bu dil verilerinden hareketle birtakım tespitlerde bulunulmuştur.

Tez çalışmasının başlangıcından bitimine kadar görüş ve önerilerinden yararlandığım, benden yardımlarını esirgemeyen kıymetli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sadı GEDİK'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez çalışması boyunca maddi manevi desteklerini hissettiğim, bugünlere gelmemde çok büyük emekleri olan aileme teşekkür ederim.

Murat ÖZGAN
Ağustos - 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Evliya Çelebi	1
1.1.1. Evliya Çelebi'nin Adı ve Unvanları.....	1
1.1.2. Doğumu.....	1
1.1.3. Dış Görünüşü ve Kişiliği.....	1
1.1.4. Ailesi	2
1.1.5. Eğitimi.....	3
1.1.6. Meslekleri.....	3
1.1.7. Seyahatleri.....	4
1.1.8. Ölümü.....	5
1.1.9. Eserleri	6
1.2. Seyahatnâme.....	6
1.2.1. Yazılış Tarihi ve Amacı	6
1.2.2. İçerik Özellikleri	7
1.2.3. Dil ve Üslup Özellikleri	8
1.2.4. Nüshaları	9
1.2.5. Baskı ve Yayınları.....	10
1.3. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı	11
1.4. Çalışmanın Amacı	12
1.5. Çalışmada İzlenen Yöntemler	13
2. MESLEK ADLARININ SINIFLANDIRILMASI	14
2.1. Müzik, Eğlence ve Gösteri Hayatıyla İlgili Meslek Adları	17
2.2. Gıda ve Beslenmeyle İlgili Meslek Adları	30
2.3. Endüstri ve Zanaatla İlgili Meslek Adları	42
2.3.1. Eşya ve Aletlerin Yapımı ve Onarımıyla İlgili Meslek Adları	42
2.3.2. Silah Yapımıyla İlgili Meslek Adları	50
2.4. Güvenlikle İlgili Meslek Adları.....	54
2.4.1. Askerlikle İlgili Meslek Adları	54
2.4.2. İç Güvenlikle İlgili Meslek Adları	62
2.5. Giyim ve Tekstille İlgili Meslek Adları	65
2.6. Ticaretle İlgili Meslek Adları	73
2.7. Yöneticilik ve İdari Hizmetlerle İlgili Meslek Adları	80
2.8. Dinle İlgili Meslek Adları	90
2.8.1. Müslümanlıkla İlgili Meslek Adları.....	90
2.8.2. Hristiyanlık ve Yahudilikle İlgili Meslek Adları	93
2.8.3. Cenaze İşleriyle İlgili Meslek Adları	95
2.9. İnşaat İşleriyle İlgili Meslek Adları.....	96
2.10. Saray Hizmeti ve Gündelik İşlerle İlgili Meslek Adları.....	101
2.11. Hayvancılık ve Ziraatla İlgili Meslek Adları.....	106
2.11.1. Hayvancılıkla İlgili Meslek Adları.....	106
2.11.2. Ziraatla İlgili Meslek Adları.....	109
2.12. Denizcilikle İlgili Meslek Adları	111

2.13. Maliyeye İlgili Meslek Adları	116
2.14. Esnaf, Zanaatkâr ve Bunların Teşkilatlarıyla İlgili Meslek Adları	122
2.15. Avcılıkla İlgili Meslek Adları	125
2.16. Eğitim-Öğretim Hayatıyla İlgili Meslek Adları	128
2.17. Adaletle İlgili Meslek Adları	131
2.18. Yasal Olmayan İşlerle İlgili Meslek Adları.....	134
2.19. Aktarlıkla İlgili Meslek Adları	137
2.20. Sağlıkla İlgili Meslek Adları	140
2.21. Sanat ve Edebiyatla İlgili Meslek Adları.....	142
2.22. Ulaşım ve Taşımacılıkla İlgili Meslek Adları	144
2.23. Yazışma ve Evrak İşleriyle İlgili Meslek Adları	146
2.24. Haberleşme ve İletişimle İlgili Meslek Adları	148
2.25. Temizlikle İlgili Meslek Adları	150
2.26. Büyü, Fal ve Astrolojiyle İlgili Meslek Adları.....	155
2.27. Madencilikle İlgili Meslek Adları	156
2.28. Dilencilikle İlgili Meslek Adları	157
2.29. Seyahatle İlgili Meslek Adları	158
3. SONUÇ	159
KAYNAKLAR	161
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

ESER ADLARI

KBS: Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü

ÖTS: Ötüken Türkçe Sözlük

TAS: Tarama Sözlüğü

TES: Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü

TDTS: Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü

TS: Türkçe Sözlük

DİL ADLARI

Alm.: Almanca

Ar.: Arapça

Bulg. : Bulgarca

Çin.: Çince

Çoc. d.: Çocuk dili

Erm.: Ermenice

Far.: Farsça

Fra.: Fransızca

Hırv.: Hırvatça

Hint.: Hintçe

İbr.: İbranice

İng.: İngilizce

İsp.: İspanyolca

İsv.: İsveççe

İta.: İtalyanca

Lad.: Ladino (Yahudi İspanyolcası)

Lat.: Latince

Leh.: Lehçe

Mac.: Macarca

Moğ.: Moğolca

O.T. Orta Türkçe

Pol.: Polonezce

Rum.: Rumca

Rumen.: Rumence

Sansk.: Sanskritçe

Sırp.: Sırpça

Slav.: Slavca

T.: Türkçe

Uyg.: Uygurca

DİĞER KISALTMALAR

Ağz.: Ağızlarda

Bkz.: Bakınız

Öa.: Özel ad

Ünl.: Ünlem

vb.: Ve başkaları, ve benzerleri, ve bunun gibi

Yans.: Yansıma sözcük

1. GİRİŞ

1.1. Evliya Çelebi

Bu bölümde Evliya Çelebi hakkında birtakım bilgiler verilecektir.

1.1.1. Evliya Çelebi'nin Adı ve Unvanları

Gelmiş geçmiş en büyük gezginlerden biri olan Evliya Çelebi'nin gerçek adının ne olduğu tartışmalıdır.

Evliya Çelebi ile ilgili bilgiler çoğunlukla kendi eseri olan Seyahatname'den elde edilmiştir ve bu eserde adı Evliya Çelebi olarak geçtiği için, bunun dışında bir adı olup olmadığı bilinmemektedir. Bir görüşe göre babası, devrin büyük imamlarından Evliya Mehmet Efendi'ye çok saygı duyduğu için oğlunun ismini Evliya koymuştur; diğer bir görüşe göre ise Evliya kendisi hocasına saygısından bu ismi almıştır” (Çelik Şavk, 2011: 1).

Herkesçe bilinen Çelebi unvanı dışında kendisinden Seyahatnâme'de *seyyâh-ı âlem ve nedîm-i benî âdem* diye bahsetmiştir. “Kendisinden söz ederken *hakîr* ‘değersiz, aşağı, bayağı’, *fakîr*, *bî-riyâ* ‘özü sözü bir, doğru, dürüst’ sıfatlarını kullandığı görülür” (Akalm, 2011: 12).

1.1.2. Doğumu

Evliya Çelebi, 25 Mart 1611'de İstanbul'un Unkapanı semtinde dünyaya gelmiştir. “Ancak kimi kaynaklarda onun, Kütahya'nın günümüzde Saray Mahallesi diye bilinen Zeryen Mahallesi'nde doğduğundan da bahseder” (Çelik Şavk, 2011: 2). Kendisi Seyahatnâme'de doğumunu şu şekilde anlatmıştır:

“Bu hakir, kusurlu ve iki yüzlü olmayan Derviş Mehmed Zillî oğlu Evliya, ana rahminden doğup yeryüzüne ayak bastığımız bu Sultan Ahmed Han'ın saltanatı dönemidir. 1020 Muharrem'in onuncu günü [25.03.1611] Aşure günü dünyaya gelmişiz” (1/170).

1.1.3. Dış Görünüşü ve Kişiliği

Hayatı boyunca hiç evlenmeyen Evliya Çelebi, sakalını tıraş ettiğini eserinde belirtmiştir. “Seyahatname'nin birkaç yerinde kendisini anlatırken sakalının tıraş olduğunu özellikle belirtir. Hatta bir keresinde akıncılara katılması istendiğinde kırk altı yıldır saçını sakalını tıraş etmekle *çullaki* ‘dımızlak’ Kalenderi dervişlerine döndüğünü söyleyerek bu işten kurtulduğunu yazar” (Akalm, 2011: 12).

“Senelerce at üzerinde seyahat etmiş olması, cirit oynadığını ve iyi silah kullandığını belirtmesi, Evliya Çelebi'nin çevik ve sağlıklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir” (Çelik Şavk, 2011: 2).

Evliya Çelebi'nin kafası, gövdesine göre büyüktü. 10. ciltte Sebil-i Allâm Ovasında bulunan bir alaca taştan söz ederken kafasının büyük olduğunu yazar. Evliya Çelebi gençliğinde zayıf, ince yapılı bir delikanlıdır. Hatta görünüşü çocuksudur. Saraya girdiğinde ufak tefek zayıf ve çocuk görünümlü olduğunu söylüyor. Uzun boylu ve iri yapılı değildir (Kahraman, 2013: 37).

Yolculuklarında pek çok tehlike atlatan, katıldığını yazdığı yirmi iki savaşta ciddi bir yara almayan Evliya Çelebi, Seydi Ahmed Paşa'nın şaka olsun diye attığı ciridin yüzüne gelmesi nedeniyle dört dişini kaybetmiştir. Evliya Çelebi bu yüzden Kur'an okuması sırasında bazı sesleri çıkaramadığı belirtiyor:

Hazret-i Kur'an-ı Azîmi ve Furkan-ı Mecîdi tilâvet ederken mehâric-i hurûfun savt-ı sagîr ile edâ olunur, sin ve şın ve sad ve zâ ve dal misillü hurûfların kemâ hüve hakkahu edâ-yı mehâric-i hurûf edemez olduk.

Evliya Çelebi'nin çıkartmakta zorlandığı bu seslere bakarak ön dişlerinin kırılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Ancak Viyana'da tanıştığı bir diş hekimi olağanüstü yöntemle dişlerini tedavi etmiştir (Akalın, 2011: 16-18).

Evliya Çelebi; nükteci kişiliği, akıcı üslubu ve zengin hayal gücüyle döneminde sarayda aranılan bir şahsiyet olmuştur. Bu sayede saray çevresinde ve gittiği yerlerde kendisini çok çabuk kabul ettirmiştir.

“Çelebi, eserinde kendisinin de bir kahramanı olduğu olaylardan anlaşıldığı kadarıyla uysal yaradılışı, zekası, gelişmiş mizah gücü ve kültürü sayesinde girdiği ortamların neşesi olan ve aranan sevimli bir kişidir” (Çelik Şavk, 2011: 3).

“Alçak gönüllülüğü sayesinde herkesle iyi geçinmesi dostlarının sayısını çoğaltmıştı. Seyahatlerinde maiyetinde bulunduğu vali ve serdarlarla da arası gayet iyi idi. Ancak onların zaaflarını yakaladığı an bunları belirtmekten de geri durmamıştır” (İlgürel, 1995: 532).

“Evliya Çelebi, çok iyi bir gözlemcidir. Kendi düşüncesine ve anlayışına aykırı düşen şeyleri rahatlıkla eleştirmiştir. Kendi insanlarını, akrabalarını, en yakınında olduğu ve mensubiyetinden onur duyduğu Melek Ahmed Paşa'yı, hatta padişahı bile eleştirmekten geri durmamıştır” (Kahraman, 2013: 52).

“Dini inançları güçlüdür, hafızdır, çocukluğundan beri hiçbir haram ve keyif verici şeyi tatmamıştır. Dini görevlerini eksiksiz yerine getirmektedir” (Kahraman, 2013: 40).

Bununla beraber hayatın bazı zevklerinden de geri kalmamış bir zevk ehlidir. İstanbul'un her türlü eğlence ve mesire yerlerini bilir, şehrin ne kadar meddahı, mukallidi, sazende ve hanendesi varsa hepsini tanır. Hatta İslamiyet'in yasaklamış olmasından dolayı kendisinin kullanmamasına rağmen evinde gelen misafirleri için çeşitli içki ve keyif verici maddeler bulundurmaktadır (Dülger, 2006: 3).

1.1.4. Ailesi

“Büyük dedesi Fatih Sultan Mehmed'in bayraktarlarından olup İstanbul'un fethine katılmış olan Yavuz Er Bey'dir. Babası ise Saray-ı Âmire'nin kuyumcubaşısı Derviş Mehmed Zillî Efendi'dir. Annesi Abaza'dır ve ileride hayatında çok önemli yeri olacak Melek Ahmed Paşa'nın akrabasıdır” (Kahraman, 2013: 13).

Aslen Kütahyalı olan Evliya Çelebi, soyunun Ahmet Yesevi'ye kadar ulaştığını Seyahatnâme'de belirtmiştir.

“Atası Ece Yakup, Osmanlıların atası Ertuğrul ile birlikte Maveraünnehrdeki Mahan'dan gelmiş, ya da Kütahya'da doğmuştur ve Sultan Orhan'ın sütkardeşidir. Evliya Çelebi'nin ailesi, İstanbul'un fethinden sonra Kütahya'dan buraya gelip Unkapanı yöresine yerleşmiştir” (Çelik Şavk, 2011: 6).

Evliya Çelebi'nin kaç kardeşi olduğu ve hangilerinin kendisinden büyük hangilerinin küçük olduğunu bilmiyoruz. Ancak İlyas Paşa ile nişanlanıp İlyas Paşa'nın isyanı sebebiyle babası tarafından verilmeyen ve daha sonra nişanlısı tarafından zorla kaçırılan kız kardeşinin büyük olduğunu kendisi de belirtmektedir (Kahraman, 2013: 35).

Evliya Çelebi bunun dışında Mahmud adında bir erkek kardeşinden eserinde bahsetmiştir.

“Evliya Çelebi hiç evlenmemiştir. Ömrü boyunca bekâr yaşamıştır. Genç yaşlarda başlayan uzun seyahatlerin evlilik hayatına pek de müsaade etmeyeceği aşikârdır” (Kahraman, 2013: 43).

1.1.5. Eğitimi

Seyahatnamedeki dağınık bilgilere göre Evliya, eğitiminin ilk aşamasında daha çok babasının Unkapanı Pazar yerindeki dükkânına gelen bilgili ve çok yönlü tanıdıklardan yararlanmışır (Çelik Şavk, 2011: 8).

Evliya Çelebi, babasının sarayda ser-zergerân-ı hassâ yani kuyumcubaşı olması dolayısıyla zamanının önemli hocalarından eğitim almıştır. Şeyhülislam Hamid Efendi Medresesi'nde 7 yıl okumuş, Müderris Ahfeş Efendi'den özel ders almıştır. Musiki eğitimini Derviş Ömer Efendi'den alarak iyi bir musiki bilgisine sahip olmuştur (Kahraman, 2013: 17-18).

“Eserinden anlaşıldığı kadarı ile Türkçeyi düzgün, etkili ve sanatsal kullanabilme becerisine sahip olan Evliya, Enderun'da Arapça, Farsça ve Rumca; babasının arkadaşı Simyon Usta'dan ise Latince ve Yunanca öğrenmiştir” (Çelik Şavk, 2011: 9).

“Sarayın kuyumcubaşı olan babasından taş vb. üzerine yazı yazma, resim, şekil oyma sanatı olan hakkâklık öğrenmiştir. Bu sanatını gezilerinde cami, türbe vb. yerlerin duvarlarına yazdığı yazılarda gösterecektir” (Akalm, 2011: 12).

“1635 yılında, akrabası Silahdâr Melek Ahmed Paşa vasıtasıyla Ayasofya Câmii'nde IV. Murad ile tanıştırılan Evliya Çelebi, yüksek seviyede devlet ve bilim adamları ile üst rütbeli askerlerin yetiştiği Enderûn Mektebine kabul edilmiştir” (Çelik Şavk, 2011: 8).

“Saraya girdikten bir süre sonra Silahdar Melek Ahmet Paşa, Ruznameci İbrahim Efendi ve hattat Hasan tarafından IV. Murat'ın huzuruna çıkartılır ve padişahın emri ile sarayın Kılar-ı Has bölümüne alınır. Burada tecvit, hat, musiki gibi konularda dersler alır” (Dülger, 2006: 1-2).

1.1.6. Meslekleri

Evliya Çelebi'yi sadece bir gezgin olarak tanımlamak doğru olmayacaktır. O; savaştan savaşa koşturan bir asker, sesinin güzel olması ve aldığı musiki eğitimi sebebiyle bir müzisyen, bir savaş muhabiri, müezzin, imam, elçi, hattat ve musahiptir.

Devlet ricalinden çok tanıdığı olmasına rağmen ikbal hırsına kapılıp mansıp peşinde koşmayarak hayatını seyahate vakfeden Evliya Çelebi, seyahatlerinde yardımcı olması için zaman zaman mektup götürüp getirmek, köyleri tahrir etmek, vergi toplamak gibi görevleri kabul etmiştir. Bazen elçi kabilelerine katılarak daha emniyetli bir yolculuk yapma fırsatını değerlendirmiştir (İlgürel, 1995: 531).

Evliya Çelebi, saraya girip padişah IV. Murad ile tanıştıktan sonra ona musahiplik yani sohbet arkadaşlığı yapmaya başlamıştır.

Ailesinin maddi durumu iyi olduğu için pek geçim sıkıntısı çekmemiş olan Evliya, Enderun eğitiminden sonra saraya musâhib (sohbetçi, sohbet arkadaşı) olarak kabul edilmiş ve daha sonra da aylık 40 akçe ile sipahiler zümresine katılmıştır. Seyahatlerinin büyük bir kısmını da resmi görevli sıfatıyla gerçekleştirmiş veya çeşitli görevler için gittiği ülkeleri seyahatinin bir parçası olarak değerlendirmiştir.

Değişik alanlarda görev yapmıştır. Sesinin güzel olduğu bilinen Çelebi, şarkı-gazel okur, ezana kalkar, imam bulunmadığı durumlarda namaz kıldırır. Güler yüzlü, hoşsohbet, kimsenin kalbini kırmayan, herkesle hoş geçinen bir kişi olduğu için de kısa bir zamanda sarayda ün yapmıştır. Böylece, 1630 yılında başlayan sarayla bağlantısı inişli çıkışlı olsa da son zamanlarına kadar sürmüştür (Çelik Şavk, 2011: 9).

“Evliya Çelebi aynı zamanda hattattır. Karahisari tarzında yazdığını söyler ama kendi hattatlığını pek beğenmez. Hatt-ı müstekrehimizle diye söze başlar, ardından da ne yazdığını belirtir” (Kahraman, 2013: 48).

1.1.7. Seyahatleri

Evliya Çelebi'nin seyahate başlama düşüncesinin oluşmasında öğrenme isteği ve merakının önemli bir rolü vardır. Seyahat merakının oluşmasında babasından ve babasının çevresinden duyduğu hikâyelerin, seyahat anılarının etkisi olduğu bilinmektedir. Kendisi ise seyahatlerinin sebebini gördüğü bir rüyaya dayandırmaktadır.

“Evliya Çelebi, Seyahatname’de seyahatlere başlama öyküsünü bir rüyaya dayandırır. Simgesel motifler barındıran ve babasına seyahat fikrini kabul ettirmeye yönelik kurgulanmış olan rüya, eserin başlarında kendi ağzından anlatılmaktadır” (Çelik Şavk, 2011: 9).

Çelebi, gördüğü rüyayı eserinin başında *Hikmet-i Hudâ sebab-i seyâhat ve geşt ü güzâr-ı vilâyet* adını verdiği başlıkta anlatmıştır. Kendisinin aktardığına göre rüyayı 1040 Muharrem’inin aşure gecesi yani 19 Ağustos 1630 tarihinde görmüştür. Rüyasında Hz. Muhammed’i gören Evliya Çelebi, “Şefâat yâ Resûlullah!” demek yerine heyecandan “Seyâhat yâ Resûlullah!” demiştir.

“Evliya Çelebi, rüyasını Kasımpaşa Mevlevihanesi şeyhi Abdullah Dede’ye anlatmıştır. Şeyh, bu rüyanın hayırlı olduğunu ve mutlaka seyahate çıkması gerektiğini tavsiye etmiştir” (Çelik Şavk, 2011: 12). Gördüğü bu rüyadan sonra Evliya Çelebi, Türk edebiyatının en kıymetli eserlerinden biri olan 10 ciltlik Seyahatnâme’ye kaynaklık eden seyahatlerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Babası ilk başta seyahat fikrine sıcak bakmasa da Evliya Çelebi, ilk olarak İstanbul’dan başlayarak seyahatlerini gerçekleştirmiştir.

Babası Evliya Çelebi'nin İstanbul dışına çıkmasına uzun zaman karşı koymuş ve izin vermemiştir. Ancak 1640'ta, eski dostu Okçuzâde Ahmed Çelebi ile gizlice Bursa'ya giden Evliya Çelebi'nin bu yolculuğu bir ay sürmüş, dönüşünde artık oğlunu tutamayacağını anlayan babası, seyahate çıkmasına izin vermiştir (Çelik Şavk, 2011: 12).

70 yılı aşkın bir hayat yaşamış ve bu ömrünün 50 yılını seyahatlerde geçirmiş olan Evliya, 26 milyon kilometrekare yüzölçümüne sahip, 3 kıta imparatorluğu olan muazzam devletin hemen her tarafını gezmiştir. Anadolu, Rumeli, Suriye, Irak, Mısır, Girit, Hicaz, Ukrayna, Romanya, Slovakya, Transilvanya, Moldovya, Avusturya, Macaristan, Polonya, Almanya, Hollanda, Bosna-Hersek, Dalmaçya, Güney Rusya, Kırım, Kafkasya, İran, Mısır, Habeşistan ve Sudan'a kadar gitmiştir (Çelik Şavk, 2011: 22).

Evliya Çelebi'nin seyahat programı şu şekildedir:

27 Nisan 1640 Bursa-İstanbul-İzmit

Ağustos 1640 Trabzon-Karadeniz'de fırtına

Ekim 1640 İstanbul

1645 Hanya Seferi

1646 Erzurum-Azerbaycan-Ermenistan-Gürcistan

1647 Celali İsyanları?

Temmuz 1648 İstanbul

Eylül 1648 Şam

1649 Sivas

Temmuz 1650 İstanbul

1651 Özi-Silistre-Sofya

1653 İstanbul

1655 Van-Bağdat

1656 Van
Mayıs 1657 Özi
1658 İstanbul
1659 Batı Anadolu-Bozcaada
1660 Eflak-Boğdan Seferleri Split-Hırvatistan
1661 Sofya-Macaristan
Şubat 1662 Arnavutluk
1663 Macaristan
12-22 Ekim 1663 Amsterdam
1664 Raab-St.Gotthard
Nisan 1665 Viyana
Kış 1665-1666 Viyana-Budapeşte-Oçakov
1666 Krakow-Kırım-Bahçesaray-Dağıstan
1667 Terek-Astrahan-Saratov-Kazan-(Ural)-Kalmukya-Azov
1671 İstanbul-Kütahya-Manisa-İzmir-Saqız Adası-Rodos-Adana-Haleb-Kudüs
1672 Medine-Mekke-Medine-Kahire (Çelik Şavk, 2011: 23).

1.1.8. Ölümü

Evliya Çelebi'nin ne zaman ve nerede öldüğü ise tam olarak bilinmemektedir. “Bir kısım araştırmacı onun 71 yaşlarında, 1682 yıllarına doğru İstanbul'da öldüğünü; bir kısım araştırmacı ise 1682'de Mısır'dan dönerken yolda ya da İstanbul'da öldüğünü belirtmektedir” (Çelik Şavk, 2011: 15).

“Ünlü seyyahın nerede öldüğü ve gömüldüğüne dair elimizde kesin bilgiler olmasa da, Mısır'dan İstanbul'a döndükten sonra öldüğüne ve Meyyitzade kabri civarındaki aile kabristanlığına gömüldüğüne dair iddialar vardır” (Dülger, 2006: 1-2).

Kitabını yazmaya başladığında bütün seyahatini bitirip Mısır'a yerleştiğini ve burada müsveddelerini bir araya getirerek işe giriştiğini yazar. Seyahatname'nin çeşitli yerlerinde 7 iklim, 18 padişahlık ve krallık yeri 51 yıl boyunca gezip dolaştım diye değişik vesilelerle defalarca zikreder. Seyahate 1050/1640 yılında Eminönü'nden hareketle Bursa'ya giderek başlamıştır. Bu tarihi esas aldığımızda, tahmini ölüm tarihi biraz daha ileri gitmektedir. Hicri olarak 1101 tarihini bulur ki bu da miladi 1690 yılına tekabül eder. O takdirde bu tarihte eserini yazmaya başlamış demektir. Vefatı da haliyle birkaç yıl sonra olacaktır. Ancak bu ihtimal çok zor gözükmektedir. Eğer meşhur rüyayı görüp İstanbul'u gezip dolaşmaya başladığı esas alınacak olursa o zaman 1040 yılında rüya gördüğüne göre 1091/1680 yılına denk gelmektedir. Bu ihtimal karşısında 1680 yılında bütün seyahatleri tamamlayıp köşesine çekilerek eserini toparlayıp yazmaya başladığını düşünebiliriz. Zira Mısır'a 1671 yılında gitmiştir. 2 yıl boyunca Nil'e kadar uzanan Afrika yolculuğu vardır. Aradan birkaç sene geçtikten sonra, 1 Cemaziyelevvel 1087/12 Temmuz 1676 tarihinde Mısır'a vali olarak tayin edilen Abdurrahman Paşa'yı karşılamaya gitmiştir. Bu tarihten sonra herhangi bir seyahati olup olmadığına dair kayıt yoktur. 10. cildin sonunda sadece 1094/1683 tarihi kayıtlıdır. Kitabın bitişine dair düşürdüğü tarih mısrasında da tarih kısmı boş bırakılmıştır. Böylece buradan da bir sonuç çıkmamaktadır. Yani eserinin hangi tarihte bitirildiği anlaşılmamaktadır. Şu ana kadar edindiğimiz bilgiler ışığında Evliya Çelebi'nin Viyana bozgununu duyduğunu ve 1685 yılında hayatta olduğu sonucuna varıyoruz (Kahraman, 2013: 24).

1.1.9. Eserleri

Evliya Çelebi'yi büyük bir şöhrete kavuşturan *Seyahatnâme*, şüphesiz ki Türk ve Dünya edebiyatının en kıymetli eserlerindedir. *Seyahatnâme* hakkında bilgiler bir sonraki bölümde verilmiştir. Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme* dışında *Şakanâme* adlı bir eseri daha bulunduğu bilinmektedir.

Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'de verdiği bir bilgiden *Şakaname* adlı bir eserinin daha olduğunu öğreniyoruz. Dönemindeki abdalları, melamileri, meczupları anlatırken Papas Divane hakkında “*Bu bir eğlencelik kefare idi ki her gören adam davranışlarından, hareketlerinden ve sözlerinden hoşlanıp hayran kalırdı. Bütün ileri gelenlerce bilinen bir divane idi*” diye bilgi veren Evliya Çelebi bu bölüme derkenar olarak şunu yazar:

Şakanâme'mizde taklîdi mufassal tahrîr olunmuştur.

Herhangi bir nüshası ele geçmeyen ve hiçbir kaynakta hakkında bilgiye ulaşılamayan *Şakaname*'nin içeriği konusunda bilgi vermek mümkün değildir. Evliya'nın böyle bir eseri varsa değindiği bölümde yer alan bilgiler göz önünde bulundurularak *Şakaname*'de dönemin tanınmış kişileriyle ilgili nüktelere, başlarından geçen ilginç olaylara ve onların taklitlerine yer verdiği söylenebilir (Akalın, 2011: 34).

1.2. Seyahatnâme

“*Seyahatname, İslam edebiyatının, belki de dünya edebiyatının en uzun ve kapsamlı seyahat anlatısıdır*” (Dankoff, 2010: 29).

Ünlü romancımız ve edebiyat araştırmacımız Ahmet Hamdi Tanpınar “*Ben Evliya Çelebi'yi tenkit etmek için değil, ona inanmak için okurum. Ve bu yüzden de daima kârlı çıkarım*” diyerek Evliya Çelebi'ye ve *Seyahatname*'ye yaklaşımını ortaya koymuştur.

Divanü Lugâti't- Türk, Kutadgu Bilig ve Seyahatname gibi Türk dilinin anıtsal eserleri üzerine yetkin ve ilgi çekici çalışmalar yapan Robert Dankoff ise *Seyahatname*'yi akla yakın bir gerçekçilikle harikalar ve mucizeler aşkı arasında salınan Osmanlı zihniyetinin edebi düzlemdeki muazzam bir örneği olarak görür (Akalın, 2011:32).

“*Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Türk kültür tarihi bakımından oldukça önemli bir külliyat niteliği taşımaktadır*” (İlgürel, 1995: 533).

1.2.1. Yazılış Tarihi ve Amacı

“*Seyahatname 17. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nun en geniş sınırlara ulaştığı 1683 Viyana bozgunu öncesi yıllarında yazılmıştır*” (Çelik Şavk, 2011: 18).

Seyahatnamenin yazılış amacı Dankoff (2010: 40)'a göre Osmanlı İmparatorluğu'nun ve çevresinin eksiksiz bir tasvirini ve seyahatlerin eksiksiz bir kaydını sunmaktır.

Evliya Çelebi, *Seyahatname*'de seyahatlere başlama öyküsünü bir rüyaya dayandırır. Simgesel motifler barındıran ve babasına seyahat fikrini kabul ettirmeye yönelik kurgulanmış olan rüya, eserin başlarında kendi ağzından anlatılmaktadır. Evliya Çelebi, 19 Ağustos 1630 gecesi, rüyâsında, Yemiş İskelesindeki Ahi Çelebi Câmii'nde kalabalık bir cemaat arasında Peygamber efendimizi (sallallahu aleyhi ve sellem) görmüş, huzûruna varınca; “Şefâat yâ Resûlallah!” diyecekken, heyecanla; “Seyâhat yâ Resûlallah!” demiştir. Peygamber efendimiz de tebessüm ederek bu gence hem şefâatini müjdelemiş, hem de seyâhati ihsân etmiş, orada bulunan Sa'd

bin Ebî Vakkas da gezdiği yerleri ve gördüklerini yazmasını tavsiye etmiştir (Çelik Şavk, 2011: 9).

1.2.2. İçerik Özellikleri

Seyahatnâme 10 ciltten oluşmaktadır. “Seyahatname’nin 10. cildi eksik bir şekilde birdenbire bitmektedir” (İlgürel, 1995: 531).

Evliya’nın İstanbul tasviri, hiç tartışmasız bu kent üzerine yazılan en iyi rehber kitaptır. Evliya, bize sadece birinci kitabın 270. bölümünü -İstanbul esnaf ve tüccarlarının sultan önünden geçişinin muazzam panoraması-bırakmış olsaydı, yine de en büyük Osmanlı yazarlarından birisi olarak tanınacaktı (Dankoff, 2010: 41).

“Seyahatname’nin bir diğer özelliği de zikrettiği eserlerden gelir. Evliya Çelebi’nin kaynak olarak gösterdiği birkaç eserin kütüphanelerde olmadığı Meşkure Eren tarafından 1960’da yayımlanan bir tezle tespit edilmiştir. Seyahatname bu yönüyle bir eski eser arşivi gibidir” (Çelik Şavk, 2011: 55).

“Evliya Çelebi, Seyahatname’nin pek çok yerinde 18 padişahlık yeri 51 yıl içinde gezip dolaştığını ve bu ülkelerde konuşulan 147 dilden kelimeler topladığını yazar. Hatta son ciltte 18 padişahlık yeri tamamlayıp 19. padişahlık yer olan Mısır kıtasına geldiğini bildirir” (Kahraman, 213: 104).

Seyahatnâme’nin ciltlere göre içeriği şu şekildedir:

1. Cilt: Eserin birinci cildinde 1630-40 yılları arası İstanbul’un târihi, kuşatmaları ve fethi, İstanbul’daki kutsal makamlar, câmiler, Sultan Süleyman Kanunnâmesi, Anadolu ve Rumeli’nin mülkî taksimâtı, çeşitli kimselerin yaptırdığı câmi, medrese, mescit, türbe, tekke, imâret, hastane, konak, kervansaray, sebilhâne, hamamlar... Fâtih Sultan Mehmed zamânından itibaren yetişen vezirler, âlimler, nişancılar, İstanbul esnâfi ve sanatkârları yer almaktadır.
2. Cilt: İkinci ciltte Mudanya ve Bursa, Osmanlı Devletinin kuruluşu, İstanbul’un fethinden önceki Osmanlı sultanları, Bursa’nın âlimleri, vezirleri ve şâirleri, Sinop, Trabzon ve havâlisi, Gürcistan dolayları; Kırım, Karadeniz, Bolu, Amasya, Niksar, Erzurum, Nahçıvan, Tebriz, Baku, Erzurum, Bayburt, Erzincan, Merzifon, Ankara.
3. Cilt: Üçüncü ciltte Üsküdar’dan Şam’a kadar yol boyunca bütün şehir ve kasabalar; Eskişehir, Konya, İskenderun, Tire, Akre, Kızıl Deniz, Ölü Deniz, Urfa, Kayseri, Sivas, İskilik, Rusçuk, Niğbolu, Silistre, Filibe, Edirne, Sofya ve Şumnu şehirleri hakkında geniş bilgiler.
4. Cilt: Dördüncü ciltte İstanbul’dan Van’a kadar yol üzerindeki bütün şehir ve kasabalar; Malatya, Diyarbakır, Mardin, Sincar, Bitlis, Ahlat. Evliya Çelebi’nin elçi olarak İran’a gidişi, İran ve Irak hakkında bilgiler; Tebriz, Erdebil, Kazvin, Kum, Bağdad, Necef/Kufe, Basra, Abadan, Cizre, Musul, Tikrit.
5. Cilt: “Beşinci ciltte Tokat sonra Rumeli, Sarıkamış’tan Avrupa’ya kadar çeşitli ülke ve eyâletler; Kırklareli/Kırkkilise, Varna, İstanbul, Silistre, Hoten, Özi, İznik, Bursa, Gelibolu, Edirne, Belgrad, Temeşvar, Libhova, Yanova, Varad, Sarayevo, Zagrep, Üsküp, Köstence, Sofya, Semendire.
6. Cilt: Altıncı ciltte Macaristan ve Almanya; Temeşvar, Koloşvar, Kaşav, Sibiv, Mohaç, Peç, Budin, Uyvar, Estergon, Belgrad, Dubrovnik, Mostar, Zigetvar, Kanije.
7. Cilt: Yedinci ciltte Avusturya, Kırım, Dağıstan, Çerkezistan, Kıpçak diyarı; Ejderhan havalisi; Belgrad, Viyana, Wallaça, Budapeşte, Oçakov,

Krakow, Kırım, Bahçesaray, Dağıstan, Astrahan, Saratov, Kazan, Kalmukya, Azov.

8. Cilt: VIII. cilt içinde Evliya Çelebi'nin, Azak'tan Kırım'a; Kefe, Bahçesaray, Kılburun, Akkerman, İsmail, Girit olayları, Babadağı, Hasköy, Edirne, Dimetoka, Gümölcine, Drama, Selanik üzerinden bütün Yunanistan ve Mora'yı dolaşarak Hanya, Kandiye, Arnavutluk, Yanya, Tepedelen, Avlonya, Draç, İlbasan, Ohri, Resne, Manastır, İştıp, Tikveş, Cisir-i Mustafa Paşa, Edirne üzerinden İstanbul'a dönüş seyahatleri bulunmaktadır.

9. Cilt: IX. cildin içinde Evliya Çelebi'nin İstanbul'dan hareketle Kütahya, Afyon, Manisa, İzmir, Sakız, Kuşadası, Aydın, Tire, Denizli, Muğla, Bodrum, Ege adaları, Isparta, Antalya, Alanya, Karaman, Silifke, Tarsus, Adana, Maraş, Antep, Kilis, Halep, Lazkiye, Şam, Beyrut, Sayda, Safet, Nablus, Kudüs, Evliya emnkibeleri ile Mekke ve Medîne hakkında geniş bilgiler bulunmaktadır.

10. Cilt: Onuncu ciltte ise Mısır ve çevresi yer almaktadır; Kahire, Tanta, İskenderiye, Nil, Funcistan (Mogadişu, Suakin, Hadendoa, Bahnisa, Feyyum) (Çelik Şavk, 2011: 26-32).

1.2.3. Dil ve Üslup Özellikleri

17. yüzyıl Osmanlı Türkçesi ile eserini kaleme alan Evliya Çelebi, dönemin diğer edebi ürünlerine göre eserini sade ve akıcı bir dille yazmıştır.

“17. yüzyıl Osmanlı nesrinin dili ağır olmasına rağmen Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin dili, yazıldığı dönemdeki eserlerle kıyaslandığında sade bir Türkçedir. Çok ağır ve tumturaklı ifadelerle sık rastlanmaz. Düzgün ve düzenli bir cümle yapısı vardır” (Kahraman, 2013: 81).

“Kolay anlaşılır ve konuşma diline yakın, sürükleyici bir anlatımı vardır. Yer yer mizah unsurları ile ifadeler renklendirilmiştir” (Çelik Şavk, 2011: 32).

Evliya, özellikle önem verdiği ve geleceğe kayıt düştüğü bölümleri nesnel bir anlatımla kaleme almış, sıkıcı olabileceği veya daha çok ilgi çekmek istediği bölümlerde ise öznel ifadelerden kaçınmamıştır. Güçlü bir gözlemcidir ama çoğu kez gözlemlerin kendi düşünce ve görüşlerini katarak vermiştir (Çelik Şavk, 2011: 32).

Evliya Çelebi eserinde kendine özgü, sıradışı bir dil kullanmıştır. Dilin kurallarıyla oynamalar yapmış ve yeni kurallar türetip bunları metninde uygulamıştır.

Seyahatnâme Osmanlıca metinlerin hiçbirinin diline benzemeyen bir dille yazılmıştır. Evliyâ Çelebi ise dil yönünden olsun, başka birçok yönden olsun basmakalıp olmayan bir yazardı. Bir incelemeci, sınırlı miktarda metin derlentisine dayanarak yaptığı çözümlerinin sonuçlarına göre Evliyâ'nın dilini “geliştirilmiş kişisel bir biçem” olarak nitelendirmiş ve kimi özelliklerini belirlemiştir. En alt düzeyde, yazım düzeyinde Evliya'nın yazım uzlaşımına karşı aldırışsız tutumu şu iki ana başlık altında incelenebilir: Bir yandan yazar sık sık kelime oyunu yapma alışkanlığını benimsemiştir. Öte yandan ise kendi kurallarını koymuş ve bunları tutarlı biçimde uygulamıştır (Dankoff, 2013: 17).

Evliya Çelebi, dil ile çelik çomakla oynar gibi oynamıştır. Zamanın kalıplarına fazla bağlı kalmadan konuşulan dili bize aktardığı gibi pek çok kelimeyi ilk defa kullanmıştır. Bir de Arapça ve Farsça kelimelerin Türk hançeresine uygun olmayanlarını nasıl söyleniyorsa öyle yazmıştır. Kelime yelpazesi de çok geniştir. Zamanında aynı anlamı ifade eden kelimeleri pek çok kullanmıştır. Böylece metni tek düzelikten kurtarmış ve ifadeyi

zenginleştirmiştir. Bir nevi dil cambazı gibi kelimelerle oynamış, onları kendine göre yorumlamıştır (Kahraman, 2013: 82).

1.2.4. Nüshaları

Seyahatnâme'nin İstanbul'da; Millet Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Bağdat Köşkü ve Revan Köşkü Kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır.

Seyahatnâme'nin yazma nüshaları şunlardır:

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat Köşkü 304 (1. ve 2. cilt)
Bağdad 305 (3. ve 4. cilt)
Bağdad 307 (5. cilt)
Revan 1457 (6. cilt)
Bağdad 308 (7. ve 8. cilt)
Bağdat 306 (9. cilt)

Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Diğer Nüshalar

Revan 1458: 7. cilt
Revan 1459: 8. cilt
Revan 1460: 9. cilt
Bağdad 300: 3.-4. cilt
Bağdad 301: 5.-6. cilt
Bağdad 302: 7.-8. cilt
Bağdad 303: 9.-10. cilt

Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Seyahatname Nüshaları

Pertev Paşa: 458 (1-2), 459 (3-4), 460 (5-6), 461 (7-8), 462 (9-10)
Hacı Beşir Ağa: 448 (1-2), 449 (3-4), 450 (5-6), 451 (7-8), 452 (9-10)
İÜ. Türkçe Yazmalar 5973 (Kahraman, 2013: 73).

304 numaralı yazma, sırtı koyu fes renginde meşin, miklepli, kapakları şemseli ve açık yeşil renk atlas bir cilt içindedir. 235x345 mm. ebadında âharlı beyaz, kalın iyi cins âbadi bir kâğıda yazılmıştır. Hattı rik'a ile nesih arasında karışık bir yazıdır. Her sayfa 36 satırdan ibaret olup birinci cilt 217 varaktır (Çelik Şavk, 2011: 25).

306 numarada kayıtlı olan nüshanın özellikleri şöyledir: 315x205 mm boyutlarında, 387 yaprak ve 29 satırdır. Miklepli, kahverengi deri cilt içindedir. H. 1165/M. 1751-52 yılında aharlı krem rengi kâğıda Hacı Mehmed tarafından Nesih yazıyla istinsah edilmiştir (Çelik Şavk, 2011: 25). 308 numaralı yazma eser, şemseli ve köşelikli kahverengi deri cilt içinde, aharlı ince bir kâğıda yazılmış olup 310 mm. boyunda ve 205 mm. eninde 383 yapraktan ibarettir. Yazmanın ilk 188 yaprağını VII. cilt, son 195 varasını ise VIII. cilt oluşturmaktadır. Kötü bir nesihle kaleme alınmıştır. Sayfadaki yazı uzunluğu 166 mm.'dir. Her sayfada 33 satır mevcuttur. Az da olsa bazı sayfalarda çıkmalar (derkenar) bulunmaktadır (Çelik Şavk, 2011: 25).

Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan Köşkü nüshası: 1457 numarada kayıtlı nüsha. Aharlı ince bir kâğıda yazılmış olup 310 mm. boyunda ve 200 mm. eninde 188 yaprak olup, kötü bir nesihle kaleme alınmıştır. Sayfadaki yazı uzunluğu 165 mm.’dir. Cetveller kırmızıdır. Miklepli, kahve renkli deri ve ebru ciltlidir. Az da olsa bazı sayfalarda çıkmalar (derkenar) bulunmaktadır (Çelik Şavk, 2011: 25).

Pertev Paşa nüshası: Süleymaniye Kütüphanesi’nde Pertev Paşa bölümünde 462 numarada kayıtlı olan bu nüshanın özellikleri şöyledir: Yazı alanı 295x175 mm, dış ölçüleri 380x245 mm., 3+158 yaprak, 48 satırdır. H. 1155/M. 1742 yılında Hâfız Ahmed tarafından Nesih yazıyla istinsah edilmiştir (Çelik Şavk, 2011: 25).

Hacı Beşir Ağa nüshası: Süleymaniye Kütüphanesi’nde Hacı Beşir Ağa bölümünde 452 numarada kayıtlı olan nüshanın özellikleri: Yazı alanı 269x253 mm, dış ölçüleri 280x173 mm., 3+158 yaprak, 48 satırdır. Tezhipli, meşin ciltlidir. H. 1158/M. 1745 yılında Nesih, Nesih yazıyla istinsah etmiştir (Çelik Şavk, 2011: 25).

Son çalışmalara göre Seyahatnâme’nin asıl nüshaları Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’ndedir. İlk sekiz cildi bilinen esas nüshanın müellif hattı olup olmadığı tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar Evliya Çelebi’nin duvar yazılarına bakarak bu nüshaların onun elinden çıktığını belirtirken bazıları bu delilleri yetersiz bulmakta, bunların Mısır’dan getirilen ve istinsaha esas alınan nüshalar olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca esas nüshada eksik olan IX. cilt için Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (Bağdat Köşkü, nr. 306), X. cilt için de İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde (TY, nr. 5973) mevcut nüshaların esas alınabileceği belirtilmektedir (İlgürel, 1995: 532).

1.2.5. Baskı ve Yayınları

Evliya Çelebi ve Seyahatnâme’yi bilim dünyasına ilk tanıtan Avusturyalı ünlü tarihçi Joseph von Hammer olmuştur.

“Evliya Çelebi’nin kendi el yazısı olarak kabul edilen ilk 8 ciltten sonra telif kabul edilen IX. ve X. ciltler bulunamamıştır” (Çelik Şavk, 2011: 24).

Seyahatname’nin basımı ilk kez seçmeler tarzında olmuş ve 1843 yılında *Müntehabat-ı Evliya Çelebi* adıyla yayımlanmıştır.

İlk kez tam metin yayımı Ahmet Cevdet’in İkdam Neşriyat Yurdu tarafından başlatılmıştır. İlk altı cildi 1896-1900 yılları arasında çıkan bu dizinin yedinci ve sekizinci ciltlerini Türk Tarih Encümeni 1928 yılında, dokuzuncu ve onuncu ciltlerini ise Maarif Vekâleti 1935 ve 1938 yıllarında yayımlamıştır. Ancak bu dizi ne tam bir tenkitli metin yayımıdır ne de tam bir sadeleştirmedir. Bu yayımı esas alarak Seyahatname’yi sadeleştiren Zuhuri Danışman, 1969-1971 yılları arasında on beş kitap olarak Evliya Çelebi Seyahatname’sini çıkarır (Akalın, 2011: 28).

İlk altı cildi Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki nüshalar esas alınarak basılmış, 7. ve 8. ciltler için yine Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki yazma esas alınıp birkaç nüsha ile karşılaştırılmak suretiyle Türk Tarih Encümeni’nin öncülüğünde baskıya hazırlanmış, 9. cilt, yine Beşir Ağa nüshası ile diğer çeşitli yazmalar mukayese edilerek, bazı Batılı seyyahların eserlerinden yirmi altı adet levha ve Ali Reis’in 1567 yılına ait Ege haritası ile birlikte 1935’te neşredilmiştir. Aynı şekilde 10. cilt de Pîrî Reis’in Kitâb-

1 Bahriyye'sindeki Kahire ve İskenderiye haritalarının ilâvesiyle 1938 yılında Maarif Vekâleti tarafından yayımlanmıştır (İlgürel, 1995: 533).

Orhan Şaik Gökyay tarafından hazırlanan birinci cildin tam metnini ise Yapı Kredi Yayınları 1996 yılında yayımlamıştır. Bunun dışında Seyahatnâme'nin Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan diğer yayınları şunlardır:

Birinci kitap Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı yayımı olarak yeniden çıkarılmıştır (2006). İkinci kitap Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı (1999); üçüncü (1999), dördüncü (2001) ve altınca (2002) kitaplar Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı tarafından yayıma hazırlanmıştır. Beşinci kitabı (2001) Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin yayımlamıştır. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman ve Robert Dankoff yedinci ve sekizinci kitapları (2003), dokuzuncu kitabı (2005), onuncu kitabı (2007) hazırlayarak kültür dünyamıza kazandırmışlardır. Seyit Ali Kahraman ve merhum Yücel Dağlı'nın günümüz Türkçesine aktardıkları metnin ise yayımı sürmektedir. Birinci kitap 2003 yılında yayımlanmıştır. Son olarak Seyit Ali Kahraman tarafından hazırlanan sekizinci kitap 2011 yılında çıkmıştır (Akalin, 2011: 28-30).

Yine Seyit Ali Kahraman tarafından hazırlanan 9. ve 10. kitaplar 2011 yılında çıkmıştır.

Yeni baskıları daha çok seçmeler halinde çıkmıştır. Bunlar arasında, Reşat Ekrem Koçu'nun Evliya Çelebi Seyahat-nâmesi (5 cilt, 1943-1951); Mustafa Nihat Özön'ün Seyahat-nâmesi (3 cilt, 1944-1945); Mehmet Aksoy ile Server İskit'in Evliya Çelebi Seyahatnâmesinden En Güzel Parçalar'ı (1962); Zuhuri Danışman'ın Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (10 cilt, 1969-1970); Nihâl Atsız'ın Evliya Çelebi'den Seçmeleri (2 cilt, 1971, 1972) sayılabilir (Çelik Şavk, 2011: 25).

1.3. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ndeki (1. Cilt) Meslek Adları Üzerine Bir Dil İncelemesi başlıklı tezimizde Türk kültür tarihinin en önemli kaynaklarından Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildindeki meslek adları sınıflandırılmış ve meslek adlarının dil özellikleri etimolojik, morfolojik ve semantik açıdan incelenmiştir.

Çalışmamızda Yapı Kredi Yayınları'nın Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı tarafından hazırlanan *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini* (2006) adlı kitabı kaynak olarak alınmıştır.

Giriş bölümünde Evliya Çelebi ve Seyahatnâme hakkında bilgiler verilmiştir. Meslek adlarının tespiti aşamasında ilk olarak Evliya Çelebi'nin İstanbul'da şahit olduğu esnaf alayı sebebiyle yazıya döktüğü İstanbul'daki bütün esnafları içeren bölüm incelenmiştir.

IV. Murad, Bağdat seferine hazırlık amacıyla İstanbul'un bütün loncalarının geçit töreni yapmasını ve kentteki bütün binaların ve dükkânların envanterinin çıkarılmasını istemiştir. Bu envanter, Bağdat'ın fethi ve padişahın zaferle dönüşünün ardından Melek Ahmed Paşa'nın eline geçmiştir. Evliya Çelebi, envanteri ondan ödünç alarak Seyahatname'nin birinci kitabının en etkileyici bölümü olan İstanbul loncalarının geniş tasviri için kullanmıştır (Akalin, 2011: 18).

Evliya Çelebi, birinci cildin iki yüz yetmişinci faslında “*acâyib ü garâyibden Mahmiyye-i Kostantıniyye'nin dörd mevleviyyetinde ne kadar bin dekâkîn-i gûnâ-gûn ve ne kadar yüz bin asker-i esnâf-ı ibret-nümûn var ise anları kânûn [u] kâ'ideleri ve pîr-*

perverleri ile yollu yollarınca fermân-ı şehriyârî üzere {ordu-yı hümayûn-ı kübrâ için cümle elli yedi fasıldır ve cümle yüz aded esnâf-ı ibret-nümâ alaylarıdır kim} esnâf alayları (ile) ve pîr [ü] pîşvâları medfûn olduğu diyârlar ile ayân u beyân eder” olarak bahsettiği bölümde İstanbul’daki bütün esnafın envanterini kaleme dökmüştür. Çelebi, bu bölümde esnaf alayında yer alan İstanbul’un 4 kadılık bölgesindeki 57 çeşit meslek grubundan bahsetmiştir. Bu grupların içinde ise 1.100 çeşit esnafı yazmıştır. Bu esnafların sadece ismini zikretmekle kalmamış, hemen hemen her esnafın pirlерinden, sayılarından, dükkânların nerede ve ne kadar olduğundan, yaptıkları işlerin inceliklerinden ayrıntılı bir şekilde bahsetmiştir. Tespit ettiğimiz meslek adlarının büyük bir çoğunluğuna bu bölüm kaynaklık etmektedir.

Bu bölümden tespit edilen meslek adlarının dışında Seyahatnâme’nin birinci cildi tamamen taranmış ve toplam 2139 meslek adı tespit edilmiştir. Ele alınan 2139 meslek adı, tezimizin ikinci bölümü olan Meslek Adlarının Sınıflandırılması adlı bölümde 29 başlıkta incelenmiş ve bu başlıklar en çok meslek adının bulunduğu başlıktan en az meslek adının bulunduğu başlığa doğru sıralanmıştır. Bu başlıklar sırasıyla şunlardır: Müzik, Eğlence ve Gösteri Hayatıyla İlgili Meslek Adları, Gıda ve Beslenmeyle İlgili Meslek Adları, Endüstri ve Zanaatla İlgili Meslek Adları, Güvenlikle İlgili Meslek Adları, Giyim ve Tekstille İlgili Meslek Adları, Ticaretle İlgili Meslek Adları, Yöneticilik ve İdari Hizmetlerle İlgili Meslek Adları, Dinle İlgili Meslek Adları, İnşaat İşleriyle İlgili Meslek Adları, Saray Hizmeti ve Gündelik İşlerle İlgili Meslek Adları, Hayvancılık ve Ziraatla İlgili Meslek Adları, Denizcilikle İlgili Meslek Adları, Maliyeye İlgili Meslek Adları, Esnaf, Zanaatkâr ve Bunların Teşkilatlarıyla İlgili Meslek Adları, Avcılıkla İlgili Meslek Adları, Eğitim-Öğretim Hayatıyla İlgili Meslek Adları, Adaletle İlgili Meslek Adları, Yasal Olmayan İşlerle İlgili Meslek Adları, Aktarıklıkla İlgili Meslek Adları, Sağlıkla İlgili Meslek Adları, Sanat ve Edebiyatla İlgili Meslek Adları, Ulaşım ve Taşımacılıkla İlgili Meslek Adları, Yazışma ve Evrak İşleriyle İlgili Meslek Adları, Haberleşme ve İletişimle İlgili Meslek Adları, Temizlikle İlgili Meslek Adları, Büyü, Fal ve Astrolojiyle İlgili Meslek Adları, Madencilikle İlgili Meslek Adları, Dilencilikle İlgili Meslek Adları, Seyahatle İlgili Meslek Adları.

Ele alınan meslek adlarına bakıldığında birçok dilden örneğe rastlanmıştır. Meslek adlarını karşılamada Türkçeyle beraber 19 dil kullanılmıştır. Bu diller; Almanca, Arapça, Bulgarca, Ermenice, Farsça, Fransızca, Hırvatça, İbranice, İsveççe, İtalyanca, Latince, Macarca, Moğolca, Polonezce (Lehçe), Rumca, Rumence, Sırpça ve Slavcadır. Ayrıca tespit edilen meslek adlarından 863’ü Türkçe meslek adı yapan +cı / +cu ekiyle türetilmiştir.

Sonuç bölümünde ise elde edilen dil verilerinden ve istatistiksel bilgilerden yola çıkılarak birtakım saptamalar yapılmıştır.

1.4. Çalışmanın Amacı

Meslekler bir toplumun kültür tarihi açısından önem arz eder. İş kollarının zenginliği ve çeşitliliği o toplumun sosyal ve ekonomik hayatı ile ilişkilidir. Meslek adları ise bir toplumdaki bireylerin uğraş alanları ve faaliyetleri hakkında önemli ipuçları verir. Türkler, tarihin ilk dönemlerinden bu yana farklı farklı iş kollarında uğraş vermişler ve uğraş alanları hakkında bize yol gösterebilecek dil malzemeleri oluşturmuşlardır.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar arasında Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nin birinci cildindeki meslek adlarıyla ilgili dil malzemesini inceleyen bir çalışma yoktur. Özellikle Bağdat seferi öncesi esnaf alayının söz konusu edildiği ve tüm İstanbul esnafı hakkında çok değerli ve çarpıcı bilgilerin bulunduğu bölüm düşünülürse Seyahatnâme’nin birinci cildinin Türk kültür tarihi açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır. Buna bağlı olarak birinci ciltteki meslek adlarıyla ilgili dil malzemesinin zenginliği oldukça çarpıcıdır. Birinci ciltte tespit ettiğimiz ve incelediğimiz meslek adlarından hareketle tezimizde 17. yüzyılda Osmanlı toplumunda hangi mesleklerin icra edildiği, bu mesleklerin toplumdaki konumlarının ne olduğu, meslek adlarının nasıl oluşturulduğu ve günümüze nasıl ulaştığı sorularına cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmamızda ele alınan meslek adlarından hareketle 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin zenginliğinin gözler önüne serilmesi ve dönemin sosyokültürel ve sosyoekonomik hayatının fotoğrafının çekilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

1.5. Çalışmada İzlenen Yöntemler

Meslek adları sınıflandırılırken Erdoğan Merçil'in *Türkiye Selçukluları'nda Meslekler* (2000), Serkan Şen'in *Orhon, Uygur ve Karahanlı Metinlerindeki Meslekler Bağlamında Eski Türk Kültürü* (2007) ve Galip Güner'in *Kıpçak Türkçesindeki Meslek Adları Üzerine İçerik ve Yapı Bakımından Bir Sınıflandırma Denemesi* (2010) adlı çalışmalardan yararlanılmıştır. Ayrıca Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'de İstanbul'daki esnafları sıralarken kullandığı sınıflandırma yöntemi de göz önünde bulundurulmuştur.

Meslek adları etimolojik, morfolojik ve semantik açıdan incelenirken Serkan Şen'in *Orhon, Uygur ve Karahanlı Metinlerindeki Meslekler Bağlamında Eski Türk Kültürü* (2007), Galip Güner'in *Kıpçak Türkçesindeki Meslek Adları Üzerine İçerik ve Yapı Bakımından Bir Sınıflandırma Denemesi* (2010) ve Adem Kartal'ın *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Geçen Yiyecek Adları Üzerine Bir Dil İncelemesi* (2016) adlı çalışmalarda kullanılan yöntemler dikkate alınmıştır.

Meslek adları incelenirken meslek adının kökeni, aldığı ekler ve açıklaması sırası takip edilmiş, en son ise meslek adının Seyahatnâme'de geçtiği sayfalar belirtilmiştir. Meslek adlarının metindeki sıklık derecesi belirlenirken kaynak olarak aldığımız Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı tarafından hazırlanan *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini* (2006) adlı kitabın dizini de dikkate alınmıştır. Meslek adlarının açıklaması yapılırken incelenen meslek hakkında Evliya Çelebi'nin aktardığı bilgilerden, belli başlı sözlüklerden ve incelenen meslek adıyla ilgili kaynaklardan yararlanılmıştır.

2. MESLEK ADLARININ SINIFLANDIRILMASI

Meslekler; bir toplumun sosyal, ekonomik, siyasî, sanatsal ve kültürel hayatı hakkında önemli ipuçları vermektedirler.

Tarih öncesi devirlerden itibaren aletler yapmaya başlayan insanlar daha sonraki zamanlarda bu yeteneklerini geliştirerek meslek dalları oluşturmuşlardır. M.Ö. VIII. yüzyılda Asur sarayında çeşitli mesleklerin icra edildiği bilinmektedir. İbni Haldun'a göre sanayi, yerleşik hayatın ve medeniyetin olgunlaşmış genişlemesiyle doğru orantılıdır. Göçebelik kültürü ancak basit, sade derecedeki hüner ve sanatları içerir. Toplum hayatının ilerlemiş olduğu şehirlerde meslek edinenler için zanaatlar geçim ve kazanç vasıtasıdır. Şehirlerdeki medeni hayatın gereği ve gelişmişliğin göstergesi olarak meslekler çoğalır (Şen, 2007: 1).

Türkler, tarihin ilk dönemlerinden bu yana farklı farklı iş kollarında faaliyet göstermişler ve Türk kültür tarihi için önemli ürünler ortaya koymuşlardır. “Eski Türkler Hunlardan başlayarak hayvan yetiştiriciliği (bozkır ekonomisi) yanında verimli arazilerde ziraatla; deniz, göl ve akarsu kıyılarında ise balıkçılıkla uğraşmışlardır. Ayrıca, avcılık ve diğer zanaatlar da Eski Türklerin önemli geçim kaynakları arasında yer almıştır” (Şen, 2007: 1). İşte bu noktada meslek adlarının ve buna bağlı olarak dil malzemesinin zenginliği ve çeşitliliği Türk sosyal hayatının hareketliliğini göstermesi açısından önemlidir.

Türkçe ve yabancı meslek adlarının, Türk toplumunun sosyal ve ekonomik hayatında, ayrı bir önemi ve yeri bulunmaktadır. Meslek adlarındaki çeşitliliğin, iş kollarındaki dallanışın örneklerinden bazıları bugün dönemini tamamlamış, kullanımdan düşmüştür. Bunları Osmanlı dönemi söz varlığında bulmaktayız. Son yüzyılda da kullanımdan çıkan meslek kollarının adları vardır. İslamiyet önceki döneme ait meslek adlarıyla ilgili dil malzemesi de az değildir. Bütün bunlar Türklerin tarih boyunca çeşitli mesleklerle ilgili olduğu, söz konusu iş kollarında mal ürettikleri, ticaret yaptıkları ve o alanlarda uzmanlaştığını göstermektedir (Zülfikar, 2007: 174).

Türkçede meslek adı yapan ekler isimlere gelen *-CI* ve fiillere gelen *-IcI* ekleri olup Türk dilinin ilk örneklerinde *-CI* ekine rastlamaktayız. “*-CI* eki, getirildiği kelimeye ‘bir işi kendine meslek, görev veya sanat edinmiş, o işten geçimini sağlayan kimse’ anlamı katar” (Zülfikar, 2007: 182).

Türk dilinde tarih boyunca varlığını sürdürmüş olan en işlek eklerden biri olan *-CI* ekinin Köktürk metinlerinde *armakçı*, *bedizçi*, *sığıtçı*, *tamgaçı*, *yagıçı*, *yulugçı*, *yerçi*, *yogçı*; Uygurcada *tarıkçı*, *tapıgçı*, *sürçi*, *titigçi*, *yirtçi*, *tingçi* gibi zengin örneklerini buluyoruz. Bu eklerle yapılmış kelimelere ilk İslami eser olan Kutadgu Bilig’de de rastlamaktayız. *Tamgaçı*, *yadguçı*, *yükçi*, *tapugçı*, *tarıgçı* bunlardan birkaçıdır (Zülfikar, 2007: 175).

Tarih sahnesi çıktıkları ilk dönemde göçebe bir hayat süren Eski Türklerde sosyal hayattaki mesleklerin gelişimi yerleşik toplumlara göre daha yavaş olmuştur. Daha sonra Uygurlar tarihte ilk kez yerleşik hayata geçen Türk topluluğu olmuşlardır. Bununla beraber Uygur sosyal hayatında meslekler ve iş kolları daha önceki dönemlere nazaran gelişme göstermiştir.

Ötüken sonrası Turfan’a göçen Uygurlar tamamen yerleşik hayatı benimseyerek çeşitli mesleklerle ilgilenmişlerdir. Uygurca bir yazmada kazanç kılmak ‘kazanç elde etme’ için tarıg tarımak ‘çiftçilik’; yılki egidmāk ‘hayvancılık’; satıgka yulugka barmak ‘ticaret yapmak’ yolları sıralanmıştır. Turfandaki Uygurlardan kalan metinler arasında iş hayatıyla ilgili sorunların ele alındığı mahkeme kayıtlarına ulaşılması bu dönemde

Türkler arasında canlı bir çalışma hayatının varlığını düşündürmektedir (Şen, 2007: 2).

Uygurlardan sonra Karahanlılar döneminin ürünü olan Kutadgu Bilig’de dönemin çalışma hayatı ve meslekleri hakkında aydınlatıcı bilgiler yer almaktadır.

Karahanlı dönemi eserlerinden Kutadgu Bilig’de saray görevlilerine ve toplum katmanlarını oluşturan meslek erbabına dair verilen bilgiler dönemin toplumda meslekî uzmanlaşmanın belirginleştiğini göstermektedir. Kutadgu Bilig’de zanaat erbabı ile münasebetin anlatıldığı altmışıncı bölümde belli başlı zanaatkârlar sıralandıktan sonra “Bunların sayısı pek çoktur; sayarsan, söz uzar, kalanarı sen kendin tasavvur et.” denilerek meslek türlerinin fazlalığı vurgulanmıştır (Şen, 2007: 2).

Kâşgarlı Mahmut, Dîvânü Lugâti’t-Türk adlı eserinde Türkçe -cı ekiyle yapılmış kelimeler hakkında örnekler vermiştir: *Yorigcı, yazıgıcı, otacı, okçı, sawçı, tafarçı, tapugçı, terçi, timçi, ügitçi* gibi.

İslamiyetin Türkler tarafından kabul edilmesinden ve Türklerin farklı coğrafyalarda farklı milletlerle etkileşim kurmalarından sonra Türkçede Arapça ve Farsçanın etkisi görülmeye başlanmıştır. “Türkçe kökenli meslek adlarının yanı sıra sırasıyla Farsçadan, Arapçadan, Fransızcadan alınan çeşitli ekler ve biçimlerle Türk dilinde zengin bir söz varlığı oluşmuştur. Rumcadan, İtalyancadan alınan meslek adlarını Fransızcadan gelen meslek adları izlemiştir” (Zülfikar, 2007: 173-176). Fransızcadan sonra ise yakın dönemde İngilizceden alınan meslek adları Türkçenin söz varlığına girmiş ve kullanılır olmuştur.

Yazılı kaynaklara göre 1300 yıldan bu yana dilde varlığını gösteren -CI meslek eki tarih boyunca kullanılagelmiş, birçok Doğu ve Batı kökenli kelimenin Türk karşılıklarının bulunmasında rol oynamıştır. Ekin canlılığı önceleri Doğu dillerinden daha sonra Batı dillerinden alınan meslek adlarıyla zayıflamıştır (Zülfikar, 2007: 211).

Evliya Çelebi’nin 17. yüzyılda kaleme aldığı Seyahatnâmesi de meslek erbapları ve buna bağlı olarak meslek adları açısından zenginlik göstermektedir. Seyahatnâme’nin birinci cildinde yer alan meslek adlarının bazıları günümüzde kullanımdan düşmüş, bazıları ise değişim göstermiştir. Seyahatnâme’de yukarıda zikredilen dillerden Türkçeye geçmiş meslek adlarıyla birlikte Eski Türkçede yer alan bazı meslek adlarına da rastlamaktayız. Bunlara *çapkuncu, çasıt* sözcükleri örnek verilebilir. Seyahatnâme’de tespit ettiğimiz meslek adlarında Arapça, Farsça, Fransızcayla birlikte 19 dilden örnekler vardır. Ayrıca aynı meslek adının farklı dillerden sözcüklerle karşılanması incelenen meslek adlarında göze çarpan başka bir durumdur. Bu durum dil zenginliğinin bir göstergesidir.

Evliya Çelebi, meslek adlarından bahsederken nükteli üslubunu zaman zaman kullanmıştır. Örneğin, İstanbul’daki çinici esnafına *eyvâycı* denildiğini aktarmıştır. Sebebini ise çinicilerin değerli eşyalarını dükkânlarında sergilerlerken depremden, kedi veya fareden veyahut şehir oğlanlarının dükkânlarına taş atmasından dolayı bütün malları parça parça olduğunda “*ey vây!*” diye bağırmalarına bağlamıştır. Ayrıca meslek adlarını kimi zaman sıfat tamlaması şeklinde oluşturmuş, örneğin, meyhanecilerden *cehennem sakkâları* olarak bahsetmiştir. Bunlara ek olarak Evliya Çelebi meslek adının sonuna Farsça çokluk eki -ân’ı çok sık getirmiştir. Hatta kimi zaman bu çokluk ekinin üstüne Türkçe çokluk ekini getirmeyi de tercih etmiştir. Örneğin; *kilarciyânlar, tüccârânlar, kehhâlânlar, tüfengciyânlar*. Çelebi, kimi zaman ise Arapça kalıplara göre uydurduğu meslek adlarını kullanılır. Bu meslek adlarına örnek olarak Farsça *zirh*’tan *zerrâh* “zırh yapan”, Arapça *hayl*’den *hayyâl* “atlı” sözcükleri gösterilebilir.

Ayrıca, Evliya Çelebi’nin kullanmış olduğu “edilgin erkek” anlamına gelen *mepsût* sözcüğü Farsça *pušt*’un Arapça *mef’ûl* veznine uydurulmuş yapay geçmiş zaman partisipidir. Bu kalıbın adı olan *mef’ûl* sözcüğü aynı zamanda “edilgin eşcinsel erkek” anlamına gelmektedir. Kissling, Evliya Çelebi’yi bu tutumundan dolayı Arapçalaştırma tiryakisi diye nitelendirir (Dankoff, 2013: 19-20).

Evliya Çelebi, eserinin birinci cildinde şahit olduğu esnaf alayı vesilesiyle İstanbul'da yer alan bütün esnafın ve meslek erbaplarının envanterini yazmıştır. İstanbul'un 4 kadılık bölgesindeki 57 çeşit meslek grubundan bahsetmiştir. Bu grupların içinde ise 1.100 çeşit esnafı yazmıştır. Bu esnafın sadece ismini zikretmekle kalmamış, hemen hemen her esnafın pirlerinden, sayılarından, dükkânların nerede ve ne kadar olduğundan, yaptıkları işlerin inceliklerinden ayrıntılı bir şekilde bahsetmiştir.

Evliya Çelebi, birinci ciltte yukarıda bahsedilen bölümdeki meslekleri sıralarken Farsça tamlama kullanıp meslek adlarının önüne *esnâf* kelimesini eklemiştir: *Esnâf-ı acemî oğlanları*, *esnâf-ı bâğbân*, *esnâf-ı yazıcıyân* gibi. Fakat bahsettiği meslek adı hakkında bilgi verirken koyduğu başlığın aksine çoğu zaman Farsça tamlama ve çokluk eki kullanmamıştır: *Acemî oğlanları*, *bâğbân*, *yazıcı* gibi. Çalışmamızda bu tür meslek adları incelenirken meslek adının özüne odaklanılmış, esnaf kelimesi ve tamlama incelemeye tâbi tutulmamıştır.

Çalışmamızda Seyahatnâme'nin yukarıda zikredilen bölümü dışında birinci cildi tamamen taranmış ve 2139 meslek adı tespit edilmiştir. Bu meslek adları 29 bölümde sınıflandırılmıştır. Meslek adları sınıflandırılırken Erdoğan Merçil'in *Türkiye Selçukluları'nda Meslekler* (2000), Serkan Şen'in *Orhon, Uygur ve Karahanlı Metinlerindeki Meslekler Bağlamında Eski Türk Kültürü* (2007) ve Galip Güner'in *Kıpçak Türkçesindeki Meslek Adları Üzerine İçerik ve Yapı Bakımından Bir Sınıflandırma Denemesi* (2010) adlı çalışmalardan yararlanılmıştır. Ayrıca Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'de İstanbul'daki esnafı sıralarken kullandığı sınıflandırma yöntemi de göz önünde bulundurulmuştur. Bu sınıflandırma yöntemi 17. yüzyılda İstanbul'daki esnaf zümreleriyle ilişkilidir. Örneğin, Evliya Çelebi *dutkalcıyân* 'tutkalcılar' esnafından bahsederken bunların başçılardan koyun paçası aldıkları için başçılara yamak olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle *dutkalcıyân* esnafı tezimizde Gıda ve Beslenmeyle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenmiştir.

2.1. Müzik, Eğlence ve Gösteri Hayatıyla İlgili Meslek Adları

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde müzik, eğlence ve gösteri hayatıyla ilgili 238 meslek adı tespit edilmiştir. Bu bölüm, Seyahatnâme'nin birinci cildinde geçen meslek adları içinde en fazla meslek adı barındıran bölümdür.

Müzik, eğlence ve gösteri hayatıyla ilgili meslek adlarının büyük bir bölümüne Evliya Çelebi'nin *esnâf-ı hânendegân u mutribân u rakkâsân*, *sitâyîşnâme-i mutribân*, *esnâf-ı lu'bedebâzân u sâzendegân u mudhikân*, *esnâf-ı hoş-sohbet nedîmân-ı mukallidân* ve *esnâf-ı bozacıyân-ı mezmûmân* ismini verdiği bölümlerde rastlamaktayız. Evliya Çelebi, dönemin çalgıcılarını ve ses sanatçılarını eserinde ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Çalgıları hangi kişilerin çaldığını, bu çalgıların üstadlarını ve kimin tarafından icat edildiğini tek tek sıralamıştır. Gösteri hayatıyla ilgili mesleklerden ise taklitçilerden, güldürücülerden, pehlivanlardan, oyuncularından, çeşitli eşya ve hayvanlarla hüner sergileyen meslek erbaplarından bahsetmiştir. Bu meslekleri icra edenler hakkında geniş bilgiler vermiştir. Örneğin; oyuncuların oluşturduğu 12 kolu eserinde isimleriyle zikretmiştir.

Seyahatnâme'nin birinci cildinde müzik, eğlence ve gösteri hayatıyla ilgili mesleklerin diğer mesleklere oranla daha fazla kullanılması dönemin kültürel ve sanatsal hayatının canlılığı ve zenginliği hakkında bize ipucu vermektedir. Bu bölümde adı en sık geçen meslek adları sırasıyla *pehlivân* ve *sâzendedir*. Evliya Çelebi her biri farklı müzik aletini çalan sâzendeleri eserinde tek tek yazmıştır:

Ağız düdüğü sâzendeleri, sâzendegân-ı arabî düdük, sâzendegân-ı avvâd, sâzendegân-ı bârbütciyân, sâzendegân-ı çağanabâzân, sâzendegân-ı çağirtma düdük, sâzendegân-ı çârâyîyân, sâzendegân-ı çengciyân, sâzendegân-ı çeşdeciyân, sâzendegân-ı çöğürciyân, sâzendegân-ı dâ'irezân, sâzendegân-ı dankiyo düdüğü, sâzendegân-ı deblekciyân, sâzendegân-ı Firanda, sâzendegân-ı Fisagoresân, sâzendegân-ı kaba düdük, sâzendegân-ı kânûnciyân, sâzendegân-ı karadüzenciyân, sâzendegân-ı kaval-ı çoban, sâzendegân-ı kemânçeciyan, sâzendegân-ı kopuzciyan, sâzendegân-ı kudümzen, sâzendegân-ı Macar düdük, sâzendegân-ı mehter düdüğü, sâzendegân-ı mizmer düdüğü, sâzendegân-ı muğniciyan, sâzendegân-ı mûsikârân, sâzendegân-ı neyzenân, sâzendegân-ı pirincden mehter borusu, sâzendegân-ı ravzacyân, sâzendegân-ı şarkicyân, sâzendegân-ı şeşhâneciyan, sâzendegân-ı şeştâriyan, sâzendegân-ı tanbûracyân, sâzendegân-ı tanbûrciyân, sâzendegân-ı tel tanbûrciyân, sâzendegân-ı tulum düdüğü, sâzendegân-ı yelli düdük, sâzendegân-ı yeltemeciyan, sâzendegân-ı yonkarcıyan, sâzende-i acemî zurnacyân, sâzende-i ağız tanbûrası, sâzende-i Arabî zurnacyân, sâzende-i âsafî zurnacyân, sâzende-i balabancıyan, sâzende-i câm deblekciyan, sâzende-i cura zurnacyân, sâzende-i çömlek deblekci, sâzende-i dervîşân borusu, sâzende-i düdükcıyan, sâzende-i Efrâsiyâb borusu, sâzende-i erganûn borusu, sâzende-i Eyyûb borusu, sâzende-i filcân, sâzende-i iklikciyan, sâzende-i İngilis borusu, sâzende-i kaba zurnacyân / kabazurnacı sâzendeleri, sâzende-i kâmiş mizmârcıyanı, sâzende-i kerrenâyciyan, sâzende-i luturyan borusu, sâzende-i makrafa deblekçisi, sâzende-i mehterhâne, sâzende-i nağarakıncıyan, sâzende-i nağarazâncıyan, sâzende-i nefircıyan, sâzende-i safircıyan, sâzende-i safir-i bülbül, sâzende-i sünderciyan, sâzende-i şehâbî zurnacyân, sâzende-i şişe borusu, sâzende-i tablbâzciyan, sâzende-i tarak mizmârcıyanı, sâzende-i torompete borusu, sâzende-i Yemen deblekciyan.

Müzik, eğlence ve gösteri hayatıyla ilgili meslek adlarına baktığımızda Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş olanların üstünlüğü göze çarpmaktadır. Bunun dışında Farsça “oynayan” anlamındaki -bâz ile türetilen meslek adlarının çokluğu da dönemin gösteri hayatının bir hayli renkli ve zengin olduğunu göstermektedir.

Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 84, Farsça 51, Farsça “oynayan” anlamındaki -bâz ile 43, Arapça 31, Farsça “vuran, çalan” anlamındaki -zen ile 7, Arapça nispet eki -î ile 7, Farsça meslek adı + Türkçe başı sözcüğüyle oluşmuş 4, Farsça -kâr ile 3, Fransızca 2, özel ad + Arapça 1, yer adı + Arapça 1, Farsça “satan, satıcı” anlamında -fîrûş ile 1, Farsça “okuyan, okuyucu” anlamındaki -hân ile 1, yer adı + Farsça 1, Türkçe -an / -en ekiyle türetilmiş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Müzik, eğlence ve gösteri hayatıyla ilgili tespit ettiğimiz meslek adları şöyle sıralanabilir:

ağz düdüğü sâzendeleri: (T. *ağz* + T. *tüt*- “emmek” + T. *-ek* > *düdük* + T. *-ü* + Far. *sâz* + Far. *-ende* + T. *-leri*) Ağz düdüğü çalan sanatçılar. (1/346)

âteşbâz: (Far. *âteş* + Far. *-bâz*) “Osmanlılarda şenlikler için donanma fişeklerini hazırlayan kimse.” (TS, 2011: 182) (1/132, 1/304, 1/305, 1/338, 1/349)

avvâd: (Ar. *avvâd*) Ut çalan. (ÖTS, 2007: I, 368) (1/337, 1/344)

âyinebâz: (Far. *âyîne* + Far. *-bâz*) Ayna ile çeşitli gösteriler yapan cambaz. (1/339)

ayubâz: (T. *adıg* > *ayığ* > *ayu* + Far. *-bâz*) Ayıbaz; ayıları eğitip ayılarla çeşitli gösteriler sergileyen kimse. (1/339)

bâde-fürûşân: (Far. *bâde* + Far. *-fürûş* + Far. *-ân*) Şarap satıcıları. (1/356)

bârbûtçı(u)yân: (Rum. *barbitone* > *bârbût* “eski bir çalgı.” (ÖTS, 2007: I, 466) + T. *-cı* / *-cu* + Far. *-(y)ân*) Barbutçular; barbut çalan kimseler. (1/337, 1/345)

baş kuklabâz: (T. *baş* + Rum. *khoukhla* > *kukla* + Far. *-bâz*) Kuklacıların başı, âmiri. (1/338)

baş şarkıcı: (T. *baş* + Ar. *şark* > *şarkı* + T. *-cı*) Şarkıcıların başı, en önde gideni. (1/345)

başdarda cânbâzi: (İta. *bastarda* > *başdarda* “imparatorluk dönemi Türk ordusunda kullanılan, oturak sayısı 20-36 arasında değişen, kadirge türü savaş gemisi.” (ÖTS, 2007: I, 501) + Far. *cân* + Far. *-bâz* + T. *-i*) Başdarda cambazı. (1/121)

bâzbâzân: (Far. *bâz* + Far. *-bâz* + Far. *-ân*) Oyuncular. (1/9, 1/121, 1/338, 1/348, 1/349)

beyzabâz: (Ar. *beyza* “yumurta” + Far. *-bâz*) “Top veya yumurta gibi yuvarlak cisimlerle gösteri yapanlara verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 576) (1/338)

çağanabâzân: Far. *çegâne* > *çağana* “çengi ya da dansözlerin oynarken parmaklarına takarak birbirine vurmak suretiyle ritim sesi çıkarttıkları küçük pirinç yuvarlak zil.” (ÖTS, 2007: I, 851) + Far. *-bâz* + Far. *-ân*) Çağanabazlar; çağana çalan kimseler. (1/173, 1/347, 1/348)

cân bâz: (Far. *cân* + Far. *-bâz*) “Cambaz; yüksek bir yere gerili ip veya tel üzerinde tehlikeli oyunlar ve gösteriler sergileyen kimse.” (ÖTS, 2007: I, 746) (1/9, 1/91, 1/211 1/338)

cengciyân: (Far. *çeng* > *ceng* “eskiden dikine tutulan ve parmakla çalınan kanuna benzer 17-40 arası telleri bulunan bir saza verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 930) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Çengciler; çeng denilen sazı çalan kimseler. (1/337)

çağanacıyân: (Far. *çegâne* > *çağana* “çengi ya da dansözlerin oynarken parmaklarına takarak birbirine vurmak suretiyle ritim sesi çıkarttıkları küçük pirinç yuvarlak zil.” (ÖTS, 2007: I, 851) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Çağanacılar; çağana çalan kimseler. (1/338)

çalıcı mehterân / çalıcı mehterler: (T. *çal-* + T. *-(i)cı* + Far. *mehter* + Far. *-ân* / T. *çal-* + T. *-(i)cı* + Far. *mehter* + T. *-ler*) Çalıcı mehterler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar her gece fasıl ve ceng-i harbi çalıp padişaha dua ederler. (1/9, 1/335, 1/336)

çalıcılar: (T. *çal-* + T. *-(i)cı* + T. *-lar*) Herhangi bir çalgı çalan kimseler. (1/345)

çanakbâz: (T. *çan* + T. *-ak* + Far. *-bâz*) “Eskiden çeşitli çanaklarla denge oyunları gösterisi yapan sirk cambazı.” (ÖTS, 2007: I, 879) (1/338)

çarhbâz: (Far. *çarh* + Far. *-bâz*) Çark ile çeşitli gösteriler yapan cambaz. (1/339)

çârpâreciyân-ı rakkâsân: (Far. *çâr* + Far. *pâre* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *rakkâs* + Far. *-ân*) Çalparacı rakkasları. (1/338)

çârtâyî: (Far. *çâr* + Far. *târ* > *çartâ* “eskiden kullanılan dört telli, perdeli bir tür telli saza verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 895) + Ar. *-(y)î*) Çartacı; çarta denilen sazı çalan kimse. (1/337, 1/344)

çemberbâz: (Far. *çember* > *çember* + Far. *-bâz*) “Çemberlerle gösteri yapan sirk oyuncusu.” (ÖTS, 2007: I, 926) (1/339)

çengî: (Far. *çeng* “eskiden dikine tututan ve parmakla çalınan kanuna benzer 17-40 arası telleri bulunan bir saza verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 930) + Ar. *-î*) “Çenk denilen sazı çalan kimse.” (ÖTS, 2007: I, 931) (1/121, 1/343, 1/344, 1/349)

çeşdeciyân / çeşteci: (Far. *şes* + Far. *-târ* > *çeşde* “teknesi yarım küre biçiminde, uzun saplı, beş telli, sık perdeli bir tür çöğür.” (ÖTS, 2007: I, 942) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* / Far. *şes* + Far. *-târ* > *çeşte* + T. *-ci*) Çeşteçiler; çeşte çalan kimseler. (1/124, 1/337, 1/345)

çöğürçü: (T. *çög* + T. *-(ü)r* > *çöğür* “iri gövdeli, kısa saplı bir saz.” (KBS, 2007: I, 252) + T. *-cü*) Çöğür çalan kimse. (1/9, 1/337, 1/345, 1/352)

dâ'ireciyân: (Ar. *dâ'ire* “saz takımında usul vurmaya yarayan tef.” (ÖTS, 2007: I, 1079) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Daireçiler; tef çalan kimseler. (1/336)

dâ'irezân / dâ'irezen: (Ar. *dâ'ire* + Far. *-zân / -zen*) “Saz takımında tef çalan kişi; teftçi.” (ÖTS, 2007: I, 1079) (1/336, 1/341, 1/343, 1/344, 1/347)

davulcuyân: (Ar. *tabl* > *davul* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân*) Davulcular; davul çalan kimseler. (1/336)

dinkefcüyân: (Ar. *tabl* + Far. *-ek* > *dübelek* > *dinkef* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Dinkefçiler; dinkef denilen küçük defî çalan kimseler. (1/338)

ehl-i hevâ-yı kudüm ve kös ve tablâz ve deblekiyân: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hevâ* + Far. *-(y)ı* + Ar. *kudûm* > *kudüm* + Ar. *ve* + Far. *kûs* > *kös* + Ar. *ve* + Ar. *tabl* + Far. *-bâz* + Ar. *ve* + Ar. *tabl* + Far. *-ek* > *deblek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Dümbelekçi, tablâz, kös, kudüm heva ehli; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre zor bir iş olup bu sanatı ancak bir kişi yapabilir. (1/337)

esnâf-ı kâr, mûsikâr: (Ar. *esnâf* + Far. *-ı* + Far. *-kâr* + Far. *mûsikâr* “uç uca eklenmiş neye benzer bir çok düdükten meydana gelmiş nefesli çalgı; mıskal.” (ÖTS, 2007: III, 3316)) Musikâr esnafı; musikar çalan kimseler. (1/337)

esnâf-ı meyhâne-i koltuk: (Ar. *esnâf* + Far. *-ı* + Far. *mev* + Far. *hâne* + Far. *-i* + T. *köl* + T. *-tuk* > *koltuk*) Koltuk meyhanesi esnafı. (1/355)

filcân-ı sâzciyân: (Far. *pingân* / Ar. *fincân* > *filcân* + Far. *-ı* + Far. *sâz* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Fincan sazcısı; fincan sazı çalan kimseler. (1/338)

güllebâz: (Far. *gulûle* > *gülle* + Far. *-bâz*) Gülle ile çeşitli gösteriler yapan cambaz. (1/339, 1/349)

gürzbâz: (Far. *gürz* + Far. *-bâz*) “İmparatorluk döneminde çeşitli ağırlıkları kaldırıp hüner gösterileri düzenleyen sporculara verilen isim.” (ÖTS, 2007: II, 1811) (1/121)

gürzbâz pehlivânlar / pehlivânân-ı gürzbâzân: (Far. *gürz* + Far. *-bâz* + Far. *pehlivân* + T. *-lar* / Far. *pehlivân* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *gürz* + Far. *-bâz* + Far. *-ân*) Gürzcü güreşçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli gürzlerle hüner gösterirler. (1/316)

hânende: (Far. *hânende*) “Gazel veya şarkı söylemeyi kendisine meslek edinmiş olan kişi; şarkıcı; ses sanatçısı.” (ÖTS, 2007: II, 1865) (1/5, 1/9, 1/116, 1/117, 1/121, 1/152, 1/158, 1/164, 1/200, 1/202, 1/213, 1/259, 1/298, 1/336, 1/341, 1/342, 1/344, 1/345, 1/347, 1/348, 1/349, 1/353, 1/355)

hayâl-i zılcı: (Ar. *hayâl* + Far. *-i* + Ar. *zill* > *zıl* + T. *-cı*) bkz. şebbâz (1/338, 1/350)

hayâl-i zill-ı tasvirciyân: (Ar. *hayâl* + Far. *-i* + Ar. *zill* > *zill* + Far. *-ı* + Ar. *tasvir* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Hayal-i zıl tasvircisi; karagöz tasvircisi. (1/338)

himârbâz: (Ar. *himâr* > *himâr* + Far. *-bâz*) Eşekleri eğitip eşeklerle çeşitli gösteriler sergileyen kimse. (1/339)

hokkabâz: (Ar. *hukka* > *hokka* + Far. *-bâz*) “Hokka ve ona benzer yuvarlak nesnelere çeşitli gösteriler yapan oyuncu; hokka oynatan.” (ÖTS, 2007: II, 1979) (1/338, 1/349)

hoş-hân: (Far. *hoş* + Far. *-hân*) “Güzel okuyucu.” (ÖTS, 2007: II, 1988) (1/259, 1/336)

hünkâr mehterbaşısı: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Far. *mehter* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *-sı*) Padişah mehterbaşısı. bkz. mehterbaşı (1/338)

hünkâr musâhibi: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Ar. *musâhib* + T. *-i*) bkz. musâhib-i şehriyârî (1/127)

ıklıkçı: (? *ık-lık* “kabak veya oyulmuş ağaçtan yapılmış, kemeçeye benzer üç telli bir eski Türk sazı.” (ÖTS, 2007: II, 2034) + T. *-ci*) İklıkçı; ıklık çalan kimseler. (1/337, 1/345)

kaba zurnacıyân: (T. *kaba* + Far. *surnây* > *zurna* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kaba zurnacılar; kaba zurna çalan kimseler. (1/337)

kadehbâz: (Ar. *kadeh* + Far. *-bâz*) “Kadehleri üst üste dizerek çeşitli gösteriler yapan cambaz.” (ÖTS, 2007: III, 2318) (1/338, 1/349)

kadeh-kâr: (Ar. *kadeh* + Far. *-kâr*) “İçki dağıtan kimse; saki.” (ÖTS, 2007: III, 2319) (1/116)

kâğızbâz: (Far. *kâğız* + Far. *-bâz*) Kağıt ile çeşitli gösteriler yapan cambaz. (1/339)

kamış mizmerciyân: (T. *kamış* + Ar. *mizmâr* > *mizmer* “ney türünden bir saz.” (ÖTS, 2007: III, 3247) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kamış mizmercileri; kamış mizmeri çalan kimseler. (1/338)

kânûncu: (Rum. *organon* > Ar. *kânûn* + T. *-cu*) Kanuncu; kanun çalan kimse. (1/337, 1/344)

kânûnî: (Rum. *organon* > Ar. *kânûn* + Ar. *-î*) “Kanun çalan kişi; kanuncu.” (ÖTS, 2007: III, 2392) (1/344)

karadüzenci: (T. *kara* + T. *tüz-* > *düz-* + T. *-en* “üç telli tambura.” (ÖTS, 2007: III, 2415) + T. *-ci*) Karadüzen çalan kimse. (1/337)

kâsebâz: (Far. *kâse* + Far. *-bâz*) “Eskiden tabakları parmaklarının ucunda çevirerek gösteri yapan oyunculara verilen isim.” (ÖTS, 2007: III, 2455) (1/338)

kaşmer: (Fra. *cachemire* > *kaşmer*) “Maskara; komik; soytarı; şakacı; güldürücü.” (ÖTS, 2007: III, 2465) (1/341, 1/347, 1/348, 1/355, 1/357, 1/360)

kaşmerân-ı mudhikânlar: (Fra. *cachemire* > *kaşmer* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *mudhik* + Far. *-ân* + T. *-lar*) Güldürücü maskaralar. (1/10)

kayışbâz: (T. *kad-* “döndürmek” + T. *-(i)ş* > *kayış* + Far. *-bâz*) Kayış ile çeşitli gösteriler yapan cambaz. (1/339)

kemânçeciyan: (Far. *kemân* + Far. *-çe* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kemeçeciler; kemeçe çalan kimseler. (1/337)

kemânî: (Far. *kemân* + Ar. *-î*) “Keman çalan kimse; kemancı.” (ÖTS, 2007: III, 2538) (1/343, 1/344)

kopuzcu: (T. *kop-* “patlamak; yankı vermek” + T. *-uz* + T. *-cu*) “Kopuz çalan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 2744) (1/337, 1/344)

köpekbâz: (Yans. *köpek* + Far. *-bâz*) Köpekleri eğitip köpeklerle çeşitli gösteriler sergileyen kimse. (1/339)

kudümzen: (Ar. *kudûm* > *kudüm* + Far. *-zen*) “Kudüm çalan sanatkar.” (ÖTS, 2007: III, 2822) (1/344)

kuklabâz: (Rum. *khoukhla* > *kukla* + Far. *-bâz*) Kuklacı; kukla oynatan kimse. (1/338, 1/347)

kumârbâz: (Ar. *kumâr* > *kumâr* + Far. *-bâz*) “Çok kumar oynayan; kumar düşkünü; kumarıcı.” (ÖTS, 2007: III, 2834) (1/317, 1/339)

kûzebâz: (Far. *kûze* + Far. *-bâz*) “Eskiden başının üzerine üst üste koyduğu büyük testi, küp ve çömlekleri dengede tutarak gösteriler yapan oyuncu.” (ÖTS, 2007: III, 2876) (1/338, 1/349)

lu‘bedebâz: (Ar. *lu‘baz* > *lu‘bedebâz*) Oyuncu. (1/10, 1/119, 1/120, 1/121, 1/316, 1/347, 348, 1/361)

maskara / mashara: (Ar. *mashara* / *maskara*) “Eğlendirici; hoş; güldüren; soytarı.” (ÖTS, 2007: III, 3071) (1/159, 1/270, 1/282, 1/291, 1/300, 1/348, 1/349, 1/352)

maskara Urumlar: (Ar. *mashara* > *maskara* + Öa. *Urum* + T. *-lar*) Maskara Rumlar. (1/283)

meddâh: (Ar. *meddâh*) “Taklitler yaparak, hoş hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçı.” (TS, 2011: 1643) (1/120, 1/121, 1/259, 1/347)

meddâhân-ı Rûm: (Ar. *meddâh* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Öa. *Rûm*) Rum meddahları. bkz. *meddâh* (1/259)

meddâhân-ı sultân ve vüzerâ ve a‘yân: (Ar. *meddâh* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *sultân* + Ar. *ve* + Ar. *vüzerâ* > *vüzerâ* + Ar. *ve* + Ar. *a‘yân*) Sultan, vezir ve ileri

gelenler meddahları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ellerinde çevganları, bellerinde mecmuaları ile fesahat ve belagat üzerine hikayeler okurlar. (1/259)

mehterân: (Far. *mehter* + Far. *-ân*) Mehterler. bkz. çalıcı mehterân / çalıcı mehterler (1/336, 1/346)

mehterân-ı bîrûn: (Far. *mehter* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *bîrûn*) Dış mehterler. bkz. mehterân-ı Yedikulle (1/336)

mehterân-ı kösciyan: (Far. *mehter* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *kûs* > *kös* “mehter takımında davula benzer vurmali çalgı.” (ÖTS, 2007: III, 2797) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Köşçü mehterleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar bayram gece ve gündüzlerinde, padişah düğünlerinde ve on sekiz padişah ile kralın elçileri toplandığında köslerini çalarlar. (1/336)

mehterân-ı Yedikulle: (Far. *mehter* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Öa. *Yedikulle*) Yedikulle mehterleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar akşamdan sonra ve sabah fasl ederler. Ayrıca düğünlerde çalıp kazanç sağlarlar. (1/336)

mehterbaşı: (Far. *mehter* + T. *baş* + T. *-ı*) “Mehter takımının yetiştirilmesi ve çalışmasından sorumlu kimse; mehterhanenin başı.” (ÖTS, 2007: III, 3115) (1/335, 1/336, 1/338)

meyhâne erbâbları: (Far. *mey* + Far. *hâne* + Ar. *erbâb* + T. *-ları*) Meyhane sahipleri. (1/203)

meyhâneci: (Far. *mey* + Far. *hâne* + T. *-ci*) “Meyhane işleten kimse.” (TS, 2011: 1672) (1/10, 1/213, 1/227, 1/251, 1/355, 1/356, 1/357, 1/358)

Urum meyhâneçileri: (Öa. *Urum* + Far. *mey* + Far. *hâne* + T. *-ci* + T. *-leri*) Rum meyhâneçileri. (1/357)

Yahûdî meyhâneçileri: (Öa. *Yahûdî* + Far. *mey* + Far. *hâne* + T. *-ci* + T. *-leri*) Meyhane işleten Yahudiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre esnaf alayında bunların alayı en geride kalır. (1/358)

meyhâneciyan-ı piyâde: (Far. *mey* + Far. *hâne* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *piyâde*) Gezici meyhâneçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. (1/355)

meymûnbâz: (Rum. *mimos* > Ar. *meymûn* + Far. *-bâz*) “Maymunbaz; maymunları eğitip onlarla çeşitli oyunlar sergileyen sirk adamı.” (ÖTS, 2007: III, 3089) (1/339)

miskâlî: (Far. *mûsikâr* > *miskâl* + Ar. *-î*) Miskal denilen sazı çalan kimse. (1/220, 1/251, 1/331, 1/343, 1/344)

mudhik: (Ar. *mudhik*) “Güldürücü.” (ÖTS, 2007: III, 3272) (1/10, 1/190, 1/270, 1/298, 1/331, 1/342, 1/347, 1/348, 1/350, 1/352, 1/357, 1/360)

mudhik Arnavudlar: (Ar. *mudhik* + Öa. *Arnavud* + T. *-lar*) Güldürücü Arnavutlar. (1/282)

muğnici: (Ar. *muğni* > *muğni* “eskiden Batı Anadolu’da yaygın olarak kullanılan rebap ve kanun arasında otuz dokuz kırıli, gövdesi rebaptan büyük bir çalgı.” (ÖTS, 2007: III, 3275) + T. *-ci*) Muğni çalan kimse. (1/337, 1/345)

mukallid: (Ar. *mukallid*) “Mukallit; tanınmış kimseleri, çeşitli sesleri vb. şeyleri taklit ederek insanları güldüren; taklitçi.” (ÖTS, 2007: III, 3296) (1/10, 1/121, 1/190, 1/340, 1/344, 1/348, 1/349, 1/350, 1/351, 1/352, 1/353)

İslâmbol mukallidleri: (Öa. *İslâmbol* + Ar. *mukallid* + T. *-leri*) İstanbul taklitçileri. (1/331)

mukallidân-ı kaşmerân: (Ar. *mukallid* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Fra. *cachemire* > *kaşmer* + Far. *-ân*) Maskara taklitçiler. (1/347)

mukallidân-ı mudhik: (Ar. *mukallid* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *mudhik*) Güldürücü taklitçiler. (1/341)

mukallidîn ser-çeşmesi: (Ar. *mukallidîn* + Far. *ser* + Far. *çeşme* + T. *-si*) Taklitçilerin başı, üstadı. (1/351)

musâhib: (Ar. *musâhib*) “Musahip; padişahın yanında kendisini eğlendirip hoşça vakit geçirmesini sağlamak üzere bulunan sohbeti hoşça giden kişi.” (ÖTS, 2007: III, 3314) (1/26, 1/53, 1/111, 1/115, 1/116, 1/117, 1/118, 1/123, 1/129, 1/130, 1/132, 1/168, 1/172, 1/173, 1/200, 1/207, 1/219, 1/238, 1/242, 1/250, 1/291, 1/344, 1/350)

musâhib huddâmları: (Ar. *musâhib* + Ar. *huddâm* + T. *-ları*) Musahip hizmetçileri. (1/114)

musâhibe: (Ar. *musâhibe*) “Musahibin dişili; nedime.” (ÖTS, 2007: III, 3314) (1/129, 1/130, 1/131, 1/172, 1/173, 1/201)

musâhib-i şehriyârî: (Ar. *musâhib* + Far. *-i* + Far. *şehr* + Far. *-i* + Far. *yâr* + Ar. *-î*) Padişah musahibi. (1/104, 1/111, 1/112, 1/114, 1/117, 1/341, 1/361)

mutribân: (Ar. *mutrib* > *mutrib* + Far. *-ân*) “Çalgı çalanlar; çalgıcılar.” (ÖTS, 2007: III, 3329) (1/9, 1/152, 1/341, 1/343, 1/345, 1/347, 1/348, 1/355, 1/357)

Ekrâd mutribları: (Öa. *Ekrâd* + Ar. *mutrib* > *mutrib* + T. *-ları*) Kürt çalgıcıları. (1/345)

Kürdistân mutribları: (Öa. *Kürdistân* + Ar. *mutrib* > *mutrib* + T. *-ları*) bkz. Ekrâd mutribları (1/345)

mührebâz: (Far. *mühre* + Far. *-bâz*) “Küçük yuvarlak taşlarla göz bağcılığı ve el çabukluğu yapan oyuncu.” (ÖTS, 2007: IV, 3357) (1/349)

münâdim: (Ar. *münâdim*) “Eskiden kralları, padişahları hoş sözlerle eğlendiren kimseye verilen ad; nedim.” (ÖTS, 2007: III, 3371) (1/115)

nakarezâ(e)n: (Ar. *nakare* “davul; kös; nakkare.” (ÖTS, 2007: IV, 3480) + Far. *-zen* / *-zan*) Nakkare çalan kimse. (1/343)

nedîm: (Ar. *nedîm*) “Yüksek makamdaki kişileri hoş sözlerle, güzel fıkra ve hikâyelerle eğlendiren kimse.” (TS, 2011: 1760) (1/10, 1/11, 1/107, 1/112, 1/115, 1/117, 1/161, 1/164, 1/172, 1/177, 1/350, 1/351)

nedîmân-ı mukallidân: (Ar. *nedîm* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *mukallid* + Far. *-ân*) Taklitçi nedimler. (1/349)

nedîm-i hâs: (Ar. *nedîm* + Far. *-i* + Ar. *hâss* > *hâs*) Padişahın özel nedimi. bkz. nedîm (1/13, 1/46, 1/78, 1/113, 1/115, 1/117, 1/351)

nedîm-i hâssu'l-hâs: (Ar. *nedîm* + Far. *-i* + Ar. *hâssu'l* + Ar. *hâss* > *hâs*) Haslar hası nedim. bkz. nedîm (1/117)

nedîm-i nâb: (Ar. *nedîm* + Far. *-i* + Far. *nâb*) Şarap meclisine girip sohbet arkadaşı yapan nedim. bkz. nedîm (1/115)

nedîm-i şehriyârî: (Ar. *nedîm* + Far. *-i* + Far. *şehr* + Far. *-i* + Far. *yâr* + Ar. *-î*) Padişah nedimi. bkz. nedîm (1/116)

nedîm-i vüzerâ ve a'yân: (Ar. *nedîm* + Far. *-i* + Ar. *vüzerâ* > *vüzerâ* + Ar. *ve* + Ar. *a'yân*) Vezir ve ileri gelenler nedimi. bkz. nedîm (1/341)

neyzen: (Far. *ney* + Far. *-zen*) “Ney üfleyici; ney çalan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3538) (1/222, 1/343, 1/344)

neyzenbaşı: (Far. *ney* + Far. *-zen* + T. *baş* + T. *-ı*) Ney üfleyenlerin başı, âmiri. (1/343)

neyzen-i kadîm: (Far. *ney* + Far. *-zen* + Far. *-i* + Ar. *kadîm*) Eski neyzen; ney üfleyen kimse. (1/337)

oyunbâz: (T. *oy-* + T. *-un* + Far. *-bâz*) Oyuncu; oyun oynayan kimse. (1/159, 1/310)

oyuncu: (T. *oy-* + T. *-un* + T. *-cu*) Herhangi bir oyun oynayan kimse. (1/173)

oyunkâr üstâd-ı kâmiller: (T. *oy-* + T. *-un* + Far. *-kâr* + Far. *üstâd* + Far. *-ı* + Ar. *kâmil* + T. *-ler*) Oyuncu ustalar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar düğünlerde her oyun sırasında tef çalıp insanlardan bahşış toplarlar. (1/348)

pâcilebâz: (Far. *pâ* + Far. *çile* > *pacile* “karda batmadan yürümek için ayakkabılara takılan ayaklık.” (ÖTS, 2007: IV, 3750) + Far. *-bâz*) Tahta ayaklarla sırıkta gösteri yapan sanatçı. (1/339)

pâdişâh musâhibleri: (Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* + Ar. *musâhib* + T. *-leri*) Padişahın sohbet arkadaşları. (1/220)

parmak zilcileri: (T. *barmak* > *parmak* + Far. *zîr* > *zil* + T. *-ci* + T. *-leri*) Parmak zili çalan kimseler. (1/345)

pehlivân: (Far. *pehlivân*) “Güreşçi.” (ÖTS, 2007: IV, 3810) (1/9, 1/72, 1/77, 1/102, 1/109, 1/119, 1/120, 1/121, 1/159, 1/175, 1/186, 1/195, 1/207, 1/240, 1/241, 1/263, 1/277, 1/287, 1/306, 1/310, 1/313, 1/315, 1/316, 1/331, 1/338, 1/339, 1/347, 1/348, 1/350, 1/351, 1/352, 1/353, 1/354)

Arab u Acem ve Hind ü Yemen pehlivânları: (Öa. *Arab* + Far. *u* + Öa. *Acem* + Ar. *ve* + Öa. *Hind* + Far. *ü* + Öa. *Yemen* + Far. *pehlivân* + T. *-ları*) Arap, Acem, Hint ve Yemen güreşçileri. (1/338)

pehlivânân-ı küşte-gîrân: (Far. *pehlivân* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *küşti* > *küşte* + Far. *-gîr* + Far. *-ân*) Güreşçi pehlivanlar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar birbirleriyle güreş tutup çeşitli oyunlar oynarlar. (1/8, 1/316)

pehlivân-ı sîmyâyî: (Far. *pehlivân* + Far. *-i* + Ar. *sîmiyâ* > *sîmyâ* “harflerin, sayıların bir takım gizli güçler taşıdığına inanan, varlığın özünü kavramak için onları bilmenin gerektiğini savunan görüş.” (ÖTS, 2007: IV, 4246-4247) + Ar. *-(y)î*) Simya oyuncusu. (1/353)

perendebâz: (Far. *perende* + Far. *-bâz*) “Perende atarak çeşitli gösteriler sergileyen; akrobat; cambaz.” (ÖTS, 2007: IV, 3825) (1/338, 1/349)

pîşekâr: (Far. *pîşe* + Far. *-kâr*) “Sanatçı, oyuncu; orta oyununda kavuklu ile karşılıklı konuşarak oyunu başlatan oyuncu.” (ÖTS, 2007: IV, 3864) (1/310, 1/333, 1/341, 1/347, 1/348)

rakkâs: (Ar. *rakkâs*) “Raksı meslek edinmiş erkek.” (TS, 2011: 1962) (1/9, 1/189, 1/298, 1/310, 1/336, 1/341, 1/347, 1/348, 1/349, 1/357)

ravzacı: (Ar. *ravza* “Arapkirli Şükrullah Bey tarafından icat edilmiş beş telli bir saz.” (ÖTS, 2007: IV, 3943) + T. *-cı*) Ravza denilen sazı çalan kimse. (1/337, 1/344)

rebâbcıyân: (Ar. *rebâb* “gövdesi Hindistan cevizinden yapılmış, uzun saplı telli çalgı.” (ÖTS, 2007: IV, 3944-3945) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Rebaçılar; rebap çalan kimseler. (1/336)

resenbâz: (Far. *resen* + Far. *-bâz*) “İp cambazı.” (ÖTS, 2007: IV, 3958) (1/44, 1/112, 1/208, 1/316, 1/338)

sâde tanbûracılar: (Far. *sâde* + Ar. *tanbûre* > *tanbûra* “Türk halk müziğinde kullanılan, tezene ile çalınan bağlama ailesinden cura, çöğür, bulgari ve bağlama gibi telli çalgıların genel adı.” (ÖTS, 2007: IV, 4571) + T. *-cı* + T. *-lar*) Sade tamburacılar; sade tambura çalan kimseler. (1/345)

sâkî: (Ar. *sâkî*) “İçki meclislerinde kadeh sunan; içki dağıtan.” (ÖTS, 2007: IV, 4031) (1/47, 1/213, 1/346)

santûrcuyân: (Far. *santûr* “kanuna benzeyen, tokmaklarla çalınan bir tür telli çalgı.” (TS, 2011: 2030) + T. *-cu* + Far. *-(y)ân*) Santurcular; santur çalan kimseler. (1/337)

sâz yapan üstâdlar: (Far. *sâz* + T. *yap-* + T. *-an* + Far. *üstâd* + T. *-lar*) Saz yapım işiyle uğraşan ustalar. (1/347)

sâzende: (Far. *sâz* + Far. *-ende*) “Saz çalan kimse; saz sanatçısı.” (ÖTS, 2007: IV, 4106) (1/9, 1/10, 1/121, 1/158, 1/202, 1/213, 1/257, 1/298, 1/341, 1/343, 1/344, 1/345, 1/346, 1/347, 1/348, 1/349, 1/355, 1/357)

sâzende başı: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + T. *baş* + T. *-i*) Sazendelerin başı, âmiri. (1/347)

sâzendeğân-ı Arabî düdük: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-i* + Öa. *Arab* + Ar. *-î* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdük*) Arabî düdük sazendeleri; Arabî düdük çalan sanatçılar. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu düdüğü Kudüs'te rahipler çalarlar. (1/346)

sâzendeğân-ı avvâd: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-i* + Ar. *avvâd*) Avvad sazendeler; ut çalan sanatçılar. (1/344)

sâzendeğân-ı bârbûtcıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-i* + Far. *Bârbud* “İrânlı müzikçi.” / Rum. *barbitone* > *bârbût* “eski bir çalgı.” (ÖTS, 2007: I, 466) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Barbutçu sazendeler; barbut denilen çalgıyı çalan sanatçılar. (1/345)

sâzendeğân-ı çağanabâzân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-i* + Far. *çegâne* > *çağana* “çengi ya da dansözlerin oynarken parmaklarına takarak birbirine vurmak suretiyle ritim sesi çıkarttıkları küçük pirinç yuvarlak zil.” (ÖTS, 2007: I, 851) + Far. *-bâz* + Far. *-ân*) Çağanabaz sazendeler; çağana denilen çalgıyı çalan sanatçılar. (1/347)

sâzendeğân-ı çağirtma düdük: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-i* + Yans. *ça(r)* + T. *kır-* > *çağır* + T. *t-* + T. *-ma* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdük*)

Çağırma düdük sazedenleri; kaz ve turna kemiğinden oluşan çağırma düdüğü çalan sanatçılar. (1/346)

sâzendegân-ı çârtâyîyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *çâr* + Far. *târ* > *çartâ* “eskiden kullanılan dört telli, perdeli bir tür telli saza verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 895) + Ar. *-(y)î* + Far. *-(y)ân*) Çartacı sazeneder; çarta denilen sazı çalan sanatçılar. (1/344)

sâzendegân-ı çengciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *çeng* “eskiden dikine tututan ve parmakla çalınan kanuna benzer 17-40 arası telleri bulunan bir saza verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 930) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çengci sazeneder; çeng denilen sazı çalan sanatçılar. (1/343)

sâzendegân-ı çeşdeciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *şeş* + Far. *-târ* > *çeşde* “teknesi yarım küre biçiminde, uzun saplı, beş telli, sık perdeli bir tür çöğür.” (ÖTS, 2007: I, 942) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çeşdeci sazeneder; çeşde çalan sanatçılar. (1/344)

sâzendegân-ı çöğürçiyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + T. *çög* + T. *-(ü)r* > *çögür* “iri gövdeli, kısa saplı bir saz.” (KBS, 2007: I, 252) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çöğürçü sazeneder; çöğür çalan sanatçılar. (1/345)

sâzendegân-ı dâ'irezân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *dâ'ire* + Far. *-zân*) Dairezen sazeneder; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar tef çalan sanatçılardır. (1/343)

sâzendegân-ı dankiyo düdüğü: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + ? *dankiyo* “gayda, tulum.” (Dankoff, 2013: 96) + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdüük* + T. *-ü*) Dankiyo düdüğü sazeneder; dokuz delikli bir kamış olan dankiyo düdüğü çalan sanatçılar. (1/346)

sâzendegân-ı deblekciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *tabl* + Far. *-ek* > *deblek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Deblekçi sazeneder; dümbelek çalan sanatçılar. (1/347)

sâzendegân-ı Fıranda: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Fıranda*) Fıranda düdüğü sazeneder; Fıranda düdüğü çalan sanatçılar. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu düdüğü İngilizler icat etmiş olup Kudüs'te rahipler çalarlar. (1/346)

sâzendegân-ı Fisagoresân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Fisagores* + Far. *-ân*) Pisagor sazeneder. (1/9)

sâzendegân-ı kaba düdük: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + T. *kapa* > *kaba* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdüük*) Kaba düdük sazeneder; kaba düdük çalan sanatçılar. (1/346)

sâzendegân-ı kânûncuyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Rum. *organon* > Ar. *kânûn* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân*) Kanuncu sazeneder; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların hepsi padişah huzurunda kanun çalarlar. (1/344)

sâzendegân-ı karadüzenciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + T. *kara* + T. *tüz-* > *düz-* + T. *-en* “üç telli tambura.” (ÖTS, 2007: III, 2415) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Karadüzenci sazeneder; karadüzenciler çalan sanatçılar. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgıyı çoğunlukla pabuççu bekarları çalar. (1/345)

sâzendegân-ı kaval-ı çoban: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + T. *kav* “içi boş” + T. *-(a)l* + Far. *-ı* + Far. *şû* + Far. *-bân* > *şōbân* / *çūbân* > *çoban*) Çoban kavalı sazeneder; çoban kavalı denilen 9 delikli sazı çalan sanatçılar. (1/346)

sâzendegân-ı kemânçeciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *kemân* + Far. *-çe* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kemançeci sazeneder; kemençe çalan sanatçılar. (1/343)

sâzendegân-ı kopuzcuyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + T. *kop-* “patlamak; yankı vermek” + T. *-uz* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân*) Kopuzcu sazeneder; kopuz çalan sanatçılar. (1/344)

sâzendegân-ı kudümzen: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *kudüm* > *kudüm* “mevlevi müziği ile eski Türk müziğinde kullanılan, toprak ya da metalden vurmali çalgı.” (ÖTS, 2007: III, 2822) + Far. *-zen*) Kudümzen sazeneder; kudüm denilen çalgıyı çalan sanatçılar. (1/343)

sâzendegân-ı Macar düdük: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Macar* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdüük*) Macar düdüğü sazendeleri; Macar düdüğü çalan sanatçılar. (1/346)

sâzendegân-ı mehter düdüğü: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *mehter* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdüük* + T. *-ü*) Mehter düdüğü sazendeleri; mehter düdüğü çalan sanatçılar. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bütün mehteran bu düdüğü çalar. (1/346)

sâzendegân-ı mizmer düdüğü: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *mizmâr* > *mizmer* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdüük* + T. *-ü*) Mizmer düdüğü sazendeleri; parça parça kamıştan oluşan mizmer düdüğünü çalan sanatçılar. (1/346)

sâzendegân-ı muğniciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *mugnî* > *muğni* “eskiden Batı Anadolu’da yaygın olarak kullanılan rebap ve kanun arasında otuz dokuz kırıklı, gövdesi rebaptan büyük bir çalgı.” (ÖTS, 2007: III, 3275) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Muğnici sazendeler; muğni denilen çalgıyı çalan sanatçılar. (1/345)

sâzendegân-ı mûsikârân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *mûsikâr* “uç uca eklenmiş neye benzer bir çok düdükten meydana gelmiş nefesli çalgı; mîskal.” (ÖTS, 2007: III, 3316) + Far. *-ân*) Musikar sazendeleri; musikar denilen çalgıyı çalan sanatçılar. (1/343)

sâzendegân-ı neyzenân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *ney* + Far. *-zen* + Far. *-ân*) Neyzen sazendeler; ney çalan sanatçılar. (1/343)

sâzendegân-ı pirinçden mehter borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *birinc* > *pirinç* + T. *-den* + Far. *mehter* + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) Pirinçten mehter borusu sazendeleri; pirinçten yapılmış mehter borusu çalan sanatçılar. (1/346)

sâzendegân-ı ravzaciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *ravza* “Arapkirlî Şükrullah Bey tarafından icat edilmiş beş telli bir saz.” (ÖTS, 2007: IV, 3943) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Ravzacı sazendeler; ravza denilen sazı çalan sanatçılar. (1/344)

sâzendegân-ı şarkıcıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *şark* > *şarki* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Şarkıcı sazendeler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına Türkmenler çartaya benzeyen bu sazı çalarlar. (1/345)

sâzendegân-ı şeşhânegiyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *şeş* + Far. *hâne* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Şeşhaneçi sazendeler; şeşhane denilen altı telli çalgıyı çalan sanatçılar. (1/344)

sâzendegân-ı şeştârîyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Far. *şeş* + Far. *târ* “parmakla çalınan, altı çift telli ve perdeli çalgı.” (ÖTS, 2007: IV, 4464) + Ar. *-î* + Far. *-(y)ân*) Şeştarcı sazendeler; şeştâr denilen çalgıyı çalan sanatçılar. (1/344)

sâzendegân-ı tanbûraciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *tanbûre* > *tanbûra* “Türk halk müziğinde kullanılan, tezene ile çalınan bağlama ailesinden cura, çöğür, bulgari ve bağlama gibi telli çalgıların genel adı.” (ÖTS, 2007: IV, 4571) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tamburacı sazendeler; tambura çalan sanatçılar. (1/345)

sâzendegân-ı tanbûrciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *tanbûre* > *tanbûr* “Klasik Türk müziğinin başlıca çalgılarında biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli çalgı.” (TS, 2011: 2257) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tamburcu sazendeler; tambur çalan sanatçılar. (1/343)

sâzendegân-ı tel tanbûrciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Erm. *tel* + Ar. *tanbûre* > *tanbûr* “klasik Türk müziğinin başlıca çalgılarında biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli çalgı.” (TS, 2011: 2257) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tel tamburcu sazendeler; tel tambur çalan sanatçılar. (1/345)

sâzendegân-ı tulum düdüğü: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + T. *tu-* “kapamak” + T. *-l* + T. *-(u)m* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdüük* + T. *-ü*) Tulum düdüğü sazendeleri; tulum düdüğü çalan sanatçılar. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu düdüğü Ruslar icat etmiş olup kendileri ve çobanlar çalarlar. (1/346)

sâzendegân-ı yelli düdük: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ağz. *yelli* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdüük*) Yelli düdük sazendeleri; yan yana iki kamıştan oluşan yelli düdüğü çalan sanatçılar. (1/346)

sâzendegân-ı yeltemeciyân: Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + T. *yel-* + T. *(i)t-* + T. *e-* + T. *-me* “Akşemseddin tarafından icat edilmiş bir Türk sazı.” (ÖTS, 2007: V, 5283) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yeltemeci sazendeler; yelteme denilen sazı çalan sanatçılar. (1/345)

sâzendegân-ı yonkarcıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + ? *yongar* > *yonkar* “üç telli bağlama; küçük bulgari.” (ÖTS, 2007: V, 5358) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yonkarcı sazendeler; yonkar çalan sanatçılar. Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu çalgıyı çoğunlukla paşalı halkı çalar. (1/345)

sâzende-i acemî zurnacıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Ar. *acemî* + Far. *surnây* > *zurna* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Acemi zurnacı sazende; acemi zurna denilen çalgıyı çalgıyı çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i ağız tanbûrası: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + T. *ağız* + Ar. *tanbûre* > *tanbûra* + T. *-sı*) Ağız tamburası sazendesi; ağız tamburası çalan sanatçı. Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu çalgıyı Lehler icat etmiştir. Bu çalgı demirden olup bunun orta dili vardır. Ayrıca Rus ve Leh erkekleri bunu çalıp oynarlar. (1/347)

sâzende-i Arabî zurnacıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Öa. *Arabî* + Far. *surnây* > *zurna* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Arabi zurnacı sazende; Arabi zurna denilen ve Şam, Mısır dolaylarında çalınan çalgıyı çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i âsafî zurnacıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Öa. *âsafî* + + Far. *surnây* > *zurna* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Asafi zurnacı sazende; asafî zurna denilen çalgıyı çalan sanatçı. Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre asafiyi Basra hâkimi Tayyar Mehmet Paşa’nın ağası Asaf ağa icat etmiştir. (1/346)

sâzende-i balabancıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Far. *bala* + Far. *-ban* “dokuz delikli bir tür zurna.” (ÖTS, 2007: I, 447) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Balabancı sazende; balaban denilen zurnayı çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i câm deblekciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Far. *câm* + Ar. *tabl* + Far. *-ek* > *deblek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Cam deblekçi sazende; cam dümbelek çalan sanatçı. (1/347)

sâzende-i cura zurnacıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + ? *cura* “tezene adı verilen mızrapla çalınan bağlama ailesinin en küçüğü.” (ÖTS, 2007: I, 838) + Far. *surnây* > *zurna* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Cura zurnacı sazende; cura zurna denilen çalgıyı çalan sanatçı. (1/345)

sâzende-i çömlek deblekci: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + T. *çöñ* + T. *-ek* > *çömlek* + Ar. *tabl* + Far. *-ek* > *deblek* + T. *-ci*) Çömlek deblekçi sazende; çömlek dümbelek çalan sanatçı. (1/347)

sâzende-i dervîşân borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Far. *dervîş* + Far. *-ân* + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) Dervişan borusu sazendesi; boynuzdan olan dervişan borusunu çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i düdükciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + T. *tüt-* “emmek” + T. *-ek* > *düdük* + T. *-cü* + Far. *-(y)ân*) Düdükçi sazende; çeşit çeşit düdükler çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i Efrâsiyâb borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Öa. *Efrâsiyâb* + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) Efrasiyab borusu sazendesi; Efrasiyab borusu çalan sanatçı. Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu çalgıyı Efrasiyab icat etmiş olup Kırım hanları da çalarlar. (1/346)

sâzende-i organûn borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Rum. *organon* > Far. *erganûn* “org” (ÖTS, 2007: II, 1464) + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) Erganun borusu sazendesi; erganun borusu çalan sanatçı. Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu çalgıyı çalanlar Alman sığırlarının boynuzlarını inceltip içine tel diller koyarak çalarlar. (1/346)

sâzende-i Eyyûb borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Öa. *Eyyûb* + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) Eyüp borusu sazendesi; Eyüp borusu denilen kamıştan yapılmış çalgıyı çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i filcân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Far. *pingân* / Ar. *fincân* > *filcân*) “Fincan sazendesi; fincan sazı çalan sanatçı.” (1/347)

sâzende-i iklikciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + ? *ik-lük* “kabak veya oyulmuş ağaçtan yapılmış, kemençeye benzer üç telli bir eski Türk sazı.” (ÖTS, 2007: II, 2034) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) İklikçi sazende; iklik denilen sazı çalan sanatçı. (1/345)

sâzende-i İngiliz borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Öa. *İngilis* + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) İngiliz borusu sazendesisi; İngiliz borusu çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgı pirinçten eğri bir boru olup içinde ince pirinçten dilleri vardır. (1/346)

sâzende-i kaba zurnacıyân / kabazurnacı sâzendeleri: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + T. *kaba* + Far. *surnây* > *zurna* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* / T. *kaba* + Far. *surnây* > *zurna* + T. *-ci* + Far. *sâz* + Far. *-ende* + T. *-leri*) Kaba zurnacı sazende; kaba zurna denilen çalan sanatçı. (1/9, 1/345)

sâzende-i kamış mizmârciyânı: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + T. *kamış* + Ar. *mizmâr* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + T. *-i*) Kamış mizmarcı sazende; kamış mizmarı denilen çalgıyı çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgıyı Şeyh Küşteri gölge oyunu için icat etmiş olup bu çalgı kamıştan dilim dilim yarılmış bir sazdır. (1/347)

sâzende-i kerrenâyciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Far. *kerrenây* “pirinçten yapılma nefesli bir çalgı.” (ÖTS, 2007: III, 2562) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kerrenaycı sazende; kerrenay denilen çalgıyı çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i luturyan borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + ? *luturyan* “bir müzik aleti, bir çeşit trompet.” (Dankoff, 2013: 167) + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) Luturyan borusu sazendesisi; luturyan borusu çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgı Felemenk'te pirinçten icat edilmiş olup bu çalgıyı gemilerde Hristiyanlar çalarlar. (1/346)

sâzende-i makrafa deblekçisi: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + ? *makrafa* “bir çeşit darbuka, deblek.” (Dankoff, 2013: 168) + Ar. *tabl* + Far. *-ek* > *deblek* + T. *-ci* + T. *-si*) Makrafa deblekçisi sazende; makrafa dümbeği çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgıyı Mekke şerifleri çalarlar. (1/347)

sâzende-i mehterhâne: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Far. *mehter* + Far. *hâne*) Mehter sazendesisi. (1/253)

sâzende-i nağarakınciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + ? *nağarakı* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Nağarakıcı sazende; nağarakı denilen çalgıyı çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgı Arabistan kahvelerinde çalınır. (1/346)

sâzende-i nağarazânciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + ? *nağara* “koltuk davulu” + Far. *-zân* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Nağarazancı sazende; nağara denilen davulu çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i nefirciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Far. *nefir* “perde delikleri bulunmayan, üflemeli madeni bir çalgı, boru.” (ÖTS, 2007: IV, 3513) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Nefirci sazende; nefir denilen çalgıyı çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i safirciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Ar. *safir* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Safirci sazende; safir denilen çalgıyı çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgıyı kuklabazlar iki kemik parçası arasında deri ile ağızlarında çalarlar. (1/347)

sâzende-i safir-i bülbül: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Ar. *safir* + Far. *-i* + Far. *bulbul* > *bülbül*) Bülbül safiri sazendesisi; bülbül safiri denilen çalgıyı çalan sanatçı. (1/347)

sâzende-i sünderciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + ? *sünder* “onbir telli Kürt çalgısı.” + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sünderci sazende; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre Kürt çalgıcılar bunu çalarlar. (1/345)

sâzende-i şehâbî zurnacıyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Öa. *şehâb* + Ar. *-î* + Far. *surnây* > *zurna* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Şehabî zurnacı sazende; şehabî zurna denilen çalgıyı çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu zurnayı Şeyh Şehab icat etmiş olup bu zurna Fas'ta çalınır. (1/346)

sâzende-i şişe borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Far. *şişe* + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) Şişe borusu sazendesisi; şişe borusu çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu şişe borusu çevgan gibi eğri bir şişe borudur. (1/346)

sâzende-i tablbâzciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Ar. *tabl* + Far. *-bâz* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tablbazcı sazende; tablbaz denilen kuş davulunu çalan sanatçı. (1/347)

sâzende-i tarak mizmârciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + T. *tar-* “yaymak, dağıtmak, serpmek, ayırmak” + T. *a-* + T. *-(ğ)ak* > *tarak* + Ar. *mizmâr* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + T. *-i*) Tarak mizmarcı sazende; tarak mizmarı denilen çalgıyı çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgıyı şehir oğlanları icat etmiş olup bu çalgı bütün peşrevlerde çalınır. (1/347)

sâzende-i torompete borusu: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Fra. *trompette* > *torompete* + Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-su*) Trompet borusu sazendesı; trompet borusu çalan sanatçı. (1/346)

sâzende-i Yemen deblekciyân: (Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-i* + Öa. *Yemen* + Ar. *tabl* + Far. *-ek* > *deblek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yemen deblekçi sazende; Yemen dümbeleği çalan sanatçı. Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu çalgıyı devciler çalarlar. (1/347)

sâz-ı sünderci: (Far. *sâz* + Far. *-i* + ? *sünder / sundar* “onbir telli Kürt çalgısı.” + T. *-ci*) Sünder sazıcısı. bkz. sundarcıyân (1/345)

sâzların ummâlleri: (Far. *sâz* + T. *-lar* + T. *-ın* + Ar. *ummâl* + T. *-leri*) Saz yapıcıları. (1/347)

ser-çeşme-i bâzbâzân-ı pehlivânân: (Far. *ser* + Far. *çeşme* + Far. *-i* + Far. *bâz* + Far. *-bâz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *pehlivân* + Far. *-ân*) Oyuncuların başı, başkanı. (1/173)

ser-çeşme-i küşte-gîrân: (Far. *ser* + Far. *çeşme* + Far. *-i* + Far. *küşti* > *küşte* + Far. *-gîr* + Far. *-ân*) bkz. ser-çeşme-i pehlivânân (1/72)

ser-çeşme-i pehlivânân: (Far. *ser* + Far. *çeşme* + Far. *-i* + Far. *pehlivân*) Güreşçilerin başı, başkanı. (1/338, 1/348)

ser-hânendegân: (Far. *ser* + Far. *hânende* + Far. *-(g)ân*) Hanendebaşı; hanendelerin başkanı. (1/121)

ser-i mehterân: (Far. *ser* + Far. *-i* + Far. *mehter* + Far. *-ân*) bkz. mehterbaşı (1/336)

serkâr-ı sâzendekâr: (Far. *ser* + Far. *-kâr* + Far. *-i* + Far. *sâz* + Far. *-ende* + Far. *-kâr*) Sazendelerin başı, başkanı. (1/336)

sinibâz: (Ar. *sini* “üzerinde yemek yenilebilen, sofraya olarak kullanılabilen bakır ya da pirinçten, yuvarlak büyük tepsi.” (ÖTS, 2007: IV, 4253) + Far. *-bâz*) “Sinilerle çeşitli gösteriler sunan sanatçı.” (ÖTS, 2007: IV, 4253) (1/338, 1/349)

sultân-ı hânendegân: (Ar. *sultân* + Far. *-i* + Far. *hânende* + Far. *-(g)ân*) Hanendeler sultanı. (1/116, 1/341)

sundarcıyân: (? *sünder / sundar* “onbir telli Kürt çalgısı.” + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sundarcılar; sundar çalan kimseler. (1/337)

sûrcıyân: (Ar. *sûr* “uzun boynuzdan yapılma bir tür nefesli çalgı; boru; nefir.” (ÖTS, 2007: IV, 4358) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sürçular; sur denilen çalgıyı çalan kimseler. (1/347)

sürâhîbâz: (Ar. *surâhî* > *sürâhî* + Far. *-bâz*) Sürâhilerle çeşitli gösteriler yapan sanatçı. (1/349)

sürmebâz: (T. *sür-* + T. *-me* + Far. *-bâz*) Bir çeşit matrakbazlık yapan sanatçı. (1/339)

şâne zümmârcıyân: (Far. *şâne* “Türk müziğinde on yedinci yüzyılda kullanılmış bir saz.” (ÖTS, 2007: IV, 4427) + ? *zümmâr* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Şâne zümmarcıları. (1/338)

şarkcıyân: (Ar. *şark* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) bkz. sâzendegân-ı şarkıcıyân (1/337)

şâzrevânâz: (? *şâzrevân* + Far. *-bâz*) (1/339)

şebbâz: (Far. *şeb* + Far. *-bâz*) “Gölge oyununda tasvirleri oynatan usta; hayalbaz; hayalî; karagözcü.” (ÖTS, 2007: IV, 4443) (1/338, 1/349, 1/351)

şemşîrbâz: (Far. *şemşîr* + Far. *-bâz*) “Kılıçla tehlikeli gösteriler yapan.” (ÖTS, 2007: IV, 4456) (1/39, 1/121, 1/301, 1/302, 1/339)

şeshâneci: (Far. *şes* + Far. *hâne* + T. *-ci*) Şeshâne denilen altı telli bir çalgıyı çalan kimse. (1/337, 1/344)

- şeştârî:** (Far. *şeş* + Far. *târ* “parmakla çalınan, altı çift telli ve perdeli çalgı.” (ÖTS, 2007: IV, 4464) + Ar. *-î*) Şeştarcı; şeştâr çalan kimse. (1/337, 1/344)
- şîşebâz:** (Far. *şîşe* + Far. *-bâz*) “Şişelerle çeşitli denge oyunları yapan gösterici.” (ÖTS, 2007: IV, 4493) (1/338)
- tabl-bâzcıyân:** (Ar. *tabl* + Far. *-bâz* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Tablbazcılar; tablbaz denilen kuş davulunu çalan kimseler. (1/338)
- taklabâz:** (T. *takla* + Far. *-bâz*) Takla atarak çeşitli gösteriler sergileyen cambaz. (1/349)
- tânbûrî / tambûrî:** (Ar. *tanbûre* > *tanbûrî* / *tambûrî*) “Tambur çalan sanatçı.” (ÖTS, 2007: IV, 4571) (1/313, 1/343, 1/344, 1/357)
- tanbûrcıyân:** (Ar. *tanbûr* “klasik Türk müziğinin başlıca çalgılarında biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli çalgı.” (TS, 2011: 2257) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Tamburcular; tambur çalan kimseler. (1/337)
- tâsbâz:** (Ar. *tâs* + Far. *-bâz*) “Tas, çanak ve tencere gibi araçlarla gösteri yapan gözbağcısı.” (ÖTS, 2007: V, 4621) (1/331, 1/338)
- tekye pehlivânları:** (Ar. *tekye* “güreşçilerin eğitim yaptıkları yer.” + Far. *pehlivân* + T. *-ları*) Tekkede güreş tutan güreşçiler. (1/72)
- tel tanbûracısı / tel tanbûracıyân:** (Erm. *tel* + Ar. *tanbûre* > *tanbûra* “Türk halk müziğinde kullanılan, tezene ile çalınan bağlama ailesinden cura, çöğür, bulgari ve bağlama gibi telli çalgıların genel adı.” (ÖTS, 2007: IV, 4571) + T. *-cı* + T. *-sı* / Erm. *tel* + Ar. *tanbûre* > *tanbûra* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Tel tamburacısı; tel tamburası çalan kimseler. (1/337, 1/344)
- usûl-bend dâ'irezân:** (Ar. *usûl* + Far. *-bend* + Ar. *dâ'ire* + Far. *-zân*) Usulcü teftçi. (1/343, 1/344)
- yeltemeci:** (T. *yel-* + T. *(i)t-* + T. *e-* + T. *-me* “Akşemseddin tarafından icat edilmiş bir Türk sazı.” (ÖTS, 2007: V, 5283) + T. *-ci*) Yelteme çalan kimse. (1/337, 1/345)
- yılanbâz:** (T. *yılan* + Far. *-bâz*) Yılanları eğitip yılanlarla çeşitli gösteriler sergileyen kimse. (1/339)
- yonkârcı:** (? *yongar* > *yonkar* “üç telli bağlama; küçük bulgari.” (ÖTS, 2007: V, 5358) + T. *-cı*) Yongarcı; yongar çalan kimse. (1/337, 1/345)
- yuvarlakhâz:** (T. *yuv-* + T. *-(a)r* + T. *la-* + T. *-k* + Far. *-bâz*) Yuvarlak cisimleri yok ederek gösteriler düzenleyen oyuncu. (1/339)
- zûrbâz:** (Far. *zûr* + Far. *-bâz*) “Beden ve kol kuvvetine dayanarak gösteri yapan sanatçı.” (ÖTS, 2007: V, 5497) (1/121, 1/338)
- zurnacıbaşı:** (Far. *surnây* > *zurna* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-ı*) Zurnacıların başı, başkanı. (1/335)
- zurnacıyân:** (Far. *surnây* > *zurna* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Zurnacılar; zurna çalan kimseler. (1/9, 1/336, 1/346)
- zurna-zân:** (Far. *surnây* > *zurna* + Far. *-zân*) Zurnacı. (1/9)

2.2. Gıda ve Beslenmeyle İlgili Meslek Adları

Gıda ve Beslenmeyle İlgili Meslek Adları bölümünde 225 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *kassâb*dır.

Gittiği yerlerin mutfak kültürüyle ilgili ayrıntılı bilgiler veren Çelebi, ağzının tadını bilen biridir. Bazı yemekleri övülmeye değer niteliğiyle vurgulayarak hem katıldığı ziyafetlerde yediği hem de şöyle bir gördüğü birçok yemeğe eserinde yer vermiştir. Osmanlı mutfağı araştırmacısı Marianna Yerasimos, Seyahatname'de; 44 pilav, 40 çorba, 23 baharat, 90 balık, 80 üzüm, 27 armut, 50'ye yakın ekmek çeşidinden bahsedildiğini belirtmektedir (Çelik Şavk, 2011: 50-51).

Evliya Çelebi, eserinin birinci cildinde İstanbul'daki gıda ve beslenme ürünlerinin temini, üretimi ve satımıyla uğraşan meslek erbaplarından bahsetmiştir. Aşçılar, balıkçılar, balcılar, börekçiler, kadayıfçılar, ciğerciler, bozacılar, helvacılar, istiridyeciler, kaymakçılar, meşrubatçılar gibi meslekler bunların sadece küçük bir kısmıdır. Evliya, bu mesleklerden bahsederken meslek sahibinin ürününü nasıl ürettiği veya temin ettiği hususunda bilgiler vermekle kalmayıp üretilen ürün hakkında da bilgiler vermiştir. Örneğin, salep ve mahlebin güçlendirici özelliğinden bahsetmiş, mahlepçi ve salepçilerin dükkânlarının olmadığını, ürünlerini gezerek sattıklarını aktarmıştır. Ayrıca Evliya Çelebi, İstanbul'da bir karcı esnafından da bahsetmiştir. Sayılarının 300 olduğunu belirten Evliya, bunların Uludağ'dan kar ve buz topladıktan sonra gemilere koyup İstanbul'daki padişahın mutfağına, helvahaneye ve hareme getirme işiyle meşgul olduklarından bahsetmiştir. Evliya Çelebi bazı mesleklerden bahsederken kendine has üslubunun bir göstergesi olarak sıfat tamlamalarını da kullanmıştır. Meyhanecileri *cehennem sakkâları* olarak nitelmesi bu duruma güzel bir örnektir.

Bu bölümde 225 meslek adının tespit edilmesi, 17. yüzyılda İstanbul'da yemek kültürünün ne kadar zengin ve gıda sektöründe çalışan esnaf sayısının ne kadar çok olduğunu göstermektedir. Gıda ve beslenmeyle ilgili meslek adlarının yarısından çoğu Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiştir. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiş 153, Arapça 47, Arapça meslek adı + Türkçe *baş* sözcüğüyle oluşmuş 6, Farsça "pişiren, pişirici" anlamındaki *-pâz* ile 4, Türkçe 3, yer adı + Arapça 3, Farsça "tutan, tutucu" anlamındaki *-gîr* ekiyle 2, Farsça meslek adı + Türkçe *baş* sözcüğüyle oluşmuş 2, Farsça 1, Moğolca 1, Farsça *-kâr* ile 1, Türkçe *-an / -en* ekiyle 1, Farsça "satan, satıcı" anlamındaki *-fîrûş* ile 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Gıda ve Beslenmeyle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

acı hamr emîni: (T. *âçığ* > *acı* + Ar. *hamr* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Acı içki emini. bkz. hamr emîni (1/7)

adesciyân: (Ar. *'ades* > *ades* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Adesciler; mercimekçiler. (1/6, 1/275)

ağdacı: (Ar. *'aqîda* > *ağda* "pekmez veya şekerli suya limon katılarak kaynamak suretiyle yapılan macun." (ÖTS, 2007: I, 135) + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında kazan kazan ağda kaynatırlar. (1/7, 1/286, 1/287)

ağdacıyân-ı piyâde-fîrûşân: (Ar. *'aqîda* > *ağda* "pekmez veya şekerli suya limon katılarak kaynamak suretiyle yapılan macun." (ÖTS, 2007: I, 135) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *piyâde* + Far. *-fîrûş* + Far. *-ân*) Gezici ağda satıcıları. (1/7)

akîdeci: (Ar. *akîde* "şekerin kaynatılarak katılması yolu ile yapılan, renkli ve kokulu, ağızda güç eriyen şeker, akide şeker." (TS, 2011: 68) + T. *-ci*) Akide yapıp satan kimse. (1/7, 1/289)

arakcıyân: (Ar. *arak* "pirinç ve şeker kamışından elde edilen bir tür rakı." (TS, 2011: 142) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Rakıcılar. (1/355)

arka sakkâsi: (T. *arka* + Ar. *sakkâ* + T. *-sı*) Arka sakası; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar gezici olup arkalarında su kapları ile su dağıtırlar. (1/6, 1/265)

arpa anbârı emini: (T. *arpa* + Far. *enbâr* > *anbâr* + T. *-i* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Arpa ambarı emini; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bir ağadır. Seferde lazım bir emindir. (1/7, 1/252, 1/295)

arpa emîni: (T. *arpa* + Ar. *emîn* + T. *-i*) "Osmanlılar'da saray ahırları ve ordunun ihtiyacı olan arpayı temin etmekle görevli saray memuru." (İpşirli, 1991: 392) (1/159)

arpacı: (T. *arpa* + T. *-cı*) "Arpa yetiştiren veya arpa alım satımı ile uğraşan kimse." (ÖTS, 2007: I, 298) (1/159)

arpacıbaşı: (T. *arpa* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Arpacıların başı, âmiri. (1/195)

âşbâz: (T. *âş* + Far. *-pâz* > *âşbâz*) "Aşçı." (ÖTS, 2007: I, 330) (1/52, 1/119, 1/284, 1/323)

âşbâzân-ı İslâmbol: (T. *âş* + Far. *-pâz* > *âşbâz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *İslâmbol*) İstanbul aşçıları. (1/284)

âşbâzân-ı mâhî: (T. *âş* + Far. *-pâz* > *âşbâz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *mâhî*) Balık aşçıları. (1/7, 1/288)

âşbâz-ı dolmaciyân: (T. *âş* + Far. *-pâz* > *âşbâz* + Far. *-i* + T. *töl-* > *dol-* + T. *-ma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Dolmacı aşçılar. (1/7)

âşbâz-ı yahniciyân: (T. *âş* + Far. *-pâz* > *âşbâz* + Far. *-i* + Far. *yahnî* > *yahni* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Yahnici aşçılar. (1/7)

âşçı: (T. *âş* + T. *-cı*) "Aşçı; mesleği veya işi yemek yapmak olan kimse; aş pişiren." (ÖTS, 2007: I, 330) (1/7, 1/131, 1/216, 1/279, 1/287, 1/288, 1/292)

âşçı ustalar: (T. *âş* + T. *-cı* + Far. *üstâd* > *usta* + T. *-lar*) Aşçı ustalar. (1/279)

âşçıbaşı: (T. *âş* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) "Aşçıbaşı; yeniçeri zâbitânındandı. Ortaların yemeklerini pişirtmeye memur olmaları itibariyle bu unvanı almışlardı." (TDTS, 1993: I, 99) (1/103, 1/116, 1/279, 1/284, 1/288)

âşçıbaşı yamağı: (T. *âş* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-i*) Aşçıbaşının yardımcısı. (1/288)

âşçılar çavuşu: (T. *âş* + T. *-cı* + T. *-lar* + T. *çaw* + *-uş* > *çavuş* + T. *-u*) Aşçılar esnafının çavuşu. (1/284)

âşçıyân-ı balıkbâzârı: (T. *âş* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *balık* + Far. *bâzâr* + T. *-i*) Balık pazarı aşçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit balıkları kalaylı tavalarda içinde çeşitli yağlar ile pişirirler. (1/291)

âşçıyân-ı mekeros balık pazarı: (T. *âş* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + < ? Rum. *makarios* "kutsanmış" > *mekeros* (Dankoff, 2013: 173) + T. *balık* + Far. *bâzâr* + T. *-i*) Balık pazarı kutsanmış aşçıları. (1/7)

âşçıyân-ı vezîrân: (T. *âş* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *vezîr* + Far. *-ân*) Vezir aşçıları. (1/7)

at sakkâları: (T. *at* + Ar. *sakkâ* + T. *-ları*) At sakaları; atlı olarak su dağıtan sakalar. (1/265)

bâdemli köfterci tablakârları: (Far. *bâdâm* > *bâdem* + T. *-li* + Far. *kûfter* > *köfter* "üzüm şırası ve nişasta kaynatılıp tepsiye dökülerek kurutulmak suretiyle elde edilen bir tür pestil." (ÖTS, 2007: III, 2774) + T. *-cı* + Ar. *tabla* "seyyar satıcıların kullandığı, içine yiyecek vb. konulan düz tahta tepsi." (ÖTS, 2007: IV, 4522) + Far. *-kâr* + T. *-ları*) Bademli köfterci seyyar satıcıları. (1/7)

bâdemli köfterciyân: (Far. *bâdâm* > *bâdem* + T. *-li* + Far. *kûfter* > *köfter* "üzüm şırası ve nişasta kaynatılıp tepsiye dökülerek kurutulmak suretiyle elde edilen bir tür pestil." (ÖTS, 2007: III, 2774) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Bademli köfterciler; bademli köfter satan kimseler. (1/286)

balcı: (T. *bal* + T. *-cı*) Bal üretilen kimse. (1/7)

balcıbaşı: (T. *bal* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Balcıların başı, âmiri. (1/299)

balık âşçıları: (T. *balık* + T. *âş* + T. *-cı* + T. *-ları*) Balık pişiren aşçılar. (1/291)

balık emîni: (T. *balık* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Osmanlı sarayında teminini sağlamakla yükümlü kimse. (1/7, 1/229, 1/288, 1/289, 1/290, 1/291, 1/292)

balık pişirici: (T. *balık* + T. *piş-* > *piş-* + T. *-(i)r* + T. *-(ici)*) Balık pişiren kimse; aşçı. (1/288)

balıkbâzârî âşbâzları: (T. *balık* + Far. *bâzâr* + T. *-ı* + T. *âş* + Far. *-pâz* > *âşbâz* + T. *-ları*) Balık pazarı aşçıları. (1/291)

bal-sucuyân: (T. *bal* + T. *sub* > *suw* > *su* “bal ile yapılan tatlı içecek.” (Yerasimos, 2011: 273) + T. *-cu* + Far. *-(y)ân*) Bal sucular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar bal suyu satarlar. (1/354)

başçı: (T. *baş* + T. *-ci*) “Başçı; pişmiş veya çiğ olarak kasaplık hayvan başı satan kişi.” (ÖTS, 2007: I, 495) (1/6, 1/281, 1/282, 1/283)

başçıbaşı: (T. *baş* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Başçıbaşı; başçıların başı, âmiri. (1/281, 1/282, 1/284)

başçıyân-ı âşçıyân: (T. *baş* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + T. *âş* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Başçı aşçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında paça temizleyip paça satarlar. (1/281)

Beddâvî şerbetcisi / şerbetciyân-ı Beddâvî: (Öa. *Beddâvî* + Ar. *şerbet* + T. *-ci* + T. *-si* / Ar. *şerbet* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Öa. *beddâvî*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre Taczade türbesi karşısında olan bir şerbetcidir ki mükemmel usta bir şerbetcidir. (1/7, 1/182, 1/286)

biryancıyân: (Far. *biryân* “sus uz kavurmak suretiyle veya tandırda pişirilmiş et yemeği; kebab; püryan.” (ÖTS, 2007: I, 626) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Biryancılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında biryan satarlar. (1/285)

bozacı: (Far. *bûza* > *boza* + T. *-ci*) “Boza yapan veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: I, 666) (1/10, 1/251, 1/323, 1/353)

bozacıbaşı: (Far. *bûza* > *boza* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Bozacıların başı, âmiri. (1/353, 1/357, 1/358)

bozacıyân-ı çoban: (Far. *bûza* > *boza* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *şû* + Far. *-bân* > *şöbân* / *çübân* > *çoban*) Çoban bozacılar. (1/353)

bozahânci: (Far. *bûza* > *boza* + Far. *hâne* + T. *-ci*) Bozahane işleten kimse. (1/251, 1/357)

börekci: (T. *bür-* “sarmak” + T. *-ek* > *börek* + T. *-çi*) Börekçi; börek yapıp satan kimse. (1/6, 1/264, 1/265)

buğday anbârî emîni: (T. *buğdây* > *buğday* + Far. *enbâr* > *anbâr* + T. *-ı* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Buğday ambarı emini. bkz. buğday emîni (1/7)

buğday çalkayıcıyân / buğday çalkacıyân: (T. *bugdây* > *buğday* + Yans. *çalk* + T. *a-* + T. *-(y)ıcı* / T. *-ıcı* + Far. *-(y)ân*) Buğday çalkayıcıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre buğday, arpa, mercimek, bakla, pirinç bir yerde karışmış olsa bunlar bir kalbur içinde hepsini birbirinden ayırırlar. Ayrıca bu esnafın seferlerde işi padişah ahırında ve başka yerlerde at yemleri çalkalayıp temizlemektir. (1/6, 1/266)

buğday emîni: (T. *bugdây* > *buğday* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre emin sayısı birdir. Çeşitli vilayetlerden gelen buğdaylar, Bahçekapı'nın dışında deniz kıyısında büyük bir ambarda toplanıp daha sonra dağıtılır. (1/295)

cehennem sakkâları: (İbr. *gehinnom* > Ar. *cehennem* + Ar. *sakkâ* + T. *-ları*) Cehennem sakaları; Evliya Çelebi meyhanecilerden bu şekilde bahseder. (1/358)

ciğerci: (Far. *ciger* > *ciğer* + T. *-ci*) “Kasaplık hayvanların ciğer ve ona bağlı iç organlarını satan kişi ya da bunların satıldığı dükkân.” (ÖTS, 2007: I, 814) (1/282)

ciğerciyân-ı koyun: (Far. *ciger* > *ciğer* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + T. *kōn* + T. *-(i)n* > *koy* ~ *koyn* ~ *koyın* > *koyun*) (KBS, 2007: I, 549) Koyun ciğercileri. (1/7, 1/282)

cüllâbcıyân ve şerbetciyân-ı piyâde: (Far. *gûlâb* > Ar. *cûlâb* > *cüllâb* “gül suyu; sürgün veren şerbet; müşhil.” (ÖTS, 2007: I, 840) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Ar. *ve* + Ar. *şerbet* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *piyâde*) Gezici gül sucular ve şerbetciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bunlar çarşı ve pazarlarda bakraçlarla gül suyu ve şerbet satarlar. (1/286)

çaşnigîr: (Far. *çâşni* + Far. *-gîr*) “Saraylarda yemekleri hazırlayıp pişiren, tadını kontrol eden ve sunma işlerini yürüten kimselere verilen ad; çeşneci.” (ÖTS, 2007: I, 897) (1/7, 1/284)

çaşnigirân-ı vüzerâ ve âşbâzân: (Far. *çâşni* + Far. *-gîr* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *vüzerâ* + Ar. *ve* + T. *âş* + Far. *-pâz* > *âşbâz* + Far. *-ân*) Vezir çaşnigirleri ve aşçıları;

Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre her aşçı dükkânında bir çasnigir vardır. Müşteri yemeği tatmadan çasnigir bir iki lokma yiyip yemeği sunar. (1/284)

çâşnigîrbaşı: (Far. *çâşni* + Far. *-gîr* + T. *baş* + T. *-i*) “Sofra hizmetini gören çasnigirlerin başına verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 897) (1/49, 1/77, 1/78, 1/86, 1/93, 1/122, 1/284)

çay ve bâdyân şerbetcileri: (Çin. *ça-ye* > Moğ. *çai* > *çay* + Ar. *ve* + ? *bâdyân* + Ar. *şerbet* “hâlen Üzakdoğu mutfaklarında baharat olarak kullanılan, Çin anasonu ya da yıldız anasonu olarak bilinen bitkinin yıldız biçimindeki tohumu.” (Yerasimos, 2011: 300) + T. *-ci* + T. *-leri*) Çay ve badyan şerbetcileri; çay ve badyan şerbeti yapan kimseler. (1/7)

çevrenân-ı Arnâbûdân: (T. *çevir-* + T. *-en* > *çevren* “sakatat kebabçısı, çağirtlakçı.” (Dankoff, 2013: 91) + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Arnâbûdân*) Arnavut çevrenleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ciğer, kara dalak, böbrek ve yürek pişirirler. (1/282)

çörekciyân: (Yans. *çör* + T. *-ek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çörekçiler; çörek yapıp satan kimseler. (1/6, 1/264)

değirmenciyân: (T. *teğ-* + T. *ir-* + T. *-men* > *değirmen* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Değirmenciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar değirmenler yapıp değirmenlerde un öğütürler. (1/266)

değirmenciyân-ı üzüm: (T. *teğ-* + T. *ir-* + T. *-men* > *değirmen* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *üz-* “koparmak” + T. *-üm*) Üzüm değirmencileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar üzüm değirmenleri yapıp tahta teknelerini çeşit çeşit çiçekler ile donatırlar. (1/287)

dış sakkâbaşı: (T. *taş* > *dış* + Ar. *sakkâ* + T. *baş* + T. *-i*) Dış sakabaşı. (1/52)

dolmaciyân: (T. *töl-* > *dol-* + T. *-ma* > *dolma* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Dolmacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında kabak, yaprak, mumbar, soğan, patlıcan ve lahana dolmaları satarlar. (1/285)

dutkalcıyân: (T. *tut-* + T. *-kal* > *dutkal* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tutkalcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu tutkalcılar başçılardan koyun paçası aldıkları için başçılara yamaktır. (1/192, 1/282, 1/314)

bezirciyân: (Ar. *bezr* > *bezir* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Bezirciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar değirmenler içinde kenevir tohumundan bezir yağı çıkarırlar. (1/7, 1/299)

ekmekci: (T. *et-mek* > *ekmek* + T. *-ci*) “Ekmekçi; ekmek üreten ve satan kişi.” (ÖTS, 2007: II, 1396) (1/6, 1/188, 1/241, 1/264, 1/265, 1/266, 1/268, 21/85, 1/293, 1/358)

ekmekcibaşı: (T. *et-mek* > *ekmek* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Ekmekçibaşı; Osmanlı sarayındaki ekmekçilerin başı, âmiri. (1/7, 1/43, 1/264, 1/267, 1/268, 1/273, 1/285, 1/293, 1/295)

ekmekciler kethudâsı: (T. *et-mek* > *ekmek* + T. *-ci* + T. *-ler* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) Ekmekçiler esnafının kahyası. (1/268)

ekmekciyân-ı yeniçeriyân: (T. *et-mek* > *ekmek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *-(y)ân*) Yeniçeri ekmekçileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların hepsi acemi oğlanı olup Yeniçeri Ocağına ekmek pişirip verirler. (1/6, 1/264)

ekşi bozacılar: (T. *ekşi-* + T. *-g* > *ekşi* + Far. *bûza* > *boza* + T. *-ci* + T. *-lar*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar arabalar üzerinde çadırlarını kurup çeşit çeşit yapraklar ve baharatlar ile dükkânlarını donatıp boza sıkırlar. (1/353)

elekciyân: (T. *elge-* + T. *-k* > *elek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Elekçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar at kılından ve ipekten elekler yaparlar. (1/6, 1/189, 1/266)

emîn-i dâne-i gendüm: (Ar. *emîn* + Far. *-i* + Far. *dâne* + Far. *-i* + Far. *gendüm*) bkz. buğday emîni (1/295)

esnâf-ı cibn-i hâlûmiyân: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *cibn* + Far. *-i* + Ar. *hallûm* > *hâlûmi* “Kıbrıs'ta üretilen bir tür beyaz peynir.” (ÖTS, 2007: II, 1928) + Far. *-(y)ân*) Hellim peyniri esnafı. (1/277)

esnâf-ı değirmen-i mâ: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + T. *teg-* + T. *ir-* + T. *-men* > *değirmen* + Far. *-i* + Ar. *mâ*) Su değirmeni esnafı. (1/266)

esnâf-ı eşribe-i mümessek: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *eşribe* + Far. *-i* + Ar. *mümessek*) Mis kokulu içecekler esnafı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını renk renk kokulu ve amberli içecekler ile donatıp halka şeker şerbetleri dağıtırlar. (1/276)

esnâf-ı şem'-i revgan: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *şem'* + Far. *-i* + Far. *revgan*) Yağmumu esnafı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre kasaplar iç yağlarına muhtaç oldukları için bu esnaf kasaplara yamaktır. (1/278)

galburcıyân: (Ar. *gurbâl* > *galbur* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kalburcular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların işi at derilerinden kalbur yapmaktır. Bu yüzden bunlar ekmeğeçilere yamaktır. (1/266)

gevrekci / gevrekçi: (T. *keb-re-k* > *gevrek* + T. *-ci* / *-çi*) "Gevrekçi; gevrek yapan; satan kişi." (ÖTS, 2007: II, 1695) (1/6, 1/264, 1/265, 1/286)

gözlemeci: (T. *köz* + T. *le-* + T. *-me* > *gözleme* + T. *-ci*) "Gözleme yapan veya satan kimse." (TS, 2011: 986) (1/265)

gurâbiyyeciyan: (Ar. *gurâbiyye* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kurabiyeciler; kurabiye yapıp satan kimseler. (1/6, 1/265)

güllâccıyan: (Far. *gul* > *gül* + T. *-lü* + T. *aş* > *güllâc* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Güllaççılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar güllaç yapıp satarlar. (1/6, 1/266)

habbâz: (Ar. *habbâz*) "Ekmeğeçi." (ÖTS, 2007: II, 1822) (1/6, 1/52, 1/241, 1/264, 1/268, 1/272, 1/291)

hammâr: (Ar. *hammâr*) "Şarap yapan veya satan kimse; şarapçı." (ÖTS, 2007: II, 1860) (1/242)

hamr emîni: (Ar. *hamr* + Ar. *emîn* + T. *-i*) İçki emini; Evliya Çelebi bunlardan kötülenmiş, ayıplanmış bir kavim olarak bahseder. (1/212, 1/293, 1/357)

hardalci: (Ar. *hardâl* + T. *-ci*) Hardalci; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bunlar çömlükler ile sokak sokak gezerler. (1/285)

hardalci Arnavudlar / hardalcıyan-ı Arnavudân: (Ar. *hardâl* + T. *-cı* + Öa. *Arnavud* + T. *-lar* / Ar. *hardâl* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Öa. *Arnavud* + Far. *-ân*) Hardal satan Arnavutlar. (1/7, 1/285)

helvâci: (Ar. *halvâ* > *helvâ* + T. *-ci*) "Helva yapan veya satan kimse." (ÖTS, 2007: II, 1928) (1/7, 1/52, 1/131, 1/276, 1/287, 1/288, 1/289)

helvâcıbaşı: (Ar. *halvâ* > *helvâ* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Helvacıların başı, âmiri. (1/288)

helvâcıbaşı-yı enderûn: (Ar. *halvâ* > *helvâ* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i* + Far. *-(y)ı* + Far. *enderûn*) Enderun helvacıbaşısı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu kişi padişaha hizmet eder. (1/288)

helvâcıyan-ı bîrûn: (Ar. *halvâ* > *helvâ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *bîrûn*) Birun helvacıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşit çeşit helvalarla donatırlar. (1/7, 1/289)

helvâcıyan-ı hâssa-i enderûn: (Ar. *halvâ* > *helvâ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *hâssa* > *hâssa* + Far. *-i* + Far. *enderûn*) Enderun hassa helvacıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar padişaha hizmet ederler. (1/288)

helvâcıyan-ı şâhî: (Ar. *halvâ* > *helvâ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *şâhî*) Padişah helvacıları. (1/7, 1/288)

helvâcıyan-ı tablakârân: (Ar. *halvâ* > *helvâ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *tabla* "seyyar satıcıların kullandığı, içine yiyecek vb. konulan düz tahta tepsi." (ÖTS, 2007: IV, 4522) + Far. *-kâr* + Far. *-ân*) Tablakâr helvacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bunlar çeşit çeşit helvaları başları üzerinde tablalarda taşırlar. (1/7, 1/289)

hoşâbci: (Far. *hōş* + Far. *âb* + T. *-ci*) Hoşafçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit meyvelerden kokulu ve amberli hoşaf yaparlar. (1/285, 1/287, 1/288)

hünkâr çâşnigirbaşısı: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Far. *çâşni* + Far. *-gîr* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-sî*) Padişah çâşnigirbaşısı. (1/122)

hünkâr helvâcibaşısı: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Ar. *halvâ* > *helvâ* + T. *-ci* + T. *-baş* + T. *-i* + T. *-sı*) Padişahın özel helvacısı. (1/289)

hünkâr sakkâbaşısı: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Ar. *sakkâ* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-sı*) Padişah sakabaşısı. (1/265, 1/266, 1/268)

ısıcak pâlûdeciyân: (T. *isi* + T. *-g* + T. *-cak* > *ıscak* + Far. *pâlûde* “nişasta ve şeker ile yapılan pelte tatlısı; su, un ve bal ile yapılan bir tatlı.” (ÖTS, 2007: IV, 3760) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sıcak paludeciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kış günleri büyük kazanlarda palude pişirirler. (1/7, 1/286)

ısıcak pâlûdeciyân-ı kavvâfân: (T. *isi* + T. *-g* + T. *-cak* > *ıscak* + Far. *pâlûde* “nişasta ve şeker ile yapılan pelte tatlısı; su, un ve bal ile yapılan bir tatlı.” (ÖTS, 2007: IV, 3760) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *haffâf* > *kavâf* > *kavvâf* + Far. *-ân*) Sıcak paludeci kavafaları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Sıcak paludecilerden palude alıp bakraç ve tablalar ile çarşı ve pazar içinde gezerler. (1/286)

ıspanakçıyân: (Rum. *ıspanaki* > Far. *ıspenâk* > *ıspanak* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Ispanakçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını salata, maydanoz, kereviz, kaba, lahana, hıyar ve patlıcan ile donatırlar. (1/285)

ıssı mahlebcî: (T. *isi* + T. *-g* > *ıssi* + Ar. *mahleb* “gülğillerden, 6-10 metre yüksekliğinde bir ağaç, kokulu kiraz, İdris ağacı ve bu ağacın bahar olarak kullanılan, nohut büyüklüğündeki yemişi.” (TS, 2011: 1606) + T. *-ci*) Sıcak mahlepçi. (1/286)

ıssı pâlûdecî: (T. *isi* + T. *-g* > *ıssi* + Far. *pâlûde* “nişasta ve şeker ile yapılan pelte tatlısı; su, un ve bal ile yapılan bir tatlı.” (ÖTS, 2007: IV, 3760) + T. *-ci*) Sıcak paludeci. (1/286)

ıssı pâlûdecî kavvâfları: (T. *isi* + T. *-g* > *ıssi* + Far. *pâlûde* “nişasta ve şeker ile yapılan pelte tatlısı; su, un ve bal ile yapılan bir tatlı.” (ÖTS, 2007: IV, 3760) + T. *-ci* + Ar. *haffâf* > *kavâf* > *kavvâf* + T. *-ları*) bkz. ıscak pâlûdeciyân-ı kavvâfân (1/7)

ıssı sa'lebcî: (T. *isi* + T. *-g* > *ıssi* + Ar. *sahleb* > *sa'leb* + T. *-ci*) Sıcak salepçi. (1/286)

ıssı südcü: (T. *isi* + T. *-g* > *ıssi* + T. *sü* + T. *-t* > *süd* + T. *-cü*) Sıcak sütçü. (1/286)

ıssı şerbetci: (T. *isi* + T. *-g* > *ıssi* + Ar. *şerbet* + T. *-ci*) Sıcak şerbetçi. (1/286)

ıssı ve bahârlı şerbetciyân: (T. *isi* + T. *-g* > *ıssi* + Ar. *bahâr* + T. *-li* + Ar. *şerbet* + T. *-ci* + Far. *(y)ân*) Sıcak ve baharatlı şerbetçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Evlerinde şerbet pişirip sokaklarda bakraçlarla kış günleri şerbet satarlar. (1/286)

ıbrîk sa'lebcîleri: (Ar. *ıbrîk* + Ar. *sahleb* > *sa'leb* + T. *-ci* + T. *-leri*) İbrîk ile salep satan kimse. (1/7)

ıstiridyeciyan: (Rum. *streidia* > *ıstiridy* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) İstiridyeciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar denizden ıstiridy, midye ve deniz kestanesi çıkarıp satarlar. (1/7, 1/291)

ışkembecî: (Far. *ışkenbe* > *ışkembe* + T. *-ci*) “İşkembe veya ışkembe çorbası satan kimse.” (TS, 2011: 1225) (1/282, 1/283)

İslâmbol ışkembecîleri: (Öa. *İslâmbol* + Far. *ışkenbe* > *ışkembe* + T. *-ci* + T. *-leri*) İstanbul ışkembecîleri. (1/282)

kâhîci: (Far. *kâhî* “üç köşeli bir tür kuru börek; simit.” (ÖTS, 2007: III, 2335) + T. *-ci*) Kâhî denilen simiti yapan ve satan kimse. (1/6, 1/264, 1/265)

kahveciyân: (Ar. *kahve* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kahveciler; kahve pişirip satan kimseler. (1/276)

Mısır kahvecîleri: (Öa. *Mısır* + Ar. *kahve* + T. *-ci* + T. *-leri*) Mısırlı kahveciler. (1/274)

karakullukçu huddâmları: (T. *kara* + T. *kul* + T. *-luk* + T. *-çu* + Ar. *huddâm* + T. *-ları*) Karakullukçu hizmetçileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Yedikule'den aldıkları meydan etlerini Etmeydanı'na getirip büyük kapı dibinde seyishaneler üzerine dizerler. (1/279)

kar-buz kesicisi: (T. *kar* + T. *bû-* / *bud-* “donmak” > *buz* + T. *kes-* + T. *-(i)ci* + T. *-si*) bkz. karcı (1/287)

karcı: (T. *kar* + T. *-cı*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Uludağ'dan gelen karları ve buzları gemilere koyup İstanbul'daki padişah mutfağına, helvahaneye ve hareme getirirler. (1/288)

karcıbaşı: (T. *kar* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu kişinin iş yeri sebzehaneye bitişiktir. Padişahın karcıbaşısı yaz ve kış oradadır. Hükmünde İstanbul'da dokuz karlık vardır. (1/7, 1/287, 1/288)

karpuzcuyân / karpuzciyân: (Far. *harbûze* > *karpuz* + T. *-cu* / *-cı* + Far. *-(y)ân*) Karpuzcular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında kavun ve karpuz yığıp satarlar. (1/8, 1/301)

kassâb: (Ar. *kassâb*) "Kasap; eti yenen hayvanlardan sığır, koyun gibi kesim için ayrılmış olanları kesen kimse; bu kesilmiş hayvanların etlerini parçalara ayırarak satan kimse." (ÖTS, 2007: III, 2454) (1/6, 1/159, 1/262, 1/272, 1/274, 1/275, 1/276, 1/277, 1/278, 1/279, 1/280, 1/281, 1/282, 1/291, 1/295)

kassâbân-ı Yahûdân: (Ar. *kassâb* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Yahûd* + Far. *-ân*) Yahudi kasaplar; Evliya Çelebi, bunların Müslümanların kestiği eti yemediklerini aktarır. (1/6, 1/277)

Urum kassâblar: (Öa. *Urum* + Ar. *kassâb* + T. *-lar*) Rum kasaplar. (1/278)

kassâbân-ı cömerdân-ı merd-i meydân: (Ar. *kassâb* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Cömerd* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *merd* + Far. *-i* + Ar. *mejdân*) Kasaplar; Evliya Çelebi, kasapların pirlininin kasap Cömert olduğunu aktarır. Bu yüzden bu esnafa böyle bir isim vermiş olmalıdır. (1/276)

kassâbân-ı Etmeydâni / Atmeydani: (Ar. *kassâb* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Etmeydâni* / *Atmeydani*) Etmeydani kasapları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Yeniçeri Ocağına belli bir miktarda koyun eti verirler. (1/6, 1/278)

kassâbân-ı sığır: (Ar. *kassâb* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *sağ-* + T. *-ır* > *sığır* > *sığır*) Sığır kasapları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını semiz sığır etleri ile donatırlar. (1/6, 1/277)

kassâbbaşı: (Ar. *kassâb* + T. *baş* + T. *-i*) "Kasapbaşı; eskiden İstanbul'da kasap vergisinin toplanması ve kasapların yönetimi işinden sorumlu kimse." (ÖTS, 2007: III, 2454) (1/121, 1/159, 1/280, 1/282, 1/284, 1/295, 1/321)

katâyıfciyân: (Ar. *katâyif* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kadayıfçılar; kadayıf yapır satan kimseler. (1/6, 1/265)

kayıkciyân-ı karcıyân: (T. *kay-* + T. *-ğık* > *kayık* + T. *-cı* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *kar* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Karcı kayıkçıları. bkz. karcı (1/287)

kaymakçı: (T. *kañ-* + T. *-ak* > *kaymak* + T. *-ci*) "Kaymakçı; kaymak yapan veya satan kimse." (ÖTS, 2007: III, 2498) (1/6, 1/196, 1/278)

kebâbci: (Ar. *kebâb* + T. *-cı*) Kebapçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kebab pişirip satarlar. (1/285)

keyyâl: (Ar. *keyyâl*) "Kile ile tahıl ölçen; kileci." (ÖTS, 2007: III, 2587) (1/295)

kilar emîni: (Far. *kilâr* > *kilar* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Kiler emini; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bir ağadır. Buğday ambarı da bu kiler emininin denetimindedir. (1/295)

kilarcıbaşı: (Far. *kilâr* > *kilar* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) "Kilercibaşı; imparatorluk döneminde mutfaktan alınan yemeklerin getirilmesi, padişahın sofrasının hazırlanması, yemek sahanının kapağının açılması ve yemeklerin değiştirilmesi gibi işlerle görevli memur." (ÖTS, 2007: III, 2670) (1/52, 1/115, 1/118, 1/131)

kilarcıyânlar: (Far. *kilâr* > *kilar* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + T. *-lar*) "Kilerciler; saray ve konaklarda kilerden sorumlu kimseler veya görevliler." (ÖTS, 2007: III, 2670) (1/295)

kilar-i sultânî emîni: (Far. *kilâr* > *kilar* + Far. *-i* + Ar. *sultân* + Ar. *-î* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Padişah kileri emini. (1/7)

kirişciyân: (T. *ker-* "germek" + T. *-(i)ş* > *kiriş* + T. *-ci* + Far. *(y)ân*) bkz. vettârân (1/7, 1/192, 1/282)

köfteciyan: (Far. *kûfte* > *köfte* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Köfteciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kebab pişirip satarlar. (1/285)

köfterci: (Far. *kûfter* / Rum. *kofter* > *köfter* “üzüm şırası ve nişasta kaynatılıp tepsiye dökülerek kurutulmak suretiyle elde edilen bir tür pestil.” (ÖTS, 2007: III, 2774) + T. *-ci*) Köfter satan kimse. (1/286)

kuru sarımsakciyân: (T. *kurı-* + T. *-ğ* > *kuru* + T. *sarmusak* > *sarımsak* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kuru sarımsakçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar başçılara ve işkembecilere yamaktır. Dükkânlarını dizi dizi sarımsaklar ile donatırlar. (1/7, 1/283)

lebbân: (Ar. *lebbân*) “Sütçü.” (ÖTS, 2007: III, 2948) (1/196, 1/198, 1/277)

leblebiciyân: (Far. *lablabü* > *leblebi* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Leblebiciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında leblebi, el değirmeninde ise leblebi unu yaparlar. (1/7, 1/300)

lokmacı: (Ar. *lukme* > *lokma* + T. *-ci*) “Lokma tatlısı yapan ve satan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 2977) (1/6, 1/265)

ma'âcinciyân / ma'âncu: (Ar. *ma'cûn* / *ma'âcin* + T. *-ci* / *-cu* + Far. *-(y)ân*) Macuncular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar tarçın, karabiber, zencefil gibi çeşit çeşit ilaçları dövüp macun yaparlar” (1/262)

mahlebciyân: (Ar. *mahleb* “gülgillerden, 6-10 metre yüksekliğinde bir ağaç, kokulu kiraz, İdris ağacı ve bu ağacın bahar olarak kullanılan, nohut büyüklüğündeki yemişi.” (TS, 2011: 1606) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Mahlepçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bunlar ibriklerle caddelerde bağırarak dolaşırlar. (1/286)

matbah emîni: (Ar. *matbah* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Mutfak emini; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre padişahın bütün mutfak masrafları bu eminin eliyle olur. (1/7, 1/45, 1/113, 1/252, 1/295, 1/296)

meşrûbâtçı: (Ar. *meşrûbât* + T. *-ci*) “Meşrubatçı; meşrubat yapan veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 3171) (1/323)

mey-fürûş: (Far. *mey* + Far. *-fürûş*) “Şarap satıcısı; meyhaneci.” (ÖTS, 2007: III, 3184) (1/251)

mu'allimân-ı tûtüyâciyân: (Ar. *mu'allim* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *tûtüyâ* “göz sürmesi; sürme. (ÖTS, 2007: V, 4921) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tutuyacı öğretmenleri. bkz. tûtüyâciyân (1/5)

mûmcıyân-ı reygan-ı Atmeydâni: (Far. *mûm* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *reygan* + Far. *-i* + Öa. *Atmeydâni*) Atmeydanı yağmumcuları. (1/6)

mûmcu: (Far. *mûm* + T. *-cu*) “Mum imal eden veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 3303) (1/278, 1/292)

mûmcubaşı: (Far. *mûm* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-i*) Mumcuların başı, âmiri. (1/278)

müselleci: Ar. *müselles* “şurup” (ÖTS, 2007: III, 3395) + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını şişe ve kadehlerle donatırlar. (1/355)

nişasdacıyân: (Far. *nişâste* > *nişasda* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Nişastacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar nişasta yapıp satarlar. (1/266)

nüzül emîni: (Ar. *nüzl* > *nüzül* + Ar. *emîn* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde, sefere çıkan ordunun düşman sınırına varana kadar yiyecek ihtiyaçlarının karşılanması için geçeceği yol üzerinde halktan satın alarak depolayan görevli.” (ÖTS, 2007: IV, 3577) (1/7, 1/252, 1/293, 1/296)

odun anbârı emîni: (T. *öt* + T. *-(u)n* > *odun* + Far. *enbâr* > *anbâr* + T. *-i* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Odun ambarı emini; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre ağaları ikidir. Bunlar sürekli çalışıp hizmet ederler. Çünkü padişah mutfağının odunu bu ambardan gider. (1/7, 1/295)

odun emîni: (T. *öt* + T. *-(u)n* > *odun* + Ar. *emîn* + T. *-i*) bkz. odun anbârı emîni (1/295)

otluk anbârı emîni: (T. *ot* + T. *-luk* + Far. *enbâr* > *anbâr* + T. *-i* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Otluk ambarı emini; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bir ağadır. (1/7, 1/295)

otluk emîni: (T. *ot* + T. *-luk* + Ar. *emîn* + T. *-i*) bkz. otluk anbârı emîni (1/295)

pâlûdeci: (Far. *pâlûde* “nişasta ve şeker ile yapılan pelte tatlısı; su, un ve bal ile yapılan bir tatlı.” (ÖTS, 2007: IV, 3760) + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar şekerli taze palude satarlar. (1/7, 1/285, 1/287)

pasdırma emîni: (T. *bas-* + T. *-tır-* + T. *-ma* > *pasturma* > *pasdırma* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Pastırma emini; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bir ağadır. (1/7, 1/252, 1/281, 1/295, 299)

peksumât emîni / beksumât emîni: (Rum. *bek* + Ar. *semid* > *peksumât* / *beksumât* “uzun süre bozulmadan saklanabilmesi için pişirildikten sonra dilimlenerek düşük ısılı fırında kurutulan gevrek ekmek.” (ÖTS, 2007: IV, 3813) + Ar. *emîn* + T. *-i*) Peksimet emini; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre önemli bir eminlik olup seferlerde bu eminlikten aziz eminlik yoktur. (1/6, 1/7, 1/266, 1/268, 1/293)

peksumâtçı / beksumâtçı: (Rum. *bek* + Ar. *semid* > *peksumât* / *beksumât* “uzun süre bozulmadan saklanabilmesi için pişirildikten sonra dilimlenerek düşük ısılı fırında kurutulan gevrek ekmek.” (ÖTS, 2007: IV, 3813) + T. *-cı*) Peksimetçi; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar has beyaz peksimet pişirirler. (1/6, 1/226, 1/266)

peksumâtçıbaşı: (Rum. *bek* + Ar. *semid* > *peksumât* “uzun süre bozulmadan saklanabilmesi için pişirildikten sonra dilimlenerek düşük ısılı fırında kurutulan gevrek ekmek.” (ÖTS, 2007: IV, 3813) + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Peksimetçi başı; peksimetçilerin başı, âmiri. (1/268)

peynirci: (Far. *penîr* > *peynir* + T. *-ci*) “Peynir üreten ve satan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3841) (1/6, 1/277, 1/278)

pirincci: (Far. *birinc* > *pirinç* + T. *-ci*) Pirinç satan kimse. (1/274)

pirincci başı: (Far. *birinc* > *pirinç* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Pirinççilerin başı, âmiri. (1/361)

pişirici: (T. *pış-* > *piş-* + T. *-(i)r* + T. *-(i)ci*) “Fırında ekmeği pişiren işçi.” (ÖTS, 2007: IV, 3865) (1/267)

piyâde şerbetciyân: (Far. *piyâde* + Ar. *şerbet* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) bkz. cüllâbciyân ve şerbetciyân-ı piyâde (1/7)

sa'lebciyân: (Ar. *sahleb* > *sa'leb* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Salepçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bunlar kış günleri salep yapıp bağırarak dolaşırlar. (1/286)

sakkâ: (Ar. *sakkâ*) “Saka; evlere, çeşmeden su taşımaya iş edinmiş olan kimse.” (TS, 2011: 2011) (1/157, 1/239, 1/265, 1/266, 1/309)

sakkâyân-ı şehri-İslâmbol: (Ar. *sakkâ* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *şehr* + Far. *-i* + Öa. *İslâmbol*) İstanbul şehri sakaları. (1/6)

sakkâ huddâmları: (Ar. *sakkâ* + Ar. *huddâm* + T. *-ları*) Saka hizmetçileri. (1/113)

sakkâ başı: (Ar. *sakkâ* + T. *baş* + T. *-i*) “Sakabaşı; imparatorluk döneminde Divan-ı Hümayun sakalarının âmirine verilen ad.” (ÖTS, 2007: IV, 4025) (1/265)

sakkâyân-ı şehri / şehir sakkâsı: (Ar. *sakkâ* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *şehr* / Far. *şehr* > *şehir* + Ar. *sakkâ* + T. *-sı*) Şehir sakaları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar İstanbul içinde çeşmelerden âyan ve eşrafa su taşıyıp kazanç sağlarlar. (1/265)

sakkâyân-ı yeniçeriyân: (Ar. *sakkâ* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *-(y)ân*) Yeniçeri sakaları. bkz. sakkâyân-ı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî (1/6)

sakkâyân-ı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî: (Ar. *sakkâ* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *der* + Far. *-gâh* + Far. *-i* + Ar. *âlî*) Padişah kapısı yeniçeri sakaları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar insanlara mataralar ve sumaklarla temiz su dağıtırlar. (1/265)

salataciyân: (İta. *salata* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Salatacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânları tabaklarla donatıp yağlı, sirkeli, sarımsaklı salata yaparlar. (1/7, 1/285)

sarımsakçı: (T. *sarmusak* > *sarımsak* + T. *-cı*) Sarımsak satan kimse. (1/284)

sebzeciyân: (Far. *sebze* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sebzeciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını salata, maydanoz, kereviz, kaba, lahana, hıyar ve patlıcan ile donatırlar. (1/285)

sebze hâne ağası: (Far. *sebze* + Far. *hâne* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) Sebzehanenin âmiri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre ekmekçiler ve sebzevatçılara bu ağa hâkimdir. (1/285)

sebze hâne emîni: (Far. *sebze* + Far. *hâne* + Ar. *emîn* + T. *-i*) bkz. sebze hâne ağası (1/7, 1/252, 1/291, 1/295)

sebzevâtcı: (Far. *sebze* + Ar. *-(v)ât* + T. *-ci*) “Sebze yetiştiren ve satan kimse; manav; zerzevatçı.” (ÖTS, 2007: IV, 4111) (1/263, 1/285)

seğirdim âşçıları: (Yans. *seğ* + T. *-ir* + T. *t-* + T. *-im* > *seğirdim* + T. *âş* + T. *-ci* + T. *-ları*) Seğirdim aşçıları; Yeniçeri Ocağında kesilen etlerin getirilmesinden ve dağıtılmasından sorumlu kimseler. (1/279)

seğirdim odalarının âşçıları: (Yans. *seğ* + T. *-ir* + T. *t-* + T. *-im* > *seğirdim* + T. *otağ* > *oda* + T. *-ları* + T. *-nın* + T. *âş* + T. *-ci* + T. *-ları*) bkz. seğirdim âşçıları (1/279)

seğirdim-i Etmeydâni: (Yans. *seğ* + T. *-ir* + T. *t-* + T. *-im* > *seğirdim* + Far. *-i* + Öa. *Etmeydâni*) Etmeydâni seğirdimi. bkz. seğirdim âşçıları (1/279)

ser-i hoşâbcıyân: (Far. *ser* + Far. *-i* + Far. *hōş* + Far. *âb* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Hoşafçıbaşı; hoşafçıların başı, âmiri. (1/285)

simitçi: (Rum. *simigderi* > Ar. *semid* > *simit* + T. *-ci*) “Simitçi; simit yapan ve satan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4246)

sirkeci: (Far. *sirke* + T. *-ci*) “Sirke üreten veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4261) (1/283, 1/345)

sirkeci başı: (Far. *sirke* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Sirkeci başı, âmiri. (1/7, 1/253, 1/283, 1/284)

soğancıyân: (T. *soğan* > *soğan* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Soğancılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar omuzlarında dizi dizi soğanları taşırlar. (1/7, 1/284)

su nâzırı: (T. *sub* > *suw* > *su* + Ar. *nâzır* + T. *-i*) “Başta cami, hamam ve çeşmeler olmak üzere şehir ve kasabalara düzenli ve devamlı su sağlanabilmesi için emrinde çalışan su yolcuları, keşif memurları, korucular, çavuşlar, bend muhafızları, neccarlar ve lögüncülerin görevlerini aksatmadan yürütmelerinden sorumluydu.” (İlhan, 2008: 43) (1/52)

subyacıyân: (Ar. *subya* “Mısır'da pirinçten yapılan bir içki; Abdallâvî kavununun ıslatılıp dövüldükten sonra suya bastırılmış çekirdeklerinden yapılan bir içecek, süzülüp şekerle tatlandırılır, kavun çekirdeği yerine pirinçle de yapılır.” (Dankoff, 2013: 214-215) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Subyacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında subyalarının üzerine tarçın ekleyerek kase kase subya satarlar. (1/354)

sucukcuyân / sucukcuyân: (T. *suç-* + T. *-(u)k* > *sucuk* + T. *-cu* / *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sucukçular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını bahar ve et sucukları ile donatırlar. (1/7, 1/285)

südcüyân-ı sühteyân: (T. *sü* + T. *-t* > *süd* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *sühte* + Far. *-(y)ân*) Sıcak sütçüler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bunlar bakraçlar ile caddelerde halis süt satarlar. (1/286)

südcü: (T. *sü* + T. *-t* > *süd* + T. *-cü*) Sütçü; süt satan kimse. (1/241, 1/278, 1/287)

südlü âşçıyân: (T. *sü* + T. *-t* > *süd* + T. *-lü* + T. *âş* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sütlü aşçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar sütlü aş satarlar. (1/7, 1/285)

şehir şekerci başı: (Far. *şehr* > *şehir* + Ar. *sükker* / Far. *şeker* > *şeker* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-sı*) İstanbul'daki şekerçilerin başı, âmiri. (1/289)

şehriyeciyan: (Ar. *şa'riyye* > *şehriyye* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Şehriyeciler; şehriye yapıp satan kimseler. (1/6, 1/265)

şeker şerbetçileri: (Ar. *sükker* / Far. *şeker* > *şeker* + Ar. *şerbet* + T. *-ci* + T. *-leri*) Şeker şerbeti yapıp satan kimseler. (1/286)

şekerçi: (Ar. *sükker* / Far. *şeker* > *şeker* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşit çeşit kokulu şekerlerle donatırlar. (1/6, 1/7, 1/213, 1/223, 1/276)

Mısır şekerleri: (Öa. *Mısır* + Ar. *sükker* / Far. *şeker* > *şeker* + T. *-ci* + T. *-leri*) Mısırlı şekerler. (1/274)

şekerciyân-ı Galata: (Ar. *sükker* / Far. *şeker* > *şeker* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Galata*) Galata şekerleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını badem şekeri, fıstık şekeri, zencefil şekeri gibi binbir çeşit şekerlerle donatırlar. (1/289)

şem'ahâne emîni / emîn-i şem'ahâne: (Ar. *şem'a* + Far. *hâne* + Ar. *emîn* + T. *-i* / Ar. *emîn* + Far. *-i* + Ar. *şem'a* + Far. *hâne*) Şemahane emini; mum ve mumculardan sorumlu görevli. (1/7, 1/278, 1/280, 1/291, 1/292)

şem'ahâne nâzırı: (Ar. *şem'a* + Far. *hâne* + Ar. *nâzir* > *nâzır* + T. *-i*) bkz. şem'ahâne emîni (1/278)

şerbetci: (Ar. *şerbet* + T. *-ci*) “Şerbetçi; şerbet yapan ya da satan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4459) (1/283, 1/285, 1/286, 1/288)

şirlugancıyân: (Far. *şîr-i revgân* > *şirlağan* > *şirlugan* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Susam yağcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar yağ değirmenlerini döndürüp çadırlarında bol miktarda tahine (bir çeşit tatlı) satarlar. (1/298)

şifâ hoşabciyân: (Ar. *şifâ* + Far. *hōş* + Far. *âb* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Şifa hoşafçılar. (1/7)

tabbâh-ı aşciyân: (Ar. *tabbâh* “eskiden, imarethane, hastahane, okul gibi yerlerde çalışan aşçılara verilen ad; pişirici.” (ÖTS, 2007: IV, 4519) + Far. *-ı* + T. *âş* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Aşçı tabbahlar. (1/6)

tahmîs emîni / emîn-i tahmîs: (Ar. *tahmîs* “ateşte ısıtıp kavurma; kahve, leblebi vb. şeyleri kavurma.” (ÖTS, 2007: IV, 4539) + Ar. *emîn* + T. *-i* / Ar. *emîn* + Far. *-i* + Ar. *tahmîs*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu eminin iş yerinde İstanbul içindeki bütün kahve döğülür. (1/7, 1/292)

tatlı bozacıyân: (T. *tat* + T. *-lığ* > *tatlı* + Far. *bûza* > *boza* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tatlı bozacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Tekirdağ'ının darısından beyaz süt gibi boza yaparlar. Bu bozanın üzerine tarçın, karanfil, zencefil ve hindistan cevizi serperler. (1/353)

teleme peynirciyân: (Far. *deleme* > *teleme* “yumuşak ve tuzsuz peynir.” (ÖTS, 2007: V, 4708) + Far. *penîr* > *peynir* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Teleme peynircileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bunlar torbalar içine teleme peynirlerini doldurduktan sonra sııklara bağlayıp omuzlarında gezdirirler. [Gülensoy, tele- “pıhtılaşmak; körpe olmak” + -me / Eren, teleme < deleme] (1/6, 1/278)

tereyağciyân: (Far. *kere* “taze yağ” + T. *yağ* > *tereyağ* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tereyağcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları olmayıp tablalar ile tereyağı satarlar. (1/278)

turşucubaşı: (Far. *turş* > *turşî* > *turşu* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-i*) Turşucuların başı, âmiri. (1/115, 1/253)

turşucuyân: (Far. *turş* > *turşî* > *turşu* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân*) Turşucular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşit çeşit turşularla donatırlar. (1/283)

tuz emîni: (T. *tuz* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre büyük askerdir, bu kişinin naipleri ve kethüdaları vardır. (1/7, 1/268, 1/293)

tuzcu: (T. *tuz* + T. *-cu*) “Tuz üreten ya da tuz alıp satan kimse.” (ÖTS, 2007: V, 4929) (1/264)

tuzcubaşı: (T. *tuz* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-i*) Tuzcuların başı, âmiri. (1/268)

un elekciyân: (T. *un* + T. *elge-* + T. *-k* > *elek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Un elekçileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların iş yerleri değirmenler ve fırınlardır. (1/6, 1/266)

uncu / unci: (T. *un* + T. *-cu* / *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar has beyaz un satarlar. (1/6, 1/266)

Unkapanı emîni: (Öa. *Unkapanı* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu kişi, ekmekçilerin de bulunduğu bu büyük eminliğe rüüs-ı hümayun (resmî yazı) ile hâkimdir. (1/7, 1/291)

üstâd âşbâz: (Far. *üstâd* + T. *âş* + Far. *-pâz* > *âşbâz*) Usta aşçı. (1/218)

vettârân: (Ar. *veter* > *vettâr* + Far. *-ân*) Kirişçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kasaplara mensuptur, aynı zamanda başçılara yamaktır. Bunlar dükkânlarını çeşit çeşit kirişlerle donatırlar. (1/282)

yağ emîni: (T. *yağ* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Yağ temininden sorumlu kimse. (1/292)

yağcı: (T. *yağ* + T. *-ci*) “Yağ çıkaran veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: V, 5154) (1/7, 1/298, 1/299)

yağcıyân-ı zeyt: (T. *yağ* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *zeyt*) Zeytinyağcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını şişeler içinde zeytin yağlarıyla doldururlar. (1/7, 1/292)

yağkapanı emîni: (T. *yağ* + Ar. *kabbân* > *kapan* + T. *-i* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Yağ kapanının denetiminden sorumlu kimse. (1/298, 1/299)

yağmûmcuları: (T. *yağ* + Far. *mûm* + T. *-cu* + T. *-ları*) bkz. esnâf-ı şem‘-i revgan (1/6)

yahniciyân: (Far. *yahnî* > *yahni* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yahniciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında yahni satarlar. (1/285)

yeniçeri ocağı sakkâbaşısı: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *ocak* + T. *-i* + Ar. *sakkâ* + T. *baş* + T. *-ısı*) Yeniçeri Ocağı sakabaşısı; Yeniçeri Ocağındaki sakaların başı, âmiri. (1/266)

yeniçeriyân sakkâbaşısı: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *-(y)ân* + Ar. *sakkâ* + T. *baş* + T. *-ısı*) bkz. yeniçeri ocağı sakkâbaşısı (1/268)

yoğurdcubaşı: (T. *yuğ-* + T. *(u)r-* + T. *-(u)t* > *yoğurt* > *yoğurd* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-i*) Yoğurtçubaşı; yoğurtçuların başı, âmiri. (1/278)

Eyyûb yoğurdcubaşısı: (Öa. *Eyyûb* + T. *yuğ-* + T. *(u)r-* + T. *-(u)t* > *yoğurt* > *yoğurd* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-si*) Eyüp yoğurtçubaşısı. (1/287)

yoğurdcıyan: (T. *yuğ-* + T. *(u)r-* + T. *-(u)t* > *yoğurt* > *yoğurd* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yoğurtçular; yoğurt yapan ve satan kimseler. (1/6, 1/278)

yoğurdcıyân-ı sultânî: (T. *yuğ-* + T. *(u)r-* + T. *-(u)t* > *yoğurt* > *yoğurd* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *sultânî*) Padişah yoğurtçuları. (1/6)

zerdeciyân: (Far. *zerde* “pirinç, safran, şeker, ararot ve su ile yapılan bir tür pelte.” (ÖTS, 2007: V, 5457) + T. *-ci* + Far. *(y)ân*) Zerdeciler; zerde yapan ve satan kimseler. (1/7, 1/284)

zeyyâtân: (Ar. *zeyyât* + Far. *-ân*) Zeytinyağcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkân sahipleridir ve dükkânlarında şişelerine çeşitli zeytinyağları doldururlar. (1/7, 1/299)

2.3. Endüstri ve Zanaatla İlgili Meslek Adları

Endüstri ve Zanaatla İlgili Meslek Adları bölümünde 216 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçenler *sâ'atci* ve *tüfengcidir*. Bu bölümde daha çok beceri ve ustalık isteyen meslek kolları yer almaktadır.

Endüstri ve Zanaatla İlgili Meslek Adları bölümü iki alt başlıkta incelenmiştir. Bunlardan ilki eşya ve aletlerin yapımı ve onarımıyla ilgili meslek adlarını içermektedir. İkinci bölümde ise silah yapımıyla ilgili meslek adları incelenmiştir.

2.3.1. Eşya ve Aletlerin Yapımı ve Onarımıyla İlgili Meslek Adları

Eşya ve Aletlerin Yapımı ve Onarımıyla İlgili Meslek Adları bölümünde 153 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *sâ'atci*dir.

Türk ve genel olarak müslüman zanaatkârlar bazı maddeleri işlemekte özellikle beceri sahibidirler. En başta deri, bakır, bazı kumaşlar (bilhassa altın ve gümüş tellerle karışık kumaşlar) ve tahta ile fildişi gibi süslemeci yeteneklerini ortaya koymalarını sağlayan diğer maddeler. Fakat zorunlu bazı nesnelere bir yana bırakıldığında onların sanatı ancak Türk'ün sabır ve özeninin tatmin olduğu küçük el sanatlarına uygulanmaktadır. İstanbullu zanaatkârı dükkân ve atolyesinde karmaşık işleri yaparken görmek mümkün değilken, buna karşılık çok fazla yere ve maddi araçlara ihtiyaç göstermeyen, dikkat isteyen bir işi yaparken çok rahattır (Mantran, 1990: II, 30-31).

Bu bilgiler ışığında Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde hemen hemen her türlü eşya ve alet yapımı ve onarımıyla uğraşan meslek erbapları tespit edilmiştir. Aynacı, bardakçı, çanakçı, gemci, taşçı, çömlekçi, kaşıkçı, kilitçi, kazancı, mastarcı, makasçı, mizancı, saatçi, varilci bunlardan bazılarıdır. 17. yüzyılda İstanbul'da ustalık isteyen mesleklerin bu denli fazla ve çeşitli olması dikkat çekicidir.

Eşya ve aletlerin yapımı ve onarımıyla ilgili meslek adlarının büyük bir bölümü Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiştir. Ayrıca ek durumuna girmiş Farsça biçimlerle kurulan meslek adları da dikkat çekmektedir. Bu meslek adları Farsça *-keş, -ken, -ger, -bend, -kûb, -kâr, -fûrûş, -bür, -dâr* ile kurulmuştur. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiş 112, Arapça 9, Farsça 8, Farsça "çeken, çekici" anlamındaki *-keş* ile 4, Türkçe 3, Farsça "kazan, kazıcı" anlamındaki *-ken* ile 3, Farsça *-ger* ile 2, Türkçe *-an / -en* ekiyle türetilmiş 2, Farsça "bağlayan, takan" anlamındaki *-bend* ile 2, Farsça sözcük + Türkçe *baş* sözcüğüyle oluşmuş 2, Farsça "döven, dövücü" anlamındaki *-kûb* ile 1, Farsça *-kâr* ile 1, Farsça "satan, satıcı" anlamındaki *-fûrûş* ile 1, Farsça "kesen, kesici" anlamındaki *-bür* ile 1, Farsça "tutan, sahip olan" anlamındaki *-dâr* ile 1, Farsça *-gîr* ile 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Eşya ve Aletlerin Yapımı ve Onarımıyla İlgili Meslek Adları bölümünde incelediğimiz meslek adlarını şöyle sıralayabiliriz:

âhen haddeciler: (Far. *âhen* + Ar. *hadde* + T. *-ci* + T. *-ler*) Demir haddecileri. bkz. haddeci (1/308)

âhen tel-keşân: (Far. *âhen* + Erm. *tel* + Far. *-keş* + Far. *-ân*) Demir tel çekenleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çarhlar ile demir telleri ve sarı pirinç telleri çekerler. (1/8, 1/308)

âhenger: (Far. *âhen* + Far. *-ger*) "Demirci." (ÖTS, 2007: I, 151) (1/303, 1/307, 1/322)

âhengerân-ı na'l-kesân: (Far. *âhen* + Far. *-ger* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *na'l* + T. *kes-* + Far. *-ân*) Nal kesen demirciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkâlarında nal keserler. (1/306)

ahgerciyân: (Far. *ahger* "kor haline gelmiş ateş; ateş közü." (ÖTS, 2007: I, 152) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kömürçüler. (1/307)

altun döğücü: (T. *al* + T. *-tun* (KBS, 2007: I, 67) + T. *tög-* > *dög-* + T. *-ücü*) Altın dövücü; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu sanatkârlar altın döverler. (1/330)

altun dökücü: (T. *al* + T. *-tun* (KBS, 2007: I, 67) + T. *tök-* > *dök-* + T. *-ücü*) Altın dökücü. bkz. altun döğücü (1/308)

at gemiciyânları: (T. *at* + Rum. *khemos* > *gem* “atın ağzına takılarak onu yönlendirmede kullanılan kayış veya dizgine bağlı metal alet.” (ÖTS, 2007: II, 1677) + T. *-i* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + T. *-ları*) At gemcileri. bkz. gemci (1/8)

âyineciyân: (Far. *âyine* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Aynacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını binlerce aynalar ile donatırlar. (1/334)

bakır sızırıcıyân: (T. *bakır* + T. *sız-* > T. *ır-* “eriterek sızdırmak, eritmek.” (ÖTS, 2007: IV, 4226) + T. *-ıcı* + Far. *-(y)ân*) Bakır sızırıcıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar bakırları eritirler. (1/8, 1/308)

bardakçı: (T. *bart* + T. *-ak* > *bardak* + T. *-ci*) “Bardakçı; bardak, çömlek vb. yapan veya satan kimse.” (TS, 2011: 254) (1/194, 1/326)

boracıyân / bûracıyân: (Far. *bûre* “kuyumcuların kullandığı tuza benzer madde.” (ÖTS, 2007: I, 701) / *bora* + T. *-cı* / *-ci* + Far. *-(y)ân*) Boracılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kuyumculara bora yaparlar. (1/8, 1/313)

İslâmbol boracıları: (Öa. *İslâmbol* + Far. *bûre* “kuyumcuların kullandığı tuza benzer madde.” (ÖTS, 2007: I, 701) > *bora* + T. *-cı* + T. *-ları*) İstanbul boracıları. (1/313)

borucıyân-ı pirinc teneke: (Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *birinc* > *pirinc* + Rum. *tenekhos* / *tenekes* > *teneke*) Pirinç teneke borucuları. bkz. borucuyân-ı sarı pirinc (1/8)

borucu: (Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-cu*) bkz. borucuyân-ı sarı pirinc (1/313)

borucuyân-ı sarı pirinc: (Yans. *bo* + T. *-r* + T. *-ğu(y)* > *boru* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *sarığ* > *sarı* + Far. *birinc* > *pirinc*) Sarı pirinç borucuları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu mesleği icra eden tek bir kişidir. Bu kişi dükkânını yüzlerce pirinç boruları ile donatır. (1/313)

boyacı: (T. *bodu-* + T. *-ğ* > *boya* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında renkli bezler boyayıp iplere bu bezleri sererler. (1/334)

boyacı tokmakçısı: (T. *bodu-* > *boya* + T. *-cı* + T. *tokı-* + T. *-mak* + T. *-cı* + T. *-sı*) Boyacı tokmakçısı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında bez tokmaklarlar. (1/334)

câm ve tıhtâb tâsciyan: (Far. *câm* + Ar. *ve* + ? *tıhtâb* “billur, kristal” (Dankoff, 2013: 229) + Ar. *tâs* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Cam ve kristal taşçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar cam ve kristal tas yaparlar. (1/8, 1/309)

cilâci: (Ar. *celâ'* > *cilâ* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf kehleciler esnafındandır. (1/294)

çanak ve çömlek yapıcıları: (T. *çan* + T. *-ak* + Ar. *ve* + T. *çöñ* + T. *-ek* > *çömlek* + T. *yap-* + T. *-ıcı* + T. *-ları*) Çanak çömlek yapan kimseler. (1/313)

çanakçı: (T. *çan* + T. *-ak* + T. *-ci*) “Çanakçı; çanak üreten veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: I, 879) (1/194, 1/326)

çarhçı: (Far. *çarh* + T. *-ci*) “Çarkçı; kesici aletleri çarkla bileyen kimse, bileyici.” (TS, 2011: 497) (1/292, 1/293)

çarkçıbaşı: (Far. *çarh* > *çark* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Çarkçıbaşı; çarkçıların başı, âmiri. (1/309)

çarkcıyân-ı sahan ve kazgan: (Far. *çarh* > *çark* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *sahn* > *sahan* + Ar. *ve* + T. *kaz-* + T. *-ğan*) Sahan ve kazan çarkçıları. bkz. sâhib-i dekâkîn çarkcıyân (1/8)

çarkcıyân-ı ustura: (Far. *çarh* > *çark* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *üstüre* > *ustura*) Ustura çarkçıları; Evliya Çelebi'ye göre bunlar araba tekerleği gibi çarklarda ustura bilerler. (1/329)

çekici: (T. *çek-* + T. *-ici*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf sırmakeş esnafındandır. (1/292, 1/324)

çekici: (T. *çekûş* / *çekük* > *çekiç* + T. *-ci*) Çekiççi; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf sırmakeş esnafındandır. (1/292, 1/324)

çıkırkıcı: (Yans. *çı* + T. *kır-* + T. *-ık* > *çıkırık* + T. *-cı*) “Çıkırkıcı; çıkırık yapıp satan kimse.” (ÖTS, 2007: I, 962) (1/335)

çilingirân: (Far. *cilânger* > *çilingir* + Far. *-ân*) “Çilingirler; kilit, anahtar gibi ince demircilik işlerini yapan ve tamir eden; kilitli kalmış kapıları açan sanatçı.” (ÖTS, 2007: I, 996) (1/308)

çilingirân-ı yüksükçiyân: (Far. *cilânger* > *çilingir* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + T. *yik* + T. *-sik* > *yüksük* “dikiş dikerken itilen iğnenin parmağı acıtmaması için orta parmak ucuna takılan kesik koni biçimindeki koruyucu.” (ÖTS, 2007: V, 5400) + T. *-çi* + Far. *-(y)ân*) Yüksükçü çilingirler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar yüksük yaparlar. (1/307)

çilingirbaşı: (Far. *cilânger* > *çilingir* + T. *baş* + T. *-ı*) Çilingirlerin başı, âmiri. (1/308)

çömlekcî: (T. *çöj* + T. *-ek* > *çömlek* + T. *-ci*) “Çömlekcî; çömlek veya bu tür kap kaçak yapan veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: I, 1044) (1/3, 1/194, 1/326, 1/327)

Eyyûb çömlekcileri: (Öa. *Eyyûb* + T. *çöj* + T. *-ek* > *çömlek* + T. *-ci* + T. *-leri*) Eyyûb çömlekcileri. (1/326)

debbeciyan: (Ar. *debbe* “yağ çömleği” (Dankoff, 2013: 97) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Debbeciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli debbe, boduç, yağbar ve yağdanlar ile donatırlar. (1/9, 1/323)

demir hırdavâtları yapanlar: (T. *temir* > *demür* > *demir* + Far. *hurde* > *hurda* + Ar. *-(v)ât* + T. *-ları* + T. *yap-* + T. *-an* + T. *-lar*) Demir hırdavatları yapan kimseler. (1/307)

demir telciler: (T. *temir* > *demür* > *demir* + Erm. *tel* + T. *-ci* + T. *-ler*) bkz. tel-i âhen-keşân (1/313)

demirci: (T. *temir* > *demür* > *demir* + T. *-ci*) “Demiri işleyerek araç gereç yapan kişi.” (ÖTS, 2007: I, 1145) (1/8, 1/209, 1/302, 1/305, 1/331)

demircibaşı: (T. *temir* > *demür* > *demir* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-ı*) Demircilerin başı, âmiri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre padişahlar bu kişiyi çağırıp hayır duasını alırlar. Ayrıca vezirler bu kişinin Unkapanı'ndaki dükkânına gidip elini öperler. (1/307)

destereci: (Far. *dest* + Far. *erre* > *destere* + T. *-ci*) Testereci; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli testere, bıçkı ve keskiler ile donatırlar. (1/8, 1/306)

desterecibaşı: (Far. *dest* + Far. *erre* > *destere* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-ı*) Testerecibaşı; testerecilerin başı, âmiri. (1/209, 1/307)

devât yapanlar: (Ar. *devât* “hokka ve kalemden meydana gelen yazı takımı” (ÖTS, 2007: II, 1185) + T. *yap-* + T. *-an* + T. *-lar*) bkz. devâtciyan-ı gûnâ-gûn (1/313)

devâtci: (Ar. *devât* “hokka ve kalemden meydana gelen yazı takımı” (ÖTS, 2007: II, 1185) + T. *-ci*) bkz. devâtciyan-ı gûnâ-gûn (1/313, 1/314)

devâtciyan-ı gûnâ-gûn: (Ar. *devât* “hokka ve kalemden meydana gelen yazı takımı” (ÖTS, 2007: II, 1185) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *gûnâ* + Far. *gûn*) Çeşitli divitçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar üç kollu, kapaklı, sanduka gibi gümüş ve pirinç divitler yaparlar. (1/313)

doğramacıbaşı: (T. *toğ-râ-* > *doğra-* + T. *-ma* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-ı*) Doğramacıların başı, âmiri. (1/253, 1/335, 1/339)

doğramacıyan: (T. *toğ-râ-* > *doğra-* + T. *-ma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Doğramacılar. (1/9, 1/335)

dolabcı: (Far. *dôlâb* > Ar. *dûlâb* > *dolab* + T. *-ci*) Dolapçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf kehleci esnafındandır. (1/294)

dollâbcı: (Far. *dôlâb* > Ar. *dûlâb* > *dollâb* + T. *-ci*) Dolapçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf sirmakeş esnafındandır. (1/292)

dökmeci: (T. *tök-* > *dök-* + T. *-me* + T. *-ci*) “Döküm yapan usta, dökümcü.” (ÖTS, 2007: II, 1283) (1/216, 1/253, 1/314)

dökmecibaşı: (T. *tök-* > *dök-* + T. *-me* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-ı*) Dökmecilerin başı, âmiri. (1/8, 1/253, 1/314)

egserciyan: (? *egser* “çivi” (Dankoff, 2013: 106) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) bkz. mismârân (1/306)

egser-fürûşân: (? *egser* “çivi” (Dankoff, 2013: 106) + Far. *-fürûş* + Far. *-ân*) Çivi satan kimseler. (1/8)

egser-kesân: (? *egser* “çivi” (Dankoff, 2013: 106) + T. *kes-* + Far. *-ân*) Çivi kesen kimseler. bkz. *mismârân* (1/8)

eğeciyan: (T. *eğe-* “aşındırmak” > *eğe* “madenleri, tahtayı vb. sürterek aşındırmak veya düzeltmek için kullanılan pürüzlü yüzeyle veya küçük dişli çubuk halinde, sert çelik araç.” (ÖTS, 2007: II, 1376) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Eğeciler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşitli eğeler yapıp dükkânlarını donatırlar. (1/8, 1/306)

elmâs hakkâkları / hakkâk-i elmâs: (Rum. *adamas* > Ar. / Far. *elmâs* + Ar. *hakkâk* “metal, taş veya buna benzer malzeme üzerine resim, yazı veya desen kazıyan sanatçı; gravürcü.” (ÖTS, 2007: II, 1843) + T. *-ları* / Ar. *hakkâk* + Far. *-i* + Rum. *adamas* > Ar. / Far. *elmâs*) Elmas kazıcıları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar elmasları kazıyıp temizlerler. (1/312)

elmâs-bür: (Rum. *adamas* > Ar. / Far. *elmâs* + Far. *-bür*) bkz. *elmâs hakkâkları / hakkâk-i elmâs* (1/8, 1/312)

furuncu: (Rum. *phournos* > Ar. *fürûn* > *furun* + T. *-cu*) Fırıncı; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu esnaf sırmakeş esnafındandır. (1/292)

gemci: (Rum. *kemos* > *gem* “atın ağızına takılarak onu yönlendirmede kullanılan kayış veya dizgine bağlı metal alet.” (ÖTS, 2007: II, 1677) + T. *-ci*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar kalaylı, yıldızlı gemleri dükkânlarında süslerler. (1/307)

gümüş mühür ve tılsımât kazıcı: (T. *kümüş* > *gümüş* + Far. *müher* > *mühür* + Ar. *ve* + Ar. *tılsımât* + T. *kaz-* + T. *-ıcı*) Gümüş mühür ve tılsım kazıcı. bkz. *mühür kenân-ı sîm ü heykelân* (1/312)

gümüştânci: (T. *kümüş* > *gümüş* + Far. *hâne* + T. *-ci*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çöpten, değeri düşük gümüşlerden, bakır kalay ve kurşundan gümüş çıkarıp eritirler. (1/8, 1/311)

haddâd: (Ar. *haddâd*) “Demirci; demir işlerini yapan.” (ÖTS, 2007: II, 1830) (1/119, 1/121, 1/302, 1/305)

haddâdân-ı âteş-feşân-ı âhengerân: (Ar. *haddâd* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *âteş* + Far. *-feşân* + Far. *-ı* + Far. *âhen* + Far. *-ger* + Far. *-ân*) Ateş saçan demirciler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar demir döverler. (1/305)

haddeci: (Ar. *hadde* + T. *-ci*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar demirden sırma ve tel çekip inceltirler. (1/8, 1/292, 1/294, 1/308)

hakkâk: (Ar. *hakkâk*) “Metal, taş veya buna benzer malzeme üzerine resim, yazı veya desen kazıyan sanatçı; gravürcü.” (ÖTS, 2007: II, 1843) (1/8, 1/312)

harratîn: (Ar. *harrat* + Ar. *-în*) “Çıkrıkçılar.” (ÖTS, 2007: II, 1883) (1/335)

hayrîkâr: (Ar. *hayr* > *hayır* + Far. *-kâr*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre zarif insanlar nezaketle birine küfretmek isteseler “hayır başına” derler. Yani boyacı tokmağı başına demek isterler. Bu yüzden boyacı tokmakçısına hayrîkâr da denilmiştir. bkz. *boyacı tokmacısı* (1/334)

hırızmacılar: (Rum. *khrisma* > *hırızma* + T. *-cı* + T. *-lar*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar bazı hamam kapılarında hırızma satarlar, bunların dükkânları yoktur. (1/329)

hilâlcîyan: (Ar. *hilâl* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Hilalciler. (1/335)

iğneci: (T. *yigne* > *iğne* + T. *-ci*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşit çeşit ibre ve iğnelerle donatırlar. (1/8, 1/307)

incücüler / incüciyan: (T. *yinçü* > *incü* + T. *-cü* + T. *-ler* / T. *yinçü* > *incü* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit Hürmüz incileri ipliklere dizip külçe külçe edip dükkânlarını inciler ile donatırlar. (1/8, 1/310, 1/332)

kafesdârân: (Ar. *kafes* + Far. *-dâr* + Far. *-ân*) Kafesdarlar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar pirinç tel kafesler içinde çeşit çeşit yapılmış bıçak, hançer, kuşak ve diğer gümüş eşyaları satıp kazanç sağlarlar. (1/8, 1/312)

kaffâlân: (Ar. *kufîl* “kilit” (ÖTS, 2007: III, 2822) > *kaffâl* + Far. *-ân*) bkz. *kilidciyan* (1/307)

kalaycıyân: (Ar. *kualâi* “Kuala ürünü” (ÖTS, 2007: III, 2349) > *kalay* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) “Kalaycılar; eşyaların, özellikle bakır mutfak eşyalarının üzerini ince bir kalay tabakası ile kaplayan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 2349) (1/8, 1/309)

kalay-dökme dökmeçileri: (Ar. *kualâi* “Kuala ürünü” (ÖTS, 2007: III, 2349) > *kalay* + T. *tök-* > *dök-* + T. *-me* + T. *tök-* > *dök-* + T. *-me* + T. *-ci* + T. *-leri*) bkz. kalay düğmeçiyân (1/8, 1/309)

kalcı: (T. *kal* “madeni eriterek ayrıştırma” + T. *-ci*) “Alaşımında yer alan metalleri ergime sıcaklığının farklı oluşundan yararlanarak ayırma işini yapan kimse; kal işi yapan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 2350) (1/292, 1/294)

kalcıyân-ı kuyumcıyân: (T. *kal* “madeni eriterek ayrıştırma” + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + T. *kuy-* + T. *-um* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kuyumcu kalcıları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında gümüş eritirler. (1/311)

kalcıyân-ı sîm: (T. *kal* “madeni eriterek ayrıştırma” + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *sîm*) Sim kalcıları. bkz. kalcı (1/8)

kantârcıyân: (Rum. *kentinerion* > Ar. *kintâr* > *kantâr* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kantarcılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit kantarlar yaparlar. (1/8, 1/306)

kaşıkçıyân: (T. *kaş-* + T. *-(i)k* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kaşıkçılar. (1/335)

kazancı: (T. *kaz-* + T. *-ğan* > *kazan* + T. *-ci*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli kazan, tencere ve tavalar ile donatırlar. (1/308, 1/309)

kazancıbaşı: (T. *kaz-* + T. *-ğan* > *kazan* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Kazancıların başı, âmiri. (1/253, 1/308)

kazancıbaşı yamağı: (T. *kaz-* + T. *-ğan* > *kazan* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-i*) Kazancıbaşının yardımcısı. (1/309)

kebkeciyan: (? *kekbek* “ayakkabı çivisi.” (Dankoff, 2013: 147) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çiviciler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar kepket keserler. Kepket, Evliya Çelebi’nin aktardığına göre pabuç ve çizme altına yapılan kalaylı bir tür küçük çividir. (1/306)

kehlecı: (Far. *kehle* + T. *-ci*) “İmparatorluk döneminde, darphanede çekilen telleri kesmekle görevli işçilere verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 2524) (1/294)

kilidciyan: (Rum. *kleidi* > Far. *kilid* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kilitçiler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını sağlam kilitler ile bezeler. (1/8, 1/307)

kîmyâcı: (Ar. *kîmyâ* + T. *-ci*) “Kimya ile uğraşan kişi; kimya bilen adam; kimyager.” (ÖTS, 2007: III, 2675) (1/104, 1/312)

kîmyâgîr: (Ar. *kîmyâ* + Far. *-gîr*) “Kimya uzmanı; kimyacı.” (ÖTS, 2007: III, 2675) (1/313)

kurşum berber köseresi dökücüleri: (T. *korogjin / koşun* > *kurşun* > *kurşum* + İta. *barbiere* > *berber* + T. *kös-er-e* “bileği taşı” (ÖTS, 2007: III, 2798) + T. *-si* + T. *tök-* > *dök-* + T. *-üçü* + T. *-leri*) Kurşum berber köseresi dökücüleri. bkz. kurşum berber kösrecileri (1/8)

kurşum berber kösrecileri: (T. *korogjin / koşun* > *kurşun* > *kurşum* + İta. *barbiere* > *berber* + T. *kös-er-e* “bileği taşı.” (ÖTS, 2007: III, 2798) + T. *-ci* + T. *-leri*) Kurşum berber kösrecileri; Evliya Çelebi’ye göre bunlar kurşun ile zımparayı karıştırıp yuvarlak kösere yaparlar. Berberler ustularını bu kösereyle keskinleştirirler. (1/314)

kutucıyan: (Rum. *kuti / kution* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kutucular; Evliya Çelebi’ye göre bunlar dükkânlarını kutular ile süslerler. (1/335)

kûzeciyan: (Far. *kûze* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çömlekçiler. (1/193)

lü’lüciyan: (Ar. *lü’lü* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) bkz. incücüler / incüciyan (1/310)

makascıyanlar: (Ar. *makas* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + T. *-lar*) Makasçılar. bkz. mikrâsciyan (1/8)

makkâbci: (Ar. *miskab* > *matkab* > *makkâb* (Dankoff, 2013: 168) + T. *-ci*) Matkapçı; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu esnaf sirmakeş esnafındandır. (1/292)

masdarci: (Ar. *mistar* > *masdar* “duvarcı ve sıvacıların sıva veya betonu düzeltmek için kullandıkları ensiz düzgün tahta; mastar.” (ÖTS, 2007: III, 3206) + T. *-ci*) Mastar yapan kimse. (1/297)

meremmâtçı: (Ar. *meremmet* > *meremmât* + T. *-ci*) “Meremmetçi; tamirci.” (ÖTS, 2007: III, 3150) (1/264)

meremmetçibaşı: (Ar. *meremmet* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Meremmetçibaşı; tamircilerin başı, âmiri. (1/253)

mıhçıyân: (Far. *mıh* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Mıhçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar nal mıhları keserler. (1/306)

mıh-kesân: (Far. *mıh* + T. *kes-* + Far. *-ân*) Mıh kesen kimseler. bkz. mıhçıyân (1/8)

mikrâsçıyân: (Ar. *mikrâs* “kesecek araç; makas.” (ÖTS, 2007: III, 3218) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Makasçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında çeşit çeşit makasları sergilerler. (1/307)

mismârân: (Ar. *mismâr* + Far. *-ân*) Çiviciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çivi kesip dükkânlarını çeşit çeşit çivilerle donatırlar. (1/306)

mîzâncıyân: (Ar. *mîzân* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Teraziciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli tartı ve sarı pirinçten kefeli teraziler ile süslerler. (1/8, 1/306)

mukavvâ kubûr divitciyân: (Ar. *mukavvâ* + Moğ. *kobûr* > Far. *kubûr* + Ar. *devât* > *divit* “içine yazı kalemleri ve mürekkep hokkaları konulan yazı takımı” (ÖTS, 2007: II, 1247) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Mukavva kubur divitçiler; Evliya Çelebi'ye göre bunlar dükkânlarını çeşitli kubur, yıldızlı ve nakışlı divitler ile süslerler. (1/331)

mühür-kenân: (Far. *mühür* > *mühür* + Far. *-ken* + Far. *-ân*) Mühür kazıcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar mühür kazırlar. (1/312)

mühür-kenân-ı sîm ü heykelân: (Far. *mühür* > *mühür* + Far. *-ken* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *sîm* + Far. *ü* + Ar. *heykel* + Far. *-ân*) Gümüş ve heykel mühür kazıcıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar talik, nesih, rika, reyhani mühürler ve talsımlar yazarlar. (1/312)

mürekkebcî: (Ar. *mürekkeb* + T. *-ci*) “Mürekkepçi; mürekkep imal eden veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 3385) (1/111, 1/331)

na'lbând: (Ar. *na'l* + Far. *-bend* > *na'lbând*) “Nalbant; at, öküz vb. hayvanlara nal takan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3485) (1/137, 1/194, 1/306, 1/308, 1/323)

na'lbândân-ı hussân: (Ar. *na'l* + Far. *-bend* > *na'lbând* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *hisân* > *hussân* “at” (Dankoff, 2013: 128)) At nalbantları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli aletler ile donatıp nal döverler. (1/8, 1/308)

na'lbândbaşı: (Ar. *na'l* + Far. *-bend* > *na'lbând* + T. *baş* + T. *-i*) Nalbantbaşı; nalbantların başı, âmiri. (1/308)

na'lça kesici: (Ar. *na'l* + Far. *-çe* > *na'lça* “at, katır ve sığırın turnaklarının altına çakılan küçük demir parçası; aşınmasını önlemek için ayakkabı altına çakılan demir parçası.” (ÖTS, 2007: IV, 3485) + T. *kes-* + T. *-ici*) bkz. na'lçacıyân (1/8, 1/307)

na'lça mihlayıcıyânlar: (Ar. *na'l* + Far. *-çe* > *na'lça* “at, katır ve sığırın turnaklarının altına çakılan küçük demir parçası; aşınmasını önlemek için ayakkabı altına çakılan demir parçası.” (ÖTS, 2007: IV, 3485) + Far. *mîh* + T. *la-* + T. *-(y)ıcı* + Far. *-(y)ân* + T. *-lar*) Nalça mihlayıcıları. bkz. na'lçacıyân-ı mihliçiyân (1/8)

na'lçacıyân: (Ar. *na'l* + Far. *-çe* > *na'lça* “at, katır ve sığırın turnaklarının altına çakılan küçük demir parçası; aşınmasını önlemek için ayakkabı altına çakılan demir parçası.” (ÖTS, 2007: IV, 3485) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Nalçacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ateşte nalça kesip dükkânlarını çeşit çeşit nalçalar ile donatırlar. (1/307)

na'lçacıyân-ı mihliçiyân: (Ar. *na'l* + Far. *-çe* > *na'lça* “at, katır ve sığırın turnaklarının altına çakılan küçük demir parçası; aşınmasını önlemek için ayakkabı altına çakılan demir parçası.” (ÖTS, 2007: IV, 3485) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *mîh* + T. *-li* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Mihli nalçacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını parlak nalçalar ile donatıp ayakkabıları nalçalarlar. (1/307)

nûreciyân: (? *nûre* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Nureciler. bkz. hırızmacılar (1/329)

oymacı: (T. *oy-* + T. *-ma* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin aktardığına göre bunlar dükkânlarında renkli yapraklar üzerine oymalarını yapıp kağıtları üzerine yapıştırıp oymalar oyarlar. (1/331, 1/332)

perdâhtci: (Far. *perdahten* > *perdâht* + T. *-ci*) Perdahçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf kehleciler esnafındandır. (1/294, 1/303)

pirinc tel-keşân: (Far. *birinc* > *pirinc* + Erm. *tel* + Far. *-keş* + Far. *-ân*) Pirinç tel çekenler. bkz. tel-i âhen-keşân (1/8)

potacı: (Far. *pûte* > *pota* "içinde maden ergitilen kap." (ÖTS, 2007: IV, 3887) + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar bir çeşit toprağa çeşitli fincan parçaları ve kumları karıştırıp havanlar içinde döverler. Daha sonra macun gibi yoğurup toprak potalar yaparlar. (1/313)

potacıyân-ı tîn: (Far. *pûte* > *pota* "içinde maden ergitilen kap" (ÖTS, 2007: IV, 3887) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *tyn* > *tîn*) Çamur potacıları. bkz. potacı (1/8)

pusula sâ'atçileri: (İta. *bussola* > *pusula* + Ar. *sâ'at* + T. *-ci* + T. *-leri*) Pusula saati yapan kimseler. (1/213)

sâ'atci: (Ar. *sâ'at* + T. *-ci*) "Saatçi; saat yapan, onaran veya satan kişi." (ÖTS, 2007: IV, 3993) (1/8, 1/241, 1/267, 1/270, 1/310, 1/311)

sabbâğân: (Ar. *sabbâğ* + Far. *-ân*) bkz. boyacı (1/334)

sadefkârcıyân: (Ar. *sadef* + Far. *-kâr* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sadefkarcılar; Evliya Çelebi'ye göre bunlar dükkânlarını çekmece ve sandukalar ile donatırlar. (1/335)

sadefkârîcibaşı: (Ar. *sadef* + Far. *-kârî* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) bkz. doğramacıbaşı (1/335)

sahan dökmeçileri: (Ar. *sahn* > *sahan* "derinliği az, içinde yumurta vb. pişirmeye veya yemek yapmaya, ısıtmaya yaran madeni kap." (ÖTS, 2007: IV, 4018) + T. *tök* > *dök* + T. *-me* + T. *-ci* + T. *-leri*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dökmeçilere yamaktırlar. (1/314)

sâhib-i dekâkîn çarkcıyân: (Ar. *sâhib* + Far. *-i* + Ar. *dekâkîn* + Far. *çarh* > *çark* + T. *-ci* "kesici aletleri çarkla bileyen kimse, bileyici." (TS, 2011: 497) + Far. *-(y)ân*) Dükkân sahibi çarkçılar; Evliya Çelebi'ye göre bunlar dükkânlarında bakır kaplara çarka çekip cilalarlar. (1/309)

sayacı: (? *saya* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf kehleciler esnafındandır. (1/294)

ser-çeşme-i âhengerân-ı çilingirân: (Far. *ser* + Far. *çeşme* + Far. *-i* + Far. *âhen* + Far. *-ger* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *cilânger* > *çilingir* + Far. *-ân*) Çilingir demircilerinin başı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar halkalar, demire dair yaldızlı ve kalaylı eşyalar ile dükkânlarını donatırlar. (1/307)

sırmacı: (Rum. *sirma* > *sırma* + T. *-ci*) bkz. sirmakeş (1/332)

sırmakeş: (Rum. *sirma* > *sırma* + Far. *-keş*) "Gümüş ve altın gibi değerli madenleri çekerek sırma yapan kimse; simkeş." (ÖTS, 2007: IV, 4215) (1/148, 1/292, 1/308, 1/313)

sırmakeşhâne emîni / emîn-i sırmakeşhâne: (Rum. *sirma* > *sırma* + Far. *-keş* + Far. *hâne* + Ar. *emîn* + T. *-i* / Ar. *emîn* + Far. *-i* + Rum. *sirma* > *sırma* + Far. *-keş* + Far. *hâne*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bir ağadır. Kethüda ve katip çavuşları rüüs-ı hümayun (resmi yazı) ile hizmet ederler. (1/7, 1/292, 1/313)

sikke urucular: (Ar. *sikke* + T. *ur-* + T. *-ucu* + T. *-lar*) Sikke vurucular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar akçe keserler. (1/294)

sîm mühür-kenler: (Far. *sîm* + Far. *mühür* > *mühür* + Far. *-ken* + T. *-ler*) Gümüş mühür kazıcılar. bkz. mühür kenân-ı sîm ü heykelân (1/312)

sîmci: (Far. *sîm* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf sirmakeş esnafındandır. (1/292)

sübûkeci: (Ağz. *sübûke* "külçe altın" (ÖTS, 2007: IV, 4368) + T. *-ci*) Sübûkeci; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf kehleciler esnafındandır. (1/294)

tavlayıcı: (İta. *tavola* > *tavla* + T. *-(y)ıcı*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf sirmakeş esnafındandır. (1/292)

telci: (Erm. *tel* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf kehleciler esnafındandır. (1/294)

tel-i âhen-keşân: (Erm. *tel* + Far. *-i* + Far. *âhen* + Far. *-keş* + Far. *-ân*) Demir tel çekenler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar sarı pirinçten ince sırma gibi teller ve ince tanbura telleri çekerler. (1/313)

tenekeciyân: (Rum. *tenekhos / tenekes* > *teneke* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tenekeçiler; Evliya Çelebi'ye göre bunlar demir kalaylı teneke ve pirinç teneke satarlar. (1/8, 1/314)

tîz-âbcî: (Far. *tîz* + Far. *-âb* + T. *-ci*) Kezzapçı. (1/311)

tîz-âbcîyân-ı sîm ü zer-i hâlis: (Far. *tîz* + Far. *-âb* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *sîm* + Far. *ü* + Far. *zer* + Far. *-i* + Ar. *hâlis*) Saf altın ve gümüş kezzapçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar gümüşleri altından, altınları ise gümüşten ayırmak için kezzap kaynatırlar. (1/311)

ustura kuyrukcuâyân: (Far. *üstüre* > *ustura* + T. *kud-* + T. *ur-* + T. *-uk* > *kuyruk* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân* + T. *-i*) Ustura kuyrukçuları; Evliya Çelebi'ye göre bunlar dükkânlarında ustura sapları ve ustura kuyukları yaparlar. (1/329)

üstâdân-ı divitciyân-ı hattât: (Far. *üstâd* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *devât* > *divit* "içine yazı kalemleri ve mürekkep hokkaları konulan yazı takımı." (ÖTS, 2007: II, 1247) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *hattât*) Hattat divitçi ustaları. bkz. devâtciyân-ı gûnâ-gûn (1/8)

üstâd-ı çarhçı: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Far. *çarh* + T. *-ci*) Çarkçı ustası. (1/292)

üstâd-ı hadîd-kûp: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Ar. *hadîd* + Far. *-kûb* > *-kûp*) Demir dövücü ustası. (1/71)

üstâd-ı kûze-kârlar: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Far. *kûze* + Far. *-kâr* + T. *-lar*) Çömlekçi ustaları. (1/230)

üstâd-ı rassâs: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Ar. *rassâs*) Kalaycı ustası. (1/75)

üstâd-ı zerger: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Far. *zer* + Far. *-ger*) Kuyumcu ustası. (1/101)

üzengiciyân / özüngiciyân: (T. *üz-* / *öz-* "kırmak, koparmak" + T. *-en* + T. *-gü* > *üzengi* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Üzüngiciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşit çeşit gümüş, altın ve yaldızlı üzüngilerle donatırlar. (1/8, 1/307)

varulcu: (Rum. *barilion* > *varil* > *varul* + T. *-cu*) Varilci; Evliya Çelebi'ye göre bunlar ardıç, servi ve çam tahtalarından varil ve gerdeller (bir çeşit kova) yaparlar. (1/335)

yassılayıcı: (T. *yasî* / *yassı* + T. *la-* + T. *-(y)ıcı*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf kehleciler esnafındandır. (1/294)

yüksükciyân: (T. *yik* + T. *-sik* > *yüksük* "dikiş dikerken itilen iğnenin parmağı acıtmaması için orta parmak ucuna takılan kesik koni biçimindeki koruyucu." (ÖTS, 2007: V, 5400) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yüksükçüler. bkz. çilingirân-ı yüksükciyân (1/8)

zer-desteci: (? *zerdeste* "dervişin yanında taşıdığı uzun sopa." (Dankoff, 2013: 252) + T. *-ci*) Evliya Çelebi'ye göre bunlar dükkânlarında zer-deste, çelik, matrak, çevgan, asâ vb.ni yaparlar. (1/335)

zer-kûplar / zer-kûbyân: (Far. *zer* + Far. *-kûb* / *-kûp* + T. *-lar* / Far. *-(y)ân*) bkz. altun döğücü (1/330)

zernişancı: (Far. *zer* + Far. *-nişân* "metal üzerine altın kakma tekniği ile yapılan süsleme." (ÖTS, 2007: V, 5459) + T. *-ci*) Zernişan adlı süsleme tekniğini meslek edinmiş kimse. Evliya Çelebi, Yavuz Sultan Selim'in zernişancı olduğunu aktarır. (1/311)

2.3.2. Silah Yapımıyla İlgili Meslek Adları

Silah Yapımıyla İlgili Meslek Adları bölümünde 63 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçenler *tüfengci*, *kılıccı*, *kılıçcıbaşı*, *okcu*, *okcubaşı*, *vezneciyan* ve *yaycıdır*.

Devletler tarih boyunca savunma ve saldırı amacıyla silah yapımına önem vermişlerdir. Tarih sahnesine çıktıkları dönemden bu yana Türkler, savaşırken belli başlı silahlar kullanmışlardır. Eski Türklerde bunlar kılıç, kalkan, mızrak, ok vb. iken Osmanlı Devleti'nin belli dönemlerinde kullanılan silahlara yenileri eklenmiştir.. Kuruluşundan beri sürekli savaşların baş rolünde olan Osmanlı Devleti için de silah sanayisi önem arz etmekteydi. Yüzyıllar geçtikçe silah teknolojisindeki gelişmeler sebebiyle devletin ürettiği ve kullandığı silahlar çeşitlilik göstermiştir. Seyahatnâme'de de bu durum gözlenmektedir. Bu bölümde tespit ettiğimiz kılıççı, bıçakçı, hançerci, keserci, kalkancı, mızrakçı, okçu, yaycı, zirhçı, tabancacı, fişekçi, topçu, dökücü, tüfekçi gibi meslek adları üretilen ve kullanılan silahların çeşitliliğini göstermektedir. Bunların dışında çapçı, gedeleççi, tüfek kesecisi, kılıç ve bıçak kincisi gibi silahlara koruyucu kılıf yapan meslek erbapları da dikkat çekmektedir.

Evliya Çelebi, silah yapımıyla ilgili mesleklerin çoğundan *esnâf-ı kılıçcıyan-ı seyf-i Muhammedî* ve *esnâf-ı âteş-feşân tüfengciyan* ismini verdiği bölümlerde bahsetmiştir. *Esnâf-ı kılıçcıyan-ı seyf-i* bölümünde bahsettiği meslekler; *kâr-ı kadîm zirhcıbaşı*, *mızrakcıyan*, *hançercıyan* ve *bıçakcıyan*, *kalkancıyan*, *kıncıyan-ı sikkîn ya 'nî bıçak kincisidir*. *Esnâf-ı âteş-feşân tüfengciyan* bölümünde bahsettiği meslekler; *âhengerân-ı kaynakcıyan*, *kundakcıyan*, *vezneciyan*, *keseciyan-ı silâh-ı tüfeng*, *tabancacıyan*, *tüfeng açıcıyan*, *fişekçiyan-ı tüfeng*, *fişekçiyan-ı havâyî*, *bârûdcıyan* ve *fitilciyan-ı tüfeng-endâzândır*. Bunların dışında Tophane'den bahsederken topçular ve dökücüler esnafları hakkında da bilgi vermiştir.

Silah yapımıyla ilgili meslek adlarının hemen hemen hepsi Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiştir. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 51, Arapça 5, Farsça -bâz ile 2, Türkçe -an / -en ekiyle türetilmiş 2, Farsça "atmak" anlamındaki -endâht ile 1, Farsça -kâr ile 1 meslek adı incelenmiştir. 1 meslek adının ise kökeni ise tartışmalıdır. Bu meslek adı *zerrâhdır*. Evliya Çelebi "zirhçı, zirh yapan" anlamındaki bu sözcüğü zirh kelimesinden Arapça kalıba göre kendisi türetmiş olmalıdır.

Silah Yapımıyla İlgili Meslek Adları bölümünde tespit edilen meslek adları şunlardır:

âhengerân-ı kaynakcıyan: (Far. *âhen* + Far. -ger + Far. -ân + Far. -ı + T. *kayna-* + T. -k + T. -cı + Far. -(y)ân) Kaynakçı demircileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar tüfekleri ateşlerde kaynatırlar. (1/303)

âteşbâzân-ı fişengciyan: (Far. *âteş* + Far. -bâz "Osmanlılarda şenlikler için donanma fişeklerini hazırlayan kimse." (TS, 2011: 182) + Far. -ân + Far. -ı + Far. *fişeng* + T. -ci + Far. -(y)ân) Fişekçi ateşbazları. bkz. fişe(n)kciyan-ı havâyî (1/304)

âteş-endâhtân: (Far. *âteş* + Far. -endâht + Far. -ân) Ateş atıcılar; savaş topu kalıbı yapılan yerlerde ateş atmakla görevli kimseler. (1/215)

âteş-feşân tüfengciyan: (Far. *âteş* + Far. -feşân + Far. *tüfeng* + T. -ci + Far. -(y)ân) Ateş saçan tüfekçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlardan kimi tüfeği dolap çarkıyla deler, kimi tüfeğe süsleme yapar, kimi tüfeği masdarlar, kimi tüfeği yağlar. (1/303)

bârûdcıbaşı: (Far. *bârûd* + T. -cı + T. *baş* + T. -ı) Barutçubaşı; barutçuların başı, âmiri. (1/238)

bârûdcıyan: (Far. *bârûd* + T. -cı + Far. -(y)ân) Barutçular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar siyah barutlar ile dükkânlarını süslerler. (1/8, 1/293, 1/305)

bârûdhâne emîni: (Far. *bârûd* + Far. *hâne* + Ar. *emîn* + T. -i) Baruthane emini. bkz. emîn-i bârûdhâne-i siyâh (1/7, 1/293)

bıçak kincisi: (T. *bıç-* + T. -ak + T. *kın* "bıçak, hançer, kılıç gibi silah ve kesici aletlerin koruyucu kılıfı." (ÖTS, 2007: III, 2608) + T. -cı + T. -sı) Bıçaklara kılıf yapan kimse. (1/303)

bıçakçı / bıçakcı: (T. *bıç-* “biçmek” + T. *-ak* + T. *-cı / -ci*) “Bıçak ve buna benzer kesici aletler yapan kimse.” (ÖTS, 2007: I, 582) (1/302, 1/314, 1/329)

cabcıyân-ı Arnavud / çapcıyân-ı Arnavud: (? *cab / çap* “sadak, bir gözüne yay, öteki gözüne oklar konan kap.” (Dankoff, 2013: 79) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Öa. *Arnavud*) Arnavut cabcılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar cab denilen silahı işlerler. (1/9, 1/323)

dökücübaşı: (T. *tök-* > *dök-* + T. *-ücü* + T. *baş* + T. *-i*) Tophane’deki dökücülerin başı, âmiri. (1/215, 1/216)

dökücüyân: (T. *tök-* > *dök-* + T. *-ücü* + Far. *-(y)ân*) Dökücüler; bunlar ordu için savaş topu dökerler. (1/215, 1/216)

dökücüyân üstâdları: (T. *tök-* > *dök-* + T. *-ücü* + Far. *-(y)ân* + Far. *üstâd* + T. *-ları*) Dökücü ustaları. (1/215)

emîn-i bârûdhâne-i siyâh: (Ar. *emîn* + Far. *-i* + Far. *bârûd* + Far. *hâne* + Far. *-i* + Far. *siyâh*) Siyah baruthane emini; siyah baruthanede barut yapımından sorumlu kimse. (1/293)

esnâf-ı bârûdhâne-i Etmeydâni: (Ar. *esnâf* + Far. *-ı* + Far. *bârûd* + Far. *hâne* + Far. *-i* + Öa. *Etmeydâni*) Etmeydani baruthanesi esnafı; Evliya Çelebi’nin aktardığına göre yeniçerilere ait bir iş yeridir. Bunlar dükkânlarını çeşit çeşit siyah ve beyaz barut ile süsleyip dükkânlarında barut döverler. (1/279)

fişekbâz: (Far. *fişeng* > *fişek* + Far. *-bâz*) Fişekçi. bkz. fişe(n)kçıyân-ı havâyî (1/351)

Âl-i Osmân’ın fişengbâzları: (Öa. *Âl-i Osmân* + T. *-ın* + Far. *fişeng* + Far. *-bâz* + T. *-ları*) Osmanoğlu fişekçileri. (1/305)

İslâmbol fişekbâzları: (Öa. *İslâmbol* + Far. *fişeng* > *fişek* + Far. *-bâz* + T. *-ları*) İstanbul fişekçileri. (1/305)

fişe(n)kçıyân-ı havâyî: (Far. *fişeng* > *fişek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *havâ’î* > *havâyî*) Havai fişekçiler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar havai fişek yapıp düğünlerde, şenliklerde ve şehzadelerin doğumlarında çeşitli havai fişekler ile ustalıklarını sergilerler. (1/8, 1/304)

fişekçıyân-ı tüfeng / fişengçıyân-ı tüfeng: (Far. *fişek / fişeng* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *tüfeng*) Tüfek fişekçileri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşitli tüfeklerin kalıplarına göre nice bin deste kurşun fındıklar üzerine siyah barutla tüfeklere fişek bağlarlar. (1/8, 1/304)

fitilçıyân-ı tüfeng: (Ar. *fetîl* > *fitil* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *tüfeng*) Tüfek fitilcileri.” bkz. fitilçıyân-ı tüfeng-endâzân (1/8)

fitilçıyân-ı tüfeng-endâzân: (Ar. *fetîl* > *fitil* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *tüfeng* + Far. *endâz* + Far. *-ân*) Tüfek atan fitilciler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında pamuk fitilleri bükerekler. (1/305)

gede(le)ccıyân: (Rum. *katakliis* > *gedelec* “içine ok konulan kılıf; sadak; ok kuburu; tirkeş.” (ÖTS, 2007: II, 1670) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Gedeleççiler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar gedeleç yaparlar. (1/9, 1/323)

hançercıyân: (Ar. *hancer* > *hançer* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Hançerciler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar hançer yaparlar. (1/8, 1/302)

kalkancıyân: (Moğ. *kalka* > T. *kalkan* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kalkancılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar sanatlı ve değerli kalkanlar yaparlar. (1/8, 1/302)

İslâmbol kalkancıları: (Öa. *İslâmbol* + Moğ. *kalka* > T. *kalkan* + T. *-cı* + T. *-ları*) İstanbul kalkancıları. (1/303)

kavvâs: (Ar. *kavvâs*) “Ok yapan; okçu.” (ÖTS, 2007: III, 2487) (1/314)

kaynakçıyân: (T. *kayna-* + T. *-k* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kaynakçılar. bkz. âhengerân-ı kaynakçıyân (1/303)

kesecıyân-ı silâh-ı tüfeng: (Far. *kîse* > *kese* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *silâh* + Far. *-i* + Far. *tüfeng*) Tüfek silahı kesecileri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar saraç olup tüfek silahları yaptıkları için saraçlardan ayrılmışlardır. Bu kişiler dükkânlarını sırma kadife çuha ve çeşitli keseler ile donatırlar. (1/304)

kesecıyân-ı tüfeng: (Far. *kîse* > *kese* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* Far. *tüfeng*) Tüfek kesecileri. bkz. kesecıyân-ı silâh-ı tüfeng (1/8)

keserciyân: (T. *kes-* + T. *-er* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Keserciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını keser, balta, bıçak ve başka vuracak silah aletleriyle donatırlar. (1/8, 1/306)

kılıç kınıcıları: (T. *kıl* + T. *-(i)ç* + T. *kın* “bıçak, hançer, kılıç gibi silah ve kesici aletlerin koruyucu kılıfı.” (ÖTS, 2007: III, 2608) + T. *-ci* + T. *-ları*) Kılıçlara kılıf yapan kimseler. (1/314)

kılıççı: (T. *kıl* + T. *-(i)ç* + T. *-ci*) Kılıççı. bkz. kılıççıyân-ı seyf-i Muhammedî (1/8, 1/301, 1/303, 1/314)

kılıççıbaşı: (T. *kıl* + T. *-(i)ç* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Kılıççıbaşı; kılıççıların başı, âmiri. (1/31, 1/301, 1/303, 1/322)

kılıççıyân-ı seyf-i Muhammedî: (T. *kıl* + T. *-(i)ç* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *seyf* + Far. *-i* + Öa. *Muhammedî*) Hz. Muhammed kılıcı kılıççıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit kılıç yaparlar. (1/301)

kıncı: (T. *kın* “bıçak, hançer, kılıç gibi silah ve kesici aletlerin koruyucu kılıfı.” (ÖTS, 2007: III, 2608) + T. *-ci*) Kesici aletler için kılıf yapan kimse. (1/158, 1/303)

kıncıyân-ı sikkîn: (T. *kın* “bıçak, hançer, kılıç gibi silah ve kesici aletlerin koruyucu kılıfı.” (ÖTS, 2007: III, 2608) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *sikkîn*) bkz. bıçak kıncısı (1/8, 1/303)

kundakçıbaşı: (Uyg. *kong* “kalça” + T. *da-* “kalçasından bağlamak” + T. *-k* (KBS, 2007: I, 568) > *kundak* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Kundakçıların başı, âmiri. [Eren, T. *kunda-* “kundaklamak, kundağa sarmak” + T. *-k*] (1/305)

kundakçıyân: (Uyg. *kong* “kalça” + T. *da-* “kalçasından bağlamak” + T. *-k* (KBS, 2007: I, 568) > *kundak* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kundakçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında kundak işlerler ve sedefli kundaklar ile değerli tüfekler yaparlar. [Eren, T. *kunda-* “kundaklamak, kundağa sarmak” + T. *-k*] (1/8, 1/303)

mızrakçıyân: (Ar. *mızrak* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Mızrakçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını süngü, kargı, mızrak vb. ile süslerler. (1/8, 1/302)

ok demrenciyânları: (T. *ok* + T. *temür-* + T. *-gen* > *temren* > *demren* “ok ayağına takılan demir ya da pirinçten yapılmış sivri uç; mızrak, harbe gibi silahların ucuna takılan delici metal uç.” (ÖTS, 2007: V, 4724) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + T. *-ları*) Ok demrencileri. bkz. temrenciyân (1/8)

okcu: (T. *ok* + T. *-cu*) Okçu; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ok yapıp yaptıkları oklarla dükkânlarını donatırlar. (1/314, 1/316, 1/317, 1/318)

okcubaşı: (T. *ok* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-i*) Okcubaşı; ok yapanların başı, âmiri. (1/8, 1/314, 1/318, 1/321)

sadak taşıyanlar: (Moğ. *sadak* “içine ok ve yay konulan deriden torba veya kutu biçimindeki kılıf; ok torbası.” (ÖTS, 2007: IV, 4003) + T. *taşı-* + T. *-(y)an* + T. *-lar*) Sadak denilen ok torbasını taşıyan kimseler. (1/323)

sapanbâz: (T. *sap-* “atmak, fırlatmak” + T. *-an* + Far. *-bâz*) Sapançı; sapan yapan kimse. (1/315)

sapançıyân: (T. *sap-* “atmak, fırlatmak” + T. *-an* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sapançılar; sapan yapan kimseler. (1/8, 1/315)

seyyâfân: (Ar. *seyyâf* + Far. *-ân*) Kılıççılar. bkz. kılıççıyân-ı seyf-i Muhammedî (1/301)

silâh düzenler: (Ar. *silâh* + T. *tüz-* > *düz-* + T. *-en* + T. *-ler*) Silah yapan kimseler. (1/302)

tabancacı: (Far. *tamânçe* > *tabanca* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli demir tüfek tabancaları yaparlar. (1/304)

tabancacıyân-ı tüfeng: (Far. *tamânçe* > *tabanca* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *tüfeng*) Tüfek tabancacıları. bkz. tabancacı (1/8)

temrenciyân: (T. *temür* + T. *-gen* > *temren* “ok ayağına takılan demir ya da pirinçten yapılmış sivri uç; mızrak, harbe gibi silahların ucuna takılan delici metal uç.” (ÖTS, 2007: V, 4724) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Temrenciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar temren yapıp dükkânlarını çeşit çeşit temrenler ile süslerler. (1/307)

tırkeşci: (Far. *tîr* + Far. *-keş* “ok kabı, okluk, kuburluk, sadak.” (Devellioğlu, 2008: 1110) + T. *-ci*) Tırkeşçi; tirkeş yapan kimse. (1/9, 1/323)

top dökücüyân: (T. *top* + T. *tök-* > *dök-* + T. *-ücü* + Far. *-(y)ân*) Top dökücüler. bkz. dökücüyân (1/4)

tüfeng açıcıyân: (Far. *tüfeng* + T. *aç-* + T. *-ıcı* + Far. *-(y)ân*) Tüfeng açıcıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar paslı tüfekleri cilalarlar. (1/8, 1/304)

tüfengci: (Far. *tüfeng* + T. *-ci*) Tüfengçi. bkz. âteş-feşân tüfengciyân (1/53, 1/268, 1/273, 1/303, 1/304)

tüfengcibaşı: (Far. *tüfeng* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) “Tüfengcibaşı; imparatorluk döneminde, sarayda görevli tüfengçi yamaklarının âmirlerine verilen ad.” (ÖTS, 2007: V, 4932) (1/303, 1/305)

tüfeng-kaynakciyân: (Far. *tüfeng* + T. *kayna-* + T. *-k* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Tüfeng kaynakçıları. bkz. âhengerân-ı kaynakciyân (1/8)

üstâd-ı şemşîr-kârlar: (Far. *üstâd* + Far. *-ı* + Far. *şemşîr* + Far. *-kâr* + T. *-lar*) Kılıç ustaları. (1/31)

vezneciyan: (Ar. *vezne* “ateşli silahlarda barut yuvası; barutluk.” (ÖTS, 2007: V, 5116) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Vezneciler; tüfeng veznesi yapan kimseler. (1/8, 1/159, 1/294, 1/304)

yaycı: (T. *yâ* > *yay* + T. *-ci*) “Yay yapıp satan kimse; yay ustası.” (ÖTS, 2007: V, 5255) (1/207, 1/282, 1/314, 1/345)

yaycıbaşı: (T. *yâ* > *yay* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Yayıncıların başı, âmiri. (1/8, 1/314, 1/318)

zemberekçiler / zemberekciyan: (Far. *zenbûrek* > *zemberek* / *zenberek* + T. *-çi* + T. *-ler* / Far. *-(y)ân*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre yeniçeri odasındaki zemberekçilerden başka taşrada dükkânları bulunan zemberekçilerdir. Bunlar yayları kurup ok ve taş güller atarlar. (1/8, 1/315)

zerrâh: (? *zerrâh*) Zırh yapan; zırhçı. (1/ 242)

zihgirciyan: (Far. *zih* + Far. *-gîr* “eskiden kemankeşlerin, ok atarken sağ ellerinin baş parmaklarına taktıkları bir tür yüksük.” (ÖTS, 2007: V, 5482) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Zihgirciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında çeşitli zihgirler yaparlar. (1/8, 1/316)

zırhcı: (Far. *zırh* + T. *-cı*) Zırhçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit zırhlar yaparlar. (1/8, 1/158, 1/302)

zırhcıbaşı: (Far. *zırh* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Zırhçıbaşı; zırhçıların başı, âmiri. (1/302, 1/303)

2.4. Güvenlikle İlgili Meslek Adları

Güvenlikle İlgili Meslek Adları bölümünde 190 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *asker*dir.

“Devletin en temel görevi insanların can güvenliğini sağlamaktır. Bunun için iki unsur, iç ve dış güvenliğin gerçekleştirilmesi vardır” (Şen, 2007: 253). Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren fetihlerde önemli görevler üstlenen askerî birimlerin yanında ülkenin dışarıdan veya içeriden gelebilecek tehlikelere karşı güvenliğini sağlayan, padişahın ve önemli devlet adamlarının korunmasından sorumlu olan ve istihbarat işlerinde görev yapan askerî birimler de mevcuttu. Bu noktada Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’ne baktığımızda bu askerî birimlerin çeşitliliği göze çarpmaktadır. Öncü kuvvetlerden oluşan çapkuncular, çarkacılar; derme çatma ordu anlamında kullanılan çemapur askerleri; martolos ve voynuklar; iç güvenlikten sorumlu pâsbân, nighbân, dîdebân, korucu ve muhâfızlar göze çarpan meslek adlarından bazılarıdır.

Güvenlikle İlgili Meslek Adları bölümü iki alt başlıkta incelenmiştir. Bunlardan ilkinde askerlikle ilgili meslek adları söz konusu edilmiş, ikinci bölümde ise iç güvenlikle ilgili meslek adlarından bahsedilmiştir.

2.4.1. Askerlikle İlgili Meslek Adları

Askerlikle İlgili Meslek Adları bölümünde 146 meslek adı geçmektedir. Bunlardan adı en sık geçeni ise *asker*dir.

Türkler savaşçı olmaları, teşkilatlanma yeteneklerinin yüksek olması ve bağımsızlıklarına düşkün olmaları sebebiyle tarih boyunca birçok devlet kurmuşlardır. Osmanlı Devleti de tarihte en uzun süre hüküm süren Türk devletlerinden biri olmuştur. Üç kitada 600 seneden fazla hüküm süren Osmanlı Devleti, bu başarısı ve istikrarını şüphesiz ki askerî teşkilatına ve gücüne borçludur. Osmanlı Devleti, kurulduğu dönemden beri diğer devletlere karşı askerî üstünlüğünden faydalanarak birçok zafer elde etmiştir. İmparatorluğun gücünün doruk noktasına ulaştığı 17. yüzyılda da fetih ve gazalar devam etmiş, Osmanlı askerleri birçok savaşta yine önemli görevler üstlenmişlerdir.

“Senelerce at üzerinde seyahat eden, cirit oynayan, iyi silah kullanan Evliya Çelebi’nin, çevik ve sıhhatli bir yapıya sahip ve birçok savaşa etkin biçimde katılmış bir savaşçı olduğu kabul edilmektedir” (Şavk, 2011: 49). Kendisi de bir asker olan Evliya Çelebi, eserinde Osmanlı Devleti’nin askerî teşkilatı ve bu teşkilatın üyeleri hakkında bilgiler vermiştir. Seyahatnâme’nin birinci cildinde kapıkulu ordusunun ve eyalet ordusunun üyeleri, yardımcı kuvvetler, öncü kuvvetler gibi Osmanlı Devleti’nin askerî teşkilatında yer alan askerî sınıflar hakkında bilgiler yer almaktadır. Acemi oğlanları, yeniçeri çorbacıları, eşkinciler, gönüllüler, lağımçılar, martoloslar, voynuklar, müsellemler, sekbanlar, sipahiler tespit ettiklerimizden bazılarıdır.

Bu bölümdeki meslek adları köken ve türetiliş bakımından zenginlik göstermektedir. Türkçe +cı / +cu, +ak, -ak, +lı / +lu, Arapça nispet eki -î, Farsça -endâz, -dâr, -keş, -perver, -güzâr, -bâz, -bân, -şôr gibi ekler bu duruma örnek gösterilebilir. Meslek adları Türkçe ağırlıklı olmak üzere Farsça, Arapça, Moğolca, Rumca, Bulgarca gibi dillerden sözcüklerle karşılanmıştır. Ayrıca savaşta öncü birlikler, akıncılar anlamını taşıyan Eski Türkçe *çapkuncu* kelimesinin de Seyahatnâme’de yer alması dikkat çekicidir. Bu sözcük, Seyahatnâme’de Farsça *çarkacı* sözcüğüyle de karşılanmıştır. Ayrıca askerlikle ilgili meslek adları bölümünde bazı meslek adları fonetik değişime uğramıştır. Bunlara *çerâhor*, *salahor*, *sarâhor* sözcükleri örnek gösterilebilir. Bu bölümde asker sözcüğü *asker*, *cünd*, *cüyüş* ve *sipâh* sözcükleri olmak üzere 4 sözcükle karşılanmıştır.

Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 34, Türkçe 29, Arapça 24, Farsça “tutan, sahip olan” anlamındaki -dâr ile 14, Farsça 11, Moğolca 8, Türkçe +ak, -ak ekiyle türetilmiş 4, Arapça nispet eki -î ile 3, Türkçe +lı / +lu ekiyle türetilmiş 3, Farsça “çeken, çekici” anlamındaki -keş ile 2, Farsça “atan, atıcı” anlamındaki -endâz ile 2, Farsça “koruyan, koruyucu” anlamındaki -bân ile 2,

Farsça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 2, İtalyanca 1, Rumca 1, Bulgarca 1, Farsça “karıştıran, çalıştıran” anlamındaki *-şôr* ile 1, özel ad + Arapça 1, Farsça *-perver* ile 1, Farsça *-güzâr* ile 1, Farsça *-bâz* ile 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Askerlikle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

Acem çapkuncusu: (Öa. *Acem* + T. *çap-* “yağma etmek, saldırmak, atılmak, vurmak, hücum etmek” (TAS, 2009: 62) + T. *-kun* > *çapkun* “cenk mahallinde, karavul ardınca yardım yoluyla gönderilen bir miktar adam; cenkten evvel çarha cengini edenler, çarhacılar, çapkuncular, ılgarcı ve akıncılar” (Gül, 2014: 57-58) + T. *-cu* + T. *-su*) Acem akıncısı. (1/163)

acemî çorbacı: (Ar. *Acemî* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-ci*) bkz. çorbacı (1/238, 1/295, 1/358)

acemî oğlanı: (Ar. *Acemî* + T. *oğul* + T. *-an* > *oğlan* + T. *-i*) “Osmanlı devlet teşkilatında esirlerden veya devşirmelerden Yeniçeri Ocağına alınmak üzere eğitilmek ve yetiştirilmek için Acemi Ocağına gönderilen gençler.” (ÖTS, 2007: I, 90) (1/5, 1/103, 1/109, 1/238, 1/252, 1/254, 1/264, 1/281, 1/325, 1/352)

acemîyân şâdîleri: (Ar. *Acemî* + Far. *-(y)ân* + Ar. *şâdî* + T. *-leri*) Acemi şâdîleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar saraya odun taşımakla görevlidirler. (1/213)

ağır asker: (T. *ağ-* “yükselmek, tırmanmak” + T. *-(i)r* + Ar. *'asker* > *asker*) Ağır silahlı asker. (1/138)

alay çavuşları / çavuşân alayı: (Rum. *alayi* > *alay* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-ları* / T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + Far. *-ân* + Rum. *alayi* > *alay* + T. *-i*) Esnaf ve ordu alaylarında düzeni sağlamakla görevli kimseler. (1/5, 1/253, 1/254, 1/272, 1/352, 1/358)

alaybeği: (Rum. *alayi* > *alay* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) “Alay beyi; Tanzimat'a kadar zeamet sahiplerine verilen unvan.” (ÖTS, 2007: I, 194) (1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86, 1/90)

alemdâr-ı resûl: (Ar. *alem* + Far. *-dâr* + Far. *-i* + Ar. *resûl*) “Hz. Muhammed'in sancağını taşıyan.” (ÖTS, 2007: I, 201) (1/197, 1/257)

anbâr çorbacısı: (Far. *enbâr* > *anbâr* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-ci* + T. *-si*) Ambar çorbacısı; çuha ambarında görevli yeniçeri bölük kumandanı. (1/295)

Arab hayyâlleri: (Öa. *Arab* + Ar. *hayyâl* + T. *-leri*) Arap atlıları. (1/34)

asker: (Ar. *'asker* > *asker*) “Orduda görev yapan erden generale kadar herkes.” (TS, 2011: 166) (1/2, 1/7, 1/9, 1/10, 1/11, 1/12, 1/15, 1/16, 1/19, 1/21, 1/22, 1/27, 1/31, 1/32, 1/33, 1/34, 1/35, 1/36, 1/37, 1/38, 1/39, 1/40, 1/41, 1/42, 1/43, 1/44, 1/45, 1/48, 1/50, 1/52, 1/77, 1/79, 1/84, 1/87, 1/90, 1/91, 1/92, 1/93, 1/97, 1/99, 1/102, 1/103, 1/104, 1/106, 1/107, 1/108, 1/111, 1/112, 1/113, 1/114, 1/119, 1/122, 1/125, 1/126, 1/127, 1/128, 1/129, 1/130, 1/132, 1/133, 1/134, 1/137, 1/138, 1/139, 1/140, 1/141, 1/142, 1/143, 1/168, 1/169, 1/188, 1/197, 1/201, 1/210, 1/216, 1/222, 1/224, 1/228, 1/232, 1/251, 1/255, 1/257, 1/261, 1/263, 1/265, 1/268, 1/271, 1/276, 1/279, 1/287, 1/288, 1/292, 1/296, 1/302, 1/303, 1/323, 1/324, 1/331, 1/332, 1/336, 1/358)

asker-i ummâlân: (Ar. *'asker* > *asker* + Far. *-i* + Ar. *ummâl* + Far. *-ân*) İşçi askerler. (1/16)

asker-perver: (Ar. *'asker* > *asker* + Far. *-perver*) Asker sevk edici. (1/21)

at kulu: (T. *at* + T. *kul* + T. *-u*) Devşirme sipahi, atlı. (1/50)

atçıbaşı: (T. *at* + T. *-çı* + T. *baş* + T. *-i*) Atçıbaşı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu kişi Okmeydanı ve Okçular Tekkesi hâkimlerinden biridir. Nişan yerinden ok çalanı cezalandırmaya yetkilidir. (1/54, 1/240)

atıcı: (T. *at-* + T. *-(i)ci* + T. *-lar*) “Ok atan kimse.” (1/159, 1/287, 1/315, 1/318)

atıcıbaşı: (T. *at-* + T. *-(i)ci* + T. *baş* + T. *-i*) Okçuların komutanı. (1/287, 1/318)

atıcıyan-ı kemânkeşân u kemândârân: (T. *at-* + T. *-(i)ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *kemân* + Far. *-keş* + Far. *-ân* + Far. *u* + Far. *kemân* + Far. *-dâr* + Far. *-ân*) Okçu atıcıları. (1/315)

azebistân çavuşları: (Ar. *azeb* + Far. *-istân* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-ları*) Azep denilen askerlerden çavuş olanlar. (1/53)

başçavuş: (T. *baş* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş*) “Yeniçeri Ocağının çavuşu.” (TS, 2011: 271) (1/103, 1/279)

bayrakdâr: (T. *batır-* + T. *-(a)k* > *batrak* > *bayrak* + Far. *-dâr*) “Bayraktar; görevi bayrak taşımak olan kişi.” (ÖTS, 2007: I, 513) (1/331)

beldâr: (T. *bél* > *bel* + Far. *-dâr*) “İmparatorluk döneminde dağ geçitlerini koruyan, yolcuların güvenliğini sağlayan korucu.” (ÖTS, 2007: I, 535) (1/5, 1/255)

bokçu: (T. *bok* + T. *-çu*) bkz. lağımcı (1/255)

bölük ağaları: (T. *böl-* + T. *-(ü)k* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-ları*) Altı bölükten oluşan kapıkulu askerlerinin kumandanları. (1/86, 1/93)

bölükbaşı: (T. *böl-* + T. *-(ü)k* + T. *baş* + T. *-ı*) “Yeniçeri ordusunda üst rütbeli bir görevli.” (TS, 2011: 398) (1/133, 1/264, 1/265, 1/291)

cebeci: (Moğ. *cebe* + T. *-ci*) “Yeniçeri ordusunda silah yapan, onaran ve bakımı ile görevli bulunan, savaşta ordunun silah ve cephanesini ulaştıran yaya kapıkulu ocaklarından bir sınıf asker.” (TS, 2011: 447) (1/50, 1/53, 1/141, 1/233)

cebecibaşı: (Moğ. *cebe* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-ı*) Cebeci askerlerinin başı, âmiri. (1/83, 1/102, 1/109, 1/132)

cebelü / cebeli: (Moğ. *cebe* + T. *-lü / -li*) “Cebeli; imparatorluk döneminde tımar sahiplerinin dirliklerinin oranına göre yanlarında bulundurmak ve savaşa hazır tutmak zorunda oldukları silahlı muharip asker.” (ÖTS, 2007: I, 765) (1/79, 1/80, 1/81, 1/87, 1/90, 1/91, 1/92, 1/93)

cünd: (Ar. *cund* > *cünd*) “Asker, ordu.” (ÖTS, 2007: I, 842) (1/14, 1/33, 1/41, 1/136)

cündî: (Ar. *cund* > *cünd* + Ar. *-î*) “At üzerinde silah kullanma becerisi kazanmış asker.” (ÖTS, 2007: I, 842) (1/154, 1/158, 1/259)

cüyüş: (Ar. *cüyüş*) “Askerler.” (ÖTS, 2007: I, 844) (1/12, 1/15, 1/17, 1/18, 1/20, 1/23, 1/32, 1/33, 1/37, 1/38, 1/41, 1/42, 1/44, 1/91, 1/93, 1/139, 1/142, 1/302, 1/338)

çardak çorbacısı: (Far. *çâr* + Ar. *tâk* > *çardak* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-cı* + T. *-sı*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bir oda yeniçeri olup yeniçeri ağasının kayık ile yapacağı gezintiler için kayıkları kullanan kişilerdir. Bu nedenle bunlara kayıkçılar da denir. (1/7, 1/296)

çarkacı: (Far. *çarha* > *çarka* + T. *-cı*) “Osmanlı ordusunda öncü süvari birliğinde görevli asker.” (TS, 2011: 497) (1/141)

çavuş: (T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş*) “Osmanlı Devleti teşkilatında çeşitli hizmetler yapan görevli.” (TS, 2011: 507) (1/133, 1/159, 1/226, 1/238, 1/279, 1/360)

çemapur askeri / çemapur askeri: (Öa. *Çemapur / Cemapur* + Ar. *‘asker* > *asker* + T. *-i*) “Derme çatma ordu için kullanılan mecaz. Bu niteleme, Büyük İskender tarafından zaptedilmiş bir ülkenin adına dayanır; kastedilen ülkenin Kuzey Hindistan'daki Jaunpur / Jamnapur olması mümkündür.” (Dankoff, 2013: 81-82) (1/53, 1/110, 1/260, 1/287)

çerâhor: (Far. *ser* + Far. *âhûr* > *serâhor* > *çerâhor*) bkz. salahor / sarâhor (1/125)

çeribaşı: (T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* + T. *baş* + T. *-ı*) “İmparatorluk döneminde tımarlı sipahilerin komutanı.” (ÖTS, 2007: I, 938) (1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86, 1/295)

çorbacı: (Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-cı*) “Yeniçeri kuruluşlarında birlik komutanı.” (ÖTS, 2007: I, 1035) (1/53, 1/106, 1/132, 1/212, 1/213, 1/216, 1/264, 1/265, 1/293, 1/295, 1/296, 1/325, 1/352)

değşirme ağası: (T. *teğşür-* “ulaştırmak, getirmek” > T. *devir-* + T. *-(i)ş* > *devşir-* > *değşir-* + T. *-me* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) “Devşirme ağası; Yeniçeri Ocağı ile saray hizmetlerinde kullanılmak üzere devşirme adı verilen Hıristiyan çocuklarını toplamak vazifesiyle gönderilen memura verilen addır.” (TDTS, 1993: I, 448) (1/324, 1/325)

değşirme çorbacısı: (T. *teğşür-* “ulaştırmak, getirmek” > T. *devir-* + T. *-(i)ş* > *devşir-* > *değşir-* + T. *-me* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-cı* + T. *-sı*) Devşirme çorbacısı. bkz. çorbacı (1/325)

değşirme gulâmları / değşirme-i gulamân: (T. *teğşür-* “ulaştırmak, getirmek” > T. *devir-* + T. *-(i)ş* > *devşir-* > *değşir-* + T. *-me* + Ar. *gulâm* + T. *-ları* / T. *teğşür-* “ulaştırmak, getirmek” > T. *devir-* + T. *-(i)ş* > *devşir-* > *değşir-* + T. *-me* + Far. *-i* + Ar.

gulâm + Far. *-ân*) Devşirme oğlanları; devşirme yoluyla Osmanlı ordusuna katılan kimseler. (1/9, 1/325)

değşirme oğlanı: (T. *teğşür-* “ulaştırmak, getirmek” > T. *devir-* + T. *-(i)ş* > *devşir-* > *değşir-* + T. *-me* + T. *oğul* + T. *-an* > *oğlan* + T. *-i*) Devşirme oğlanı; devşirme yoluyla Osmanlı ordusuna katılan kimse. (1/324, 1/325)

dergâh-ı âlî yeniçerileri: (Far. *der* + Far. *-gâh* + Far. *-i* + Ar. *âlî* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *-leri*) Padişah kapısı yeniçerileri. (1/53, 1/352)

eli kürekli ve kızaklı asker: (T. *elig* > *el* + T. *-i* + T. *küri-* + T. *-gek* > *kürgek* > *kürek* + T. *-li* + Ar. *ve* + T. *kaz-* + T. *-ak* > *kızak* + T. *-li* + Ar. *‘asker* > *asker*) Elinde kürek ve kızak taşıyan asker. bkz. *karcı* (1/287)

erbâb-ı sefer: (Ar. *erbâb* + Far. *-i* + Ar. *sefer*) Savaş ustaları, savaşçılar. (1/70, 1/206, 1/332)

erbâb-ı tîmâr: (Ar. *erbâb* + Far. *-i* + Far. *tîmâr*) Tımar sahipleri. (1/84, 1/87, 1/90, 1/91, 1/92, 1/93, 1/96, 1/125)

esb-süvâr asker: (Far. *esb* + Far. *-süvâr* > *-süvâr* + Ar. *‘asker* > *asker*) “Ata binmiş asker.” (ÖTS, 2007: II, 1479) (1/19)

eşkinci: (T. *eş-* “yürümek, hareket etmek” + T. *-kin* + T. *-ci*) “Savaşa giden eyalet askeri.” (TS, 2011: 825) (1/39, 1/50, 1/90, 1/93)

eşkinci yamakları: (T. *eş-* “yürümek, hareket etmek” + *-kin* + T. *-ci* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-ları*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre padişah sefer düzenlediğinde sefere katılmayıp eşkinci askerlerine elli beşer akçe harçlık vermekle görevli askerlerdir. (1/90)

eyâleti askeri: (Ar. *eyâlet* + T. *-i* + Ar. *‘asker* > *asker* + T. *-i*) Eyalet askeri. (1/141)

Galata çorbacısı: (Öa. *Galata* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-cı* + T. *-sı*) Galata’da görevli yeniçeri bölük kumandanı. (1/357)

gönüllüyân: (T. *köñül* > *gönül* + T. *-lü* + Far. *-(y)ân*) Gönüllüler; savaşmak üzere orduya gönüllü olarak katılan askerler. (1/91)

hadeng-güzârân: (Far. *hadeng* + Far. *güzâr* + Far. *-ân*) Ok atan kimseler. (1/315)

hayyâl atlılar: (Ar. *hayyâl* + T. *at* + T. *-lı* + T. *-lar*) Atlılar, süvariler. (1/240)

hussân-süvâr cündîler: (Ar. *hisân* > *hussân* “at” (Dankoff, 2013: 128) + Far. *-süvâr* > *-süvâr* + Ar. *cund* > *cündî* + T. *-ler*) Atlılar, süvari askerler. (1/196)

hünkâr solağı: (Far. *hudâvendigâr* > *hünkâr* + T. *sol* + T. *-ak* + T. *-i*) Padişahı korumakla görevli asker. (1/48)

kapudan-ı ber: (İta. *capitan* > *kapudan* + Far. *-i* + Ar. *berr* > *ber*) Kara kaptanı, komutanı. (1/78)

kemândâr: (Far. *kemân* + Far. *-dâr* + Far. *-ân*) Okçu. (1/207, 1/240, 1/241, 1/287, 1/315)

kemânkeş: (Far. *kemân* + Far. *-keş*) “Okçu.” (TS, 2011: 1383) (1/11, 1/49, 1/100, 1/103, 1/106, 1/107, 1/121, 1/123, 1/140, 1/159, 1/207, 1/287)

kemânkeşbaşı: (Far. *kemân* + F. *-keş* + T. *baş* + T. *-i*) Okçuların komutanı. (1/318)

kethudâ beğ: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *beg* > *beğ*) “Kethüda bey; Yeniçeri Ocağında, yeniçeri ağasından sonra gelen en yüksek makamdaki subay.” (TS, 2011: 1403) (1/148, 1/279)

kethudâyeri: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *yér* > *yer* + T. *-i*) “Yeniçeri Ocağı zabitlerinden birine verilen addır. Kul kethüdasının vekili ve yeniçeri ağasının yanında tekmil ocağın kapı çuhadarı idi.” (TDTS, 1993: II, 252) (1/106, 1/265)

kul: (T. *kul*) “İmparatorluk döneminde devşirme yoluyla toplanan genç kölelerden meydana gelen askerlerin her biri; yeniçeri.” (ÖTS, 2007: III, 2825) (1/19, 1/29, 1/40, 1/46, 1/68, 1/76, 1/84, 1/86, 1/93, 1/94, 1/98, 1/102, 1/109, 1/110, 1/111, 1/112, 1/127, 1/130, 1/131, 1/132, 1/133, 1/134, 1/159, 1/161, 1/163, 1/170, 1/171, 1/172, 1/173, 1/213, 1/220, 1/224, 1/233, 1/240, 1/351)

kul kethudâsı: (T. *kul* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) “Vaktiyle yeniçeri ağasının vekili.” (Sami, 2015: 639) (1/132, 1/137, 1/142, 1/174, 1/295)

küçük çavuş: (T. *kiçig* > *küçük* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş*) “Rütbesi düşük yeniçeri çavuşu.” (1/295)

lağımci: (Ar. *lağam* > *lağım* + T. *-ci*) “Düşman kalelerini yıkmak için lağım kazan asker.” (TS, 2011: 1571) (1/5, 1/50, 1/125, 1/159, 1/255, 1/358)

lağımci başı: (Ar. *lağam* > *lağım* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde lağımci ocağının başındaki kişi.” (ÖTS, 2007: III, 2927) (1/255, 1/257)

martolos: (Rum. *armatolos* > *martolos*) “Eskiden Türk garnizonlarında hizmet eden garsonlara verilen isim.” (ÖTS, 2007: III, 3066) (1/199)

mataracı: (Ar. *mithere* > *matara* + T. *-ci*) Orduda matara ile su taşıyan kimse. (1/53, 1/273)

mataracı başı: (Ar. *mithere* > *matara* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Mataracıların komutanı. (1/268)

matrakbâz: (Ar. *mitrak* > *matrak* + Far. *-bâz*) bkz. matrakçı (1/121, 1/316)

matrakçı: (Ar. *mitrak* > *matrak* + T. *-ci*) “Matrakçı; Osmanlı ordusunda acemilere matrakla savaşmayı öğreten usta.” (TS, 2011: 1635) (1/8, 1/316)

meydân çorbacısı: (Ar. *meydân* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-ci* + T. *-sı*) bkz. çorbacı (1/280)

mîr: (Far. *mîr*) “Bey, emîr.” (TS, 2011: 1688) (1/87, 1/117, 1/118, 1/164, 1/165, 1/344, 1/351, 1/352)

mîr-i voynuk: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Bulg. *voynik* > *voynuk*) Voynuk beyi. bkz. voynuk ağası (1/87)

mücâhid: (Ar. *mücâhid*) “Din ve kutsal değerler için mücadele eden; bu uğurda savaşan.” (ÖTS, 2007: III, 3341) (1/13, 1/31, 1/32, 1/42, 1/50, 1/76, 1/93, 1/122, 1/135, 1/167, 1/242, 1/258, 1/272, 1/293, 1/307, 1/331, 1/353)

müsellah asker: (Ar. *musellah* > *müsellah* + Ar. *‘asker* > *asker*) Silahlı asker. (1/90, 1/125, 1/301)

müselleme: (Ar. *musellem* > *müselleme*) “İmparatorluk döneminde, yeniçeri teşkilatının kurulmasından önce hazır olarak bulundurulmuş süvarilere verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 3395) (1/80, 1/90, 1/91, 1/111, 1/133, 1/290, 1/321)

müselleme-1 Çirmen: (Ar. *musellem* > *müselleme* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Çirmen*) Çirmen müsellemleri. (1/90)

müselleme-1 Kızılca Ocak: (Ar. *musellem* > *müselleme* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Kızılca* + T. *ocak*) Kızılca Ocak müsellemleri. (1/90)

müselleme-1 Rûmeli: (Ar. *musellem* > *müselleme* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Rûmeli*) Rumeli müsellemleri. (1/90)

müselleme-1 Vize Ocağı: (Ar. *musellem* > *müselleme* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Vize* + T. *ocak* + T. *-i*) Vize Ocağı müsellemleri. (1/90)

müselleme beği / müselleme-1 beğ: (Ar. *musellem* > *müselleme* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i* / Ar. *musellem* > *müselleme* + Far. *-ân* + T. *bēg* > *beğ*) Müselleme beyi; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre Osmanlı Devleti’nde sancaklardaki müsellemleri sefere göndermekle görevli olan kimse. (1/82, 1/88)

ocak ağaları: (T. *ocak* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-ları*) Yeniçeri Ocağının ağaları, ileri gelenleri. (1/295)

odabaşı: (T. *otağ* > *oda* + T. *baş* + T. *-i*) “Yeniçeri kuruluşunda selam törenlerini düzenleyen, oda kethüdalarından sonra gelen en yüksek rütbeli yeniçeri subayı.” (ÖTS, 2007: IV, 3584) (1/155, 1/213, 1/216, 1/240, 1/279, 1/295, 1/324)

odun çorbacısı: (T. *ōt* “ateş” + T. *-(u)n* > *odun* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-ci* + T. *-sı*) Odun ambarında görevli yeniçeri bölük kumandanı. (1/295) (1/295)

orducyân: (T. *ordu* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) “Ordular; imparatorluk döneminde sefere çıkan ordunun yol boyunca ihtiyaçlarını sağlayan, bir kısım esnaf ve zanaatkarlardan kurulu geri hizmet birliğine verilen ad; ehl-i hiref.” (ÖTS, 2007: IV, 3629) (1/50)

ordu-yı asâkir-i avân: (T. *ordu* + Far. *-(y)ı* + Ar. *asâkir* + Far. *-i* + Ar. *avân*) Yardımcı askerler ordusu. (1/261)

orta çavuş: (T. *or* “merkez” (KBS, 2007: II, 631) + T. *-t* + T. *-a* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş*) Yeniçeri Ocağında bölük kumandanı. (1/103)

otluk çorbacısı: (T. *ot* + T. *-luk* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-cı* + T. *-sı*) Otluk ambarında görevli yeniçeri bölük kumandanı. (1/295)

oturak: (T. *olur-* > *otur-* + T. *-ak*) “İmparatorluk döneminde kapıkulu ocağından emekliye ayrılan.” (ÖTS, 2007: IV, 3649) (1/159)

pehlivân: (Far. *pehlivân*) “Eskiden ok atma eğitimlerinde başarı göstererek usta unvanını almış okçulara verilen ad.” (ÖTS, 2007: IV, 3810) (1/121, 1/175, 1/195, 1/240, 1/241, 1/287, 1/315, 1/316)

pehlivân-ı darbkâr: (Far. *pehlivân* + Far. *-ı* + Ar. *darb* + Far. *-kâr*) Vurucu, ok atıcı pehlivan. bkz. *pehlivân* (1/315)

piyâde: (Far. *piyâde*) “Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf.” (TS, 2011: 1930) (1/19, 1/39, 1/88, 1/91, 1/121, 1/251, 1/255, 1/263, 1/264, 1/265, 1/268, 1/276, 1/305, 1/315)

piyâdegân-ı Kütâhiyye: (Far. *piyâde* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Kütâhiyye*) Kütahya piyadeleri. (1/88)

piyâde şâtırlar: (Far. *piyâde* + Ar. *şâtır* + T. *-lar*) Yaya şâtırlar. bkz. *şâtır* (1/273)

sağ ulûfeci ve sol gurebâ ağaları: (T. *sağ* > *sağ* + Ar. *ulûfe* + T. *-ci* “imparatorluk döneminde bir tür atlı asker sınıfına verilen ad.” (ÖTS, 2007: V, 4980) + Ar. *ve* + T. *sol* + Ar. *gurebâ* “imparatorluk dönemi ordusunda kapıkulu süvarilerinden ikisinin adı.” (ÖTS, 2007: II, 1783) + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-ları*) Ulufeci ve gureba denilen iki askerî sınıfın komutanları. (1/87)

salahor / sarâhor: (Far. *ser* + Far. *âhûr* > *salahor / serâhor*) “Serahor; imparatorluk döneminde ordunun bir yerden başka bir yere gidişinde her türlü taşıma işlerini yapan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4151) (1/5, 1/255, 1/358)

sancakdâr: (T. *sanç-* “saplamak” + T. *-ak* > *sançak* > *sancak* + Far. *-dâr*) “Sancaktar; sancak taşıyan kimse.” (TS, 2011: 2026) (1/257)

sancakdâr-ı resûl: (T. *sanç-* “saplamak” + T. *-ak* > *sançak* > *sancak* + Far. *-dâr* + Far. *-ı* + Ar. *resûl*) bkz. *alemdâr-ı resûl* (1/257)

sebûkbâr asker: (Far. *sebuk* > *sebük* + Far. *-bâr* + Ar. *‘asker* > *asker*) Hafif silahlı, hızlı hareket eden asker. (1/138)

sekbân: (Far. *seg* + Far. *-bân* > *sekbân*) “Osmanlılarda, sınır boylarında görev yapan bir asker sınıfı.” (TS, 2011: 2058) (1/53, 1/99, 1/108, 1/139)

sekbânbaşı: (Far. *seg* + Far. *-bân* > *sekbân* + T. *baş* + T. *-ı*) “İmparatorluk döneminde sekbanların kumandanına verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 4123) (1/25, 1/53, 1/87, 1/103)

sekbân-ı yeniçeri: (Far. *seg* + Far. *-bân* > *sekbân* + Far. *-ı* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri*) Yeniçeri sekbanı. bkz. *sekbân* (1/252)

ser-çeşme-i sipâh-ı azebân: (Far. *ser* + Far. *çeşme* + Far. *-i* + Far. *ispâh* > *sipâh* + Far. *-ı* + Ar. *azeb* + Far. *-ân*) Azeb sipahilerinin komutanı. (1/242)

serdâr: (Far. *ser* + Far. *-dâr*) “İmparatorluk döneminde ordu komutanı anlamında kullanılan terim.” (ÖTS, 2007: IV, 4154) (1/2, 1/32, 1/33, 1/34, 1/36, 1/44, 1/59, 1/77, 1/81, 1/95, 1/96, 1/97, 1/98, 1/99, 1/100, 1/103, 1/106, 1/107, 1/108, 1/109, 1/110, 1/111, 1/112, 1/113, 1/122, 1/127, 1/128, 1/129, 1/130, 1/134, 1/137, 1/138, 1/139, 1/140, 1/141, 1/142, 1/174, 1/197, 1/253, 1/254, 1/273, 1/309, 1/331)

serdâr-ı ekrem: (Far. *ser* + Far. *-dâr* + Far. *-ı* + Ar. *ekrem*) “Padişah sefere katılmadığı zaman ordu başkumandanlığına getirilen sadrazama verilen unvan; başkomutan.” (ÖTS, 2007: IV, 4154) (1/139)

serdâr-ı mu‘azzam: (Far. *ser* + Far. *-dâr* + Far. *-ı* + Ar. *mu‘azzam*) bkz. *serdâr-ı ekrem* (1/32, 1/34, 1/83, 1/94, 1/103, 1/104, 1/108, 1/112, 1/113, 1/114, 1/128, 1/132, 1/134, 1/137, 1/138, 1/139, 1/143, 1/169, 1/170, 1/174, 1/210, 1/216)

serdengeçdi: (Far. *ser* + T. *-den* + T. *keç-* > *geç-* + T. *-di*) “Serdengeçti; akıncılardan düşman ordusu içine dalmak veya muhasara altına alınan bir kaleye girmek için fedâî yazılanlar hakkında kullanılır bir tâbirdir.” (TDTS, 1993: III, 181) (1/45, 1/50, 1/77, 1/238)

silâhşör: (Ar. *silâh* + Far. *-şör* > *silâhşör*) “Silahşör; silah kullanmada usta olan kimse.” (TS, 2011: 2110) (1/120, 1/140, 1/196, 1/259)

sipâh: (Far. *ispâh* > *sipâh*) “Asker; ordu.” (ÖTS, 2007: IV, 4259) (1/50, 1/60, 1/61, 1/62, 1/98, 1/106, 1/122, 1/130, 1/132, 1/133, 1/135, 1/142, 1/187, 1/235, 1/343, 1/360)

sipâh ağaları: (Far. *ispâh* > *sipâh* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-ları*) Sipahilerin komutanları. (1/93, 1/130)

sipâh çavuşu: (Far. *ispâh* > *sipâh* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-u*) Sipahi çavuşu. (1/103)

sipâh huddâmları: (Far. *ispâh* > *sipâh* + Ar. *huddâm* + T. *-ları*) Sipahi hizmetçileri. (1/93)

sipâh kethudâ yeri: (Far. *ispâh* > *sipâh* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *yér* > *yer* + T. *-i*) bkz. kethudâyeri (1/53, 1/233)

sipâh kulları: (Far. *ispâh* > *sipâh* + T. *kul* + T. *-ları*) Devşirme sipahiler. (1/19)

sipâh oğlamı ağası: (Far. *ispâh* > *sipâh* + T. *oğul* + T. *-an* > *oğlan* + T. *-i* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) “Kapıkulu süvarilerinin birinci bölümü olan sipahi bölümünün kumandanına verilen ad.” (ÖTS, 2007: IV, 4258) (1/87)

sipâhî: (Far. *ispâh* > *sipâh* + Ar. *-î*) “İmparatorluk döneminde, tımar sahiplerince beslenen atlı askerlere verilen ad.” (ÖTS, 2007: IV, 4258) (1/90, 1/109, 1/131, 1/134, 1/135, 1/138, 1/139, 1/142, 1/167)

sipehsâlâr (Far. *ispâh* > *sipâh* > *sipeh* + Far. *-sâlâr*) “Başkumandan; serasker.” (ÖTS, 2007: IV, 4259) (1/107, 1/136)

solak: (T. *sol* + T. *-ak*) “İmparatorluk döneminde, padişahın muhafız birliği görevini yapan yeniçerilerin 60, 61, 62 ve 63. ortalarına verilen ad; padişahın korumaları.” (ÖTS, 2007: IV, 4287) (1/114)

solakbaşı: (T. *sol* + T. *-ak* + T. *baş* + T. *-i*) Solaklar denilen padişah korumalarının komutanı. (1/114)

şâtır: (Ar. *şâtır*) “İmparatorluk döneminde, alay ve törenler sırasında padişahların yanında, solakların önünde yürüyen kapıkulu askerlerine verilen ad.” (ÖTS, 2007: V, 4440) (1/6, 1/121, 1/159, 1/244, 1/257, 1/267, 1/268, 1/273, 1/293, 1/316, 1/344)

ta‘limhânci: (Ar. *tâlim* + Far. *hâne* + T. *-ci*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre okçuların atış yaptıkları alanı yapan kimse. (1/8, 1/315)

ta‘limhâncibaşı: (Ar. *tâlim* + Far. *hâne* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Yeniçeri Ocağından olup Okçular Tekkesi ve Okmeydanının koruyucusu olan kimse. (1/54, 1/240, 1/287, 1/318)

talî‘a-i asker: (Ar. *talî‘a* + Far. *-i* + Ar. *‘asker* > *asker*) Öncü asker. (1/37, 1/137, 1/141)

talî‘a-i cüyûş: (Ar. *talî‘a* + Far. *-i* + Ar. *cüyûş*) Öncü askerler. (1/15)

teberdâr: (Far. *teber* + Far. *-dâr*) “Yeniçerilerden balta taşıyan solak sınıfı; baltacı.” (ÖTS, 2007: V, 4661) (1/5, 1/248, 1/255)

teberdârân-ı bî-kâkül huddâmân: (Far. *teber* + F. *-dâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *bî-* + Moğ. *kökül* > Far. *kâkul* > *kâkül* + Ar. *huddâm* + Far. *-ân*) Kakülsüz baltacı hizmetçileri. (1/52) (1/52)

teberdarân-ı hâssa: (Far. *teber* + F. *-dâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *hâss* > *hâssa*) Padişah sarayı baltacıları. (1/52)

tîr-endâz: (Far. *tîr* + Far. *-endâz*) “Ok atan.” (TS, 2011: 2358) (1/8, 1/49, 1/121, 1/207, 1/240, 1/315)

tîrkeş: (Far. *tîr* + Far. *-keş*) “Ok atan kimse; okçu.” (ÖTS, 5, 2007 : 4835) (1/48, 1/72, 1/120, 1/138, 1/315)

topcu / topcı: (T. *top* + T. *-cu* / *-ci*) “Topçu; topların, cephanelerinin taşınması, çekilmesi ve kullanılması ile görevli askeri sınıf.” (ÖTS, 2007: V, 4867) (1/4, 1/50, 1/53, 1/71, 1/141, 1/159, 1/192, 1/214, 1/216, 1/220, 1/233, 1/253)

topcubaşı: (T. *top* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-i*) “Topçubaşı; imparatorluk döneminde topçu ocağının en büyük subayına verilen ad.” (ÖTS, 2007: V, 4867) (1/83, 1/129, 1/215, 1/216)

topuzcu: (T. *top* + T. *-(u)z* + T. *-cu*) Topuz denilen savaş aletini kullanan kimse. (1/163)

tüfeng-endâz: (Far. *tüfeng* + Far. *-endâz*) “Tüfek kullanan asker.” (ÖTS, 2007: V, 4932) (1/128, 1/139, 1/226, 1/263, 1/303, 1/316)

vezîr askeri: (Ar. *vezîr* + Ar. *‘asker* > *asker* + T. *-i*) Vezirin emrinde olan asker. (1/137)

voynuk: (Bulg. *voynik* > *voynuk*) “Seferde ordunun ve ilerin gelen vezir ve sair devlet adamlarının atlarına bakmak ve sair zamanlarda ise has’ahır ve çayır hizmetinde kullanılmak üzere gayri müslümlerden ve bilhassa Bulgarlardan tertip edilmiş bir sınıf askerdi.” (Uzunçarşılı, 2014: 485) (1/133)

voynuk ağası: (Bulg. *voynik* > *voynuk* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) Osmanlı Devleti’nde çeşitli görevleri olan voynuk sınıfının yöneticisi. (1/82)

vüzerâ ve vükelâların çavuşları: (Ar. *vüzerâ* + Ar. *ve* + Ar. *vükelâ* + T. *-ların* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-ları*) Vezirlerin ve vekillerin çavuşları. (1/253)

yamak: (T. *ya-* T. *ma-* + T. *-k*) “Eskiden sefere katılmayarak sınır kalelerinde kalan asker.” (ÖTS, 2007: V, 5186) (1/90, 1/91)

yayabaşı: (T. *yad-* + T. *-ag* > *yayağ* > *yaya* + T. *baş* + T. *-i*) “Piyade askeri komutanı.” (ÖTS, 2007: V, 5255) (1/324)

yeniçeri: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri*) “İmparatorluk döneminde kaldırıldığı 1826 yılına kadar Türk ordusunun ücretli ve sürekli piyade ordusuna verilen ad.” (ÖTS, 2007: V, 5291) (1/23, 1/29, 1/35, 1/45, 1/50, 1/53, 1/54, 1/60, 1/61, 1/62, 1/87, 1/93, 1/103, 1/104, 1/106, 1/107, 1/108, 1/109, 1/110, 1/111, 1/112, 1/113, 1/122, 1/129, 1/130, 1/131, 1/132, 1/133, 1/135, 1/139, 1/141, 1/142, 1/154, 1/155, 1/156, 1/158, 1/189, 1/212, 1/216, 1/218, 1/226, 1/233, 1/237, 1/240, 1/252, 1/253, 1/254, 1/255, 1/264, 1/265, 1/276, 1/279, 1/281, 1/282, 1/287, 1/292, 1/293, 1/294, 1/295, 1/296, 1/303, 1/311, 1/315, 1/318, 1/321, 1/322, 1/324, 1/343, 1/344, 1/353)

yeniçeri ağası: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) “Yeniçeri Ocağının en yüksek subayı ve komutanı.” (ÖTS, 2007: V, 5291) (1/2, 1/52, 1/73, 1/76, 1/77, 1/83, 1/84, 1/86, 1/93, 1/94, 1/103, 1/104, 1/106, 1/108, 1/112, 1/130, 1/132, 1/137, 1/142, 1/153, 1/173, 1/186, 1/192, 1/224, 1/278, 1/279, 1/287, 1/296, 1/298, 1/311, 1/324, 1/356)

yeniçeri âşçısı: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *âş* + T. *-cı* + T. *-sı*) bkz. âşçı (1/60)

yeniçeri çorbacısı: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-cı* + T. *-sı*) bkz. çorbacı (1/317)

yeniçeri çukadârı: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *çûha* > *çuka* + Far. *-dâr* > *çukadâr* “İmparatorluk döneminde, padişahın emrinde bulunan ve bugünkü maiyet memurluğu görevini yerine getiren en yüksek dereceli memur.” (ÖTS, 2007: I, 1055) + T. *-i*) Yeniçeri çuhadarı. (1/261)

yeniçeri ocağı başçavuşu: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *ocak* + T. *-ı* + T. *baş* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-u*) bkz. başçavuş (1/194)

yeniçeri odalarının âşçıları: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *otağ* > *oda* + T. *-ları* + T. *-nın* + T. *âş* + T. *-cı* + T. *-ları*) bkz. yeniçeri âşçısı (1/279)

yeniçeri oturakları: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *otur-* + T. *-ak* + T. *-ları*) bkz. oturak (1/226)

yeniçeri serdârı: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *ser* + Far. *-dâr* + T. *-i*) Yeniçeri kumandanı. (1/226)

zemberekçi / zemberekçi: (Far. *zenbûrek* > *zemberek* > *zemberek* + T. *-çi* / Far. *zenbûrek* > *zemberek* + T. *-çi*) “İmparatorluk döneminde, Yeniçeri Ocağının zemberek kullanan ortasına verilen ad.” (ÖTS, 2007: V, 5452) (1/8, 1/315)

2.4.2. İç Güvenlikle İlgili Meslek Adları

İç Güvenlikle İlgili Meslek Adları bölümünde 44 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *bostancıbaşı*dır.

“Bostancı ocağının en büyük zabiti bostancıbaşıdır. Sarayda sakal salıvermesine müsaade edilen andan başka kimse yoktu; İstanbul etrafındaki Marmara ve Karadeniz, Haliç sahillerinin muhafazası ve inzibatı buna aitti” (Uzunçarşılı, 2014: 459).

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere bu kadar ayrıcalık ve görevlerle donatılan bostancıbaşının, İç Güvenlikle İlgili Meslek Adları bölümünde adı en sık geçen meslek adı olması şaşırtıcı değildir. Evliya Çelebi, bostancıbaşı dışında aseslerden, bekçilerden, nöbetçilerden, gözcülerden, gardiyanlardan, koruculardan, kale bekçilerinden, muhafızlardan da bahsetmiştir.

Bu bölümde aynı meslek adı farklı dillerden sözcüklerle de karşılanmıştır. *Bekçi, kolcu, dîdebân, nigehbân, pâsbân* sözcüklerinin bir arada kullanılması bu duruma örnek gösterilebilir. İç güvenlikle ilgili meslek adlarının büyük bir çoğunluğu Türkçe +*cı* / +*cu* eki, Farsça “gözetleyen, koruyucu” anlamındaki -*bân*, yine Farsça “tutan, sahip olan” anlamındaki -*dâr* ile türetilmiştir. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +*cı* / +*cu* ekiyle türetilmiş 15, Farsça “koruyan, koruyucu” anlamındaki -*bân* ile 7, Arapça 4, Farsça “tutan, sahip olan” anlamındaki -*dâr* ile 4, Türkçe +*lık* / +*luk* ekiyle türetilmiş 3, İtalyanca 2, Arapça sözcük + Farsça -*gî* eki ile türetilmiş 2, Türkçe 1, Farsça 1, Hırvatça 1, Moğolca 1, yer adı + Türkçe 1, Arapça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1, İtalyanca meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

İç Güvenlikle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şöyle sıralanabilir:

asesân-ı bî-amân: (Ar. *ases* + Far. -*ân* + Far. -*ı* + Far. *bî-* + Ar. *emân* > *amân*) Amansız asesler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar her biri sert ve şiddetli amansız güvenlik görevlileridir. (1/5, 1/256)

asesbaşı: (Ar. *ases* + T. *baş* + T. -*ı*) “Yeniçeri Ocağındaki askerî görevinin yanı sıra, başkentin düzenini korumakla da yükümlü olan yirmi sekizinci ortanın çorbacıbaşısı.” (TS, 2011, 163) (1/5, 1/53, 1/136, 1/255, 1/256, 1/257, 1/356, 1/358)

azebistân nevbetçi: (Ar. *azeb* + Far. -*istân* + Ar. *nevet* + T. -*ci*) Tersane zindanında hazır bekleyen azep nöbetçi. (1/205)

azebistân vardiyanlar: (Ar. *azeb* + Far. -*istân* + İta. *guardiana* > *vardiyan* + T. -*lar*) Azep gardiyanlar. bkz. vardiyan (1/208)

bostancı: (Far. *bû* + Far. -*istân* > *bûstân* > *bostân* + T. -*ci*) “İmparatorluk döneminde sarayın güvenliği ile sarayın bahçesinin bakımını ve İstanbul'un asayişini sağlamakla görevli teşkilatta görevli kişi.” (ÖTS, 2007: I, 656) (1/26, 1/29, 1/130, 1/158, 1/190, 1/204, 1/221, 1/229, 1/253, 1/281, 1/287, 1/311, 1/321, 1/325)

bostancı odabaşısı: (Far. *bû* + Far. -*istân* > *sitân* > *bûstân* > *bostân* + T. -*ci* + T. *otağ* > *oda* + T. *baş* + T. -*ı* + T. -*ı*) “Bostancıbaşının hükümet nezdinde temsilcisi olup devamlı sadrazamlık sarayında bulunan kimse.” (Özcan, 1992: 309) (1/53)

bostancı uskokları / uskok bostancı: (Far. *bû* + Far. -*istân* > *bûstân* > *bostân* + T. -*ci* + Hırv. *uskočiti* “sıçramak, öte tarafa atlamak” > *uskok* “kaçınlar, karşı tarafa geçenler, sığınmacılar” (Beydilli, 2010: 304) + T. -*ları* / Hırv. *uskok* + Far. *bû* + Far. -*istân* > *bûstân* > *bostân* + T. -*ci*) Ölüm emri verilen kişileri öldürmekle görevli olan kişiler. (1/127, 1/360)

bostancıbaşı: (Far. *bû* + Far. -*istân* > *bûstân* > *bostân* + T. -*ci* + T. *baş* + T. -*ı*) “Bostancı ocağının en büyük zabiti bostancıbaşıdır. Sarayda sakal salıvermesine müsaade edilen andan başka kimse yoktu; İstanbul etrafındaki Marmara ve Karadeniz, Haliç sahillerinin muhafazası ve inzibatı buna aitti.” (Uzunçarşılı, 2014: 459) (1/53, 1/78, 1/91, 1/98, 1/99, 1/107, 1/111, 1/112, 1/122, 1/123, 1/127, 1/133, 1/134, 1/137, 1/187, 1/216, 1/221, 1/223, 1/224, 1/226, 1/228, 1/229, 1/230, 1/231, 1/263, 1/285, 1/287, 1/290, 1/311)

bostancıyân-ı hâssa: (Far. *bû* + Far. -*istân* > *bûstân* > *bostân* + T. -*ci* + Far. -*(y)ân* + Far. -*ı* + Ar. *hâss* > *hâssa*) Padişah sarayı bostancıları. (1/52)

dîdebân: (Far. *dîde* + Far. *-bân*) “Gözcü, bekçi, nöbetçi.” (TS, 2011: 656) (1/26, 1/146, 1/205, 1/225, 1/229, 1/257, 1/265, 1/290, 1/292, 1/294, 1/297, 1/333)

Yahûdî dîdebân / dîdebân Yahûdî: (Öa. *Yahûdî* + Far. *dîde* + Far. *-bân* / Far. *dîde* + Far. *-bân* + Öa. *Yahûdî*) Yahudi bekçi. (1/265)

dizdâr: (Far. *diz* + Far. *-dâr*) “Kale muhafızı, kale bekçisi.” (TS, 2011: 684) (1/83, 1/105, 1/129, 1/228, 1/235, 1/336)

Rûmeli Hisârı dizdârı: (Öa. *Rûmeli Hisârı* + Far. *diz* + Far. *-dâr* + T. *-i*) Rumeli Hisârı bekçisi. (1/352)

Yedikulle dizdârı: (Öa. *Yedikulle* + Far. *diz* + Far. *-dâr* + T. *-i*) Yedikule bekçisi. (1/54)

Eyyûb subaşı: (Öa. *Eyyûb* + T. *sü* > *su* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-sı*) Eyüp subaşı. (1/287)

hâsekî: (Ar. *hâssa* + Far. *-gî* > *hâssagî* > *hâsekî*) “İmparatorluk döneminde sarayda görevli silahlı koruculara, Bostancı Ocağının küçük dereceli subaylarına verilen unvan.” (ÖTS, 2007: II, 1886) (1/114, 1/133, 1/134)

hâsekî ağa: (Ar. *hâssa* + Far. *-gî* > *hâssagî* > *hâsekî* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) Hasekilerin âmiri. (1/219)

kal’a ağası: (Ar. *kal’a* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) “Kale ağası; kale muhafızı veya muhafızların yöneticisi.” (ÖTS, 2007: III, 2351) (1/188)

kal’a dizdârı: (Ar. *kal’a* + Far. *diz* + Far. *-dâr* + T. *-i*) Kale bekçisi. (1/225, 1/228)

kârâne bekcileri: (Far. *kâr* + Far. *hâne* + T. *berk* > *bek* + T. *-ci* + T. *-leri*) İş yeri bekcileri. (1/324)

kolcu: (T. *kol* + T. *-cu*) “Bir şeyi korumak için bekleyen veya kol gezen görevli, muhafız.” (TS, 2011: 1462) (1/289, 1/292, 1/297)

kolluk: (T. *kol* + T. *-luk*) “Güvenlik görevlisi.” (ÖTS, 2007: III, 2720) (1/226, 1/233)

korucu: (T. *korı-* + T. *-ğ* + T. *-çı* > *korucu*) “Eskiden sefer sırasında ülkenin güvenliğini sağlamak ve sefere gidenlerin işlerini yürütmek için yerlerinde kalan yeniçeriler.” (ÖTS, 2007: III, 2752) (1/54, 1/158)

mehterân-ı hayme: (Far. *mehter* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *hayme*) “Padişahın seferde iken çadırını kuran, koruyan dört bölüğe verilen ad; çadır mehteri.” (ÖTS, 2007: III, 3115) (1/93, 1/94)

muhâfazacı: (Ar. *muhâfaza* + T. *-cı*) Koruyucu. (1/104, 1/210, 1/232)

muhâfız: (Ar. *muhâfîz* > *muhâfîz*) “Bir kale ve şehrin önemli yerlerini korumak, güvenlik ve düzeni sağlamakla görevli üst rütbeli komutan.” (ÖTS, 2007: III, 3279) (1/106, 1/113, 1/114)

muhzır ağa: (Ar. *muhzir* > *muhzır* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) “Sadrazamın kapısında bulunarak güvenliği sağlamakla görevli yüksek rütbeli yeniçeri subayı.” (ÖTS, 2007: III, 3293) (1/53, 1/265)

mûmcu: (Far. *mûm* + T. *-cu*) “Yeniçeriliğin ilk kuruluşunda on iki subaydan her birine verilen unvan.” (ÖTS, 2007: III, 3303); Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre Galata’da gediği ile nöbet bekleyen yeniçeri. (1/212)

müstahfîzân-ı cebeciyân: (Ar. *mustahfîz* > *müstahfîz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Moğ. *cebe* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Cebeci muhafızları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar baruthanede tütün içilmemesi için hazır bekleyen cebeci koruyucularıdır. (1/293)

nigehbân: (Far. *nigâh* > *nigeh* + Far. *-bân*) “Bekçi; gözcü; muhafız.” (ÖTS, 2007: IV, 3543) (1/23, 1/212, 1/229, 1/232, 1/333)

pâsbân: (Far. *pâs* + Far. *-bân*) “Gözcülük eden; bekçi.” (ÖTS, 2007: IV, 3788) (1/5, 1/212, 1/257, 1/333, 1/334, 1/335)

âsitâne pâsbânları: (Far. *âsitâne* + Far. *pâs* + Far. *-bân* + T. *-ları*) İstanbul bekcileri. (1/324)

pâsbân-ı bedâsten-i cedîd: (Far. *pâs* + Far. *-bân* + Far. *-i* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Far. *-i* + Ar. *cedîd*) Yeni bedesten bekcileri. (1/334)

pâsbân-ı bezâsten-i atîk: (Far. *pâs* + Far. *-bân* + Far. *-i* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bezâsten* + Far. *-i* + Ar. *atîk*) Eski bedesten bekcileri. (1/332)

pâsbân-ı nighbân-ı İslâmbol: (Far. *pâs* + Far. *-bân* + Far. *-ı* + Far. *nigâh* > *nigeh* + Far. *-bân* + Far. *-ı* + Öa. *İslâmbol*) İstanbul bekçileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar her gece sabaha dek İstanbul'da ve İslam ordusunda bekçilik yaparlardı. (1/257)

ruhbân dîdebân: (Ar. *ruhbân* + Far. *dîde* + Far. *-bân*) Rahip bekçiler. (1/23)

silihîdâr / silâhdâr: (Ar. *silih* / *silâh* + Far. *-dâr*) "Silahtar; Osmanlılar döneminde padişah, sadrazam, vezir vb. devlet büyüklerinin silahlarına bakan ve koruyan kimse." (TS, 2011: 2110) (1/45, 1/93, 1/103, 1/108, 1/113, 1/114, 1/115, 1/119, 1/123, 1/128, 1/129, 1/134, 1/135, 1/153, 1/207, 1/219, 1/251, 1/291, 1/361)

silihîdâr ağası: (Ar. *silâh* > *silih* + Far. *-dâr* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) "Silahtar ağası; sarayda, padişahı korumakla görevlendirilen askerlerin başı." (ÖTS, 2007: IV, 4237) (1/87)

şehir subaşı: (Far. *şehir* > *şehir* + T. *sü* > *su* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *-sı*) "Eskiden bir kentin güvenlik işlerinden sorumlu âmir." (ÖTS, 2007: IV, 4342) (1/5, 1/255)

vardiyan: (İta. *guardiana* > *vardiyan*) "Eski harp gemilerinde nöbetçi zâbitlerin emirlerini tebliğe memur düdüklü çavuşlara verilen addır." (TDTS, 1993: III, 583) (1/205, 1/332)

vardiyanbaşı: (İta. *guardiana* > *vardiyan* + T. *baş* + T. *-ı*) "Gemi süvarisi olan azab reisine verilen addır." (TDTS, 1993: III, 583) (1/215)

yasakçı: (Moğ. *yasag* > *yasak* + T. *-cı*) "Yasakçı; muhafaza memuru, kavas yerinde kullanılır bir tâbirdir. Tanzimat'tan evvel sefarethanelerin muhafazasında yeniçeriler bulundurulur ve bunlara yasakçı denilirdi." (TDTS, 1993: III,) (1/224)

yeniçeri çorbacısı kolları: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* "savaşmak" + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-cı* + T. *-sı* + T. *kol* + T. *-luk* + T. *-u*) Güvenliği sağlamakla görevli yeniçeri çorbacıları. (1/203)

yeniçeri kollukları: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* "savaşmak" + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *kol* + T. *-luk* + T. *-ları*) Güvenliği sağlamakla görevli yeniçeriler. (1/54)

yeniçeri korucuları: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* "savaşmak" + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *kori-* + T. *-ğ* + T. *-cı* > *korucu* + T. *-ları*) bkz. korucu (1/226)

yeniçeri yasakcısı / yasakçı yeniçeri: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* "savaşmak" + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Moğ. *yasag* > *yasak* + T. *-cı* + T. *-sı* / + Moğ. *yasag* > *yasak* + T. *-cı* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* "savaşmak" + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri*) Yeniçeri bekçisi. bkz. yasakçı (1/223, 1/296)

yeniçeriyân ocağı mûmcuları: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* "savaşmak" + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *-(y)ân* + T. *ocak* + T. *-ı* + Far. *mûm* + T. *-cu* + T. *-ları*) Yeniçeri ocağı mûmcuları. bkz. mûmçu (1/212)

zâbit: (Ar. *zâbit*) "Tutan; denetleyen." (ÖTS, 2007: V, 5422) (1/54, 1/155, 1/240, 1/265)

2.5. Giyim ve Tekstille İlgili Meslek Adları

Giyim ve Tekstille İlgili Meslek Adları bölümünde 146 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *terzi / derzidir*.

İmparatorluk döneminde padişah hizmetçileri, padişahın her türden ihtiyacını ve özellikle de elbiselerini karşılamak durumundadırlar. Bu nedenle hem terzilerin, hem de dolamacıların çalıştıkları imalathaneler kurulmuştur. Bunun dışında sarık denilen başlığın da Osmanlı Devleti'nde her görev, unvan veya işe göre çeşitlendiği bilinmektedir. Bu noktada sarıkçılar yalnızca padişah sarayına çeşitli sarıklar yetiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda başkentteki çok sayıda insanın da sarık ihtiyacını karşılamaktaydılar (Mantran, 1990: II, 13).

Bu mesleklerin dışında bu bölümde adı en sık geçen terzi esnafından da bahsetmek doğru olacaktır. Evliya Çelebi, İstanbul'un merkezinde terzilerin iki iş yerinin bulunduğunu belirtmiştir. Bu iki dükkânın her birinde 500 kişinin çalıştığını aktarmıştır. Bunun dışında İstanbul'un çeşitli yerlerinde 3000 terzi dükkânından ve bu dükkânlarda çalışan 5000 kişiden bahsetmiştir. Bu sayılar doğrultusunda 17. yüzyılda İstanbul'da giyim ve tekstil sektörünün faaliyetlerinin yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Evliya Çelebi, giyim ve tekstil sektöründe çalışan esnafların bir kısmını birinci ciltte *esnâf-ı Bezzâzistân-ı atık* ismini verdiği bölümde anlatmıştır. Önce bu eski bedestenin yapısı, içi, bekçileri, hamalları ve tellalları hakkında bilgi vermiş daha sonra ise bu bedestende dükkânı bulunan esnafları saymıştır. Bunlar; *çukacıyân, atlascıyân, dîbâcıyân, katîfeciyân, yasdıkçıyan-ı sereng ve katîfe, dârâyıcıyân, hil'atcıyân-ı harîr, muhattemciyân, alacacıyân-ı Tire ve Şâm, peştemâlcıyân, kâmhâcıyân, dimiciyân, bezciyân, bezzâzân-ı boğasıcıyân, tâcirân-ı bezzâzân, halîceciyân, abâcıyân, kebeciyân, ihrâmciyân-ı sûf, sofciyândır*.

Seyahatnâme'nin birinci cildinde Evliya Çelebi, meslek adlarından bahsederken çoğunlukla Farsça *-ân* çokluk ekini kullanmıştır. Bu bölümde de bu durum dikkat çekmektedir. Ayrıca bu bölümde de aynı meslek adları farklı dillerden sözcüklerle karşılanmıştır. *Çadırcı, haymeci, hayyâm; sarıkçı, destarî; hayyât, terzi* gibi meslek adları bu duruma örnek gösterilebilir.

Giyim ve tekstil alanındaki meslek adlarına baktığımızda hemen hemen hepsinin Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiş olduğu görülmektedir. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe *+cı / +cu* meslek adıyla türetilmiş 108, Arapça 18, Farsça 5, Türkçe 3, Farsça "diken, dikici" anlamındaki *-dûz* ile 3, Farsça sözcük + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 3, Türkçe *-an / -en* ekiyle 2, Arapça sözcük + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 2, Arapça nispet eki *-î* ile 1, Farsça "dokuyan, dokuyucu" anlamındaki *-bâf* ekiyle türetilmiş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Giyim ve Tekstille İlgili Meslek Adları bölümünde tespit edilen meslek adları şunlardır:

abâcıyân: (Ar. *abâ* "yünden dövülerek yapılan cübbe, hırka, pontur, çakşır, kalçın ve terlin yapımında kullanılan kaba ve kalın kumaş." (ÖTS, 2007: I, 76) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Abacılar; aba yapıp satan kimseler. (1/334)

Acem ve Hindî basmacıları: (Öa. *Acem* + Ar. *ve* + Öa. *Hindî* + T. *bas-* + T. *-ma* + T. *-cı* + T. *-ları*) Acem ve Hintli basmacıları. bkz. *basmacıyân-ı çit* (1/332)

acemî hasırcıyân: (Ar. *Acemî* + Ar. *hasîr* > *hasır* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Acemi hasırcılar. bkz. *hasırcı* (1/52)

âhi: (T. *akı* "cömert" > *âhi*) bkz. *tabbâğ* (1/11, 1/13, 1/148, 1/192, 1/259, 1/287, 1/322, 1/323)

âhî baba: (T. *akı* "cömert" > *âhi* + Çoc. d. *baba*) Ahilerin, debbağların başında bulunan kimse. (1/322, 1/323)

alacacıyân-ı Tire ve Şâm: (T. *ala* + T. *-ca* "birkaç renkli iplikten yapılmış dokuma." (TS, 2011: 80) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Tire* + Ar. *ve* + Öa. *Şâm*) Tire ve Şâm alacacıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Tire, Manisa, Şâm ve Hint alacalarını dokurlar. (1/333)

alıcı ve balıcı: (T. *al-* + T. *-ıcı* + Ar. *ve* + T. *bal* + T. *-ıcı*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar bayram günlerinde çocuklar için yeşil balmumundan

papağanlar ve beyaz mumdan kumrular yapıp “alıcığım, balıcığım” diyerek geçerler. (1/332)

anbâr emîni: (Far. *enbâr* > *anbâr* + Ar. *emîn* + T. *-i*) bkz. çuka anbârı emîni / emîn-i çuka anbârı (1/295)

atlasçıyân: (Ar. *atlas* “yüzü ipek, altı pamuklu kıymetli bir kumaş cinsi.” (ÖTS, 2007: I, 351) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Atlasçılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit değerli kumaşları dükkânlarında sergilerler. (1/333)

basmacıyân-ı çit: (T. *bas-* + T. *-ma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Sansk. *citra* “renk renk” > *çit* “üzeri alaca nakışlı Çin ipeklisi; pamuklu bez, basma.” (ÖTS, 2007: I, 1011)) Çit basmacıları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar yorgan yüzleri, çarşaflar, perdeler basarlar. (1/332)

basmacıyân-ı yasdık: (T. *bas-* + T. *-ma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *yas* + T. *ta-* + T. *-k* > *yastık* > *yasdık*) Yastık basmacıları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşitli boyalar ile nakışlı yastıklar, sofralar, perdeler, satranç bezleri basarlar. (1/332)

bez dokuyucular: (Ar. *bezz* > *bez* + Yans. *tok* + T. *ı-* > *tokı-* “vurmak” > *doku-* + T. *-(y)ucu* + T. *-lar*) bkz. bezciyân (1/333)

bezciyân: (Ar. *bezz* > *bez* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Bezçiler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit yelken, astar, Serfiçe, Trabzon ve İstanbul bezleri dokurlar. (1/333)

bezzâz: (Ar. *bezzâz*) “Kumaş satan kimse; bezci.” (ÖTS, 2007: I, 580) (1/269, 1/333)

bezzazân-ı boğasıcıyân: (Ar. *bezzâz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + İsp. *bocacı* > *boğası* “bez ayağı armürle dokunan ince astarlık bez.” (ÖTS, 2007: I, 642) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Boğasıcı bezçileri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit renkli bezler dokurlar. (1/333)

boğasıcı: (İsp. *bocacı* > *boğası* “bez ayağı armürle dokunan ince astarlık bez.” (ÖTS, 2007: I, 642) + T. *-cı*) bkz. bezzazân-ı boğasıcıyân (1/332)

cüllâh: (Far. *cüllâh*) “Dokumacı.” (ÖTS, 2007: I, 841) (1/9, 1/241, 1/242, 1/320)

çadırcı: (T. *çât-* + T. *-ır* > *çadır* + T. *-cı*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar nakışlı çadırlar işleyip kurarlar. (1/159, 1/320)

çadırcıbaşı: (T. *çât-* + T. *-ır* > *çadır* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Çadırcıların başı, âmiri. (1/320)

çadırcıyân-ı üstâdân: (T. *çât-* + T. *-ır* > *çadır* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *üstâd* + Far. *-ân*) Usta çadırcılar. (1/9)

çekışci: (T. *çek-* + T. *-iş* + T. *-ci*) bkz. pây-püşciyân (1/324)

çizmeci: (T. *çek-* “çözmek” + T. *-me* > *çizme* + T. *-ci*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını sarı, kırmızı ve mavi ulema çizmeleriyle donatırlar. (1/9, 1/325)

çuka anbârı emîni / emîn-i çuka anbârı: (Far. *çûha* > *çuka* + Far. *enbâr* > *anbâr* + T. *-i* + Ar. *emîn* + T. *-i* / Ar. *emîn* + Far. *-i* + Far. *çûha* > *çuka* + Far. *enbâr* > *anbâr* + T. *-i*) Çuha ambarı emini; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu kişi yeniçerilere verilmek üzere Selanik’ten gelen mavi çuhayı ambara koyar. Yılda bir kere bu ambarı açıp yeniçerilerin kıyafetlerini almalarını sağlar. (1/7, 1/295)

çuka emîni: (Far. *çûha* > *çuka* + Ar. *emîn* + T. *-i*) bkz. çuka anbârı emîni / emîn-i çuka anbârı (1/295)

çuka nâzırı: (Far. *çûha* > *çuka* + Ar. *nâzir* > *nâzır* + T. *-i*) bkz. çuka anbârı emîni / emîn-i çuka anbârı (1/295)

çukacıyân: (Far. *çûha* > *çuka* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) “Çuhacılar; imparatorluk döneminde dokuma işi ve ticaretiyle uğraşanların bağlı oldukları lonca.” (ÖTS, 2007: I, 1055) (1/333)

dârâyıcıyân: (Far. *dârâyî* “ipekten yapılmış, süslü, nakışlı kadın çarşafı.” (ÖTS, 2007: I, 1105) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Daracılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını darayı, puladi ve şamiler ile süsleyip ipek dokurlar. (1/333)

destarî: (Far. *destar* + Ar. *-î*) bkz. sarıkcı (1/329)

dîbâcıyân: (Far. *dîbâ* “ipek saten veya ipek kadife üzerine altın ve gümüş işlemeli ağır kumaş.” (ÖTS, 2007: II, 1209) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Dibacılar; Evliya

Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli sırmalı kumaşları dükkânlarında sergilerler. (1/333)

dikici: (T. *tik-* > *dik-* + T. *-ici* > *dikici*) “Ayakkabı diken veya tamir eden kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1214) (1/9, 1/324, 1/325)

dikicibaşı: (T. *tik-* > *dik-* + T. *-ici* > *dikici* + T. *baş* + T. *-i*) bkz. paşmacıbaşı (1/9)

dimiciyân: (Rum. *dimito* > *dimi* “sıkı dokunmuş bir tür pamuklu kumaş.” (TS, 2011: 668) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Dimiciler; dimi dokuyup satan kimseler. (1/333)

dolamacı: (T. *tol-* + T. *ğa-* > *dola-* + T. *-ma* “yeniçerilerin çuha elbisesi.” (ÖTS, 2007: II, 1264) + T. *-cı*) bkz. hayyatân-ı dolamacı (1/9, 1/319)

dolamacı derzibaşı: (T. *tol-* + T. *ğa-* > *dola-* + T. *-ma* “yeniçerilerin çuha elbisesi.” (ÖTS, 2007: II, 1264) + T. *-cı* + Far. *derzî* + T. *baş* + T. *-i*) Dolamacı terzibaşı. (1/319, 1/320)

düğmeciyân: (T. *tüg-* “dügümlemek” + T. *-me* > *dügme* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Düğmeciler; düğme yapıp satan kimseler. (1/53, 1/73)

düğmeciyân-ı harîr: (T. *tüg-* “dügümlemek” + T. *-me* > *dügme* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *harîr*) İpek düğmecileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ipek işleyip Trabzon işi ipek düğmeleri ile dükkânlarını süslerler. (1/9, 1/320)

dülbend börcü(i)yân: (Far. *dülbend* + T. *börk* “genellikle hayvan postundan yapılan başlık.” (TS, 2011: 399) + T. *-cü* + Far. *-(y)ân*) Tülbent börcüleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kırmızı keçeden tülbent börcüleri ve keçeden tek parça Manisa yağmurlukları yaparlar. (1/9, 1/322)

dülbendciyân: (Far. *dülbend* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tülbentçiler; tülbent yapıp satan kimseler. (1/9, 1/319)

eskici: (T. *es-* + T. *-ki* + T. *-ci*) “Eski ayakkabı tamircisi.” (ÖTS, 2007: II, 1486) (1/9, 1/159, 1/188, 1/216, 1/326)

eskiciyân-ı penbe-dûzân: (T. *es-* + T. *-ki* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *penbe* + Far. *-dûz* + Far. *-ân*) Pamuk dikici eskiciler. bkz. pîne-dûzân-ı bâb-ı hammâm (1/9)

gazzâz: (Ar. *kazzâz* > *gazzâz*) “İpek işleyen kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1661) (1/9, 1/146, 1/241, 1/320, 1/323)

gazzâzân-ı mutâfân: (Ar. *kazzâz* > *gazzâz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *mûy* + Far. *tâften* > *mûy-tâb* > *mutâf* + Far. *-ân*) Mutaf gazzazları. bkz. tâcirân-ı mutâf (1/9)

gömlekcî: (T. *köy* “deri” + T. *-lek* > *gömlek* + T. *-ci*) Gömlekcî; gömlek yapıp satan kimse. (1/9, 1/319)

güdericiyân: (Rum. *dodari* / Far. *kûdar* / Moğ. *küderi* > *güderi* “genellikle geyik veya keçi derisinden yapılmış yıkanabilir, yumuşak ve mat deri.” (ÖTS, 2007: II, 1791) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Güdericiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar güderi yaparlar. (1/9, 1/322)

haffâf: (Ar. *haffâf*) bkz. kavvâf (1/9, 1/53, 1/73, 1/196, 1/325)

halîçe(cî)yân: (Far. *kâlî* + T. *-çe* > *halîçe* “küçük ipek halı.” (ÖTS, 2007: II, 1849) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Haliçeciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını Selanik, Safet, Uşak, Kula, Mısır ve İsfahan haliçeleriyle donatırlar. (1/334)

hallac: (Ar. *hallâc*) “Hallaç; yün, pamuk vb.ni yay, tokmak adı verilen özel araçlarla kabartan ve diten kimse; atımcı.” (ÖTS, 2007: II, 1853) (1/9, 1/73, 1/154, 1/319)

hallâcân-ı pembe: (Ar. *hallâc* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *penbe* > *pembe*) Pamuk hallaçları. bkz. hallâc (1/319)

hasırcı: (Ar. *hasîr* > *hasır* + T. *-ci*) “İşi ve mesleği hasır örmek ve satmak olan kişi.” (ÖTS, 2007: II, 1888) (1/275, 1/347)

hasırcıbaşı: (Ar. *hasîr* > *hasır* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Hasırcıların başı, âmiri. (1/253)

haymeci: (Ar. *hayme* + T. *-ci*) bkz. çadırcı (1/320)

hayyâm: (Ar. *hayyâm*) Çadırcı. (1/193)

hayyât: (Ar. *hayyât*) “Dikici; terzi.” (ÖTS, 2007: II, 1917) (1/119, 1/318)

hayyâtân-ı dolamacı: (Ar. *hayyât* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + T. *tol-* + T. *ğa-* > *dola-* + T. *-ma* “yeniçerilerin çuha elbisesi.” (ÖTS, 2007: II, 1264) + T. *-cı*) Dolamacı terzileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşit çeşit çuka, dolama ve feraceler ile donatırlar. (1/318)

hil'atçı derzibaşı: (Ar. *hil'at* “eskiden padişah veya vezirler tarafından takdir edilen kişilere giydirilen süslü elbise; kaftan.” (ÖTS, 2007: II, 1965) + T. *-cı* + Far. *derzî* + T. *baş* + T. *-ı*) Hilatçı terzibaşı. (1/319, 1/320)

hil'atçıyân-ı harîr: (Ar. *hil'at* “eskiden padişah veya vezirler tarafından takdir edilen kişilere giydirilen süslü elbise; kaftan.” (ÖTS, 2007: II, 1965) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Ar. *harîr*) İpek hilatçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kuşaklık dedikleri padişah hilatlarını dokurlar. (1/333)

hünkâr derzibaşları: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Far. *derzî* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *-ları*) Padişah terzibaşları. (1/318)

ibrîşimciyân: (Far. *ebrîsûm* > *ibrîşim* “ipeğin bükülmesi ile elde edilen iplik.” (ÖTS, 2007: II, 2075) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) İbrîşimciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ibrişimler ile dükkânlarını süslerler. (1/9)

ibrîşimciyân-ı Yahûdân: (Far. *ebrîsûm* > *ibrîşim* “ipeğin bükülmesi ile elde edilen iplik.” (ÖTS, 2007: II, 2075) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Yahûd* + Far. *-ân*) Yahudi ibrişimcileri. (1/320)

îç edikciyân: (T. *îç* + T. *öt* + T. *-lüg* “delikli, delinmiş” > *ötüg* > *edik* (KBS, 2007: I, 318) “yumuşak ve renkli sahtiyandan yapılmış yarım konçlu lapçın; kısa çizme.” (TS, 2011: 755) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) İç edikçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli ediklerle donatırlar. [Eren, T. *hedik*] (1/9, 1/325)

ihramciyân-ı sûf: (Ar. *ihram* “müslüman hacıların Kabe'yi tavaf ederken giydikleri yünden yapılmış beyaz dikişsiz elbise.” (ÖTS, 2007: II, 2111) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Ar. *sûf*) Sof ihramcılar; yün ihram dokuyup satan kimseler. (1/334)

ipekci: (T. *yip* + T. *-ek* > *ipek* + T. *-cı*) İpekçi; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânları çeşit çeşit ipek ve ibrişimler ile süsleyip ibrişim satarlar. (1/7, 1/292)

iplik edenler: (T. *yip* > *ip* + T. *-lik* + T. *it-* > *et-* + T. *-en* > *eden* + T. *-ler*) bkz. kettânciyân / ketânciyân (1/275)

iplikciyân: (T. *yip* > *ip* + T. *-lik* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) İplikçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını renk renk iplikler ile donatırlar. (1/9, 1/320)

kaftancı: (Far. *haftan* > *kaftan* + T. *-cı*) “Kaftan diken veya satan kimse; saraylarda kaftanları korumakla görevli kimse.” (ÖTS, 2007: III, 2329) (1/230)

kalay düğmeciyân: (Ar. *kualâi* “Kuala ürünü” (ÖTS, 2007: III, 2349) > *kalay* + T. *tüg-* “düğümlemek” + T. *-me* > *düğme* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kalay düğmecileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında kalay düğmeler ve kalay kopçalar yaparlar. (1/314)

kaltakciyân: (T. *kalta-* “sürmek” + T. *-k* “üzeri meşin, halı vb. şeylerle kaplanmamış olan eyerin tahta bölümü.” (TS, 2011: 1286) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kaltakçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını deve hamıyla sarılmış kaltaklar ile süslerler. (1/323)

kaltakciyân-ı eğer: (T. *kalta-* “sürmek” + T. *-k* “üzeri meşin, halı vb. şeylerle kaplanmamış olan eyerin tahta bölümü.” (TS, 2011: 1286) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + T. *eder* > *eğer*) Eyer kaltakçıları. bkz. kaltakciyân (1/9)

kamçıciyân: (O.T. *kamçı* “at, deve ve sığırın erkeklik organı.” > *kamçı* “bir ucuna ip, deri vb. bağlı vurma aracı.” (KBS, 2007: I, 456) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kamçıcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli kamçılar yaparlar. (1/9, 1/323)

kâmhâciyân: (Far. *kemhâ* > *kâmhâ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) “Kemhacılar; imparatorluk döneminde kemha türü ipekli kumaş dokuma işinde çalışanlara verilen isim.” (ÖTS, 2007: III, 2539-2540) (1/148, 1/333)

kapamacı: (T. *kap* + T. *a-* + T. *-ma* + T. *-cı*) “Hazır elbise satan esnafa verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 2396) (1/9, 1/319)

katıfeciyân: (Ar. *katıfe* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kadifeciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kadife dokuyup mallarını sergilerler. (1/333)

kavukcu: (T. *kap-* + T. *-uk* > *kavuk* + T. *-cu*) Kavukçu; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını kadife ve çuka kavuklar ile süslerler. (1/9, 1/319, 1/320)

kavvâf: (Ar. *haffâf* > *kavvâf*) “Kavaf; hazır olarak ucuz ve özensiz ayakkabı yapan veya satan ayakkabıcı.” (ÖTS, 2007: III, 2477) (1/325, 1/326)

kavvâfân-ı eskiciyân: (Ar. *haffâf* > *kavvâf* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *es-* + T. *-ki* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Eskici kavafları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını tamir edilmiş pabuçlar ile donatırlar. (1/325)

kavvâfbaşı: (Ar. *haffâf* > *kavvâf* + T. *baş* + T. *-i*) Kavafbaşı; kavafların başı, âmiri. (1/325, 1/326)

kebeci: (Rum. *kapa* > *kebe* “kilim ve kapı perdesi olarak kullanılan keçe; kaba kumaştan yapılmış ceket, palto, aba vb. şey.” (ÖTS, 2007: III, 2512) + T. *-ci*) Kebe dokuyup satan kimse. (1/154, 1/334)

keçeci: (T. *keç-* + T. *-e* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar keçe teperek, yapağı atarak çeşitli keçe külahları ve elbiseler ile geçerler. (1/9, 1/115, 1/159, 1/322, 1/332)

keçeciyan-ı yeniçeri / yeniçeri keçeciyan: (T. *keç-* + T. *-e* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* / T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *keç-* + T. *-e* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yeniçeri keçecileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını yeniçeri keçeleri ve üsküfleriyle süslerler. (1/9, 1/322)

kelle-puşcu(i): (Far. *kelle* + Far. *-pûş* “kavuk altına giyilen ve başı tamamen örten bir cins takke.” (ÖTS, 2007: III, 2535) + T. *-cu* / *-ci*) Kelle-puşçu; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını kellepuş denilen takkeler ile donatırlar. (1/9, 1/319)

kettânciyân / ketânciyân: (Ar. *kettân* / *ketân* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Ketenciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli ketenlerle süslerler. (1/6, 1/275)

Mısır'ın kettâncıları: (Öa. *Mısır* + T. *-in* + Ar. *kettân* + T. *-cı* + T. *-ları*) Mısır ketencileri. (1/274)

kolanciyân-ı hayme: (T. *kol* + T. *a-* + T. *-n* “bağlama, sıkma, kuşatma gibi işlerde kullanılan kenevir, kıl vb. lifler ile derinden yapılan geniş, enli şerit.” (ÖTS, 2007: III, 2715) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *hayme*) Çadır kolancıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli çadır kolanları ile süslerler. (1/320)

kürkcü: (T. *kürk* + T. *-cü*) “Kürkçü; hayvan postlarından kürk hazırlayan veya bu işin ticaretini yapan kimse.” (TS, 2011: 1563) (1/321, 1/322)

kürkcübaşı: (T. *kürk* + T. *-cü* + T. *baş* + T. *-i*) “Kürkçübaşı; imparatorluk döneminde padişahın kürklerini korumak ve bakımını yapmakla görevli kimse.” (ÖTS, 2007: III, 2904) (1/9, 1/280, 1/321)

mervahacı: (Ar. *mervaha* + T. *-ci*) bkz. yelpâzeci (1/317)

mestci: (Ar. *mesh* > *mest* “üzerine ayakkabı veya lastik giyilebilen topuklardan yukarıya kadar çıkan kısa konçlu bir tür yumuşak ayakkabı.” (ÖTS, 2007: III, 3166) + T. *-ci*) Mestçi; mest yapıp satan kimse. (1/9, 1/325)

meşkiyan-ı sarrâc: (Far. *meşk* “meşinden yapılmış su kabı; kırba.” (ÖTS, 2007: III, 3170) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *serrâc* > *sarrâc*) Saraç meşkiçileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli su meşkiçileri, su kırbaaları ve musluklar ile süslerler. (1/323)

metâ' dokuyanları: (Ar. *metâ'* + Yans. *tok* + T. *ı-* > *tokı-* “vurmak” > *doku-* + T. *-(y)an* + T. *-ları*) Kumaş dokuyanlar. (1/333)

Mısır hasırcıları / hasırciyân-ı Mısır: (Öa. *Mısır* + Ar. *hasîr* > *hasır* + T. *-cı* + T. *-ları* / Ar. *hasîr* > *hasır* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Öa. *Mısır*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşit çeşit nakışlı Mısır hasır ile donatırlar. (1/6, 1/274, 1/275)

muhattemciyân: (? *muhattem* “yazma bez.” (Dankoff, 2013: 178) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Muhattemciler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar kırmızı ve çeşitli mukaddem kuşakları dokuyup dükkânlarını muhattemler ile donatırlar. (1/333)

mutâf: (Far. *mûy* + Far. *tâften* > *mûy-tâb* > *mutâf*) “Keçi kılından çul, yem torbası vb. şeyler dokuyan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 3322) (1/9, 1/320, 1/323)

na‘lincı: (Ar. *na‘leyn* > *na‘lin* “üstü tasmalı yüksekçe tahta ayakkabı; takunya.” (ÖTS, 2007: IV, 3485) + T. *-ci*) “Nalın yapan veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3485) (1/183, 1/188, 1/335)

nakkâşân-ı yağlıkcıyân: (Ar. *nakkâş* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *yağ* + T. *-lık* “sırma işlemeli, büyük mendil, çevre.” (TS, 2011: 2501) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yağlıkcı nakkaşları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit bezler üzerine siyah kalemler ile yağlıklar, çarşaf, yastıklar işlerler. (1/332)

nakkâşân-ı zerdûzân: (Ar. *nakkâş* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *zer* + Far. *-dûz* + Far. *-ân*) Sırma nakkaşları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunların işi vezirlere, vekillere ve ileri gelenlere sırmalı yastıklar, minderler, perdeler vb.ni işlemektir. (1/332)

nessâc: (Ar. *nessâc*) “Dokumacı; çulha.” (ÖTS, 2007: IV, 3527) (1/242)

otağa-ı sorguccuyân: (Far. *otağa* “padişah ve vezirlerin kavuklarına taktıkları sorguç” (ÖTS, 2007: IV, 3643) + Far. *-i* + T. *sar-* “sarmak” + T. *a-* + *-ğuc* > *sorguc* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân*) Otağa sorguççuları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli değerli sorguçlarla süslerler. (1/317)

otakçı: (T. *otâğ* > *otak* + T. *-ci*) Otakçı. bkz. hayyâm (1/3, 1/159, 1/193, 1/237)

örücü: (T. *ör-* + T. *-ücü*) “Elbiselerdeki yırtıkları kumaşa uygun biçimde örecek yamayan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3716) (1/9, 1/320)

pabuccu(i): (Far. *pây* + Far. *-pûş* > *pabuc* + T. *-cu* / *-ci*) “Pabuççu; ayakkabı yapan veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3748) (1/9, 1/106, 1/155, 1/324, 1/325, 1/345)

pabuccuyân-ı dikiciyân: (Far. *pây* + Far. *-pûş* > *pabuc* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *tik-* > *dik-* + T. *-ici* + Far. *-(y)ân*) Dikici pabuççular. bkz. *pây-pûşciyân* / *pây-pûşcu* (1/324)

palândûzân: (Far. *pâlân* + Far. *-dûz* + Far. *-ân*) “Palancılar; eyer ve semer diken saraçlar.” (ÖTS, 2007: IV, 3756) (1/323)

paracıyân-ı çuka ve kumâş: (Far. *pâre* > *para* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *çûha* > *çuka* + Ar. *ve* + Ar. *kumâş*) Çuka ve kumaş parçacıları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli kumaş ve çuka parçalarıyla donatırlar. (1/320)

paracıyân-ı sahtiyân: (Far. *pâre* > *para* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *sahtiyân*) Sahtiyân parçacıları. (1/9)

paşmakçı: (T. *baş* + T. *-(m)ak* > *paşmak* + T. *-ci*) “Paşmakçı; ayakkabı yapıp satan.” (KBS, 2007: I, 120) (1/325)

paşmakçıbaşı: (T. *baş* + T. *-(m)ak* > *paşmak* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Paşmakçıbaşı; ayakkabıcıların başı, âmiri. (1/325, 1/326)

paşmakçıyân-ı haffâfân: (T. *baş* + T. *-(m)ak* > *paşmak* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *haffâf* + Far. *-ân*) Kavaf paşmakçıları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar pabuç, çizme, paşmak, postal, yemeni, terlik vb. çeşit çeşit ayakkabılar satarlar. (1/9, 1/325)

pây-pûşciyân / pâypûşcu: (Far. *pây* + Far. *-pûş* > *pây-pûş* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* / Far. *pây* + Far. *-pûş* > *pây-pûş* + T. *-cu*) Pabuççular; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli paşmaklar, pabuçlar, çizmeler ve başka eşyalar ile süslerler. (1/155, 1/324)

peştemâlcıyân: (Far. *pûşt* + Far. *-mâl* > *peştemâl* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Peştemâlcılar; peştemâl vb.ni dokuyup satan kimseler. (1/333)

pîne dûz: (Far. *pîne* + Far. *-dûz*) “Eskici; ayakkabı tamircisi.” (ÖTS, 2007: IV, 3856) (1/326)

pîne-dûzân-ı bâb-ı hammâm: (Far. *pîne* + Far. *-dûz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *bâb* + Far. *-i* + Ar. *hammâm*) Hamam kapısı ayakkabı tamircileri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar İstanbul’daki her hamamın kapısının dibinde eski pabuç dikerler. (1/326)

sağrıci: (T. *sağrı* “kalın deri, hayvanın sağrısından çıkan kalın deri.” (TES, 1999: 349) + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar debbağlara yardımcı olup dükkânlarını renk renk sağrılar ile donatırlar. (1/8, 1/40, 1/43, 1/147, 1/303, 1/322)

sakkâ meşkiyân: (Ar. *sakkâ* + Far. *meşk* “meşinden yapılmış su kabı; kırba.” (ÖTS, 2007: III, 3170) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Su kabı yapan kimseler. (1/9)

sarıkcı: (T. *sar-* + T. *-ik* + T. *-ci*) Sarıkcı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar divan üyelerine çeşitli sarıklar sararlar. Karaman'daki sarıkcılar ise İmam-ı Azam tacı sarıklar sararlar. Müşteri bulamadıkları zaman ölü tabutlarına sarık sararlar. (1/58, 1/99, 1/329, 1/340)

sarrâc: (Ar. *serrâc* > *sarrâc*) “Saraç; koşum ve eyer takımları yapan veya satan kimse.” (TS, 2011: 2033) (1/239, 1/268, 1/286, 1/304, 1/323, 1/324, 1/343)

sarrâcân huddâmlar: (Ar. *serrâc* > *sarrâc* + Far. *-ân* + Ar. *huddâm* + T. *-lar*) Saraç hizmetçileri. (1/324)

sarrâcbaş: (Ar. *serrâc* > *sarrâc* + T. *baş* + T. *-i*) Saraçbaşı; saraçların başı, âmiri. (1/253, 1/324)

sarrâcbaş yamakları: (Ar. *serrâc* > *sarrâc* + T. *baş* + T. *-i* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-ları*) Saraçbaşı yardımcıları. (1/324)

semerci: (Rum. *samari* > *semer* + T. *-ci*) “Semer yapan, onaran veya satan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4138) (1/9, 1/323)

semmûr kalpakciyân: (Ar. *semmûr* “samurun derisinden yapılan kürk.” (ÖTS, 2007 IV: 4140) + T. *kalıp* “kapak” + T. *-(a)k* > *kalpak* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Samur kalpakçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını samur kalpaklar ile süslerler. Samurların içlerini pamuk ile doldurup bir köşede ipler ile çekip hareket ettirirler. (1/9, 1/321)

sepet sandıkcıyân-ı sarrâcân: (Far. *seped* > *sepet* + Ar. *sandûk* > *sandık* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *serrâc* > *sarrâc* + Far. *-ân*) Saraç sepet sandıkçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli ayaklı sandıklar ve sepet sandıklar ile süslerler. (1/323)

sepet sandûkciyân: (Far. *seped* > *sepet* + Ar. *sandûk* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sepet sandıkçıları. bkz. sepet sandıkcıyân-ı sarrâcân (1/9)

ser-çeşme-i derziyân: (Far. *ser* + Far. *çeşme* + Far. *-i* + Far. *derzî* + Far. *-(y)ân*) bkz. terzibaşı (1/320)

ser-çeşme-i tabbâğân: (Far. *ser* + Far. *çeşme* + Far. *-i* + Ar. *debbâğ* > *tabbâğ* + Far. *-ân*) Debbâğbaşı; debbağların başı, âmiri. (1/323)

sıfracıyân / sofracıyân: (Ar. *sufra* > *sıfra* / *sofra* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sofracılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli derilerden sofralar, mum sofraları ve nice eşyalar yaparlar. (1/9, 1/323)

sofcıyân: (Ar. *sûf* > *sof* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sofçular; yünlü kumaş dokuyup satan kimseler. (1/334)

sorguccıyân: (T. *sar-* “sarmak” + T. *a-* + *-ğuç* > *sorguc* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Sorguççular. bkz. otağa-ı sorguccıyân (1/8)

tabbâğ / debbâğ: (Ar. *tabbâğ* / *debbâğ*) “Hayvan derisini terbiye eden kişi; tabak; sepicî.” (ÖTS, 2007: I, 1121) (1/9, 1/148, 1/192, 1/203, 1/207, 1/208, 1/235, 1/303, 1/322, 1/323)

Rûm tabbâğları: (Öa. *Rûm* + Ar. *debbâğ* > *tabbâğ* + T. *-ları*) Anadolu debbağları. (1/322)

takyacı: (Ar. *takiyye* > *takye* > *takya* “takke; başlık.” (ÖTS, 2007: IV, 4560) + T. *-ci*) Takyeci. bkz. takyacıyân-ı zenân (1/148, 1/319, 1/320, 1/332)

takyacıyân-ı zenân: (Ar. *takiyye* > *takye* > *takya* “takke; başlık.” (ÖTS, 2007: IV, 4560) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *zen* + Far. *-ân*) Kadın takyecileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını takyeler ile donatırlar. (1/319)

tanâbcıyân / tınâbcıyân: (Ar. *tanâb* / *tınâb* “çadırı kazığa bağlayan ip.” (ÖTS, 2007: V, 4805) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tınapçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını renk renk pamuk iplikler ile süslerler. (1/9, 1/320)

taşra derzibaşısı: (T. *taş* + T. *-ra* + Far. *derzî* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-sı*) Taşra terzibaşısı. (1/318)

teğelticiyân: (Moğ. *degel* + T. *-tü* > *degeltü* > *degelti* > *teğelti* “binek hayvanlarında eyerin altına konulan keçe.” (TS, 2011: 2299) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Teğelticiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını sırmalı kadife teğeltiler ile süslerler. (1/9, 1/323)

terlikciyân: (T. *ter* + T. *-lik* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Terlikçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını renk renk meşin ve sahtiyan terlikler ile donatırlar. (1/9, 1/325, 1/345)

terzi / derzi: (Far. *terzi / derzi*) “Giysi biçip diken kimse, dikişçi.” (TS, 2011: 2335) (1/9, 1/111, 1/208, 1/209, 1/237, 1/241, 1/253, 1/307, 1/313, 1/318, 1/320)

terzibaşı / derzibaşı: (Far. *terzi / derzi* + T. *baş* + T. *-ı*) Terzilerin başı, âmiri. (1/320)

tirşeciyan: (Far. *terâşe* > *tirşe* “tüyleri yolunmuş, etlenmiş ve hiçbir işlem yapılmadan kurutulmuş sığır derisi; ayakkabı yaması gibi küçük deri parçası” (ÖTS, 2007: V, 4836) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tirşeciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını tirşeler ile donatırlar. (1/9, 1/322)

tomakciyan: (T. *tomak* “kısa konçlu, yandan kopçalı, ökçesiz altı kösele bir tür çizme.” (ÖTS, 2007: V, 4856) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tomakçılar. bkz. iç edikciyan (1/325)

Urum kürkcüleri: (Öa. *Urum* + T. *kürk* + T. *-cü* + T. *-leri*) Rum kürkcüleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kürkcülerden ayrı bir alay olup Mahmutpaşa Çarşısı'ndadırlar. (1/321)

üstâd na'lıncı: (Far. *üstâd* + Ar. *na'leyn* > *na'ln* “üstü tasmalı yüksekçe tahta ayakkabı; takunya.” (ÖTS, 2007: IV, 3485) + T. *-ci*) Usta nalıncı. (1/183)

yağlıkciyan: (T. *yağ* + T. *-lik* “sırma işlemeli, büyük mendil, çevre.” (TS, 2011: 2501) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yağlıkçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli nakışlı Kaya Sultan ve saray yağlıklarıyla süslerler. (1/9, 1/320)

yasdıkcıyan-ı sereng ve katıfe: (T. *yas* + T. *ta-* + T. *-k* > *yastık* > *yasdık* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *se* + Far. *-reng* “üç renk iplikle dokunmuş bir tür ipekli kumaş.” (ÖTS, 2007: IV, 4123) + Ar. *ve* + Ar. *katıfe*) Sereng ve kadife yastıkçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Mardin ve Bursa işi sırmalı kadife ve sereng yastıklar dokurlar. (1/333)

yelpâzeci: (T. *yel* + T. *pi-* + T. *-se* > *yelpâze* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar akbaba yeleşinden, karga yününden, kartal yeleşinden ve çeşitli çelenklerden yelpazeler yaparlar. (1/8, 1/317, 1/318)

yorkancı: (T. *yap-* “kapamak, örtmek” + T. *(u)r-* + T. *-ğan* > *yorkan* + T. + T. *-ci*) Yorgancı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını atlas, diba, sereng ve hara yorganlar ile süslerler. (1/9, 1/319)

yularciyan: (T. *yul-* “yolmak, almak” + T. *a-* “çekip almak” + T. *-r* “hayvanları bağlamak ya da çekip götürmek için başlığına bağlanan ip.” (ÖTS, 2007: V, 5378) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Yularcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar yular yaparlar. (1/9, 1/323)

zenbîl-bâf: (Ar. / Far. *zenbîl* + Far. *-bâf*) “Zembil örücüsü; zembilci.” (ÖTS, 2007: V, 5453) (1/242)

zencefci: (? *zencef / sencef* “elbisenin iç dikişi.” (ÖTS, 2007: V, 5486) + T. *-ci*) Zencefçi. bkz. zincef ütücüsü (1/9)

zincef ütücüsü: (? *zincef* “elbisenin iç dikişi.” (ÖTS, 2007: V, 5486) + T. *üt-* “yakmak” + T. *-ük* > *ütü* + T. *-ci* + T. *-si*) Zincef ütücüsü; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında mantar şeklinde mermer üzerinde atlas zincef ve ütülü ulema giysileri yaparlar. (1/319)

2.6. Ticaretle İlgili Meslek Adları

Ticaretle İlgili Meslek Adları bölümünde 113 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *tüccâr*dır.

600.000 ilâ 700.000 nüfuslu bir kent olan İstanbul'da üretken ve yaratıcı unsurun nisbeten sınırlı olmasına karşılık, tüketici bireyler ve yalnızca böyle olanlar memurlar, askerler, din adamları vb. çok sayıda olduklarından, kent zorunlu olarak öncelikle bir tüketim ve bunun devamında da bir ticaret merkezidir. Kente mal getirilmesi her şeyden önce, toptancı tüccarların ve daha küçük bir ölçekte Osmanlı Devleti'nin, esas aktörleri olduğu genel bir trafiğe yol açmaktadır; bu trafik öncelikle birincil öneme sahip ve imparatorluğun çeşitli eyaletlerinden gelen mallar üzerinde olmaktadır (Mantran, 1990: II, 33).

Evliya Çelebi, Seyahatnâme'nin birinci cildinde hem Karadeniz hem de Akdeniz ve Mısır tüccarları hakkında bilgiler vermiştir. Karadeniz tüccarlarını *esnâf-ı bâzergân-ı ankâ Karadeniz* adlı bölümde değerlendirmiş, Akdeniz tüccarlarını ise *esnâf-ı tüccârân-ı ankâ-yı Mısır ve gayri sevdâgerân-ı sâhil-i Bahr-i Sefîd* adlı bölümde anlatmıştır. Karadeniz tüccarları esnafının dükkân ve mahzen sayısını 2.000, sayılarını ise 7.000 olarak aktarmıştır. Akdeniz ve Mısır tüccarları esnafının mahzen sayısını 6.000, sayılarını da 11.000 olarak belirtmiştir. Mantran, Karadeniz tüccarlarının sayısını abartılı olsa da Evliya Çelebi'nin kaydettiği bu sayılar, 17. yüzyılda Karadeniz ve Akdeniz'den İstanbul'a doğru ticaret faaliyetlerinin yoğunluğunu göstermesi açısından önemlidir. (Mantran, 1990: II, 39)

Ticaretle ilgili meslek adlarında “çok zengin tüccar” anlamındaki *ankâ* sözcüğü dikkat çekmektedir. Evliya Çelebi bu bölümdeki bazı meslek adlarını bu sözcükle nitelmiştir. *Ankâ Acem sevdâgerleri*, *ankâ at cânbâzları*, *ankâ bâzergânlar*, *ankâ gemi re'isleri*, *ankâ kapudanlar*, *ankâ tüccârlar*, *bâzergân-ı ankâ Karadeniz*, *Mısır'ın ankâ bâzergânları* sözcükleri bu duruma örnek gösterilebilir. Bu bölümde ticaret faaliyetleriyle uğraşan kişileri tanımlamak için *tüccâr*, *tâcir*, *bâzergân*, *sevdâger*, *hâcegi* sözcükleri kullanılmıştır.

Ticaretle İlgili Meslek Adları bölümünde Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş meslek adlarının ve Arapça kökenli meslek adlarının baskın olduğunu görülmektedir. Bu bölümde Arapça 42, köken ayırt etmeksizin Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 33, Farsça 9, yer adı + Arapça 6, Farsça -ger ile 4, Türkçe 3, Arapça + Türkçe başı sözcüğüyle oluşmuş 3, Farsça + Türkçe başı sözcüğüyle oluşmuş 2, Farsça “satma, satış” anlamındaki -*fürûht* ile 2, Farsça -*bâz* ile 2, Farsça “satan, satıcı” anlamındaki -*fürûş* ile 2, İtalyanca 1, Rumca 1, Türkçe -an / -en ekiyle türetilmiş 1, Farsça -*kâr* ile 1, yer adı + Farsça 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Ticaretle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adlarını şöyle sıralamak mümkündür:

ağda tüccârı: (Ar. 'akide > ağda “pekmez veya şekerli suya limon katılarak kaynamak suretiyle yapılan macun.” (ÖTS, 2007: I, 135) + Ar. *tâcir* > *tüccâr* + T. -i) Sokak sokak gezip ağda denilen macunu satarak geçimini sağlayan kimse. (1/287)

âhen hurdaları satanlar: (Far. *âhen* + Far. *hürde* > *hurda* + T. -ları + T. sat- + T. -an + T. -lar) Demir hurdaları satanlar. (1/308)

âhen-fürûht: (Far. *âhen* + Far. -*fürûht*) Demir satıcı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar zengin tüccarlardır. (1/8, 1/308)

Akdeniz ve Karadeniz ve ehl-i kiblebaşı: (Öa. *Akdeniz* + Ar. *ve* + Öa. *Karadeniz* + Ar. *ve* + Ar. *ehl* + Far. -i + Ar. *kible* + T. *baş* + T. -i) bkz. ehl-i kible (1/253)

ankâ Acem sevdâgerleri: (İbr. 'anak > anka “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + Öa. *Acem* + Far. *sevdâ* + -Far. -ger + T. -leri) Zengin İranlı tüccarlar. (1/154)

ankâ at cânbâzları: (İbr. *'anak > anka* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + T. *at* + Far. *cân* + Far. *-bâz* + T. *-ları*) Zengin at cambazları; zengin at tüccarları. (1/296)

ankâ bâzergânlar: (İbr. *'anak > anka* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + Far. *bâzar-gân > bâzergân* + T. *-lar*) Zengin tüccarlar. (1/226, 1/275, 1/276, 1/281, 1/287, 1/292, 1/299, 1/308, 1/321, 1/327)

bâzergân-ı ankâ Karadeniz: (Far. *bâzar-gân > bâzergân* + Far. *-ı* + İbr. *'anak > anka* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + Öa. *Karadeniz*) Zengin Karadeniz tüccarları. (1/272)

Mısır'ın ankâ bâzergânları: (Öa. *Mısır* + T. *-ın* + İbr. *'anak > anka* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + Far. *bâzar-gân > bâzergân* + T. *-ları*) Mısır'ın zengin tüccarları. (1/274)

ankâ gemi re'îsleri: (İbr. *'anak > ankâ* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + T. *kemi > gemi* + Ar. *re'îs* + T. *-leri*) Zengin gemi kaptanları. (1/272)

ankâ kapudanlar: (İbr. *'anak > anka* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + İta. *capitan > kapudan* + T. *-lar*) Zengin tüccar kaptanlar. (1/213)

ankâ tüccârlar: (İbr. *'anak > ankâ* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + Ar. *tâcir > tüccâr* + T. *-ları*) Zengin tüccarlar. (1/154)

at cânbâzları şeyhi: (T. *at* + Far. *cân* + Far. *-bâz* + T. *-ları* + Ar. *şeyh* + T. *-i*) At tüccarları esnafının şeyhi, başkanı. (1/7)

bakkâl: (Ar. *bakkâl*) “Yiyecek, içecek ve temizlik malzemelerini satan küçük esnaf.” (ÖTS, 2007: I, 444) (1/298, 1/300, 1/352)

bakkâlân-ı tâcirân: (Ar. *bakkâl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *tâcir* + Far. *-ân*) Tacir bakkallar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar yiyecek içecek satarlar. (1/7, 1/298)

bakkâlbaşı: (Ar. *bakkâl* + T. *baş* + T. *-i*) Bakkalların başı, âmiri. (1/299, 1/300)

bakkâlbaşı yamakları: (Ar. *bakkâl* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-ları*) Bakkalbaşı yardımcıları. (1/300)

bakkâl-ı pasdırmacıyân: (Ar. *bakkâl* + T. *-ı* + T. *bas-* + T. *-tır-* + T. *-ma > pastırma > pasdırma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Pastırmacı bakkalı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar gemilerle çuval çuval pastırma getiren pastırma tacirleridir. (1/299)

balıkciyân-ı satıcıyân / balık satıcılar: (T. *balık* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + T. *sa-* “saymak” + T. *t-* + T. *-ıcı* + Far. *-(y)ân* / T. *balık* + T. *sa-* “saymak” + T. *t-* + T. *-ıcı* + T. *-lar*) Balık satıcıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar balık avlamazlar, satarlar. (1/290)

balık-fürûşân: (T. *balık* + Far. *-fürûş* + Far. *-ân*) Balık satanlar. (1/7)

bârûd tâcirleri: (Ar. / Far. *bârûd* / Rum. *pyr* + *litos* + Ar. *tâcir* + T. *-leri*) Barut tacirleri. (1/305)

bâzârbaşı: (Far. *bâzâr* + T. *baş* + T. *-ı*) “Pazarbaşı; çarşı ağası, belediye zabıta âmiri.” (ÖTS, 2007: I, 514) (1/301)

bâzârcı: (Far. *bâzâr* + T. *-cı*) “Pazarcı; belli günlerde belli yerlerde kurulan pazarlara giderek mal satışı yapan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3806) (1/ 58, 1/220, 1/300, 1/301)

bâzergân: (Far. *bâzar-gân > bâzergân*) “Tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 515) (1/48, 1/158, 1/226, 1/253, 1/274, 1/275, 1/276, 1/281, 1/287, 1/292, 1/297, 1/298, 1/299, 1/308, 1/312, 1/321, 1/327, 1/332)

Mısır bâzergânları: (Öa. *Mısır* + Far. *bâzar-gân > bâzergân* + T. *-ları*) Mısır tüccarları. (1/274)

bâzergânbaşı: (Far. *bâzar-gân > bâzergân* + T. *baş* + T. *-ı*) “İmparatorluk döneminde padişahın kullanacağı çuha, bez, tülbent gibi eşyaları satın almak ve korumakla görevli Darüssaade ağasına bağlı görevli.” (ÖTS, 2007: I, 579) (1/202, 1/253, 1/276)

Mısır bâzergânbaşısı: (Öa. *Mısır* + Far. *bâzar-gân > bâzergân* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *-sı*) Mısır tüccarbaşısı. (1/276)

bâzergân-ı cevâhirân: (Far. *bâzar-gân > bâzergân* + Far. *-ı* + Ar. *cevâhir* + Far. *-ân*) Mücevher tüccarları. (1/312)

bâzergân-ı cevâhirciyân: (Far. *bâzar-gân* > *bâzergân* + Far. *-ı* + Ar. *cevâhir* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Mücevherci tüccarları. (1/8, 1/310)

bâzergân-ı esîrciyân: (Far. *bâzar-gân* > *bâzergân* + Far. *-ı* + Ar. *esîr* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Esirci tüccarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli yerlerden gelmiş esirleri, cariyeleri padişaha satarlar. (1/293)

bâzergân-ı pirincciyân: (Far. *bâzar-gân* > *bâzergân* + Far. *-ı* + Far. *birinc* > *pirinç* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Pirinççi tüccarları. (1/6, 1/275)

bâzergân-ı semmûr: (Far. *bâzar-gân* > *bâzergân* + Far. *-ı* + Ar. *semmûr* "samurun derisinden yapılan kürk." (ÖTS, 2007: IV, 4140) Samur tüccarları. (1/9, 1/321)

bez dokuyucuların tâcirleri: (Ar. *bezz* > *bez* + T. *tokı-* > *doku-* + T. *-(y)ucu* + T. *-lar* + T. *-ın* + Ar. *tâcir* + T. *-leri*) Bez alım-satımı ile uğraşan tacirler. (1/333)

cânbâzân-ı esb: (Far. *cân* + Far. *-bâz* "at yetiştirip satmakla geçinen kimse; at tüccarı." (ÖTS, 2007: I, 753) + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *esb*) At cambazları; at tüccarları. (1/296)

cânbâzlar kethudâsı: (Far. *cân* + Far. *-bâz* + T. *-lar* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) At tüccarları esnafının kahyası. (1/7)

cânbâzlar miyâncısı şeyhi: (Far. *cân* + Far. *-bâz* "at yetiştirip satmakla geçinen kimse; at tüccarı." (ÖTS, 2007: I, 753) + T. *-lar* + Far. *miyân* + T. *-cı* + T. *-sı* + Ar. *şeyh* + T. *-i*) At tüccarları aracısı esnafının şeyhi, başkanı. (1/7)

celeb: (Ar. *cellâb* > *celeb*) "Sığır, daha çok koyun getirterek kasaplara satan büyük tüccar." (Devellioğlu, 2008: 130) (1/277)

celeb-keşân-ı basdırmacıyân-ı sığır: (Ar. *cellâb* > *celeb* + Far. *-keş* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + T. *bas-* + T. *-tır-* + T. *-ma* > *pastırma* > *basdırma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + T. *sağ-* + T. *-ır* > *sığır* > *sığır*) Sığır pastırmacıları celepleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar zengin tüccarlar olup sığırlardan pastırma yaparlar. (1/281)

celeb-keşân-ı ganem: (Ar. *cellâb* > *celeb* + Far. *-keş* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *ganem*) Koyun celepleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çok sayıda koyuna sahip zengin tüccarlardır. (1/6, 1/281)

celeb-keşân-ı pasdırmacıyân: (Ar. *cellâb* > *celeb* + Far. *-keş* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + T. *bas-* + T. *-tır-* + T. *-ma* > *pastırma* > *basdırma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Pastırmacı celepleri. (1/7)

cevâhirci: (Ar. *cevâhir* + T. *-ci*) "Mücevher alıp satan kimse." (ÖTS, 2007: I, 784) (1/310, 1/312, 1/348)

cevâhircibaşları: (Ar. *cevâhir* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *-ları*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre devlet tarafına bir mücevher gerekse bunlar bulup kazanç sağlarlar. (1/312)

cevâhirkâr: (Ar. *cevâhir* + Far. *-kâr*) bkz. cevâhirci (1/348)

cevher-fürûş: (Ar. *cevher* / Far. *gevher* + Far. *-fürûş*) "Mücevher satan; kuyumcu." (ÖTS, 2007: I, 785) (1/8, 1/310, 1/312)

dellâl: (Ar. *dellâl*) "Tellal; bir satışta aracı olan kimse." (ÖTS, 2007: V, 4713) (1/39, 1/114, 1/133, 1/139, 1/292, 1/296, 1/324, 1/325, 1/326, 1/333, 1/334, 1/335)

dellâlân-ı bâzâr: (Ar. *dellâl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *bâzâr*) Pazar tellalları. (1/334)

dellâlân-ı Bedâsten-i birûn: (Ar. *dellâl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Far. *-i* + Far. *bîrûn*) Dış bedesten tellalları. (1/334)

dellâlân-ı Bedâsten-i cedîd: (Ar. *dellâl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Far. *-i* + Ar. *cedîd*) Yeni bedesten tellalları. (1/334)

dellâlân-ı Bezzâzistân-ı bîrûn: (Ar. *dellâl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *bezzâz* + Far. *istân* + Far. *-ı* + Far. *bîrûn*) Dış bedesten tellalları. (1/333)

dellâlân-ı Bezzâzistân-ı enderûn: (Ar. *dellâl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *bezzâz* + Far. *istân* + Far. *-ı* + Far. *enderûn*) İç bedesten tellalları." (1/333)

dellâlân-ı esb: (Ar. *dellâl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *esb*) At tellalları. (1/296)

dellâlân-ı kavvâfât: (Ar. *dellâl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *haffâf* > *kavâf* > *kavvâf* + Ar. *-ât*) Kavaf tellalları. (1/326)

demir satıcılar: (T. *temir* > *demür* > *demir* + T. *sa-* "saymak" + T. *-t* + T. *-ıcı* + T. *-lar*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar zengin tüccarlardır. (1/308)

ehl-i ayyâr, miyâncıyân bâzârı: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *ayyâr* + Far. *miyân* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *bâzâr* + T. *-i*) Ayyar ehli, meyancı (aracı) pazarı. Evliya Çelebi, bunları eserinde esnaftan saymıştır. (1/334)

ehl-i hıreflerin tâcirleri: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hıref* + T. *-ler* + T. *-in* + Ar. *tâcir* + T. *-leri*) Sanat ehlinin tacirleri. (1/309)

ehl-i hurdedân: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Far. *hurde* + Far. *-dân*) İşten, incelikten anlayan, değer biçen kimseler. (1/101)

ehl-i iktisâb, sipâhbâzârı: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *iktisâb* + Far. *ispâh* > *sipâh* + Far. *bâzâr* + T. *-i*) Kazanç ehli, sipah pazarı. Evliya Çelebi, bunları eserinde esnaftan saymıştır. (1/334)

ehl-i kible: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *kible*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bir kişi olup şahbender ve bezirganbaşı gibi şanı büyük bir ağadır. (1/6, 1/276)

ehl-i kible ağa: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *kible* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) bkz. ehl-i kible (1/314)

ehl-i kible-i kuyumcıyân: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *kible* + Far. *-i* + T. *kuy-* + T. *-um* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kuyumcular ehl-i kiblesi (bilirkişisi); Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu kişi cevherlere değer biçer. (1/8, 1/311)

ehl-i tâcir, tâ'ife-i Bezzâzistân-ı Galata: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *tâcir* + Ar. *tâ'ife* + Far. *-i* + Ar. *bezzâz* + Far. *istân* + Far. *-ı* + Öa. *Galata*) Tüccar ehli, Galata bedesteni cemaati. (1/335)

esîr dellâlları: (Ar. *esîr* + Ar. *dellâl* + T. *-ları*) “Esir tellalları.” (1/292)

esîrci: (Ar. *esîr* + T. *-ci*) “Köle veya cariyeye alıp satan tüccar.” (ÖTS, 2007: II, 1484) (1/292, 1/293)

eski Bedâsten dellâlları: (T. *es-* T. *-ki* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Ar. *dellâl* + T. *-ları*) Eski bedesten tellalları. (1/334)

esnâf-ı saya-i celebân-ı koyun: (Ar. *esnâf* + Far. *-ı* + Far. *sâye* > *saya* “ağıl” (ÖTS, 2007: IV, 4097) + Far. *-i* + Ar. *cellâb* > *celeb* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + T. *kôn* + T. *-(i)n* > *koy* ~ *koyın* ~ *koyun* > *koyun* (KBS, 2007: I, 549)) Koyun celepleri ağılı esnafı. (1/277)

hâcegiyân-ı Bedâsten-i cedîd: (Far. *hâcegi* “tüccar.” (ÖTS, 2007: II, 1827) + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Far. *-i* + Ar. *cedîd*) Yeni bedesten tüccarları. (1/334)

hurdavât-ı âhen-fürûht: (Far. *hurde-vât* > *hurdavât* + Far. *-ı* + Far. *âhen* + Far. *-fürûht*) Demir hurdaları satan kimse. (1/308)

kirişciyân-ı tacirân: (T. *ker-* “germek” + T. *-(i)ş* > *kiriş* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Ar. *tâcir* + Far. *-ân*) Tacir kirişçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kiriş yapmayıp sadece satarlar. (1/7, 1/282)

kuyumcu / kuyumcı: (T. *kuy-* + T. *-um* + T. *-cu* / *-ci*) “Değerli taş, maden vb. şeylerden takı ve süs eşyası yapan kimse; bu tür süs eşyalarını alıp satarak ticaretini yapan kişi.” (ÖTS, 2007: III, 2876) (1/8, 1/62, 1/186, 1/238, 1/239, 1/306, 1/308, 1/309, 1/310, 1/311, 1/312, 1/313, 1/332, 1/341, 1/345, 1/348)

Mısır kuyumcuları: (Öa. *Mısır* + T. *kuy-* + T. *-um* + T. *-cu* + T. *-ları*) Mısırlı kuyumcular. (1/313)

kuyumcubaşı / kuyumcubaşı: (T. *kuy-* + T. *-um* + T. *-cu* / *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde sarayın değerli taş ve maden ihtiyacını karşılamakla görevli kişi.” (ÖTS, 2007: III, 2876) (1/118, 1/148, 1/239, 1/253, 1/294, 1/309, 1/310, 1/311, 1/313, 1/314)

kuyumcubaşı yamağı: (T. *kuy-* + T. *-um* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-i*) Kuyumcubaşının yardımcısı. (1/314)

kuyumcubaşının nakîbi: (T. *kuy-* + T. *-um* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *-nın* + Ar. *nakîb* + T. *-i*) Kuyumcubaşı esnafının nakîbi. (1/314)

kuyumcular halîfeleri: (T. *kuy-* + T. *-um* + T. *-cu* + T. *-lar* + Ar. *halîfe* + T. *-leri*) Kuyumcu kalfaları. (1/239)

manav: (Rum. *manavis* > *manav*) “Yaş meyve ve sebze satan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 3044) (1/220, 1/300, 1/301)

manav bâzârcıları: (Rum. *manavis* > *manav* + Far. *bâzâr* + T. *-ci* + T. *-ları*) Manav pazarcıları. (1/300)

miyâncı: (Far. *miyân* + T. *-cı*) “Aracılık eden kimse; aracı.” (ÖTS, 2007: III, 3184) (1/213, 1/296, 1/320)

miyancıyan-ı esb: (Far. *miyân* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *esb*) At meyancıları, aracıları; Evliya Çelebi’ye göre bunlar çarşıda alışveriş yapanların arasında aracılık yapıp kâr ederler. (1/296)

muhtekir: (Ar. *muhtekir*) “Aldığı malı biriktirerek piyasadan çekildiğinde çok pahalıya satan; vurguncu; istifçi; karaborsacı.” (ÖTS, 2007: III, 3291) (1/272, 1/274)

paracıyân-ı tacirân: (Far. *pâre* > *para* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Ar. *tâcir* + Far. *-ân*) Parçacı tacirleri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar gön, meşin ve sahtiyan parçacıları satarlar. (1/323)

pasdırma tâcirleri: (T. *bas-* + T. *-tır-* + T. *-ma* > *pastırma* > *basdırma* + Ar. *tâcir* + T. *-leri*) Pastırma tacirleri. (1/299)

rumatçı: (? *rumat* “gümüş döküntüsü, gümüş tozu.” (Dankoff, 2013: 202) + T. *-cı*) Rumatçı; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar yılda bir kere kuyumcu ve saatçilerin dükkânlarında olan çöpleri süpürüp ve temizleyip gümüşhanecilere satarlar. (1/8, 1/311)

sarrâf: (Ar. *sarrâf*) “Değerli kâğıt ve altın, gümüş gibi madenleri alıp satmayı, fiyat farkı ile para bozmayı, tahvil alışverişini meslek edinmiş kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4082) (1/162, 1/294, 1/297)

sarrâfbaşı: (Ar. *sarrâf* + T. *-başı*) Sarrafların başı, âmiri. (1/297)

satıcı kavvâflar: (T. *sa-* “saymak” + T. *t-* + T. *-ıcı* + Ar. *haffâf* > *kavvâf* > *kavvâf* + T. *-lar*) Satıcı kavaflar. (1/290)

ser-zergerân: (Far. *ser-* + Far. *zer* + Far. *-ger* + Far. *-ân*) bkz. kuyumcubaşı / kuyumcubaşı (1/101, 1/122, 1/239, 1/310)

sevdâger: (Far. *sevdâ* + Far. *-ger*) “Tüccar.” (ÖTS, 2007: IV, 4173) (1/275, 1/333)

sevdâger-i burguciyân: (Far. *sevdâ* + Far. *-ger* + Far. *-i* + T. *bur-* “çevirmek” + T. *-gu* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Burgucu tüccarlar. (1/306)

sığır celeb-keşânları: (T. *sağ-* + T. *-ır* > *sığır* > *sığır* + Ar. *cellâb* > *celeb* + Far. *-keş* + Far. *-ân* + T. *-ları*) Sığır celepleri. (1/281)

sırma ve kılaptan satıcı: (Rum. *sirma* > *sırma* + Ar. *ve* + Ar. *kullâb* “çıkırık” + Far. *-dân* > *kılaptan* > *kılaptan* “pirinç, bakır gibi metallere çekilerek altın veya gümüş ile yaldızlanmış saç kalınlığındaki ince metal iplikler.” (ÖTS, 2007: III, 2599) + T. *sa-* “saymak” + T. *t-* + T. *-ıcı*) Sırma ve kılaptan satıcı; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını sirmakeşler gibi süslerler. (1/7, 1/292)

simsâr: (Ar. *simsâr*) “Belli bir yüzde karşılığında alışverişlerde aracılık eden, alıcı ile satıcının arasını bulan kimse; komisyoncu; aracı.” (ÖTS, 2007: IV, 4246) (1/292, 1/294)

Yahûdi simsârlar: (Öa. *Yahûdi* + Ar. *simsâr* + T. *-lar*) Yahudi komisyoncular. (1/297)

simsârcı: (Ar. *simsâr* + T. *-cı*) Komisyoncu. (1/297)

şâhbender: (Far. *şâh* + Far. *bender*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bir kişi olup bütün vezir, alim ve mollaların polişe kâğıtları hizmetindedir. Ayrıca bütün tüccarlar bu kişinin tasarrufundadır. (1/6, 1/276)

tâcir: (Ar. *tâcir*) “Ticaretler uğraşan kimse; tüccar.” (ÖTS, 2007: IV, 4525) (1/184, 1/209, 1/282, 1/309, 1/333, 1/335)

Kazancı tâcirleri: (Öa. *Kazancı* + Ar. *tâcir* + T. *-leri*) Kazancı’da tüccarlık yapan kimseler. (1/52)

tâcir esnâfları: (Ar. *tâcir* + Ar. *esnâf* + T. *-ları*) İşleri tüccarlık olan esnaflar. (1/333)

tâcirân-ı bezzâzân: (Ar. *tâcir* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *bezzâz* + Far. *-ân*) Bezci tacirler. (1/333)

tâcirân-ı debbâğân: (Ar. *tâcir* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *debbâğ* + Far. *-ân*) Debbâğ tacirleri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar işlenilmiş sahtiyanları satarlar. (1/9, 1/323)

tâcirân-ı kazancıyân: (Ar. *tâcir* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + T. *kaz-* + T. *-ğan* > *kazan* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kazancı tacirleri. (1/8, 1/309)

tâcirân-ı mutâf: (Ar. *tâcir* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *mûy* + *tâften* > *mûy-tâb* > *mutâf* “keçi kılından çul, yem torbası vb. şeyler dokuyan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 3322)) Mutaf tacirleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar mutaf aletleri satarlar. (1/323)

tâcirân-ı pasdırmacıyân / tüccârân-ı pasdırmacıyân: (Ar. *tâcir* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *bas-* + T. *-tır-* + T. *-ma* > *pastırma* > *basdırma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* / Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *bas-* + T. *-tır-* + T. *-ma* > *pastırma* > *basdırma* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Pastırmacı tacirleri. (1/7, 1/281)

tâcirân-ı şem'i-asel / tüccârân-ı şem'i-asel: (Ar. *tâcir* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *şem'* + Far. *-i* + Ar. *asel* / Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *şem'* + Far. *-i* + Ar. *asel*) Bal mumu tacirleri. (1/6, 1/278)

tokad-celebân-ı sığır: (Ağz. *tokad* “hayvan sürüleri için ağıl olarak etrafı çitle çevrilmiş arazi.” (Dankoff, 2013: 231) + Ar. *cellâb* > *celeb* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *sağ-* + T. *-ır* > *sığır* > *sığır*) Tokat sığır celepleri; ağıllarda sığır besleyip satan tüccarlar. (1/277)

tüccâr: (Ar. *tâcir* > *tüccâr*) “Büyük çapta alım satım işi yapan, ticaretle uğraşan kimse; tacir.” (ÖTS, 2007: V, 4931) (1/5, 1/6, 1/8 1/62, 1/124, 1/125, 1/128, 1/129, 1/140, 1/154, 1/208, 1/213, 1/220, 1/221, 1/235, 1/238, 1/241, 1/248, 1/257, 1/268, 1/272, 1/273, 1/274, 1/275, 1/276, 1/287, 1/292, 1/297, 1/299, 1/306, 1/333, 1/334)

Hind tüccârları: (Öa. *Hind* + Ar. *tâcir* > *tüccâr* + T. *-ları*) Hintli tüccarlar. (1/238, 1/297)

Mısır tüccârları / tüccârân-ı Mısır: (Öa. *Mısır* + Ar. *tâcir* > *tüccâr* + T. *-ları* / Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Mısır*) Mısırlı tüccarlar. (1/154, 1/274, 1/275)

Yemen tüccârları: (Öa. *Yemen* + Ar. *tâcir* > *tüccâr* + T. *-ları*) Yemenli tüccarlar. (1/297)

tüccârân-ı ankâ-yı Mısır ve gayrı sevdâgerân-ı sâhil-i Bahr-i Sefîd: (Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + İbr. *anak* > *ankâ* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + Far. *-(y)ı* + Öa. *Mısır* + Ar. *ve* + Ar. *gayr* + T. *-i* Far. *sevdâ* + Far. *-ger* + Far. *ân* + Far. *-i* + Ar. *sâhil* + Far. *-i* + Ar. *Bahr* + Far. *-i* + Far. *Sefîd*) Mısır'ın zengin tüccarları ve Akdeniz sahili tüccarları. (1/6, 1/275)

tüccârân-ı balcıyân: (Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *bal* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Balcı tüccarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar zengin tüccarlardır. (1/299)

tüccârân-ı berr ü bihâr: (Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *berr* + Far. *ü* + Ar. *bihâr*) Kara ve deniz tüccarları. (1/235, 1/268)

tüccârân-ı kâ'idînler: (Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *kâ'id* + Ar. *-în* + T. *-ler*) Oturmuş, yerleşik tüccarlar. (1/334)

tüccârân-ı yağcıyân: (Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-ân* + Far. *-i* + T. *yağ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Yağcı tüccarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar tereyağı ve sarı yağı satarlar. (1/292)

tüccâr-ı kahveciyân: (Ar. *tâcir* > *tüccâr* + Far. *-i* + Ar. *kahve* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kahveci tüccarı. (1/6, 1/276)

ulu bâzergânlar: (T. *ûl* + T. *-luğ* > *uluğ* > *ulu* + Far. *bâzar-gân* > *bâzergân* + T. *-lar*) Yüce tüccarlar. (1/327)

yağ bâzergânları: (T. *yağ* + Far. *bâzar-gân* > *bâzergân* + T. *-ları*) Yağ tüccarları. (1/298)

yağ tâcirleri: (T. *yağ* + Ar. *tâcir* + T. *-leri*) Çeşit çeşit yağların ticaretini yapan kimseler. (1/298)

yağcıyân-ı gûnâgûn: (T. *yağ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *gûnâ* + Far. *gûn*) Yağcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar yağ tacirleri olup dükkânlarını renk renk çiçekler ve yapraklarla donatırlar. (1/298)

yemişciyân-ı bâzârbaşı / yemiş bâzârbaşısı: (T. *ye-* + T. *-m* + T. *-iş* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *bâzâr* + T. *baş* + T. *-i* / T. *ye-* + T. *-m* + T. *-iş* + Far. *bâzâr* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-sı*) Pazarbaşı yemişçileri. (1/8, 1/300)

zenger: (Far. *zer* + Far. *-ger*) “Altın işleyen; kuyumcu.” (ÖTS, 2007: V, 5458) (1/30, 1/37, 1/53, 1/57, 1/73, 1/101, 1/216, 1/238, 1/239, 1/309, 1/310)

zergerân çavuşları: (Far. *zer* + Far. *-ger* + Far. *-ân* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-ları*) Kuyumcu esnafının çavuşları. bkz. çavuş (1/310)

zergerân-ı cevâhirciyân: (Far. *zer* + Far. *-ger* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *cevâhir* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Cevahir kuyumcuları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını mücevher eşyalar ile donatıp cevahir kapkacak eşyalar işlerler. (1/8, 1/310)

zeyt yağı bâzergânları: (Ar. *zeyt* + T. *yağ* + T. *-ı* + Far. *bâzar-gân* > *bâzergân* + T. *-ları*) Zeytinyağı tüccarları. (1/299)

2.7. Yöneticilik ve İdari Hizmetlerle İlgili Meslek Adları

Yöneticilik ve İdari Hizmetlerle İlgili Meslek Adları bölümünde 108 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adlarından adı en sık geçenler sırasıyla *hân*, *sultân* ve *pâdişâh*tır.

“Toplulukların belli değerler etrafında birleşerek millet şuuruna ermelerinin ardından bir sisteme bağlı kalarak kurdukları yapıya devlet denir. Devlet sisteminde toplu hâlde iş yapan kimseleri sevk ve idare etmek hususi bir mesleki birikimi ve deneyimi gerektirir” (Güner, 2010: 1436). Evliya Çelebi, eserinin birinci cildinde Osmanlı Devleti’nin yönetici kadroları ile devlet yönetimindeki idari işlerle ve çeşitli hizmetlerle görevli mesleklerden bahsetmiştir. Bunların dışında diğer devletlerin ve milletlerin yönetici kadrolarıyla ilgili meslekleri de anmıştır.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nin birinci cildine baktığımızda yöneticilik ve idari hizmetlerle ilgili meslek adlarının köken bakımından oldukça zenginlik gösterdiği görülmektedir. Bu bölümdeki meslek adları Türkçe, Arapça, Farsça, Latince, Sırpça, Rumca, İsveççe, Polonezce, Lehçe, Slavca, Moğolca, Almanca gibi dillerden sözcüklerle karşılanmıştır. Aynı meslek adlarının farklı dillerden sözcüklerle karşılanması dil zenginliğini göstermektedir. Bu bölümde tespit ettiğimiz *kral*, *çarna*, *ban*, *ipol* sözcükleri bu duruma örnektir. Ayrıca bu bölümde meslek adları çoğunlukla yer adlarıyla birlikte kullanılmıştır. Bunun nedeni ise Evliya Çelebi’nin yöneticileri yöneticilik yaptıkları yer ile anmasıdır.

Bu bölümde Arapça 44, Farsça 15, Türkçe 13, Sırpça 5, Latince 4, yer adı + Arapça 4, köken ayırt etmeksizin Türkçe +*cı* / +*cu* ekiyle türetilmiş 2, özel ad + Türkçe 2, Farsça “oturan” anlamındaki *-nişîn* ile 2, Moğolca 2, Almanca 1, İsveççe 1, Polonezce 1, Rumca 1, Slavca 1, Lehçe 1, Ermenice 1, yer adı + Farsça 1, yer adı + Moğolca 1, Farsça *-kâr* ile 1, Farsça “tutan, sahip olan” anlamındaki *-dâr* ile 1, yer adından türetilmiş 1, Arapça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1, Türkçe *baş* sözcüğü + Arapça 1, Farsça “sahip” anlamındaki *-ver* ile 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Yöneticilik ve İdari Hizmetlerle İlgili Meslek Adları bölümünde tespit edilen meslek adları şunlardır:

alay ümenâları: (Rum. *alayi* > *alay* + Ar. *umenâ*’ > *ümenâ* + T. *-ları*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre İstanbul’da gerçekleşen esnaf alayında yer alan eminler. (1/291)

anpiretor: (İsv. *anpir*) “Kral; inpirator yerine anpiretor harekelenmesi görülür. İnpirator için yakıştırmaya dayanan köken açıklaması.” (Dankoff, 2013: 62) (1/22)

âsaf: (Ar. *âsaf*) “Vezir.” (ÖTS, 2007: I, 308) (1/17, 1/19, 1/79, 1/95, 1/107, 1/150, 1/166, 1/305, 1/330)

âsaf-ı mühr: (Ar. *âsaf* + Far. *-i* + Far. *mühr* > *müher*) Sadrazam. (1/106)

aşîret beğleri: (Ar. *aşîret* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Aşîret beyleri; eyaletleri tımar sahipleri rütbesiyle yöneten kişiler. (1/86)

azîz-i Mısır: (Ar. *azîz* + Far. *-i* + Öa. *Mısır*) bkz. Mısır vezîri (1/103, 1/292)

ban: (Pol. *ban* “kral” (Dankoff, 2013: 70) / Hırv. *ban* “bey” / Rum. *banos*) “İmparatorluk döneminde Macaristan, Yugoslavya ve çevresindeki topraklardaki küçük prenslere ve sancak beylerine verilen unvan.” (ÖTS, 2007: I, 459) (1/46)

baş vezîr: (T. *baş* + Ar. *vezîr*) “Vezirlerin başı.” (TS, 2011: 280) (1/15, 1/34)

batâlise: (Rum. *Ptolemaeus* > *batâlise*) “Büyük hükümdar, büyük imparator.” (Dankoff, 2013: 71) (1/20, 1/31, 1/32, 1/37)

batâlise-i Yûnâniyân: (Rum. *Ptolemaeus* > *batâlise* + Far. *-i* + Öa. *Yunâni* + Far. *-(y)ân*) Yunan hükümdarları. (1/14)

beğ: (T. *bēg* > *beğ*) “Beylik adı verilen küçük devlet başkanı.” (ÖTS, 2007: I, 570) (1/19, 1/36, 1/38, 1/40, 1/42, 1/43, 1/45, 1/50, 1/65, 1/66, 1/76, 1/79, 1/80, 1/83, 1/86, 1/87, 1/94, 1/95, 1/103, 1/109, 1/128, 1/140, 1/159, 1/161, 1/197, 1/253, 1/254, 1/282, 1/294, 1/322)

- Açıkbaş ve Şavşad ve Dâdyân ve Küril ve Migrilistân beğleri: (Öa. *Açıkbaş* + Ar. *ve* + Öa. *Şavşad* + Ar. *ve* + Öa. *Dâdyân* + Ar. *ve* + Öa. *Küril* + Öa. *Migrilistân* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Açıkbaş, Şavşad, Dadyan, Küril ve Migrilistan beyleri. (1/85)
- Anapolya beği: (Öa. *Anapolya* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Anapolya beyi. (1/82)
- Ayamavra beği: (Öa. *Ayamavra* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Ayamavra beyi. (1/82)
- Ayazmand beği: (Öa. *Ayazmand* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Ayazmand beyi. (1/43)
- Boğdan beği: (Öa. *Boğdan* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Boğdan beyi. (1/128, 1/140)
- Dürzî beğleri: (Öa. *Dürzî* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Dürzi beyleri. (1/84)
- Eflak beği: (Öa. *Eflak* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Eflak beyi. (1/128)
- Ekrâd beğleri: (Öa. *Ekrâd* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Kürt beyleri. (1/84)
- Gürcistân beği: (Öa. *Gürcistân* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Gürcistan beyi. (1/107)
- Koron beği: (Öa. *Koron* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Koron beyi. (1/82)
- Mâhân şehri beğleri: (Öa. *Mâhân* + Far. *şehir* + T. *-i* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Mahan şehri beyleri. (1/38)
- Mansûr beğleri: (Öa. *Mansûr* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Mansur beyleri. (1/83)
- Pojega beği: (Öa. *Pojega* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Pojega beyi. (1/79)
- Şîrîn beğleri: (Öa. *Şîrîn* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Şirin beyleri. (1/83)
- Varsak beğleri: (Öa. *Varsak* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Varsak beyleri. (1/84)
- beğlerbeği:** (T. *bēg* > *beğ* + T. *-ler* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) “Beylerbeyi; imparatorluk döneminde eyaletlere atanan askerî ve mülkî yetkilere sahip memur.” (ÖTS, 2007: I, 574) (1/81, 1/90)
- boybeği:** (T. *boğ* > *boy* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) “Boybeyi; yurdunda boyu ile birlikte yaşayan ve boyunu bir devlet düzeni içinde yöneten başkan.” (ÖTS, 2007: I, 660) (1/210, 1/261)
- buğu başı:** (T. *buğ* > *buğ* + T. *-u* + T. *baş* + T. *-i*) Başbuğ. (1/107)
- çarna:** (Slav. *çarna*) “Kral.” (Dankoff, 2013: 89) (1/22)
- çâsâr:** (Lat. *Caesar* > Mac. *zaesar* > *çâsâr*) “Osmanlıların Viyana’da oturan Alman imparatoruna verdikleri unvan; kayser.” (ÖTS, 2007: I, 896) (1/142)
- Nemse çâsârı: (Öa. *Nemse* “16. yüzyıldan sonra Türklerin Avusturya’ya ve Avusturya halkına verdiği isim.” (ÖTS, 2007: IV, 3520) + Lat. *Caesar* > Mac. *császár* > *çâsâr* + T. *-i*) Avusturya imparatoru. (1/47, 1/99, 1/112, 1/120, 1/139, 1/142, 1/214)
- çavuşbaşı:** (T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *baş* + T. *-i*) Divan-ı Hümayun’daki çavuşların âmiri durumunda olan kimse. (1/93, 1/94, 1/103, 1/124, 1/190)
- çavuşlar emîni:** (T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-lar* + Ar. *emîn* + T. *-i*) “Çavuşlar kethüdasına daha ziyade divan dışı işlerde yardım eden görevli.” (Koç, 2002: 414) (1/82, 1/83, 1/86)
- çavuşlar kâtibi:** (T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-lar* + Ar. *kâtib* + T. *-i*) “Divan çavuşlarının zâbiti olup kanunen ortaya çıkan para ve bedenî cezaların infazına nezaret eden görevli.” (Uzunçarşılı, 2014: 399) (1/86)
- çavuşlar kethudâsı:** (T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-lar* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) “Çavuşların özlük işlerine bakan ve onların sorunlarıyla meşgul olan görevliydi. Ayrıca çavuşlar kethudâsı sancak divanlarında teşrifatçılık görevini de yürütmekteydi. (Koç, 2002: 414) (1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86)
- çukadâr:** (Far. *çûha* > *çuka* + Far. *-dâr*) “İmparatorluk döneminde, padişahın emrinde bulunan ve bugünkü maiyet memurluğu görevini yerine getiren en yüksek dereceli memur.” (ÖTS, 2007: I, 1055) (1/132)
- dâver:** (Far. *dâver*) Hükümdar. (1/120, 1/150)
- divân çavuşları:** (Ar. *divân* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-ları*) “Divan-ı hümayuna çağrılmaları gerekenleri getirmekle görevli yürütme kuvveti emrindeki atlı sınıf mensubu.” (ÖTS, 2007: II, 1246) (1/83, 1/93)
- emîr-i ümerâ:** (Ar. *emr* > *emîr* + Far. *-i* + Ar. *umerâ* > *ümerâ*) “Emîrlerin emîri; vilayet eşrafından olup da yöneticilik görevi olan kişi; genel vali.” (ÖTS, 2007: II, 1433) (1/258)
- erbâb-ı devletler:** (Ar. *erbâb* + Far. *-i* + Ar. *devlet* + T. *-ler*) Devlet adamları. (1/298)
- erbâb-ı zü’amâ:** (Ar. *erbâb* + Far. *-i* + Ar. *zu’amâ* > *zü’amâ*) Zeamet sahipleri. (1/86, 1/87, 1/90, 1/91, 1/93, 1/125)

eyâlet sâhibi / sâhib-i eyâlet: (Ar. *eyâlet* + Ar. *sâhib* + T. *-i* / Ar. *sâhib* + Far. *-i* + Ar. *eyâlet*) Bir eyaletin yönetiminden sorumlu kişi. (1/51, 1/104, 1/141)

eyâlet vüzerâları: (Ar. *eyâlet* + Ar. *vüzerâ* > *vüzerâ* + T. *-ları*) Eyalet vezirleri. (1/3, 1/127, 1/135)

Galata voyvadası: (Öa. *Galata* + Sırp. *voivoda* > *voyvada* + T. *-sı*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre alkollü içki satan kişilerden vergi toplayan yönetici. (1/212, 1/356, 1/357)

hâkân: (T. *kağan* > *hâkân*) “Osmanlı padişahlarına verilen unvan.” (TS, 2011: 1027) (1/131, 1/358)

hâkân-ı Çin: (T. *kağan* > *hâkân* + Far. *-i* + Öa. *Çîn*) Çin hükümdarı. (1/336)

hâkân-ı Rûm: (T. *kağan* > *hâkân* + Far. *-i* + Öa. *Rûm*) Anadolu hükümdarı. (1/98)

hâkim: (Ar. *hâkim*) “Egemenliği altında bulunduran; buyruğunu geçiren; sözünü dinleten; egemen; hükmeden.” (ÖTS, 2007: II, 1842) (1/20, 1/24, 1/26, 1/28, 1/29, 1/50, 1/52, 1/53, 1/54, 1/68, 1/78, 1/83, 1/84, 1/85, 1/95, 1/111, 1/134, 1/155, 1/161, 1/265, 1/278, 1/285, 1/291)

Basra hâkimi: (Öa. *Basra* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Basra valisi. (1/346)

Bitlîs hâkimi: (Öa. *Bitlîs* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Bitlis valisi. (1/160)

Bosna hâkimi: (Öa. *Bosna* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Bosna valisi. (1/79)

hâkim-i Haleb: (Ar. *hâkim* + Far. *-i* + Öa. *Haleb*) Halep hâkimi; Halep valisi. (1/278)

hâkim-i Şîrvân: (Ar. *hâkim* + Far. *-i* + Öa. *Şîrvân*) Şirvan hâkimi; Şirvan valisi. (1/95)

Hakkâri hâkimi: (Öa. *Hakkâri* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Hakkari valisi. (1/86)

Mısır hâkimi: (Öa. *Mısır* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) bkz. Mısır vâli'si / vâli-i Mısır (1/68)

Nâbulus hâkimi: (Öa. *Nâbulus* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Nablus valisi. (1/79)

Penyanişi hâkimi: (Öa. *Penyanişi* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Penyanişi eyaleti valisi. (1/86)

Sıfet hâkimi: (Öa. *Sıfet* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Sıfet valisi. (1/137)

Tarabefzûn hâkimi: (Öa. *Tarabefzûn* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Trabzon valisi. Evliya Çelebi, Trabzon'u “Tarabefzûn” yani “eğlencesi bol” bir şehir olarak betimlemiştir. (1/165)

halîfe: (Ar. *halîfe*) “Osmanlı padişahlarının kullandıkları unvanlardan birisi; hükümdar; Hz. Muhammed'in vefatından sonra müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1850) (1/32, 1/33, 1/35, 1/37, 1/38, 1/39, 1/52, 1/58, 1/68, 1/102, 1/170, 1/171, 1/211, 1/330)

halîfe-i Şâm: (Ar. *halîfe* + Far. *-i* + Öa. *Şâm*) Şam halifesi. (1/34)

hân: (T. *han* > Far. *hân*) “Doğu ülkelerindeki yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan unvan; Osmanlı padişahlarının adlarının sonuna getirilen unvan” (TS, 2011: 1040) (1/1, 1/2, 1/3, 1/6, 1/10, 1/11, 1/12, 1/15, 1/19, 1/20, 1/24, 1/25, 1/26, 1/27, 1/28, 1/30, 1/31, 1/38, 1/39, 1/40, 1/41, 1/45, 1/46, 1/47, 1/48, 1/49, 1/50, 1/51, 1/52, 1/53, 1/54, 1/58, 1/59, 1/60, 1/64, 1/66, 1/67, 1/68, 1/69, 1/70, 1/72, 1/73, 1/74, 1/75, 1/76, 1/77, 1/78, 1/79, 1/80, 1/81, 1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86, 1/92, 1/93, 1/94, 1/95, 1/96, 1/97, 1/98, 1/99, 1/100, 1/101, 1/102, 1/103, 1/104, 1/105, 1/106, 1/107, 1/108, 1/109, 1/110, 1/111, 1/112, 1/113, 1/114, 1/115, 1/116, 1/117, 1/119i 1/120, 1/121, 1/122, 1/123, 1/124, 1/125, 1/126, 1/127, 1/128, 1/129, 1/130, 1/131, 1/132, 1/133, 1/135, 1/136, 1/137, 1/138, 1/139, 1/140, 1/141, 1/142, 1/143, 1/144, 1/145, 1/146, 1/147, 1/148, 1/149, 1/150, 1/151, 1/152, 1/153, 1/154, 1/155, 1/156, 1/158, 1/160, 1/161, 1/162, 1/163, 1/164, 1/165, 1/166, 1/167, 1/168, 1/169, 1/170, 1/171, 1/172, 1/173, 1/174, 1/175, 1/177, 1/178, 1/179, 1/180, 1/181, 1/182, 1/183, 1/184, 1/185, 1/187, 1/188, 1/189, 1/190, 1/191, 1/193, 1/194, 1/195, 1/197, 1/198, 1/199, 1/200, 1/201, 1/202, 1/203, 1/204, 1/205, 1/206, 1/207, 1/209, 1/210, 1/211, 1/212, 1/214, 1/216, 1/217, 1/218, 1/219, 1/221, 1/223, 1/224, 1/225, 1/226, 1/227, 1/228, 1/229, 1/230, 1/231, 1/232, 1/233, 1/235, 1/236, 1/237, 1/238, 1/239, 1/240, 1/241, 1/250, 1/251, 1/252, 1/253, 1/256, 1/258, 1/261, 1/267, 1/268, 1/270, 1/272, 1/275, 1/278, 1/279, 1/281, 1/286, 1/288, 1/291, 1/292, 1/293, 1/294, 1/295, 1/298, 1/301, 1/302, 1/308,

1/309, 1/310, 1/311, 1/312, 1/314, 1/315, 1/316, 1/318, 1/324, 1/327, 1/331, 1/332, 1/334, 1/335, 1/336, 1/341, 1/342, 1/344, 1/345, 1/346, 1/347, 1/348, 1/349, 1/350, 1/351, 1/352, 1/358, 1/359, 1/360, 1/361)

Bitlîs hânı: (Öa. *Bitlîs* + T. *han* > Far. *hân* + T. *-i*) Bitlis'te hükümdar olan kimse. (1/86, 1/138, 1/342)

Kırım hânı: (Öa. *Kırım* + T. *han* > Far. *hân* + T. *-i*) Kırım hükümdarı. (1/166)

Kızılbaş hânları: (Öa. *Kızılbaş* + T. *han* > Far. *hân* + T. *-ları*) Kızılbaş hükümdarları. (1/103)

Revân hânı: (Öa. *Revân* + T. *han* > Far. *hân* + T. *-i*) Revan hükümdarı. (1/113, 1/114, 1/116, 1/239, 1/346)

Tatar hânı: (Öa. *Tatar* + T. *han* > Far. *hân*) Tatar hükümdarı; Kırım hükümdarı. (1/12, 1/47, 1/94, 1/96, 1/98, 1/102, 1/109, 1/122, 1/128, 1/138, 1/140, 1/142, 1/223, 1/345, 1/346)

hâniye: (T. *han* > *hâniye*) Kadın sultan. (1/170)

hatman: (Leh. *hatman*) "Leh ve Rus kazaklarının başbuğlarına verilen unvan." (ÖTS, 2007: II, 1900) (1/122)

Kazak-ı âk hatmanı: (Öa. *Kazak* + Far. *-i* + Ar. *âk* "dik başlı; inatçı; asi." (ÖTS, 2007: I, 163) + Leh. *hatman* + T. *-i*) Asi Kazak önderi. (1/128)

hudâvendigâr: (Far. *hudâvendigâr*) "Hükümdar; Birinci Murat'ın lakabı." (ÖTS, 2007: II, 2001) (1/38, 1/294)

husrev-i Îrân: (Far. *husrev* + Far. *-i* + Öa. *Îrân*) İran hükümdarı. (1/199)

hünkâr: (Far. *hudâvendigâr* > *hünkâr*) "Osmanlılarda yalnız padişahlar için kullanılan bir unvan." (TS, 2011: 1120-1121) (1/4, 1/5, 1/14, 1/43, 1/50, 1/51, 1/63, 1/64, 1/69, 1/70, 1/71, 1/72, 1/75, 1/76, 1/100, 1/101, 1/116, 1/117, 1/118, 1/119, 1/120, 1/130, 1/133, 1/143, 1/145, 1/152, 1/170, 1/172, 1/195, 1/200, 1/204, 1/217, 1/224, 1/225, 1/233, 1/237, 1/287, 1/295, 1/296, 1/319, 1/321, 1/336, 1/359, 1/360, 1/361)

hünkârcı: (Far. *hudâvendigâr* > *hünkâr* + T. *-cı*) bkz. *hünkâr* (1/217)

inpiretore: (Lat. *imperator* > *inpiretore*) "İmparator." (Dankoff, 2013: 132) (1/22)

ipol: (Öa. *Kostantinopel* ? > *ipol*) "Kral." (Dankoff, 2013: 132) (1/22)

İslâmbol ağası: (Öa. *İslâmbol* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) "İstanbul ağası; İstanbul Acemi Ocağı'nın âmiri için kullanılan unvan. Ayrıca sarayda kullanılan odunun teminiyle de yükümlüydü." (Özcan, 2001: 302) (1/53, 1/212, 1/213, 1/295)

ka'immakâm: (Ar. *kâ'im* + Ar. *makâm*) "Birinin yerine vekil olarak geçen kimse." (ÖTS, 2007: III, 2339) (1/24, 1/25, 1/82, 1/99, 1/103, 1/104, 1/105, 1/112, 1/113, 1/122, 1/123, 1/133, 1/134, 1/135, 1/188, 1/210, 1/211, 1/233, 1/250)

Edirne kâ'immakâmı: (Öa. *Edirne* + Ar. *kâ'im* + Ar. *makâm* + T. *-i*) Edirne kaymakamı. (1/135)

kayâsıra: (Lat. *Caesar* > Ar. *kayser* > *kayâsıra*) "Eski Roma ve Bizans imparatorlarına verilen ad; kayserler." (ÖTS, 2007: III, 2490) (1/15, 1/17, 1/20, 1/21, 1/31, 1/32, 1/37)

Rûm kayâsıraları: (Öa. *Rûm* + Lat. *Caesar* > Ar. *kayser* > *kayâsıra* + T. *-ları*) Roma imparatorları. (1/37)

kayser: (Lat. *Caesar* > Ar. *kayser*) "Roma ve Bizans imparatorlarına verilen san." (TS, 2011: 1369) (1/15, 1/17, 1/31, 1/36)

kayser-i Rûm: (Lat. *Caesar* > Ar. *kayser* + Far. *-i* + Öa. *Rûm*) Roma imparatoru. (1/17, 1/21, 1/38)

kethudâ: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ*) "Üst düzeydeki yöneticiler adına, onların temsilcisi olarak yetki alanlarına giren işlere bakan, yöneten kimselere verilen ad." (Koçu, 2016: 245) (1/53, 1/54, 1/65, 1/77, 1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86, 1/87, 1/88, 1/89, 1/90, 1/93, 1/98, 1/99, 1/103, 1/106, 1/118, 1/122, 1/123, 1/124, 1/125, 1/132, 1/133, 1/137, 1/141, 1/142, 1/144, 1/146, 1/148, 1/150, 1/151, 1/156, 1/157, 1/159, 1/172, 1/173, 1/174, 1/175, 1/176, 1/189, 1/190, 1/205, 1/206, 1/208, 1/223, 1/233, 1/234, 1/238, 1/246, 1/251, 1/256, 1/264, 1/265, 1/268, 1/270, 1/279, 1/280, 1/285, 1/287, 1/289, 1/291, 1/292, 1/293, 1/294, 1/295, 1/300, 1/301, 1/305, 1/314, 1/320, 1/321, 1/324, 1/334, 1/335, 1/339, 1/358)

kıral: (Sırp. *kral* > *kıral*) “En yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse.” (TS, 2011: 1510) (1/17, 1/18, 1/19, 1/20, 1/21, 1/22, 1/23, 1/24, 1/25, 1/27, 1/29, 1/31, 1/32, 1/33, 1/35, 1/36, 1/37, 1/43, 1/45, 1/46, 1/47, 1/48, 1/49, 1/50, 1/52, 1/54, 1/55, 1/57, 1/58, 1/59, 1/64, 1/80, 1/83, 1/94, 1/99, 1/126, 1/138, 1/139, 1/141, 1/142, 1/145, 1/152, 1/172, 1/188, 1/197, 1/204, 1/209, 1/210, 1/212, 1/214, 1/221, 1/224, 1/225, 1/228, 1/231, 1/232, 1/236, 1/240, 1/284, 1/342, 1/347, 1/353)

Alman kıralı: (Öa. *Alman* + Sırp. *kral* > *kıral* + T. -i) Alman kralı. (1/214)

(1/328) Antâkıyye kıralı: (Öa. *Antâkıyye* + Sırp. *kral* > *kıral* + T. -i) Antakya kralı.

Ciniviz kıralı: (Öa. *Ciniviz* + Sırp. *kral* > *kıral* + T. -i) Ceneviz kralı. (1/20, 1/23, 1/210, 1/227)

(1/353) Dobruca kıralı: (Öa. *Dobruca* + Sırp. *kral* > *kıral* + T. -i) Dobruca kralı.

(1/139) Erdel kıralı: (Öa. *Erdel* + Sırp. *kral* > *kıral* + T. -i) Erdel kralı. (1/99, 1/138, 1/139)

Fransa kıralı: (Öa. *Fransa* + Sırp. *kral* > *kıral* + T. -i) Fransa kralı. (1/1, 1/45, 1/46, 1/47, 1/48, 1/50, 1/52)

İslâmbol kıralı: (Öa. *İslâmbol* + Sırp. *kral* > *kıral* + T. -i) İstanbul kralı. (1/35)

kıral-ı Budin: (Sırp. *kral* > *kıral* + Far. -i + Öa. *Budin*) Budin kralı. (1/94)

Leh kıralı: (Öa. *Leh* + Sırp. *kral* > *kıral* + T. -i) Leh kralı. (1/138, 1/142)

kırale: (Sırp. *kral* > *kırale*) Kraliçe (1/21)

(1/107) **Kızılbaş başı:** (Öa. *Kızılbaş* + T. *baş* + T. -i) Kızılbaşların reisi olan kimse.

kubbe vezîri: (Ar. *kubbe* + Ar. *vezîr* + T. -i) bkz. kubbe-nişîn (1/50)

kubbe-nişîn: (Ar. *kubbe* + Far. -*nişîn*) “Kubbealtı’nda toplanan vezirlerden her biri.” (ÖTS, 2007: III, 2817) (1/104, 1/135, 1/200)

kubbe-nişîn vezîrler: (Ar. *kubbe* + Far. -*nişîn* + Ar. *vezîr* + T. -*ler*) Kubbealtı vezirleri. (1/293)

mahalle kethudâları: (Ar. *mahall* > *mahalle* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. -*ları*) Mahalle kahyaları; mahallelerin başında bulunan yöneticiler. (1/251)

mankala ağalar: (? *mankala* “nüfuzlu kişi, söz sahibi kişi.” (Dankoff, 2013: 169) + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. -*lar*) Nüfuzlu, güçlü ağalar. (1/272)

may-firav: (Alm. *meine* + Alm. *frau*) “Kraliçe.” (Dankoff, 2013: 171) (1/22)

Mekke şerifi: (Öa. *Mekke* + Ar. *şerîf* + T. -i) “İmparatorluk döneminde Mekke valisinin unvanı.” (ÖTS, 2007: IV, 4462) (1/86)

melik: (Ar. *melik*) “Padişah, hükümdar, hakan.” (TS, 2011: 1648) (1/14, 1/21, 1/61, 1/132, 1/165, 1/209, 1/241, 1/348)

Mısır meliki: (Öa. *Mısır* + Ar. *melik* + T. -i) Mısır hükümdarı. (1/261)

melike: (Ar. *melike*) “Kadın hükümdar.” (TS, 2011: 1648) (1/21)

Mısır emîr-i haccı: (Öa. *Mısır* + Ar. *emr* > *emîr* + Far. -i + Ar. *hacc* + T. -i) “Kuzey Afrika ve Mısır çevresinden Kahire’de toplanan hacıların Haremeyn’e gidiş dönüşlerinden sorumluydu.” (Atalar, 1995: 132) (1/86)

(1/86) **mîr-i aşîretler:** (Far. *mîr* + Far. -i + Ar. *aşîret* + T. -*ler*) bkz. aşîret beğleri

mîrialem: (Far. *mîr* + Far. -i + Ar. *alem*) “Sancak beyi; emirü’l alem.” (ÖTS, 2007: III, 3234) (1/40, 1/86, 1/93, 1/267, 1/344)

mîrilivâ: (Far. *mîr* + Far. -i + Ar. *livâ*) “İmparatorluk döneminde başlangıçta sancak beylerine verilen unvan.” (ÖTS, 2007: III, 3236) (1/3, 1/79, 1/86, 1/87, 1/90, 1/135, 1/139, 1/175)

mîrilivâ-i Adilcevâz: (Far. *mîr* + Far. -i + Ar. *livâ* + Far. -i + Öa. *Adilcevâz*) Adilcevaz sancak beyi. (1/89)

mîrilivâ-i Amasiyye: (Far. *mîr* + Far. -i + Ar. *livâ* + Far. -i + Öa. *Amasiyye*) Amasya sancak beyi. (1/88)

mîrilivâ-i Bâcvânlar: (Far. *mîr* + Far. -i + Ar. *livâ* + Far. -i + Öa. *Bâcvânlar*) Bacvanlar sancak beyi. (1/90)

- mîrilivâ-i Cemmâse: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Öa. *Cemmâse*) Cemmase sancak beyi. (1/89)
- mîrilivâ-i defter-i Şâm: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-i* + Öa. *Şam*) Şam defteri sancak beyi. (1/88)
- mîrilivâ-i hâss-ı Karaman: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Ar. *hâss* + Far. *-i* + Öa. *Karaman*) Karaman hassı sancak beyi. (1/88)
- mîrilivâ-i İç-eli: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Öa. *İç-eli*) İçel sancak beyi. (1/88)
- mîrilivâ-i Kilis: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Öa. *Kilis*) Kilis sancak beyi. (1/95)
- mîrilivâ-i Kudüs-i Şerîf: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Öa. *Kudüs-i Şerîf*) Kudüs sancak beyi. (1/88)
- mîrilivâ-i Mora: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Öa. *Mora*) Mora sancak beyi. (1/87)
- mîrilivâ-i Oltu: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Öa. *Oltu*) Oltu sancak beyi. (1/89)
- mîrilivâ-i Sarhan: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *livâ* + Far. *-i* + Öa. *Sarhan*) Saruhan sancak beyi. (1/88)
- mîrimîrân:** (Far. *mîr* + Far. *-i* + Far. *mîrân*) “Beylerbeyi; eyalet valisi.” (ÖTS, 2007: III, 3234) (1/2, 1/3, 1/77, 1/79, 1/80, 1/85, 1/86, 1/90, 1/96, 1/110, 1/111, 1/125, 1/128, 1/132, 1/135, 1/137, 1/139, 1/140, 1/141, 1/149, 1/173, 1/267, 1/268, 1/272)
- mîrimîrân-ı Haleb: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Far. *mîrân* + Far. *-i* + Öa. *Haleb*) Halep beylerbeyi. (1/127)
- mîrimîrân-ı Rûmeli: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Far. *mîrân* + Far. *-i* + Öa. *Rûmeli*) Rumeli beylerbeyi. (1/81)
- mîrimîrân-ı Şâm: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Far. *mîrân* + Far. *-i* + Öa. *Şam*) Şam beylerbeyi. (1/77)
- mutasarrıf:** (Ar. *mutasarrıf* > *mutasarrıf*) “Sancak beyi.” (TS, 2011: 1715) (1/76, 1/78, 1/84, 1/85, 1/86, 1/122, 1/132, 1/133, 1/134)
- müteferrika başı:** (Ar. *muteferrika* > *müteferrika* “padişahın, sadrazamların, vezirlerin emirlerini ilgili yerlere götüren kimseye verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 3428) + T. *baş* + T. *-i*) Müteferrikaların âmiri. (1/86, 1/93)
- mütevellî:** (Ar. *mutevellî* > *mütevellî*) “Şer’î kurallara ve vakıf şartnamesinde belirtilen kurallara göre vakfı yöneten ve vakfa ilişkin sorunlara çözüm bulan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3460) (1/5, 1/59, 1/100, 1/114, 1/158, 1/183, 1/195, 1/212, 1/221, 1/233, 1/258, 1/292, 1/295)
- nâzir:** (Ar. *nâzir* > *nâzır*) “İmparatorluk döneminde bir yönetim bölümünün veya kurumun başında bulunan yetkiliye verilen unvan.” (ÖTS, 2007: IV, 3502) (1/54, 1/67, 1/73, 1/212, 1/278, 1/294, 1/295 1/311, 1/319, 1/332, 1/358)
- nâzir-ı nuzzâr:** (Ar. *nâzir* > *nâzır* + Ar. *nuzzâr*) Bakanlar bakanı. (1/153)
- pâdişâh:** (Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh*) “Osmanlı Devleti’nde devlet başkanına verilen unvan, hükümdar, sultan.” (TS, 2011: 1874) (1/3, 1/11, 1/13, 1/14, 1/15, 1/16, 1/17, 1/18, 1/19, 1/20, 1/22, 1/23, 1/24, 1/26, 1/28, 1/29, 1/31, 1/32, 1/38, 1/39, 1/40, 1/44, 1/45, 1/46, 1/47, 1/48, 1/50, 1/51, 1/52, 1/54, 1/57, 1/58, 1/65, 1/66, 1/67, 1/68, 1/72, 1/73, 1/74, 1/76, 1/77, 1/78, 1/81, 1/83, 1/93, 1/94, 1/95, 1/96, 1/97, 1/98, 1/99, 1/100, 1/101, 1/102, 1/103, 1/104, 1/105, 1/106, 1/107, 1/108, 1/109, 1/110, 1/111, 1/112, 1/113, 1/114, 1/115, 1/116, 1/117, 1/118, 1/119, 1/120, 1/121, 1/122, 1/123, 1/125, 1/126, 1/129, 1/130, 1/131, 1/132, 1/133, 1/134, 1/135, 1/136, 1/139, 1/140, 1/141, 1/142, 1/143, 1/144, 1/152, 1/153, 1/155, 1/156, 1/160, 1/161, 1/162, 1/163, 1/165, 1/166, 1/168, 1/169, 1/170, 1/171, 1/172, 1/173, 1/178, 1/183, 1/185, 1/187, 1/191, 1/194, 1/202, 1/204, 1/208, 1/212, 1/213, 1/214, 1/215, 1/216, 1/218, 1/219, 1/221, 1/222, 1/224, 1/225, 1/226, 1/227, 1/229, 1/230, 1/231, 1/232, 1/233, 1/235, 1/236, 1/237, 1/238, 1/239, 1/240, 1/241, 1/250, 1/251, 1/253, 1/258, 1/260, 1/264, 1/271, 1/272, 1/273, 1/274, 1/275, 1/277, 1/278, 1/279, 1/280, 1/281, 1/283, 1/284, 1/285, 1/287, 1/288, 1/289, 1/290, 1/291, 1/293, 1/295, 1/296, 1/299, 1/300, 1/301, 1/302, 1/305, 1/307, 1/309, 1/310, 1/311, 1/312, 1/316, 1/317, 1/318, 1/319, 1/321,

1/322, 1/324, 1/325, 1/331, 1/335, 1/336, 1/338, 1/339, 1/341, 1/342, 1/344, 1/346, 1/348, 1/350, 1/351, 1/356, 1/357, 1/358, 1/359, 1/360, 1/361)

çöl pâdişâhları: (Moğ. *çöl* + Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* + T. *-ları*) Çöllerde padişahlık yapan kimseler. (1/302)

Germiyan pâdişâhları: (Öa. *Germiyan* + Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* + T. *-ları*) Germiyan ülkesinde padişahlık yapan kimseler. (1/344)

Mısır pâdişâhı: (Öa. *Mısır* + Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* + T. *-i*) Mısır'da padişahlık yapan kimse. (1/39)

sadriâ'zam: (Ar. *sadr* + Far. *-i* + Ar. *a'zam* > *sadriâ'zam*) "Osmanlı devletinde hükümet başbakanına verilen ad, vekil ve vezirlerin en büyüğü." (ÖTS, 2007: IV, 4007) (1/2, 1/93, 1/94, 1/99, 1/103, 1/104, 1/106, 1/126, 1/127, 1/129, 1/131, 1/132, 1/133, 1/134, 1/135, 1/139, 1/141, 1/142, 1/143, 1/166, 1/187, 1/188, 1/215, 1/216, 1/258, 1/287, 1/342, 1/356)

sancak ağası: (T. *sanç-* "saplamak" + T. *-ak* > *sançak* > *sancak* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) Sancak beyi. (1/140)

sancak beğleri: (T. *sanç-* "saplamak" + T. *-ak* > *sançak* > *sancak* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-ler* + T. *-i*) Sancak beyleri; sancağı yöneten görevliler. (1/2, 1/85, 1/87, 1/90)

sancak hâkimleri: (T. *sanç-* "saplamak" + T. *-ak* > *sançak* > *sancak* + Ar. *hâkim* + T. *-leri*) bkz. sancak beğleri (1/85)

selâtîne: (Ar. *selâtîne*) Kadın sultan. (1/173)

serkâr: (Far. *ser* + Far. *-kâr*) "Bir işin veya işletmenin başında bulunan; müdür." (ÖTS, 2007: IV, 4159) (1/348)

server: (Far. *ser* + Far. *-ver*) "Bir toplulukta ileri gelen; başkan olan; reis." (ÖTS, 2007: IV, 4166) (1/40, 1/44, 1/120, 1/220)

sultân: (Ar. *sultân*) "Müslüman, özellikle sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah." (TS, 2011: 2169) (1/1, 1/2, 1/3, 1/5, 1/6, 1/10, 1/11, 1/12, 1/16, 1/17, 1/19, 1/20, 1/24, 1/25, 1/26, 1/28, 1/29, 1/30, 1/31, 1/34, 1/36, 1/37, 1/38, 1/39, 1/40, 1/41, 1/42, 1/43, 1/44, 1/45, 1/46, 1/47, 1/48, 1/49, 1/50, 1/51, 1/52, 1/53, 1/54, 1/58, 1/59, 1/60, 1/62, 1/63, 1/64, 1/65, 1/66, 1/67, 1/68, 1/69, 1/72, 1/75, 1/76, 1/77, 1/79, 1/83, 1/84, 1/85, 1/91, 1/93, 1/95, 1/96, 1/97, 1/98, 1/99, 1/100, 1/102, 1/103, 1/104, 1/105, 1/106, 1/109, 1/110, 1/111, 1/112, 1/114, 1/117, 1/118, 1/120, 1/121, 1/122, 1/124, 1/126, 1/127, 1/128, 1/129, 1/130, 1/131, 1/132, 1/133, 1/134, 1/135, 1/136, 1/137, 1/140, 1/141, 1/143, 1/144, 1/145, 1/146, 1/147, 1/148, 1/149, 1/150, 1/152, 1/153, 1/154, 1/155, 1/156, 1/157, 1/158, 1/159, 1/160, 1/162, 1/163, 1/164, 1/165, 1/166, 1/167, 1/168, 1/169, 1/170, 1/171, 1/172, 1/173, 1/174, 1/175, 1/178, 1/179, 1/180, 1/181, 1/183, 1/184, 1/185, 1/187, 1/188, 1/189, 1/190, 1/191, 1/193, 1/194, 1/195, 1/196, 1/197, 1/198, 1/199, 1/200, 1/201, 1/202, 1/203, 1/205, 1/206, 1/207, 1/209, 1/211, 1/212, 1/215, 1/217, 1/218, 1/219, 1/221, 1/224, 1/225, 1/226, 1/227, 1/228, 1/229, 1/231, 1/232, 1/233, 1/234, 1/236, 1/239, 1/240, 1/241, 1/249, 1/250, 1/251, 1/253, 1/255, 1/256, 1/257, 1/258, 1/260, 1/262, 1/266, 1/267, 1/268, 1/270, 1/278, 1/280, 1/281, 1/284, 1/287, 1/288, 1/290, 1/292, 1/293, 1/294, 1/295, 1/301, 1/302, 1/305, 1/306, 1/307, 1/308, 1/309, 1/312, 1/314, 1/315, 1/316, 1/318, 1/322, 1/323, 1/324, 1/325, 1/328, 1/331, 1/334, 1/340, 1/342, 1/348, 1/349, 1/350, 1/351, 1/352, 1/353, 1/358, 1/359, 1/360, 1/361)

Kırım sultanı: (Öa. *Kırım* + Ar. *sultân* + T. *-i*) Kırım'da hükümdarlık süren kimse. (1/81)

Mısır sultanı: (Öa. *Mısır* + Ar. *sultân* + T. *-i*) Mısır'da hükümdarlık süren kimse. (1/68, 1/77, 1/81, 1/314)

sultânü'l-ber: (Ar. *sultânü'l* + Ar. *berr* > *ber*) Mısır hac emirinin unvanı. (1/86)

sultânü'l-berreyn ve hâkânü'l-bahreyn: (Ar. *sultânü'l* + Ar. *berreyn* + Ar. *ve* + T. *kağan* > *hâkânü'l* + Ar. *bahreyn*) İki kıt'anın ve iki denizin sultanı anlamında Osmanlı padişahlarının unvanı. (1/293)

surre emîni: (Ar. *surre* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Surre alayından sorumlu kimse. (ÖTS, 2007: IV, 4360) (1/74, 1/347)

şâh: (Far. *şâh*) "Hükümdar; padişah." (ÖTS, 2007: IV, 4412) (1/1, 1/21, 1/38, 1/44, 1/46, 1/47, 1/68, 1/72, 1/76, 1/77, 1/78, 1/79, 1/93, 1/95, 1/97, 1/104, 1/107, 1/108, 1/109, 1/110, 1/112, 1/113, 1/114, 1/116, 1/118, 1/141, 1/149, 1/150, 1/153, 1/161,

1/163, 1/164, 1/165, 1/166, 1/167, 1/168, 1/169, 1/170, 1/172, 1/174, 1/179, 1/186, 1/187, 1/194, 1/200, 1/202, 1/208, 1/220, 1/226, 1/227, 1/236, 1/238, 1/249, 1/250, 1/275, 1/280, 1/302, 1/321, 1/343, 1/344, 1/346, 1/347, 1/348, 1/349, 1/358, 1/359)

Acem şâhı / şâh-ı Acem: (Öa. *Acem* + Far. *şâh* + T. -ı / Far. *şâh* + Far. -ı + Öa. *Acem*) İran hükümdarı. (1/72, 1/76, 1/95, 1/110, 1/220, 1/312)

Âzerbâyecân şâhı: (Öa. *Âzerbâyecân* + Far. *şâh* + T. -ı) Azerbaycan hükümdarı. (1/40)

şehinşâh: (Far. *şehinşâh*) “Şahlar şâhı.” (ÖTS, 2007: IV, 4448) (1/2, 1/20, 1/47, 1/58, 1/143)

şehriyâr: (Far. *şehr* + Far. -i + Far. *yâr*) “Padişah, hükümdar.” (TS, 2011: 2212) (1/66)

şehzâde: (Far. *şeh* + Far. -zâde) “Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san.” (TS, 2011: 2212) (1/1, 1/2, 1/3, 1/35, 1/39, 1/40, 1/42, 1/45, 1/46, 1/47, 1/68, 1/74, 1/75, 1/76, 1/77, 1/78, 1/95, 1/96, 1/97, 1/98, 1/99, 1/101, 1/102, 1/105, 1/109, 1/114, 1/126, 1/127, 1/130, 1/131, 1/136, 1/143, 1/149, 1/152, 1/153, 1/156, 1/164, 1/165, 1/167, 1/168, 1/169, 1/170, 1/171, 1/172, 1/173, 1/174, 1/178, 1/179, 1/180, 1/199, 1/229, 1/230, 1/231, 1/237, 1/239, 1/265, 1/304, 1/309, 1/345)

taht-nişîn: (Far. *taht* + Far. -nişîn) “Tahtta oturan; hükümdar, padişah.” (Devellioğlu, 2008: 1023) (1/40, 1/161)

teftişçiler: (Ar. *teftîş* + T. -ci + T. -ler) Teftişçiler; müfettişler. (1/139)

tekfur / tekur / tekrur: (Erm. *t’agwor*, *t’agvor* > *tekfur*) “Bizans İmparatorluğu zamanında vali düzeyinde olan yönetici. Anadolu ve Rumeli’deki Hristiyan beylerine de bu adın verildiğini biliyoruz.” (Eren, 1999: 400) (1/20, 1/21, 1/33, 1/34, 1/37, 1/38, 1/39, 1/41, 1/42, 1/48, 1/58, 1/232, 1/350, 1/351)

İdrivne tekuru: (Öa. *İdrivne* + Erm. *t’agwor*, *t’agvor* > *tekur* + T. -u) Edirne tekfuru. (1/38)

İslâmbol tekuru / İslâmbol tekruru: (Öa. *İslâmbol* + Erm. *t’agwor*, *t’agvor* > *tekur* / *tekrur* + T. -u) İstanbul tekfuru. (1/33, 1/34, 1/35, 1/39, 1/45, 1/46, 1/236, 1/350, 1/351)

tekur kıral: (Erm. *t’agwor*, *t’agvor* > *tekur* + Sırp. *kral* > *kıral*) Tekfur kral. bkz. tekfur / tekur / tekrur (1/225)

temel nâzırı: (Rum. *temelion* > *temel* + Ar. *nâzır* + T. -ı) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre Sultan Ahmet Cami’nin temeli atılırken işin başındaki yetkili. (1/100)

urbân ümerâları: (Ar. *urbân* “çöl Arapları; bedeviler.” (ÖTS, 2007: V, 4992) + Ar. *umerâ* > *ümerâ* + T. -ları) Çöl Arabı beyleri. (1/84)

ümenâ: (Ar. *umenâ* > *ümenâ*) Eminler; bir işin başında olan kimseler. (1/7, 1/247, 1/291, 1/298, 1/313)

ümenâ-yı sultânî: (Ar. *umenâ* > *ümenâ* + Far. -(y)ı + Ar. *sultânî*) Sultana bağlı eminler. (1/291)

ümerâ: (Ar. *umerâ* > *ümerâ*) “Beyler, âmirler.” (TS, 2011: 2445) (1/2, 1/38, 1/79, 1/80, 1/83, 1/86, 1/91, 1/92, 1/110, 1/111, 1/140, 1/164, 1/267)

ümerâ-i Budin: (Ar. *umerâ* > *ümerâ* + Far. -i + Öa. *Budin*) Budin beyleri. (1/87)

ümerâ-i Cezâyir: (Ar. *umerâ* > *ümerâ* + Far. -i + Öa. *Cezâyir*) Cezayir beyleri. (1/87)

ümerâ-i Çerâkise: (Ar. *umerâ* > *ümerâ* + Far. -i + Öa. *Çerâkise*) Çerkez beyleri. (1/164)

ümerâ-i Dânişmendiyye: (Ar. *umerâ* > *ümerâ* + Far. -i + Öa. *Dânişmendiyye*) Danişmend beyleri. (1/38)

ümerâ-yı Bosna: (Ar. *umerâ* > *ümerâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Bosna*) Bosna beyleri. (1/87)

ümerâ-yı Kars: (Ar. *umerâ* > *ümerâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Kars*) Kars beyleri. (1/89)

ümerâ-yı livâ-yı Lipova: (Ar. *umerâ* > *ümerâ* + Far. -(y)ı + Ar. *livâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Lipova*) Lipova livası beyleri. (1/88)

vâlî: (Ar. *vâlî*) “Bir ilde devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi.” (TS, 2011: 2467) (1/77, 1/78, 1/85, 1/86, 1/103, 1/181)

- Bağdâd vâlisî / vâlî-i Bağdâd: (Öa. *Bağdâd* + Ar. *vâlî* + T. *-si* / Ar. *vâlî* + T. *-i* + Öa. *Bağdâd*) Bağdat'a yönetici olarak atanmış kişi. (1/77, 1/85)
- Diyârbekir vâlisî: (Öa. *Diyârbekir* + Ar. *vâlî* + T. *-si*) Diyarbakır'a yönetici olarak atanmış kişi. (1/108, 1/139)
- Erzurûm vâlisî: (Öa. *Erzurûm* + Ar. *vâlî* + T. *-si*) Erzurum'a yönetici olarak atanmış kişi. (1/139)
- Haleb vâlisî / vâlî-i Haleb: (Öa. *Haleb* + Ar. *vâlî* + T. *-si* / Ar. *vâlî* + Far. *-i* + Öa. *Haleb*) Halep'e yönetici olarak atanmış kişi. (1/139)
- Mahmûdî hâkimi: (Öa. *Mahmûdî* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Mahmudi eyaleti valisi. (1/86)
- Ma'nisa hâkimi: (Öa. *Ma'nisa* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) Manisa valisi. (1/169)
- Mısır vâlisî / vâlî-i Mısır: (Öa. *Mısır* + Ar. *vâlî* + T. *-si* / Ar. *vâlî* + Far. *-i* + Öa. *Mısır*) Mısır'a yönetici olarak atanmış kişi. (1/77, 1/78, 1/99, 1/178)
- Rûmeli vâlisî: (Öa. *Rûmeli* + Ar. *vâlî* + T. *-si*) Rumeli'ye yönetici olarak atanmış kişi. (1/76)
- Sivas vâlisî: (Öa. *Sivas* + Ar. *vâlî* + T. *-si*) Sivas'a yönetici olarak atanmış kişi. (1/127)
- Şâm vâlisî: (Öa. *Şâm* + Ar. *vâlî* + T. *-si*) Şam'a yönetici olarak atanmış kişi. (1/94)
- Tarabulus-ı Şâm vâlisî: (Öa. *Tarabulus* + Far. *-ı* + Öa. *Şâm* + Ar. *vâlî* + T. *-si*) Trablusşam valisi. (1/167)
- vâlî-i vilâyet:** (Ar. *vâlî* + Far. *-i* + Ar. *vilâyet*) İl valisi. (1/84)
- vekilharc / vekîlü'l-harc:** (Ar. *vekil* / Ar. *vekilü'l* + Ar. *harc*) "Vekilharç; Osmanlılar'da çeşitli kurumlarda idarî-malî işlerden, alışveriş ve iâşeden sorumlu kimse." (Canatar, 2013: 10) (1/54, 1/344)
- velî'ahd:** (Ar. *velî* + Ar. *'ahd*) "Veliht; bir hükümdarın ölümünden veya tahttan çekilmesinden sonra tahta geçmeye aday olan kimse." (TS, 2011: 2478) (1/169)
- vezîr:** (Ar. *vezîr*) "Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse." (TS, 2011: 2483) (1/15, 1/19, 1/21, 1/26, 1/27, 1/36, 1/39, 1/44, 1/50, 1/52, 1/76, 1/77, 1/81, 1/84, 1/94, 1/95, 1/96, 1/99, 1/103, 1/106, 1/107, 1/122, 1/123, 1/128, 1/129, 1/130, 1/131, 1/132, 1/133, 1/134, 1/135, 1/136, 1/137, 1/140, 1/141, 1/143, 1/144, 1/145, 1/147, 1/153, 1/154, 1/155, 1/157, 1/163, 1/168, 1/173, 1/174, 1/199, 1/200, 1/201, 1/202, 1/210, 1/211, 1/227, 1/235, 1/236, 1/241, 1/242, 1/305, 1/330, 1/352, 1/358)
- Bağdâd vezîri: (Öa. *Bağdâd* + Ar. *vezîr* + T. *-i*) "Bağdat veziri." (1/81, 1/104)
- Budin vezîri: (Öa. *Budin* + Ar. *vezîr* + T. *-i*) Budin'de vezirlik yapan kimse. (1/77, 1/81, 1/109, 1/138, 1/141)
- Bugados vezîr: (Öa. *Bugados* + Ar. *vezîr*) Bugados kalesi veziri. (1/15)
- Burgazice vezîr: (Öa. *Burgazice* + Ar. *vezîr*) Burgaz kalesi veziri. (1/15)
- Ereğliye vezîr: (Öa. *Ereğliye* + Ar. *vezîr*) Ereğli kalesi veziri. (1/15)
- Habeş vezîri: (Öa. *Habeş* + Ar. *vezîr* + T. *-i*) Habeş'te vezirlik yapan kimse. (1/81, 1/101)
- Mısır vezîri: (Öa. *Mısır* + Ar. *vezîr* + T. *-i*) Mısır'da vezirlik görevini yürüten kimse. (1/77)
- Özi eyâleti vezîri: (Öa. *Özi* + Ar. *eyâlet* + T. *-i* + Ar. *vezîr* + T. *-i*) Özi eyaletinde vezirlik yapan kimse. (1/140)
- Silivrice vezîri: (Öa. *Silivrice* + Ar. *vezîr* + T. *-i*) Silivri kalesinin veziri. (1/15)
- Terkoziçe vezîr: (Öa. *Terkoziçe* + Ar. *vezîr*) Terkoz kalesi veziri. (1/15)
- Tımişvar vezîri: (Öa. *Tımişvar* + Ar. *vezîr* + T. *-i*) Temeşvar veziri. (1/138)
- vezîr-i a'zam:** (Ar. *vezîr* + Far. *-i* + Ar. *a'zam*) "Sadrazam; başbakan." (ÖTS, 2007: V, 5116) (1/2, 1/45, 1/53, 1/76, 1/77, 1/78, 1/79, 1/81, 1/86, 1/93, 1/96, 1/99, 1/100, 1/102, 1/103, 1/104, 1/105, 1/106, 1/111, 1/112, 1/127, 1/129, 1/130, 1/131, 1/132, 1/133, 1/134, 1/135, 1/137, 1/141, 1/143, 1/146, 1/147, 1/155, 1/163, 1/172, 1/173, 1/174, 1/187, 1/226, 1/238, 1/251)
- vezîr-i hâs:** (Ar. *vezîr* + Far. *-i* + Ar. *hâss* > *hâs*) Padişah veziri. (1/78)
- vezîr-i sâni:** (Ar. *vezîr* + Far. *-i* + Ar. *sâni*) İkinci vezir. (1/79, 1/95, 1/96, 1/99, 1/113)

- vilâyet hâkimi:** (Ar. *vilâyet* + Ar. *hâkim* + T. *-i*) İl yöneticisi. (1/81)
- voyvada:** (Sırp. *voivoda* > *voyvada*) “Osmanlıların Eflak ve Boğdan beylerine verdikleri unvan.” (TS, 2011: 2490) (1/84, 1/102, 1/128, 1/327)
- vükelâ:** (Ar. *vukelâ* > *vükelâ*) “Osmanlı Devleti'nde bakanlar, vekiller.” (TS, 2011: 2493) (1/15, 1/20, 1/45, 1/106, 1/108, 1/111, 1/115, 1/130, 1/143, 1/145, 1/155, 1/168, 1/169, 1/171, 1/195, 1/197, 1/215, 1/217, 1/241, 1/260, 1/332)
- vükelâ-yı devlet:** (Ar. *vukelâ* > *vükelâ* + Far. *-(y)ı* + Ar. *devlet*) Devlet vekilleri, bakanları. (1/102, 1/108)
- yaya beği:** (T. *yad-* + T. *-ağ* > *yayağ* > *yaya* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-i*) Yaya beyi; Osmanlı Devleti'nde eyaletlerdeki yaya askerlerinin yöneticilerine verilen unvan. (1/82)
- Yedikubbe vezîrleri:** (Öa. *Yedikubbe* + Ar. *vezîr* + T. *-leri*) Yedikubbe'de vezirlik yapan kimseler. (1/3, 1/93, 1/127)
- yörük beğleri:** (T. *yorı-* “yürümek” > *yöri-* > *yörü-* + T. *-k* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Yörük beyleri. (1/82)
- zâ'im:** (Ar. *za'im* > *zâ'im*) “Tımar sahibi olan.” (ÖTS: 2007: V, 5427) (1/50)

2.8. Dinle İlgili Meslek Adları

Dinle İlgili Meslek Adları bölümünde 90 meslek adı yer almaktadır. Bu mesleklerden adı en sık geçen *şeyhülislâm*dır.

Dinle ilgili meslek adları üç alt başlıkta incelenmiştir. Birinci bölümde Müslümanlıkla ilgili meslek adları, ikinci bölümde Hristiyanlık ve Yahudilikle ilgili meslek adları, üçüncü bölümde ise cenaze işleriyle ilgili meslek adları incelenmiştir.

2.8.1. Müslümanlıkla İlgili Meslek Adları

Müslümanlıkla İlgili Meslek Adları bölümünde 56 meslek adı geçmektedir. Bu mesleklerden adı en sık geçen *şeyhülislâm*dır.

“Sesinin güzel olduğu bilinen Çelebi, şarkı-gazel okur, ezana kalkar, imam bulunmadığı durumlarda namaz kıldırır” (Çelik Şavk, 2011: 9). Müezzinlik yaptığı da bilinen Evliya Çelebi, iyi bir dini eğitim almıştır. Eserinde de Müslüman din adamlarından çokça söz etmiştir. Seyahatnâme'nin birinci cildinde Kur'an'dan cüz ve ayet okuyanlar, ilahi okuyanlar, imamlar, ölü yıkayanlar, hatipler, naat ve ilahi okuyanlar, hadisçiler gibi din adamlarını tek tek yazmıştır.

Müslümanlıkla ilgili meslek adlarına baktığımızda büyük bir çoğunluğunun Arapça kökenli olduğunu görmekteyiz. Bu bölümde Arapça 43, Farsça “okuyan, okuyucu” anlamındaki *-hân* ile türetilmiş 8, Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiş 1, Farsça “söyleyen” anlamındaki *-gû* ile türetilmiş 1, Farsça “tutan, sahip olan” anlamındaki *-dâr* ile türetilmiş 1, Arapça meslek adı + Türkçe *baş* sözcüğüyle oluşmuş 1, Farsça “oturan” anlamındaki *-nişîn* ile 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Müslümanlıkla ilgili meslek adlarını şöyle incelemek mümkündür:

aşr-hân: (Ar. *aşr* + Far. *-hân*) “Ezbere on ayetlik bölüm okuyan.” (ÖTS, 2007: I, 337) (1/70)

bâğçe imâmı: (Far. *bâğ* + T. *-çe* + Ar. *imâm* + T. *-i*) Bahçe imamı; bahçede imamlık yapıp ölüyü yıkayan kimse. (1/111)

bevvâb kayyımlar: (Ar. *bevvâb* + Ar. *kayyim* > *kayyim* + T. *-lar*) Kapıcı kayyımlar. bkz. *kayyim* (1/73)

câmi'in nâzırı: (Ar. *câmi'* + T. *-nin* + Ar. *nâzır* + T. *-i*) Caminin yöneticisi; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre şeyhülislâm'dır. (1/67)

câmi' huddâmları / cevâmi' huddâmları: (Ar. *câmi'* + Ar. *huddâm* + T. *-ları* / Ar. *cevâmi'* + Ar. *huddâm* + T. *-ları*) “Cami hizmetçileri.” (1/53, 1/205, 1/234)

dâ'i: (Ar. *dâ'i*) “Dua eden; duacı.” (ÖTS, 2007: I, 1078) (1/11, 1/251)

dersi'âmm-i müfessirîn: (Ar. *ders* + Far. *-i* + Ar. *'âmm* + Far. *-i* + Ar. *müfessir* + Ar. *-în*) Kuran-ı Kerim'i açıklayan, yorumlayan hocalar. (1/5)

dersiâm şeyhü'l-kurrâ: (Ar. *ders* + Far. *-i* + Ar. *'âmm* > *âm* + Ar. *şeyhül* + Ar. *kurra'* > *kurrâ*) Kuran okuyanların şeyhi hocalar. (1/144)

devir-hân: (Ar. *devir* + Far. *-hân*) “Kuran'ı baştan sona okuyup devreden kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1190) (1/59, 1/123, 1/166)

du'âcı: (Ar. *du'â* + T. *-cı*) “Biri için Allah'a dua eden kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1298) (1/86, 1/119, 1/120)

du'â-gû: (Ar. *du'â* + Far. *-gû*) “Dua eden, duacı.” (ÖTS, 2007: II, 1298) (1/114)

e'imme-i vüzerâ ve mîrimîrân ve sâ'ir a'yân: (Ar. *e'imme* + Far. *-i* + Ar. *vuzerâ* > *vüzerâ* + Ar. *ve* + Far. *mîr* + Far. *-i* + Far. *mîrân* + Ar. *ve* + Ar. *sâ'ir* + Ar. *a'yân*) Vezir, beylerbeyi ve diğer ileri gelenlerin imamları. (1/257)

eczâhân: (Ar. *eczâ* + Far. *-hân*) Kuran'dan cüzler okuyan kimse. (1/46, 1/59, 1/166)

erbâb-ı fakîh: (Ar. *erbâb* + Far. *-ı* + Ar. *fakîh*) Fıkıh ustası. (1/5)

fukahâ: (Ar. *fukahâ*) “İslam hukukçuları; din bilginleri.” (ÖTS, 2007: II, 1616) (1/161)

hâfiz: (Ar. *hâfiz*) “Kur'an'ı bütünüyle ezberleyen kimse.” (TS, 2011: 1023) (1/5, 1/42, 1/79, 1/99, 1/121, 1/144, 1/187, 1/245, 1/258)

hâfıza: (Ar. *hâfıza*) Kur'an'ı tamamen ezbere bilen kadın. (1/258)

hâfızân-ı Kur'ân-ı azîm: (Ar. *hâfız* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *Kur'ân* + Far. *-ı* + Ar. *azîm*) Kur'an hafızları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu hafızlar esnaf alayında fetih suresi okurlar. (1/258)

hatîb: (Ar. *hatîb*) "Cuma ve bayram namazından önce camilerde hutbe okuyan kimse." (TS, 2011: 1060) (1/49, 1/184, 1/191, 1/258)

hutebâ: (Ar. *hutebâ*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar hutbe okurlar. (1/5, 1/50, 1/106, 1/111, 1/251, 1/258)

hünkâr imâmı: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Ar. *imâm* + T. *-ı*) Padişah imamı. (1/118, 1/131)

hünkâr mü'ezzinleri: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Ar. *mü'ezzin* + T. *-leri*) Padişah müezzinleri. (1/260)

îç mü'ezzinleri: (T. *îç* + *mü'ezzin* + T. *-leri*) İç saray müezzinleri. (1/118)

ilahî-hân: (Ar. *ilahî* + Far. *-hân*) İlahi okuyan kimse. (1/121)

imâm: (Ar. *imâm*) "Cemaate namaz kıldıran kimse." (TS, 2011: 1181) (1/3, 1/12, 1/13, 1/25, 1/38, 1/71, 1/80, 1/85, 1/100, 1/130, 1/136, 1/144, 1/166, 1/182, 1/191, 1/199, 1/236, 1/242, 1/249, 1/257, 1/260, 1/286, 1/294, 1/315, 1/342, 1/359)

kayyim: (Ar. *kayyim* > *kayyim*) "Cami ve mescitlerde hademelik yapan kimse." (ÖTS, 2007: III, 2504) (1/59, 1/71)

kürsî nâsıhları: (Ar. *kürsî* + Ar. *nâsıh* + T. *-ları*) Kürsü vaizleri. (1/188)

mesned-nişîn-i fetvâ: (Ar. *mesned* + Far. *-nişîn* + Far. *-i* + Ar. *fetvâ*) Şeyhülislamlık makamı için kullanılan söz. (1/123)

meşâyih-i izâm: (Ar. *meşâyih* + Far. *-i* + Ar. *izâm*) Büyük şeyhler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Allah yolunda cihat ederler. (1/5, 1/102, 1/177, 1/179, 1/182, 1/191, 1/197, 1/258)

mu'arrif: (Ar. *mu'arrif*) "Tekke veya camilerde hayır sahiplerinin isimlerini sayan derviş veya müezzin." (ÖTS, 2007: III, 3267) (1/59, 1/161, 1/260)

mu'arrifân-ı cevâmi'hâ: (Ar. *mu'arrif* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *cevâmi'hâ*) Cami muarrifleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar padişaha dua ederek kazasker alayı içinde geçerler. (1/5 1/258)

muhaddis: (Ar. *muhaddis*) "Hadislerle uğraşan kimse; hadis bilgini; hadisçi." (ÖTS, 2007: III, 3278) (1/5, 1/39, 1/46, 1/194, 1/258)

muvakkit: (Ar. *muvakkit*) "Güneşe bakarak namaz vakitlerini bildiren kimse." (TS, 2011: 1717) (1/68, 1/71, 1/215, 1/270)

mü'ezzin: (Ar. *mü'ezzin*) "Namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlisi, ezancı." (TS, 2011: 1722) (1/5, 1/11, 1/12, 1/49, 1/58, 1/59, 1/64, 1/67, 1/69, 1/70, 1/75, 1/100, 1/114, 1/115, 1/130, 1/135, 1/143, 1/144, 1/159, 1/190, 1/194, 1/215, 1/243, 1/244, 1/258, 1/260, 1/294, 1/336, 1/342, 1/343)

müctehid: (Ar. *muctehid* > *müctehid*) "Bir konuda ayet ve hadislere dayanarak yargıya varan, karar veren din düşünürü." (TS, 2011: 1720) (1/35, 1/328)

müfessir: (Ar. *müfessir*) "Kur'an-ı Kerim'deki sure ve ayetleri dini kurallara göre yorumlayan." (ÖTS, 2007: III, 3353) (1/39, 1/46, 1/258)

müftî: (Ar. *müftî*) "Müftü; il ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan görevli; dinî konularda fetva veren kimse." (TS, 2011: 1723) (1/3, 1/79, 1/99, 1/106, 1/123, 1/124, 1/130, 1/149, 1/158, 1/179, 1/182, 1/198, 1/199, 1/218, 1/219, 1/226, 1/250, 1/275)

Haleb müftîsi: (Öa. *Haleb* + Ar. *müftî* + T. *-si*) Haleb müftüsü. (1/176)

Kefe müftîsi: (Öa. *Kefe* + Ar. *müftî* + T. *-si*) Kefe müftüsü. (1/176)

müsebbihîn: (Ar. *musebbih* > *müsebbih* + Ar. *-în*) "Tebâih edenler, subhânallah diyenler." (Devellioğlu, 2008: 738) (1/59)

na'thân: (Ar. *na't* + Far. *-hân*) "Cuma günleri selatin camileri ile tekkelerde güzel sesle nat-ı şerif okuyan kimse." (ÖTS, 2007: IV, 3497) (1/59, 1/121, 1/123, 1/144, 1/161, 1/166, 1/217, 1/260)

na'thân-ı Resûlullâh: (Ar. *na't* + Far. *-hân* + Far. *-ı* + Ar. *Resûlullâh*) Hz. Muhammed için naat okuyan kimse. (1/258)

nâsîh-ı müfessîrin: (Ar. *nâsîh* + Far. *-ı* + Ar. *mufessir* > *müfessir* + Ar. *-in*) Öğüt veren müfessirler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kazasker ile sefere giderler. (1/258)

ravî: (Ar. *râvî*) “Bir hadisi kaynak göstererek nakleden kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3942) (1/151)

râvî-i hadîs: (Ar. *râvî* + Far. *-i* + Ar. *hadîs*) “Hadis aktaran; hadis rivayet eden.” (ÖTS, 2007: IV, 3942) (1/197, 1/265, 1/315, 1/325)

sadrîa‘zam mü‘ezzinleri: (Ar. *sadr* + Far. *-ı* + Ar. *a‘zam* > *sadrîa‘zam* + Ar. *mü‘ezzin* + T. *-leri*) Sadrazama müezzinlik yapan kimseler. (1/260)

sallîhân: (Ar. *salâ* > *sallî* + Far. *-hân*) “Salâ okuyan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4034) (1/71)

sofiyyûn: (Ar. *sûfî* + Ar. *-ûn* > *sûfiyyûn* > *sofiyyûn*) Sufiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Allah yolunda cihat ederler. (1/191, 1/258)

şeyhü'l-arasât: (Ar. *şeyhü'l* + Ar. *arasât*) Arasat şeyhi; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaftan kişiler kafalarında çok büyük sarıklar ile el açıp dua ederler. (1/5, 1/260)

şeyhülslâm: (Ar. *şeyhül* + Ar. *islâm*) “İmparatorluk döneminde ilmiye sınıfının başı olan en yüksek din görevlisi; en üst fetva yetkilisi.” (ÖTS, 2007: IV, 4468) (1/3, 1/54, 1/67, 1/73, 1/79, 1/94, 1/96, 1/99, 1/101, 1/102, 1/103, 1/104, 1/106, 1/107, 1/111, 1/115, 1/123, 1/126, 1/127, 1/133, 1/136, 1/149, 1/163, 1/174, 1/177, 1/181, 1/182, 1/185, 1/198, 1/199, 1/215, 1/233, 1/239, 1/250, 1/251, 1/298, 1/310, 1/351, 1/359)

ta‘rifhân: (Ar. *ta‘rif* + Far. *-hân*) “Cami, tekke vb. yerlerde Hz. Muhammed'in ve diğer din büyüklerinin özelliklerini anlatan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4610) (1/144)

temel imâmı: (Rum. *temelion* > *temel* + Ar. *imâm* + T. *-ı*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre Sultan Ahmet Cami'nin temeli atılırken imamlık yapan kişi. (1/100)

temel şeyhi: (Rum. *temelion* > *temel* + Ar. *şeyh* + T. *-i*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre Sultan Ahmet Cami'nin temeli atılırken şeyhlik yapan kişi. (1/100)

türbedâr: (Ar. *turbe* > *türbe* + Far. *-dâr*) “Türbede hizmet gören, türbeyi bekleyen kimse, türbe bekçisi.” (TS, 2011: 2400) (1/43, 1/46, 1/159, 1/168, 1/170, 1/178, 1/183, 1/208, 1/225, 1/254, 1/284, 1/305)

vâ‘iz: (Ar. *vâ‘iz*) “İbadet yerlerinde öğüt niteliğinde dinî konuşmalar yapan kimse, öğütçü.” (TS, 2011: 2465) (1/5, 1/58, 1/99, 1/161, 1/198, 1/213, 1/258)

vüzerâ ve emîr-i ümerâların mü‘ezzinleri: (Ar. *vüzerâ* + Ar. *ve* + Ar. *emr* > *emîr* + Far. *-ı* + Ar. *umerâ* > *ümerâ* + T. *-lar* + T. *-ın* + Ar. *mü‘ezzin* + T. *-leri*) Vezirler ve beylerbeylerinin müezzinleri. (1/258)

zâkir: (Ar. *zâkir*) “Tekkelerde ayın sırasında ilahi okumakla görevli kimse.” (ÖTS, 2007: V, 5427) (1/116, 1/184, 1/342)

zâkirbaşı: (Ar. *zâkir* + T. *baş* + T. *-ı*) Zakirlerin başı. (1/116)

2.8.2. Hristiyanlık ve Yahudilikle İlgili Meslek Adları

Hristiyanlık ve Yahudilikle İlgili Meslek Adları bölümünde 25 meslek adı geçmektedir. Bu mesleklerden adı en sık geçen *ruhbân*dır.

Evliya Çelebi, eserinde Müslüman din adamları dışında başka din adamlarından da bahsetmiştir. Bu meslek adlarına birinci ciltte Evliya Çelebi'nin İstanbul'un tarihi ve kurucularından bahsettiği bölümlerde daha sık rastlamaktayız. Hristiyanlık ve Yahudilikle İlgili Meslek Adları bölümünde aynı meslek adlarının farklı dillerden sözcüklerle karşılanması, Türkçe kökenli veya Türkçe ek yapısında hiçbir meslek adının yer almaması dikkat çekicidir.

Hristiyanlık ve Yahudilikle ilgili meslek adları köken itibarıyla çeşitlilik göstermektedirler. Arapça, Rumca, Farsça, Ermenice, İbranice, Slavca, İtalyanca, Sırpça-Hırvatça bu bölümde kullanılan dillerdir. Hristiyanlık ve Yahudilikle ilgili meslek adları bölümünde Arapça 8, Rumca 7, İbranice 2, Farsça 2, Ermenice 1, İtalyanca 1, Slavca 1, Sırpça-Hırvatça 1, yer adı + İtalyanca 1 meslek adı tespit edilmiştir. 1 meslek adının ise kökeni tespit edilememiştir. Bu meslek adı *efârîka*dır.

Hristiyanlık ve Yahudilikle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

bitrîk: (Rum. *patriarkhis* > *patrik* > *bitrîk*) “Patrik; Ortodoks ve bazı Doğu kiliselerinin başkanı.” (TS, 2011: 1901) (1/17, 1/20, 1/23, 1/26, 1/35, 1/41, 1/49, 1/55, 1/64, 1/149)

bitrîk ve kıssîs ruhbânlar: (Rum. *patriarkhis* > *patrik* > *bitrîk* + Ar. *ve* + Ar. *kıssîs* + Ar. *ruhbân* + T. *-lar*) Patrik ve keşiş rahipler. (1/35)

bitrîk-ı kıssîs: (Rum. *patriarkhis* > *patrik* > *bitrîk* + Far. *-ı* + Ar. *kıssîs*) Keşiş patrik. (1/15)

derder: (Erm. *terter* > *derder*) “Papaz.” (Dankoff, 2013: 98) (1/255)

efârîka: (? *efârîka*) “Papaz.” (Dankoff, 2013: 106) (1/20)

haham: (İbr. *haham*) “Yahudi din adamı.” (TS, 2011: 1026) (1/203)

kalayoroz: (Rum. *kalogeros* > *kalayoroz*) “Büyük papaz.” (Dankoff, 2013: 137) (1/26)

keşiş: (Far. *keşîş*) “Hristiyan din adamı; papaz; rahip.” (ÖTS, 2007: III, 2578) (1/42, 1/49, 1/55, 1/56, 1/287, 1/288, 1/351)

keşişe: (Far. *keşîş* + Ar. *-e*) Kadın papaz, rahibe. (1/21)

kıssîs: (Ar. *kıssîs*) “Keşiş, papaz.” (ÖTS, 2007: III, 2638) (1/17, 1/20, 1/33, 1/41, 1/49, 1/55, 1/149)

kıssîs râhib ü râhibe: (Ar. *kıssîs* + Ar. *râhib* + Far. *ü* + Ar. *râhibe*) Keşiş rahip ve rahibe. (1/52)

ladika: (Slav. *vладыка* > *ladika*) “Latin, Çek ve İsveçliler arasında hristiyanlığı yaymış olan papaz.” (Dankoff, 2013: 164) (1/37)

loğofet: (Rum. *loğofet*) Patriklerle hükümet arasında aracılık eden kimse. (1/26)

papa: (İta. *papa*) “Roma Katolik kilisesinin, bir meclis tarafından seçilen, Vatikan'da oturan ve Hz. İsa'nın vekili sayılan başkanı.” (TS, 2011: 1881) (1/32, 1/37)

papas: (Rum. *papas*) “Papaz; Hristiyan din adamı, peder.” (TS, 2011: 1882) (1/20, 1/23, 1/33, 1/41, 1/47, 1/49, 1/56, 1/159, 1/189, 1/232, 1/293, 1/305, 1/350, 1/351, 1/353)

patirgâh: (Rum. *patirgâh*) “Patrik.” (Dankoff, 2013: 192) (1/18, 1/56)

pustenik: (Sırp.-Hırv. *pustinik* > *pustenik*) “Bir kilise yetkilisi.” (Dankoff, 2013: 199) (1/26)

râhib: (Ar. *râhib*) “Rahip; Hristiyanlarda genellikle manastırda yaşayan evlenmemiş papaz, keşiş.” (TS, 2011: 1961) (1/55, 1/220, 1/224, 1/226, 1/346)

râhibe: (Ar. *râhibe*) “Kadın rahip.” (TS, 2011: 1961) (1/21, 1/52)

Rim Papa: (Öa. *Roma* > *Rim* + İta. *Papa*) Roma papası. (1/20, 1/31, 1/55)

ruhbân: (Ar. *ruhbân*) “Bi mezhep, ülke veya yöreye ait kilise adamları ve rahiplerin tümü; rahipler sınıfı; rahipler” (ÖTS, 2007: IV, 3980) (1/17, 1/19, 1/20, 1/21, 1/24, 1/27, 1/42, 1/48, 1/49, 1/55, 1/56, 1/211, 1/220, 1/221, 1/224, 1/228, 1/286, 1/336, 1/337, 1/346)

- ruhbân huddâmân:** (Ar. *ruhbân* + Ar. *huddâm* + Far. *-ân*) Rahip hizmetçileri. (1/55)
- ruhbân mesîhâlar:** (Ar. *ruhbân* + Ar. *mesîhâ* + T. *-lar*) Hz. İsa rahipleri. (1/56)
- sinago hahamları:** (Lad. *sinago* “havra, sinagog.” (Dankoff, 2013: 211) + İbr. *haham* + T. *-ları*) Sinagog hahamları. (1/239)
- yoroz:** (Rum. *hiereus* > *yoroz*) “Papaz, kilise tarafından görevlendirilmiş yargıç.” (Dankoff, 2013: 249) (1/15, 1/26, 1/228)

2.8.3. Cenaze İşleriyle İlgili Meslek Adları

Cenaze İşleriyle İlgili Meslek Adları bölümünde 9 meslek adı geçmektedir. Bu mesleklerden adı en sık geçen *gûr kazan*dır. Ölü yıkayıcılık mesleği Arapça *gassâl* ve Farsça *mürde-şûy* sözcükleriyle karşılanmıştır.

Bu bölümde Arapça 3, Türkçe +*ci* / +*cu* ekiyle türetilmiş 2, Farsça “yıkayan” anlamındaki -*şûy* ile türetilmiş 2, Farsça 1, Türkçe -*an* / -*en* ekiyle türetilmiş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Cenaze işleriyle ilgili meslek adları şöyle sıralanabilir:

cenâze peykleri: (Ar. *cenâze* + Far. *peyk* + T. -*leri*) Cenaze habercileri; Evliya Çelebi, bu meslek hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir. (1/5, 1/260, 1/341)

cenâze şâhidleri: (Ar. *cenâze* + Ar. *şâhid* + T. -*leri*) Evliya Çelebi, bunları esnaftan saymış olup bunlar hakkında bir bilgi vermemiştir. (1/341)

gassâl: (Ar. *gassâl*) “Ölü yıkayıcısı.” (ÖTS, 2007: II, 1648) (1/50)

gûr kazan: (Far. *gûr* + T. *kaz-* + T. -*an*) Mezar kazan kimse; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar orduda şehitleri toprağa vermekle görevlidirler. (1/50, 1/178, 1/255, 1/341)

mezârcı: (Ar. *mezâr* + T. -*cı*) “Mezar kazan kimse; mezarlık bekçisi; mezarlık bakıcısı.” (ÖTS, 2007: III, 3190) (1/159)

mürde-şûyân: (Far. *mürde* + Far. -*şûy* + Far. -*ân*) “Ölü yıkayıcı.” (ÖTS, 2007: III, 3384) (1/260)

mürde-şûyân-ı şehîdân: (Far. *mürde* + Far. -*şûy* + Far. -*ân* + Far. -*ı* + Ar. *şehîd* + Far. -*ân*) Şehit yıkayıcıları. (1/5)

şehîdân gassâlleri: (Ar. *şehîd* + Far. -*ân* + Ar. *gassâl* + T. -*leri*) Şehit yıkayıcıları. (1/260)

tâbûtçu: (Ar. *tâbût* + T. -*cu*) Tabutçu; tabut yapan kimse. (1/341)

2.9. İnşaat İşleriyle İlgili Meslek Adları

İnşaat İşleriyle İlgili Meslek Adları bölümünde 84 meslek adı geçmektedir. Bu mesleklerden adı en sık geçen *mi'mârî*dir.

Seyahatnâme'nin birinci cildinde inşaat sektöründe çalışan mesleklerin çeşidi oldukça zengindir. Evliya Çelebi, eserinin birinci cildinde *esnâf-ı neccârân-ı mi'mârân* ismini verdiği bölümde bu işlerle uğraşan kişilerden bahsetmiştir. Bu esnafa mensup kişilerin her birinin İstanbul Kalesi, Ayasofya veya Süleymaniye Cami gibi yapılar yapabilecek kadar yetenekli olduğunu aktarmıştır. Bunların 70 tane de kalfalarının olduğunu yazmıştır. Evliya Çelebi, *esnâf-ı neccârân-ı mi'mârân* adlı bölümde 10.000 ırgat, 4000 neccar, 3000 benna, 1005 keresteci, 1000 bıçkıcı, 1000 sıvacı, 1000 taşkesen, 1000 kerpiççi, 1000 taş çekici, 800 kaldırımcı, 600 yağlı kireççi, 500 alçıcı, 500 kireççi, 500 kiremitçi, 400 badanacı, 400 horasancı, 300 kurşum örtücü, 300 lağımçı Ermeniler, 300 mermer kesici, 300 suyolcu, 151 kayağancı, 105 camcı, 105 Eyüp oyuncakçısı, 100 kuyu kazıcıları, 100 mermer kireççi, 100 löküncü, 80 piştahacı, 50 tabutçu, 50 taş kireci esnafı, 50 tahta kurşumcu, 40 araba yapıcısı, 40 toloz mahzencileri, 40 iskemleci, 20 gergefçi, 20 çulha tezgahçısı, 20 mahfeci, 12 feraşçı, 10 fırın bina edici, 10 tahtrevancı, 7 at değirmeni çarkçısı, 3 yağ değirmeni cendrecisi, 3 su dolapları çarkçısı, 1 burma işkenceci ve sayısını belirtmediği su yolları kazıcıları olmak üzere çok çeşitli meslek erbaplarından bahsetmiştir. Bunların işlerini nasıl gördüklerini ayrıntılı bir şekilde yazmıştır. Bunların dışında marangoz esnafından bahsederken marangozların kızaklar üzerinde gemi yapmada usta olduklarını belirtmiştir.

İnşaat İşleriyle İlgili Meslek Adları bölümünde Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş meslek adlarının sıklığı dikkat çekmektedir. Bu meslek adlarından 4'ü Türkçe yap- fiil kökü + Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş, 2'si ise Türkçe kaz- fiil kökü + Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiştir.

Bu bölümde köken ayırılmaksızın Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 50, Arapça 12, Farsça 10, İtalyanca 4, Rumca 1, Farsça "kesen, kesici" anlamındaki -bür ile türetilmiş 1, Farsça "kazan, kazıcı" anlamındaki -ken ile türetilmiş 1, Farsça "kazımak, yontmak" anlamındaki -tırâş ile türetilmiş 1, Farsça -kâr ile türetilmiş 1, Türkçe -an / -en ekiyle türetilmiş 1, Farsça "çeken, çekici" anlamındaki -keş ile türetilmiş 1, Arapça meslek adı + Türkçe başı sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

İnşaat İşleriyle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

ağaç cendere yapıcılar: (T. ı + T. -ğaç > ağaç + Far. cendere + T. yap- + T. -ıcı + T. -lar) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kuyumculara ve ciltçilere çeşitli ağaçlardan cendere yaparlar. (1/341)

alçıcı: (T. alçığ > alçı + T. -cı) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar alçı değirmenlerini çevirip alçı yaparlar. (1/339, 1/340)

araba yapıcıyân: (T. araba + T. yap- + T. -ıcı + Far. -(y)ân) Araba yapıcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Edirne arabası, koçu arabaları ve nice sanatlı küçük arabalar yaparlar. (1/339)

at değirmeni çarkçısı: (T. at + T. teg- + T. ir- + T. -men > değirmen + T. -i + Far. çarh > çark + T. -cı + T. -sı) At değirmeni çarkçısı. bkz. yağ değirmeni ve at değirmeni ve su dollâbı çarhcıları (1/339)

badanacıyân: (Ar. bitâne > badana + T. -cı + Far. -(y)ân) Badanacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar mermer kirecinden beyaz badana ile ellerindeki fırçaların yardımıyla badana yaparlar. (1/339)

badanacı Ermeniler: (Ar. bitâne > badana + T. -cı + Öa. Ermenî + T. -ler) Badana işini yapan Ermeniler. (1/340)

bennâ: (Ar. bennâ) "Yapı işleriyle uğraşan mimar, dülger, kalfa gibi kimselerin genel adı; inşaat ustası." (ÖTS, 2007, I, 549) (1/17, 1/18, 1/25, 1/27, 1/28, 1/54, 1/64, 1/69, 1/72, 1/105, 1/211, 1/224, 1/241, 1/339, 1/340)

bıçkıcıyân: (T. bıç- + T. -ğu > bıçkı + T. -cı + Far. -(y)ân) Bıçkıcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar tahta bıçerler. (1/336, 1/339, 1/340)

binâ emîni: (Ar. *binâ* + Ar. *emîn* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde devlete ait binaların yapım, malzeme temini ve korunması ile görevli kişi.” (ÖTS, 2007: I, 613) (1/73, 1/75)

burma işkenceciyân: (T. *bür-* > *bur-* + T. *-ma* + Far. *şikence* > *ışkence* “marangozluk ve ciltçilikte kullanılan işlenecek parçayı sıkıştırmaya yarayan ve üzerinde vidalı sıkma düzeni bulunan el aleti.” (ÖTS, 2007: II, 2255) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Burma işkenceciler. (1/339)

câmcıbaşı: (Far. *câm* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Camcıların başı, âmiri. (1/253)

câmcıyân: (Far. *câm* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Camcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar renkli renkli camlar üretirler. (1/339, 1/340)

çülhâ dezgâhcısı: (Far. *cülehi* > *çulha* + Far. *dest* + Far. *-gâh* > *dezgâh* + T. *-cı* + T. *-si*) Çulha tezgahçısı. bkz. dezgâhcı (1/339)

dağda kirec yakıcılar: (T. *tağ* > *dağ* + T. *-da* + Far. *gireç* > *kirec* + T. *yâ-* + T. *k-* + T. *-ıcı* + T. *-lar*) Dağda kireç yakıcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kireç yakarlar. Bunların yüzleri gözleri beyaz kireç olur. (1/340)

dezgâhcı: (Far. *dest* + Far. *-gâh* > *dezgâh* + T. *-cı*) Tezgahçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çulha tezgahları ile donatırlar. (1/341)

dülger: (Far. *durûger* > *dülger*) “Binaların ahşap ve çatı işlerini yapan usta.” (ÖTS, 2007: II, 1323) (1/9, 1/335)

esnâf-ı taş kireci: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + T. *taş* + Far. *gireç* > *kirec* + T. *-i*) Taş kireci esnafı. bkz. yanmamış taş kirecciler (1/339)

eşekci Ermenîler: (T. *eş* + T. *-(g)ek* > *eşek* + T. *-ci* + Öa. *Ermenî* + T. *-ler*) Eşekçi Ermeniler. bkz. taş çekici eşekciler (1/340)

Eyyûb oyuncakçısı: (Öa. *Eyyûb* + T. *oy-* + T. *-un* + T. *-cak* + T. *-cı* + T. *-si*) Eyüp oyuncakçısı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çocuklar için çeşit çeşit oyuncaklar yaparlar. (1/339, 1/340)

ferâşçı: (Ar. *farâş* > *ferâş* “toplanan süprüntüleri alıp atmak için kullanılan teneke veya plastikten yapılmış kısa saplı bir tür kürek.” (TS, 2011: 850) + T. *-cı*) Faraşçı; faraş yapan kimse. (1/339, 1/341)

furun binâ edici: (Rum. *phournos* > Ar. *fürûn* > *furun* + Ar. *binâ* + T. *et-* + T. *-ici* > *edici*) Fırın bina edici. bkz. furun yapımcılar (1/340)

furun yapımcılar: (Rum. *phournos* > Ar. *fürûn* > *furun* + T. *yap-* + T. *-ıcı* + T. *-lar*) Fırın yapımcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar fırın yaparlar. (1/341)

gergefci: (Far. *kâr* + Far. *-gâh* > *kârgâh* > *kârgef* > *gergef* “üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarayan çoğu dörtgen biçimli çerçeve; kasnak.” (ÖTS, 2007: II, 1688-1689) + T. *-ci*) Gergefçi; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar gergeflerin nakışlı ve değerlilerini dükkânlarında sergilerler. (1/339, 1/341)

horasâncı: (Far. *hurâsân* > *horasân* “elenmiş tuğla veya kiremit tozuna kireç, su ve yumurta akı karıştırılarak yapılan bir sıva aracı.” (ÖTS, 2007: II, 1984) + T. *-cı*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar değirmenlerini çevirip horasan yaparlar. (1/339, 1/340)

huccâc tahtirevâncıları: (Ar. *huccâc* + Far. *taht* + Far. *-i* + Far. *revân* “omuzda veya deve, fil, at vb. hayvanlara yüklenecek götürülen, üstü örtülü, insan taşınan araç.” (TS, 2011: 2246) + T. *-cı* + T. *-ları*) Hacı tahtirevâncıları. bkz. tahtirevâncıyân (1/341)

hukemâ-yı mühendisîn: (Ar. *hukemâ* + Far. *-(y)ı* + Ar. *mühendis* + Ar. *-în*) Mühendis bilginler. (1/19)

irgat(d) bennâ: (Rum. *ergatis* > *irgat* / *irgad* + Ar. *bennâ*) Bina işçisi. (1/18, 1/224)

iskemleci: (Rum. *skamni* > *iskemle* + T. *-ci*) İskemle yapan ya da satan kimse. (ÖTS, 2007: II, 2219) (1/339, 1/341)

kaldırımçıyân: (T. *kaldır-* + T. *-ım* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kaldırımçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ellerinde kazmaları ve demir küsküleri ile yollarda kaldırım onarırlar. (1/339)

kaldırımçı Arnavudlar: (T. *kaldır-* + T. *-ım* + T. *-cı* + Öa. *Arnavud* + T. *-lar*) Kaldırımçı Arnavutlar. (1/340)

kayağancı: (T. *kay-* + T. *-ağan* “düz taş; killerin başkalaşması ile oluşmuş, yaprak biçiminde ince tabakalara ayrılabilen mavimsi bir taş.” (ÖTS, 2007: III, 2489)

+ T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar arabalar üzerine kayağan yükletirler. (1/339, 1/340)

keresteci: (Far. *kârâste* > *kereste* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar araba üzerine kereste yığarlar. (1/339, 1/340)

kerpiçciyân: (T. *ker-* + T. *t-* + T. *-meç* > *kerpiç* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kerpiççiler; kerpiç yapan ve satan kimseler. (1/339)

keştî binâ edici marankozlar: (Far. *keştî* + Ar. *binâ* + T. *et-* + T. *-ici* + İta. *marangone* > Rum. *maragkus* > *marangoz* > *marankoz* + T. *-lar*) Gemi yapıcı marangozlar. (1/208)

kireccibaşı: (Far. *gireç* > *kirec* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Kireccibaşı; kireççilerin başı, âmiri. (1/253)

kirecciyân: (Far. *gireç* > *kirec* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kireççiler. bkz. dağda kireç yakıcılar (1/339)

kiremitci / kiremitçi: (Rum. *keramida* > *kiremit* + T. *-ci* / *-çi*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar yüzleri gözleri çamurlu Ermenilerdir ve kiremit yaparlar. (1/159, 1/203, 1/300, 1/339, 1/340)

kûhken: (Far. *kûh* + Far. *-ken*) “Dağ kazıcı, dağ kazan.” (Devellioğlu, 2008: 526) (1/16, 1/19, 1/64, 1/69, 1/255)

kûhken üstâdlar: (Far. *kûh* + Far. *-ken* + Far. *üstâd* + T. *-lar*) Kuhken ustalar. bkz. kûhken (1/224)

kurşum örtücü: (T. *korogjin / koşun* > *kurşun* > *kurşum* + T. *ört-* + T. *-ücü*) Kurşun örtücü; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar büyük kubbeleri arabalar üzerine yükletip kurşun örterler. (1/339, 1/340)

kuyu kazıcılar(ı): (T. *kud-* + T. *-uğ* > *kuyu* + T. *kaz-* + T. *-ıcı* + T. *-lar*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ellerinde kazma ve kürekler ile kuyular kazarlar. (1/340)

lökünci(ü): (? *lök-ün* “kireç, yumurta akı, susam yağı karışımı olup künklerin birleşim yerlerine sürülen harç.” (Dankoff, 2013: 166) + T. *-ci* / *-cü*) Löküncü; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar taş kireç ile beziryağıyla pamuğu bir yere karıştırıp arabalar üzerinde tokmaklar ile lökün dökerler. (1/336, 1/339)

löküncü Arnavudlar: (? *lök-ün* “kireç, yumurta akı, susam yağı karışımı olup künklerin birleşim yerlerine sürülen harç.” (Dankoff, 2013: 166) + T. *-cü* + Öa. *Arnavud* + T. *-lar*) Löküncü Arnavutlar. (1/340)

mah(â)fecî: (Ar. *mahaffe* > *mah(â)fe* “deve, katır gibi hayvanların sırtına konulan iki kişilik oturulacak yer; mahfe.” (ÖTS, 2007: III, 3011) + T. *-ci*) Mahfecî; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar sanatlı ve süslü mahfeler yaparlar. (1/339, 1/341)

marankoz: (İta. *marangone* > Rum. *maragkus* > *marangoz* > *marankoz*) Marangoz; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kızaklar üzerine yeni gemiler yaparlar. (1/6, 1/125, 1/252, 1/269)

marankozân-ı Akdeniz: (İta. *marangone* > Rum. *maragkus* > *marangoz* > *marankoz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Akdeniz*) Akdeniz marangozları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları Galata'da lonca yeridir. (1/6, 1/273)

marankozân-ı kalafatciyân: (İta. *marangone* > Rum. *maragkus* > *marangoz* > *marankoz* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Rum. *kalaphates* > *kalafat* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kalafatçı marangozlar. (1/213)

mermer kirecci: (Rum. *marmaron* > *mermer* + Far. *gireç* > *kirec* + T. *-ci*) Mermer kireççi. (1/339, 1/340)

mermer-bür: (Rum. *marmaron* > *mermer* + Far. *-bür*) Mermer kesici; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli tarihleri mermerlere kazıyıp mermerden mezar sarıkları ve taşları yaparlar. (1/69, 1/70, 1/339, 1/340)

mi'mâr: (Ar. *mi'mâr*) “Yapıların planını yapıp bunların gerçekleşmesini sağlayan kimse.” (TS, 2011: 1685) (1/9, 1/17, 1/19, 1/22, 1/25, 1/27, 1/29, 1/49, 1/54, 1/55, 1/58, 1/63, 1/64, 1/65, 1/66, 1/67, 1/69, 1/70, 1/72, 1/73, 1/74, 1/75, 1/100, 1/105, 1/146, 1/147, 1/148, 1/149, 1/150, 1/151, 1/153, 1/155, 1/158, 1/159, 1/179, 1/180, 1/193, 1/194, 1/195, 1/199, 1/201, 1/203, 1/205, 1/211, 1/213, 1/217, 1/218, 1/220, 1/223, 1/224, 1/230, 1/233, 1/234, 1/235, 1/237, 1/269, 1/339, 1/341)

mi'mâr halîfeleri: (Ar. *mi'mâr* + Ar. *halîfe* + T. *-leri*) Mimar kalfaları. (1/341)

mi'mârân-ı keşti: (Ar. *mi'mâr* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *keştî*) Gemi mimarları. (1/269)

mi'mârbaşı: (Ar. *mi'mâr* + T. *baş* + T. *-ı*) "İmparatorluk dönemi merkez teşkilatı içinde yer alan, resmi binaların yapımından sorumlu hassa mimarlarının en yüksek rütbelisi." (ÖTS, 2007: III, 3227) (1/1, 1/25, 1/29, 1/54, 1/65, 1/66, 1/67, 1/253, 1/335, 1/336, 1/341)

mi'mârın baş halîfesi: (Ar. *mi'mâr* + T. *-ın* + T. *baş* + Ar. *halîfe* + T. *-si*) Mimarın baş kalfası. (1/66)

mühendis: (Ar. *mühendis*) "Mühendislik mesleğini icra etmek için belirli bir öğrenim görmüş, diploma almış ve bazı etkinliklerde çeşitli görevler üstlenmek üzere yetkili kılınmış kimse." (ÖTS, 2007: III, 3356) (1/16, 1/24, 1/27, 1/49, 1/51, 1/54, 1/55, 1/58, 1/65, 1/69, 1/73, 1/75, 1/100, 1/149)

neccâr: (Ar. *neccâr*) Marangoz; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar arabalar üzerine evler yaparlar. "tahta ve çivi getir!" diye bağırlar. (1/9, 1/58, 1/183, 1/187, 1/200, 1/228, 1/241, 1/269, 1/303, 1/304, 1/335, 1/339, 1/340)

neccârân-ı mi'mârân: (Ar. *neccâr* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *mi'mâr* + Far. *-ân*) Mimar marangozları. (1/9, 1/339)

neccâr-ı berr u bihâr: (Ar. *neccâr* + Far. *-ı* + Ar. *berr* + Far. *u* + Ar. *bihâr*) Kara ve deniz marangozları. (1/241)

neccâr-ı ehl-i bihâr: (Ar. *neccâr* + Far. *-ı* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *bihâr*) Gemi marangozları. (1/208)

pereme ve kayık marankozları: (Rum. *perama* > *pereme* "imparatorluk döneminde Ege ve Marmara denizlerinde yük taşımakta kullanılan, başı ve kıçısı çok yüksek, gövdesi kavisli yelkenli tekne." (ÖTS, 2007: IV, 3825) + Ar. *ve* + T. *kay-* + T. *-gı(u)* + T. *-k* > *kayık* + İta. *marangone* > Rum. *maragus* > *marangoz* > *marankoz* + T. *-ları*) Pereme ve kayık marangozları. (1/6, 1/273)

piş-tahtacı: (Far. *piş* + Far. *tahte* > *piş-tahta* "iş yerinde üzerinde çalışılan küçük çekmece; sarrafların üzerinde para saydıkları sehpa." (ÖTS, 2007: IV, 3837) + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar servi, ceviz, çınar vb. tahtalardan piş-tahta yaparlar. (1/339, 1/340)

sanemkâr: (Ar. *sanem* + Far. *-kâr*) Putçu; put yapan kimse. (1/306)

seng-t(i)râş: (Far. *seng* + Far. *terâş* > *t(i)râş*) Mermer vb. taş ustası. (1/55, 1/69)

ser-mi'mârân: (Far. *ser* + Ar. *mi'mâr* + Far. *-ân*) bkz. mi'mârbaşı (1/158)

sıvacıyân: (T. *suv* + T. *a-* > *sıva-* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sıvacılar; sıva yapan kimseler. (1/339, 1/340)

su dollâbları çarkcısı: (T. *sub* > *suw* > *su* + Far. *dôlâb* > Ar. *dûlâb* > *dollâb* + T. *-ları* + Far. *çarh* > *çark* + T. *-ci* + T. *-sı*) Su dolapları çarkcısı. bkz. yağ değirmeni ve at değirmeni ve su dollâbı çarhcıları (1/340)

su yolcu(i): (T. *sub* > *suw* > *su* + T. *yol* + T. *-cu* / *-ci*) "İmparatorluk döneminde, İstanbul'un içme sularının getirilmesi ve bakımı ile uğraşan görevliye verilen ad." (ÖTS, 2007: IV, 4340) (1/339, 1/340)

suyolcu Arnavudlar: (T. *sub* > *suw* > *su* + T. *yol* + T. *-cu* + Öa. *Arnavud* + T. *-lar*) Su yolcu Arnavutlar. (1/336)

su yolları kazıcılar: (T. *sub* > *suw* > *su* + T. *yol* + T. *-ları* + T. *kaz-* + T. *-ıcı* + T. *-lar*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar suyu istedikleri yere taşımak için dağlarda su yolları kazırlar. (1/340)

tahta kurşumcu(i): (Far. *tahte* > *tahta* + T. *korogün* / *koşun* > *kurşun* > *kurşum* + T. *-cu* / *-ci*) Tahta kurşuncu; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar tahta kurşunlar döküp tahta kurşundan kendilerine, atlarına elbiseler yaparlar. (1/339, 1/340)

tahtirevânciyân: (Far. *taht* + Far. *-ı* + Far. *revân* "omuzda veya deve, fil, at vb. hayvanlara yüklenerek götürülen, üstü örtülü, insan taşınan araç." (TS, 2011: 2246) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tahtirevancılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar işlemeli ve şebekeli tahtirevanlar yaparlar. (1/339)

taş çekici eşekçiler: (T. *taş* + T. *çek-* + T. *-ıcı* + T. *eş* + T. *-(g)ek* > *eşek* + T. *-ci* + T. *-ler*) Taş çekici eşekçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar beş altı yüz

Ermenilerdir. Evliya Çelebi'nin kaydettiklerinden anlaşılın o ki eşekler ile taş çekip taşırlar. (1/340)

taşçı: (T. *taş* + T. *-ci*) "Taşçı; taş yontan, satan veya taş ocağından taş çıkaran kimse." (TS, 2011: 2279) (1/158)

taş-kesen: (T. *taş* + T. *kes-* + T. *-en*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar arabalar üzerinde büyük taşlar keserler. (1/255, 1/339, 1/340)

taş-keşân: (T. *taş* + Far. *-keş* + Far. *-ân*) Taş çekiciler. bkz. taş çekici eşekçiler (1/339)

toloz mahzen yapıcılar: (Rum. *tolos* > *toloz* "taş kemer." (ÖTS, 2007: V, 4853) + Ar. *mahzen* + T. *yap-* + T. *-ici* + T. *-lar*) bkz. toloz mahzencileri (1/341)

toloz mahzencileri: (Rum. *tolos* > *toloz* "taş kemer." (ÖTS, 2007: V, 4853) + Ar. *mahzen* + T. *-ci* + T. *-leri*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kazma ve kürekler ile mahzen yaparlar. (1/340)

üstâd mi'mâr / üstâd-ı mi'mârân: (Far. *üstâd* + Ar. *mi'mâr* / Far. *üstâd* + Far. *-i* + Ar. *mi'mâr* + Far. *-ân*) Usta mimar, mimarlar ustası. (1/70, 1/72, 1/100, 1/234)

üstâd-ı bennâ: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Ar. *bennâ*) Benna ustası. bkz. bennâ (1/27, 1/57, 1/148, 1/160)

üstâd-ı bennâ kûhkenler: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Ar. *bennâ* + Far. *kûh* + Far. *-ken* + T. *-ler*) Benna ustası kuhkenler. bkz. bennâ, bkz. kûhken (1/172)

üstâd-ı mermer-bür / üstâd mermer-bür: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Rum. *marmaron* > *mermer* + Far. *-bür* / Far. *üstâd* + Rum. *marmaron* > *mermer* + Far. *-bür*) Mermer kesici ustası. bkz. mermer-bür (1/57-58, 1/70, 1/100, 1/168, 1/192, 1/230)

üstâd-ı mermer-trâş: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Rum. *marmaron* > *mermer* + Far. *terâş* > *trâş*) Mermer-tıraş ustası. (1/71)

üstâd-ı mühendis: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Ar. *mühendis*) Usta mühendis. (1/19, 1/54, 1/63, 1/105)

üstâd-ı neccârân: (Far. *üstâd* + Far. *-i* + Ar. *neccâr* + Far. *-ân*) Marangoz ustası. (1/216)

yağ değirmeni cendrecisi: (T. *yağ* + T. *teğ-* + T. *ir-* + T. *-men* > *değirmen* + T. *-i* + Far. *cendere* + T. *-ci* + T. *-si*) bkz. yağ değirmeni ve at değirmeni ve su dollâbı çarhçıları (1/339)

yağ değirmeni ve at değirmeni ve su dollâbı çarhçıları: (T. *yağ* + T. *teğ-* + T. *ir-* + T. *-men* > *değirmen* + T. *-i* + Ar. *ve* + T. *at* + T. *teğ-* + T. *ir-* + T. *-men* > *değirmen* + T. *-i* + Ar. *ve* + T. *sub* > *suw* > *su* + Far. *dôlâb* > Ar. *dûlâb* > *dollâb* + T. *-ları* + Far. *çarh* + T. *-ci* + T. *-ları*) Yağ değirmeni, at değirmeni ve su dolabı çarhçıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar arabalar üzerine çarklar yaparlar. Araba tekerlekleri döndükçe çarklara tekerleklerin kanatları isabet edip yağ değirmeni yağ çıkarır, at değirmenleri un öğütür, su dolapları küplerden su çıkarır. Araba ve kızaklar üzerinde olan havuz ve şadırvanlara sular dökülür. (1/341)

yağlı kirecci: (T. *yağ* + T. *-lı* + Far. *gireç* > *kirec* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar yağlı kireç üretirler. (1/339, 1/340)

yanmamış taş kirecciler: (T. *yan-* + T. *-ma* + T. *-mış* + T. *taş* + Far. *gireç* > *kirec* + T. *-ci* + T. *-ler*) Yanmamış taş kirecciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar atlara kireç yükletirler. (1/340)

2.10. Saray Hizmeti ve Gündelik İşlerle İlgili Meslek Adları

Saray Hizmeti ve Gündelik İşlerle İlgili Meslek Adları bölümünde 83 meslek adı geçmektedir. Bu mesleklerden adı en sık geçen *huddâm*dir.

Osmanlı Devleti'nin saray teşkilatında sarayın harem ve diğer bölümlerinde bazı işlerden sorumlu görevliler mevcuttu. Bunlardan kapıcılar, beyaz ve siyah ağalar, cariyeler, dârü's-sa'âde ağası, ak ağalar, hasodalılar, kapı ağaları, iç ağaları bu bölümde incelediğimiz mesleklere örnek gösterilebilir. Bunun dışında günlük hayatta belli bir hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili *huddâm*, *ferrâş*, *ırgat*, *iş erleri*, *ummâl* gibi meslek erbabları da bu bölümde incelenmiştir.

Saray Hizmeti ve Gündelik İşlerle İlgili Meslek Adları bölümünde Türkçe *kapıcı* sözcüğünün dışında Arapça *bevvâb*, Farsça *derbân* sözcükleri de kullanılmıştır. Bu bölümde Arapça 36, Moğolca 13, köken ayırt etmeksizin Türkçe +*cı* / +*cu* ekiyle türetilmiş 9, Farsça 7, Türkçe 5, Rumca 2, Farsça -*kâr* ile türetilmiş 2, Farsça “tutan, sahip olan” anlamındaki -*dâr* ile türetilmiş 2, Türkçe +*lı* / +*lu* ekiyle türetilmiş 2, Farsça “koruyan, koruyucu” anlamındaki -*bân* ile türetilmiş 1, Farsça -*gî* ile türetilmiş 1, Farsça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı incelenmiştir. 2 meslek adının kökeni tespit edilememiştir. Bu meslek adları *köle* ve *kupardır*.

Saray Hizmeti ve Gündelik İşlerle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

abd-i memlûk: (Ar. *abd* + Far. -*i* + Ar. *memlûk*) Köle. (1/110, 1/164, 1/165, 1/202)

ağa kapu kahyaları: (Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kahya* + T. -*ları*) “Ağa kapı kahyaları; imparatorluk döneminde beyliklerin, yabancı devletlerin, eyalet valilerinin, vezir ve beylerbeylerinin devletle ilgili işlerine bakan görevli; kapı kethüdası.” (ÖTS, 2007: III, 2400) (1/356)

ağayân-ı tavâşî-yı beyâz: (Moğ. *âkâ* > *ağa* + Far. -(y)*ân* + Far. -*ı* + Ar. *tavâşî* + Far. -(y)*ı* + Ar. *beyâz*) Beyaz hadım ağaları. (1/52)

ağayân-ı tavâşî-yı esvedân: (Moğ. *âkâ* > *ağa* + Far. -(y)*ân* + Far. -*ı* + Ar. *tavâşî* + Far. -(y)*ı* + Ar. *esved* + Far. -*ân*) Siyah hadım ağaları. (1/52)

ak ağa: (T. *ak* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) “İmparatorluk dönemi sarayında mabeyin daireleri ile harem bölümlerini korumakla görevli Alman ve Macar esirlerinden saraya alınıp yetiştirilmiş hadım ağaları.” (ÖTS, 2007: I, 162) (1/52)

bevvâb: (Ar. *bevvâb*) “Kapıcı; Topkapı Sarayı kapılarını bekleyen kapıcılara verilen unvan.” (ÖTS, 2007: I, 569) (1/26, 1/33, 1/59, 1/62, 1/71, 1/73, 1/218, 1/219, 1/235, 1/245, 1/258, 1/294)

beyâz tavâşî: (Ar. *beyâz* + Ar. *tavâşî*) Beyaz hadım. (1/76)

büyük oda ve küçük oda gilmânları: (T. *bedü-* “büyümek” + T. -*k* > *bedük* > *büyük* + T. *otağ* > *oda* + Ar. *ve* + T. *kiçig* > *küçük* + T. *otağ* > *oda* + Ar. *gilmân* > *gilmân* + T. -*ları*) Büyük oda ve küçük oda oğlanları. (1/319)

câriye / cevârî: (Ar. *câriye* / Ar. *cevârî*) “Yabancı ülkelerden kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan genç kadın.” (TS, 2011: 445) (1/45, 1/46, 1/173, 1/261, 1/269, 1/277, 1/292, 1/293, 1/352)

Kıbtî câriyesi: (Öa. *Kıbtî* + Ar. *câriye* + T. -*si*) Kıptî cariyesi. (1/261)

çirak: (Far. *çerâğ* > *çirâg* > *çirak*) “Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse.” (TS, 2011: 537) (1/112)

dârü's-sa'âde ağası: (Ar. *dârü's-sa'âde* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. -*sı*) “Kızlar ağası diye de binilen dârü's-sa'âde ağası Osmanlı sarayının ve bütün enderun ve harem-i hümayun ağalarının en büyüğüdür. Asıl görevi sarayın kadınlara ait olan harem-i hümayun kısmına nezaret etmektir.” (Uzunçarşılı, 2014: 159) (1/52, 1/93, 1/103, 1/128, 1/222, 1/236, 1/237)

derbân: (Far. *der* + Far. -*bân*) “Kapıcı; kapıya bakan.” (ÖTS, 2007: II, 1168) (1/152)

dergâh-ı âlî kapucubaşları / dergâh-ı mu'allâ kapucubaşları: (Far. *der* + Far. -*gâh* + Far. -*ı* + Ar. *âlî* + T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + T. -*cu* + T. *baş* + T. -*ı* + T. -*ları*)

/ Far. *der* + Far. *-gâh* + Far. *-i* + Ar. *mu'allâ* + T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-lari*) Padişah kapısı kapıcıbaşları. (1/46, 1/114, 1/125)

dîvân huddâmları: (Ar. *dîvân* + Ar. *huddâm* + T. *-lari*) Divan hizmetçileri. (1/84, 1/85, 1/86)

esîr gulâmları: (Ar. *esîr* + Ar. *gulâm* + T. *-lari*) Esir hizmetçileri. (1/293)

ferrâş: (Ar. *ferrâş*) “Yatakları yapan ve kilim ve makat vesaireyi döşeten adam, hizmetçi.” (Sami, 2015: 346) (1/311)

ferrâşân-ı ehl-i sanâyi' ve ehl-i tarîk: (Ar. *ferrâş* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *sanâyi'* + Ar. *ve* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *tarîk*) Meslek ve sanat ehli farâşları. (1/5, 1/260)

gilmân: (Ar. *gilmân* > *gilmân*) “Köleler; yeniçeri kapıkulu ocağına yeni girenlere verilen isim.” (ÖTS, 2007: II, 1706) (1/160, 1/254, 1/276, 1/293, 1/297, 1/298, 1/319)

gilmân huddâmân / huddâmân-ı gilmân: (Ar. *gilmân* > *gilmân* + Ar. *huddâm* + Far. *-ân* / Ar. *huddâm* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *gilmân* > *gilmân*) Genç erkek hizmetçiler. (1/52, 1/254)

gilmân-ı hâssa / gilmân-ı hâs: (Ar. *gilmân* > *gilmân* + Far. *-i* + Ar. *hâssa* / Ar. *gilmân* > *gilmân* + Far. *-i* + Ar. *hâssa* > *hâs*) “Padişahın sarayında hizmet gören genç erkekler.” (ÖTS, 2007: II, 1706) (1/52, 1/114, 1/118, 1/153, 1/244, 1/254)

gulâm: (Ar. *gulâm*) “Delikanlı; esir; köle.” (ÖTS, 2007: II, 1780) (1/238, 1/261, 1/275, 1/291, 1/292, 1/293, 1/295, 1/296, 1/297, 1/300, 1/301, 1/324, 1/325, 1/326, 1/327, 1/329, 1/337, 1/341, 1/342, 1/347, 1/348, 1/357, 1/360, 1/361)

Çerkes gulâmı: (Öa. *Çerkes* + Ar. *gulâm* + T. *-i*) Çerkez kölesi, hizmetçisi. (1/348)

Gürcî ve Abaza ve Çerkez gulâmları: (Öa. *Gürcî* + Ar. *ve* + Öa. *Abaza* + Ar. *ve* + Öa. *Çerkez* + Ar. *gulâm* + T. *-lari*) Gürcü, Abaza ve Çerkez esirleri. (1/293)

gulâm-ı pâdişâhî: (Ar. *gulâm* + Far. *-i* + Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* + Ar. *-î*) Padişah hizmetçisi. (1/153)

hâcethâneci: (Ar. *hâcet* + Far. *hâne* + T. *-ci*) Bir nevi hizmetçi? (1/116)

halîfe: (Ar. *halîfe*) “İkinci usta; kalfa.” (ÖTS, 2007: II, 1850) (1/118, 1/192, 1/204, 1/207, 1/215, 1/225, 1/239, 1/246, 1/256, 1/262, 1/309, 1/310, 1/339)

hâncı: (Far. *hân* + T. *-ci*) “Han işleten kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1863) (1/235)

hâs gilmân: (Ar. *hâss* > *hâs* + Ar. *gilmân* > *gilmân*) bkz. *gilmân-ı hâssa* (1/160, 1/273)

hâsekî: (Ar. *hâssa* + Far. *-gî* > *hâssagî* > *hâsekî*) “Cariyeler arasından seçilen padişahın gözdesine verilen unvan.” (ÖTS, 2007: II, 1886) (1/52, 1/129, 1/130, 1/158, 1/173)

hâsekî câriye: (Ar. *hâssa* + Far. *-gî* > *hâssagî* > *hâsekî* + Ar. *câriye*) Gözde cariye. (1/130)

hâsekî sultân: (Ar. *hâssa* + Far. *-gî* > *hâssagî* > *hâsekî* + Ar. *sultân*) “Padişahın erkek çocuğu olan cariye.” (ÖTS, 2007: II, 1886) (1/76, 1/150, 1/153, 1/155)

hâsoda gilmânı: (Ar. *hâss* > *hâs* + T. *otağ* > *oda* + Ar. *gilmân* > *gilmân* + T. *-i*) “Enderun'da birinci ve en mühim teşekküllerden biri olan hasodanın acemileri hakkında kullanılır bir tabirdir.” (TDTS, 1993: I, 758) (1/163)

hâsodabaşı: (Ar. *hâss* > *hâs* + T. *otağ* > *oda* + T. *baş* + T. *-i*) “Merasimde padişahın elbisesini giydirmek ve çıkartmakla görevli olan padişah nereye giderse onunla beraber giden has odabaşı, has odanın baş âmiridir.” (Uzunçarşılı, 2014: 327) (1/106, 1/115, 1/132, 1/157)

hâsodalılar: (Ar. *hâss* > *hâs* + T. *otağ* > *oda* + T. *-lı* + T. *-lar*) “Sarayın içinde hırka-i şerif dairesinin süpürülmesi, oradaki mushafların ve kitapların tozlarının alınması, muayyen ve mübarek gecelerde ödağacı yakmak, gül suyu serpmek, parmaklık, şamdan ve diğer eşyayı parlatmak ve temizlemek gibi görevleri olan kişiler.” (Uzunçarşılı, 2014: 312) (1/95, 1/115)

hizmetkâr / hidmetkâr: (Ar. *hidmet* / *hizmet* + Far. *-kâr*) “Hizmet eden kimse; erkek hizmetçi.” (ÖTS, 2007: II, 1976) (1/112, 1/113, 1/117, 1/131, 1/291)

huddâm: (Ar. *huddâm*) “Hizmet edenler; hizmetçiler; hademeler.” (ÖTS, 2007: II, 2001) (1/5, 1/15, 1/20, 1/31, 1/46, 1/47, 1/59, 1/64, 1/68, 1/73, 1/85, 1/90, 1/101, 1/102, 1/125, 1/130, 1/152, 1/153, 1/158, 1/160, 1/166, 1/167, 1/178, 1/182, 1/186, 1/202, 1/204, 1/206, 1/215, 1/219, 1/238, 1/240, 1/244, 1/256, 1/260, 1/261, 1/262, 1/263, 1/275, 1/276, 1/284, 1/294, 1/329, 1/332, 1/338, 1/354)

huddâmân-ı bevvâbân: (Ar. *huddâm* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *bevvâb* + Far. *-ân*) Kapıcı hizmetçiler. (1/52)

huddâmân-ı gilmân subaşı: (Ar. *huddâm* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *gilmân* > *gilmân* + T. *sü* > *su* + *başı*) Genç erkek hizmetçilerin âmiri olan subaşı. (1/254)

huddâmân-ı istabl-ı hâssa: (Ar. *huddâm* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Rum. *stablos* > *istabl* + Far. *-ı* + Ar. *hâss* > *hâssa*) Padişah sarayı ahır hizmetçileri. (1/52)

huddâm-ı enderûn: (Ar. *huddâm* + Far. *-ı* + Far. *enderûn*) Enderun hizmetçileri. (1/244)

huddâm-ı şehriyârî: (Ar. *huddâm* + Far. *-ı* + Far. *şehr* + Far. *-i* + Far. *yâr* + Ar. *-î*) Padişah hizmetçisi. (1/7)

hünkâr çadır mehterbaşı: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + T. *çât-* + T. *-ır* > *çadır* + Far. *mehter* + T. *baş* + T. *-ı*) “Padişah çadırlarını kurup kaldıran ve koruyan çadır mehterlerinin amirine verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 850) (1/320)

hünkâr kapucubaşısı: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *-sı*) Padişah kapıcıbaşısı. (1/122)

ırgat / ırgad: (Rum. *ergates* > *ırgat* / *ırgad*) “Beden gücüyle çalışan kişi.” (ÖTS, 2007: II, 2048) (1/18, 1/22, 1/100, 1/105, 1/158, 1/206, 1/254, 1/340, 1/341)

iç ağaları: (T. *iç* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-ları*) Sarayda padişahın hizmetinde bulunan ağalar. (1/103, 1/288)

iç gilmânları: (T. *iç* + Ar. *gilmân* > *gilmân* + T. *-ları*) İç saray oğlanları. (1/268)

iç gulâmları: (T. *iç* + Ar. *gulâm* + T. *-ları*) İç köleleri, hizmetçileri. (1/268, 1/280, 1/284, 1/291, 1/293, 1/341, 1/357)

iç huddâmları: (T. *iç* + Ar. *huddâm* + T. *-ları*) İç hizmetçileri. (1/261)

iskemle ağası: (Rum. *skamni* > *iskemle* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) Padişahın ata binmek için kullandığı iskemleyi taşıyan kimse. (1/140)

iş erleri: (T. *iş* + T. *er* + T. *-leri*) Elinden iş gelen iş ustaları. (1/25, 1/125, 1/130, 1/132, 1/255)

kapu ağası: (T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) “Kapı ağası; av dışında padişahın yanında bulunan iç ağaların en kıdemlisi.” (ÖTS, III, 2399) (1/77, 1/103, 1/148, 1/152)

kapucu: (T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + T. *-cu*) “Kapıcı; Osmanlı devlet kuruluşunda saray kapılarını beklemekle görevli sınıfın unvanı.” (ÖTS, 2007: III, 2401) (1/134, 1/155, 1/311, 1/342)

kapucubaşı: (T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + T. *-cu* + T. *baş* + T. *-ı*) “Kapıcıbaşı; imparatorluk döneminde saray kapıcılarının subayına verilen unvan.” (ÖTS, 2007: III, 2401) (1/76, 1/86, 1/103, 1/111, 1/127, 1/128, 1/133, 1/134)

kapucular kethudâsı: (T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + T. *-cu* + T. *-lar* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) “Kapıcılar kethüdası; imparatorluk döneminde kapıcı ve kapıcı başlarının en büyük âmiri.” (ÖTS, 2007: III, 2401) (1/77, 1/93, 1/98, 1/103, 1/132, 1/141, 1/172, 1/173)

kara ağa: (T. *kara* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) Siyahî hadım ağaları. (1/52)

karavaş: (T. *kara* + T. *baş* > *karabaş* > *karavaş*) “Savaşlarda tutsak edilen ya da özgür olmayan, alınıp satılabilen, üzerinde sahibinin tam bir kullanma hakkı olan köle kız, cariye.” (ÖTS, 2007: III, 2426) (1/240)

kavm-i ammâlîn ya'nî fukarâ-yı ırgadân: (Ar. *kavm* + Far. *-i* + Ar. *ammâl* + Ar. *în* + Ar. *ya'nî* + Ar. *fukarâ* + Far. *-(y)ı* + Rum. *ergates* > *ırgat* > *ırgad* + Far. *-ân*) Yapıcılar kavmi yani fakir ırgatlar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ellerinde kazmalar ve omuzlarında kürekler ile işe girişirler. Fakir bir meslek grubudur. (1/341)

keçeli hünkâr kapucusu: (T. *keç-* + T. *-e* + T. *-li* + Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + T. *kapıg* > *kapı* > *kapu* + T. *-cu* + T. *-su*) Keçeli padişah kapıcısı. (1/261)

kızlar ağası: (T. *kız* + T. *-lar* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) “İmparatorluk döneminde saraylardaki harem ağalarının başı.” (ÖTS, 2007: III, 2656) (1/112, 1/122, 1/128, 1/129, 1/131, 1/132, 1/133, 1/153, 1/171, 1/212, 1/233)

kozbeççi: (? *kozbeç* + T. *-çi*) Gezmeye çıkan padişahın giysileri ve eşyalarını hazırlamak ve padişahın kahvesini pişirmekle görevli saray hizmetlisi. (1/114, 1/159)

köle: (? *köle*) “Savaşta tutsak alınan, yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan veya başkasından satın alınan kimse, kul, esir.” (TS, 2011: 1497) (1/117, 1/140, 1/202, 1/240, 1/277, 1/343)

kul: (T. *kul*) “Yabancı ülkelerden tutulup getirilmiş, alınıp satılabilen köle veya karavaş.” (ÖTS, 2007: III, 2824-2825) (1/19, 1/29, 1/40, 1/46, 1/68, 1/76, 1/84, 1/86, 1/93, 1/94, 1/98, 1/102, 1/109, 1/110, 1/111, 1/112, 1/127, 1/130, 1/131, 1/132, 1/133, 1/134, 1/159, 1/161, 1/163, 1/170, 1/171, 1/172, 1/173, 1/213, 1/220, 1/224, 1/233, 1/240, 1/351)

kupar: (? *kupar*) “Romanya’da bir memurluk unvanı (Dankoff, 2013: 160); behranik ve kupar begin kendi mu‘temedleri olup daima bunların ellerinden şarap içer.” (Dankoff, 2013: 72) (1/26)

memlûk: (Ar. *memlûk*) “Birinin malı sayılan kimse; köle.” (ÖTS, 2007: III, 3131) (1/343)

mevdâncı (Ar. *mevdân* + T. *-cı*) “Mevlevi tekkelerinde konukları karşılayan, meydanı açan ve semayı düzenleyen kimse.” (ÖTS, 2007: III, 3186) (1/116)

mihmândâr: (Far. *mihmân* + Far. *-dâr*) “Bir konuğu ağırlamak ve ona kılavuzluk etmekle görevlendirilmiş kişi; rehber.” (ÖTS, 2007: III, 3215) (1/116)

muğ-pîçe: (Far. *mug* + Far. *beçe* > *mug-beçe* > *muğ-pîçe*) “Meyhaneci çırağı.” (ÖTS, 2007: III, 3275) (1/33, 1/293, 1/310, 1/325, 1/337, 1/348, 1/357)

nakîbü’l-eşrâf: (Ar. *nakîbü’l* + Ar. *eşrâf*) “Hz. Muhammed’in soyundan olanların işlerine bakan ve ulema tarafından seçilen kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3482) (1/200, 1/261)

nakîbü’l-eşrâf kâ’immakâmı: (Ar. *nakîbü’l* + Ar. *eşrâf* + Ar. *kâ’im* + Ar. *makâm* + T. *-i*) “Nakîbüleşrafın taşradaki temsilcisi.” (ÖTS, 2007: IV, 3482) (1/233)

paşalı: (T. *baş* + Moğ. *ağa* > *paşa* + T. *-lı*) “Paşa sanımı alan büyük devlet adamlarının yakın hizmetinde bulunan gedikli ağa.” (TS, 2011: 1897) (1/140, 1/345)

rikâbdâr: (Ar. *rikâb* + Far. *-dâr*) “İmparatorluk döneminde padişah ata binerken üzengisini tutan görevli.” (ÖTS, 2007: IV, 3970) (1/45, 1/59, 1/307)

sarây ağası: (Far. *serây* > *sarây* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) “İmparatorluk döneminde saray halkına hizmet etmek ve sarayı korumakla görevli kişilere verilen ad.” (ÖTS, 2007: IV, 4071) (1/131)

ser-bevvâbân / ser-i bevvâb: (Far. *ser* + Ar. *bevvâb* + Far. *-ân* / Far. *ser* + Far. *-i* + Ar. *bevvâb*) bkz. kapucubaşı (1/76, 1/202, 1/267)

şehir gulâmları: (Far. *şehir* > *şehir* + Ar. *gulâm* + T. *-ları*) Şehir köleleri, hizmetçileri. (1/299, 1/327, 1/347, 1/348)

şehremîni: (Far. *şehir* + Ar. *emîn* + T. *-i*) “Osmanlı Devleti’nde Tanzimata kadar saray ve devlet yapılarının onarımına, haremın gider ve aylık işlerine bakmakla yükümlü kimse.” (TS, 2011: 2212) (1/7, 1/25, 1/206, 1/296, 1/332, 1/333)

taşra ağaları: (T. *taş* + T. *-ra* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-ları*) Dış ağaları. (1/168)

taşra hizmetkârı: (T. *taş* + T. *-ra* + Ar. *hidmet* + Far. *-kâr* + T. *-i*) Dış hizmetçi. (1/328)

tavâşî: (Ar. *tavâşî*) “İmparatorluk döneminde sarayda hizmet eden hadımların genel adı; harem ağası; hadım ağası.” (ÖTS, 2007: V, 4642) (1/52, 1/94, 1/123, 1/147, 1/148, 1/152, 1/160, 1/166, 1/182, 1/309, 1/337)

Habeşî tavâşîler: (Öa. *Habeşî* + Ar. *tavâşî* + T. *-ler*) Habeşli hadımlar. (1/273)

tavâşî Arablar: (Ar. *tavâşî* + Öa. *Arab* + T. *-lar*) Hadım Araplar. (1/129)

tavâşî ağa: (Ar. *tavâşî* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) “Harem ağası; hadım ağası.” (ÖTS, 2007: V, 4642) (1/52)

tâye: (Far. *dâye* > *tâye*) “Süt nine; dadı.” (ÖTS, 2007: I, 1119) (1/170, 1/340)

tevâbi’: (Ar. *tevâbi’*) “Uşaklar; yardımcılar.” (ÖTS, 2007: V, 4781) (1/9, 1/36, 1/46, 1/47, 1/53, 1/60, 1/68, 1/94, 1/95, 1/96, 1/111, 1/136, 1/188, 1/212, 1/266, 1/268, 1/287, 1/289, 1/295, 1/296, 1/297, 1/311, 1/355)

ummâl: (Ar. *ummâl*) İşçiler. (1/16, 1/17, 1/18, 1/25, 1/54, 1/64, 1/69, 1/72, 1/103, 1/107, 1/158, 1/203)

ummâl bennâları: (Ar. *ummâl* + Ar. *bennâ* + T. *-ları*) İşçi ustaları. (1/158)

vezîr ağası: (Ar. *vezîr* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) Vezirlere hizmet etmekle görevli kişi. (1/183)

vezîr kethudâsı: (Ar. *vezîr* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) Vezirin işlerini gören kimse, vezirin yardımcısı. (1/132)

2.11. Hayvancılık ve Ziraatla İlgili Meslek Adları

Hayvancılık ve Ziraatla İlgili Meslek Adları bölümünde 81 meslek adı geçmektedir. Bu mesleklerden adı en sık geçen *bâğbândır*.

Hayvancılık ve Ziraatla İlgili Meslek Adları bölümü iki alt başlıkta incelenmiştir. Birinci bölümde hayvancılıkla ilgili tespit edilen meslek adlarından bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise ziraatla ilgili meslek adları söz konusu edilmiştir.

2.11.1. Hayvancılıkla İlgili Meslek Adları

Hayvancılık ve Ziraatla İlgili Meslek Adları bölümünde 55 meslek adı geçmektedir. Bu mesleklerden adı en sık geçen *çobandır*.

Seyahatnâme'nin birinci cildine baktığımızda hem büyükbaş hayvancılıkla ilgili hem de küçükbaş hayvancılıkla ilgili meslek adlarına rastlamaktayız. Bunun dışında yırtıcı hayvanların eğitimiyle uğraşan arslancı, ayıcı, parsçı gibi meslek erbaplarını da Evliya Çelebi eserinde yazmıştır. Ayrıca kuş yetiştiriciliğiyle uğraşan kuşbâz, bülbülcü, tavukçu gibi meslek erbapları da bu bölümde yer almaktadır.

Hayvancılıkla ilgili meslek adlarının yarısından çoğu Türkçe +*ci* / +*cu* ekiyle türetilmiştir. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +*ci* / +*cu* ekiyle türetilmiş 28, Arapça 11, Farsça 11, Türkçe 2, yer adı + Arapça 1, Farsça -*bâz* ile 1, Arapça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Hayvancılık ve Ziraatla İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

ağılıcıyân: (T. *ağ-* + T. *-il* > *ağıl* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Ağılıcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre İstanbul'da dağların içinde çalı çırpıdan 2000 ağıl vardır. Bu esnaf bu ağıllardan sorumludur. (1/6, 1/277)

âhûr kethudâsı: (Far. *âhûr* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) Ahır kahyası; ahırdan sorumlu görevli. (1/295)

arslancı: (T. *ars* + T. *-lan* + T. *-ci*) “İmparatorluk döneminde saraya ait vahşi hayvanlara bakan kişi.” (ÖTS, 2007: I, 320) (1/280, 1/319, 1/321)

arslancıbaşı: (T. *ars* + T. *-lan* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Arslancıların başı, âmiri. (1/9, 1/280 1/321)

arslancıbaşı kethudâsı: (T. *ars* + T. *-lan* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) Arslancıbaşı kahyası. (1/280, 1/321)

arslancıyân-ı sultânî: (T. *ars* + T. *-lan* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *sultânî*) Sultan arslancıları. (1/6)

ayıcıyân: (T. *ağığ* > *ayığ* > *ayı* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Ayıcılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf avcıbaşılara mensuptur ve çingenelerden oluşur. (1/280)

bülbülcüyân: (Far. *bulbul* > *bülbül* + T. *-cü* + Far. *-(y)ân*) Bülbülcüler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bülbülleri, çoğunlukla evlerde molla ve vezirzade çelebileri ile berber dükkânlarında ustalar yetiştirir. (1/318)

çoban: (Far. *şû* + Far. *-bân* > *şöbân* / *çübân* > *çoban*) “Koyun, keçi ve sığır gibi hayvanları güden ve otlatan kimse.” (ÖTS, 2007: I, 1019) (1/9, 1/28, 1/142, 1/159, 1/210, 1/241, 1/277, 1/279, 1/280, 1/337, 1/343, 1/346)

çoban-ı bahâdırân: (Far. *şû* + Far. *-bân* > *şöbân* / *çübân* > *çoban* + Far. *-i* + Moğ. *bağatur* / T. *bağatur* > Far. *bahâdır* + Far. *-ân*) Bahadır çobanlar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ellerinde tüfeklerle çoban borularını çalarak ve türküler söyleyerek geçerler. Ayrıca bunların ellerinde samson denilen köpekler vardır. (1/280)

çoban-ı râ'iyân: (Far. *şû* + Far. *-bân* > *şöbân* / *çübân* > *çoban* + Far. *-i* + Ar. *râ'î* > *râ'î* + Far. *-(y)ân*) bkz. çoban (1/6)

çobanlar kethudâsı: (Far. *şû* + Far. *-bân* > *şöbân* / *çübân* > *çoban* + T. *-lar* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) Çobanlar kahyası. (1/287)

eğrekci: (T. *eg-ir-(i)k* “anafor” / T. *eğre-* “sıcak aylarda hayvanları gölgelik yerde toplamak” > *eğrek* “su birikintisi, havuz” (KBS, 2007: I, 323) + T. *-ci*) Eğrekçi;

Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre dağlar ve ormanların içinde sığır, sığa, koyun ve keçi yatağı eğrekler vardır. Bu eğreklerin her birinde de onar eğrekçi vardır. (1/6, 1/277, 1/279)

emîr-âhûr: (Ar. *emîr* + Far. *âhûr*) bkz. imrâhor (1/238)

emîr-i istabl: (Ar. *emîr* + Far. *-i* + Rum. *stablos* > *istabl*) bkz. imrâhor (1/238)

gulâm-ı sâysisân: (Ar. *gulâm* + Far. *-ı* + Ar. *sâysis* + Far. *-ân*) Seyis köleleri, hizmetçileri. (1/113)

hayyâlân-ı Şâm: (Ar. *hâyyal* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Öa. *Şâm*) Şam at yetiştiricileri. (1/306)

imrâhor: (Ar. *emîr* + Far. *âhûr* > *imrâhor*) “İmparatorluk döneminde padişah atlarına, ahırlarına ve onlarla ilgili gereçlere bakmakla görevli kimse; ahır âmiri; mirahor.” (ÖTS, 2007: II, 2163) (1/133)

imrâhor-ı kebîr: (Ar. *emîr* + Far. *âhûr* > *imrâhor* + Far. *-ı* + Ar. *kebîr*) Büyük imrahor. bkz. imrâhor (1/122, 1/135)

kanaracı: (Ar. *kinnâre* > *kanara* + T. *-cı*) Kanarada kasaplık hayvan kesen kimse. (1/279)

kanaracıyân-ı Bâğçekapusu: (Ar. *kinnâre* > *kanara* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Bâğçekapusu*) Bahçekapısı kanaracıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar bu kanarada koyun yüzerler. (1/6, 1/279)

kanaracıyân-ı kassâb-ı Yedikulle: (Ar. *kinnâre* > *kanara* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Ar. *kassâb* + Far. *-ı* + Öa. *Yedikulle*) Yedikule kasapları kanaracıları. bkz. kanaracıyân-ı Yedikulle (1/7)

kanaracıyân-ı Yedikulle: (Ar. *kinnâre* > *kanara* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Öa. *Yedikulle*) Yedikule kanaracıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ellerinde satırları, bıçakları ve çeşitli aletleri ile koyun yüzerler. (1/279)

kethudâ-yı arslancıyân: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. *-(y)ı* + T. *ars* + T. *-lan* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Arslancılar kahyası; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kürkçü esnafındandır. (1/321)

koyun boğazlayıcıları: (T. *kōn* + T. *-(i)n* > *koy* ~ *koyn* ~ *koyın* > *koyun* (KBS, 2007: I, 549) + T. *boğ-* + T. *-uz* > *boğuz* > *boğaz* + T. *la-* + T. *-(y)ı* + T. *-ları*) Koyun kesen kimseler; salhânegiler. (1/276)

koyun emîni: (T. *kōn* + T. *-(i)n* > *koy* ~ *koyn* ~ *koyın* > *koyun* (KBS, 2007: I, 549) + Ar. *emîn* + T. *-i*) İstanbul'da et teminini sağlamakla yükümlü kimse. (1/7, 1/103, 1/252, 1/277, 1/280, 1/281, 1/291, 1/295)

kurbâncı: (Ar. *kurbân* + T. *-cı*) Kurban kesen kimse. (1/197)

kuşbâz: (T. *kuş* + Far. *-bâz*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit güvercinleri besleyip kazanç elde ederler. (1/8, 1/159 1/317)

küçük emir âhûr: (T. *kiçig* > *küçük* + Ar. *emîr* + Far. *âhûr*) Küçük imrahor. bkz. imrâhor (1/86)

mandıra çobanları: (Rum. *mantra* > *mandıra* + Far. *şû* + Far. *-bân* > *şöbân* / *çübân* > *çoban* + T. *-ları*) Mandırada çobanlık yapan kimseler. (1/321)

mandıracı: (Rum. *mantra* > *mandıra* + T. *-cı*) “Mandırada işleten kimse; mandıra sahibi olan kişi.” (ÖTS, 2007: III, 3047) (1/277, 1/279)

mandıracıyân-ı yeniçeriyân: (Rum. *mantra* > *mandıra* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *-(y)ân*) Yeniçeri mandıracıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar mandırada camusları ve koyunları bekleyen avcılardır. (1/6, 1/279)

mandıra-oğlanları: (Rum. *mantra* > *mandıra* + T. *oğul* + T. *-an* > *oğlan* + T. *-ları*) Mandırada çalışan erkek hizmetçiler. (1/277)

masdıcaşısı: (İng. *mastiff* / Rum. *masti* > *mastı* > *masdı* “iri yapılı, düşük kulaklı, kısa bacaklı, çoğunlukla gösteri amacıyla dövüştürülen çoban köpeği.” (ÖTS, 2007: III, 3074) + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-ı*) Masdı denilen köpeği yetiştiren kimselerin başı, âmiri. (1/163)

mîrâhûr: (Far. *mîr* + Far. *âhûr*) bkz. imrâhor (1/239)

mîrâhûr-ı kebîr: (Far. *mîr* + Far. *âhûr* + Far. *-ı* + Ar. *kebîr*) Büyük imrahor. bkz. imrâhor (1/86, 1/103)

parsçıbaşı: (T. *bar* “kaplan” + T. *-(i)s* > *bars* > *pars* (KBS, 2007: II, 688) + T. *-çı* + T. *baş* + T. *-i*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar da kürkçübaşı gibi pars, vaşak postu sahipleri olup padişahın bütün parslarına bakarlar. (1/9, 1/321)

râ’î: (Ar. *râ’î*) “Sürü otlatan kimse; sığırtaç.” (ÖTS, 2007: IV, 3934) (1/241, 1/277)

salhâne emîni: (Ar. *selh* + Far. *hâne* > *salhâne* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Salhaneler, kasaphanelerden ve kasaplardan sorumlu kimse. (1/7, 1/280, 1/291, 1/295)

salhâneci: (Ar. *selh* + Far. *hâne* > *salhâne* + T. *-ci*) Salhanede kasaplık hayvan kesen kimse; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar koyun boğazlayıcılarıdır. (1/276, 1/279)

sayacı: (Far. *sâye* > *saya* “ağıl” (ÖTS, 2007: IV, 4097) + T. *-cı*) “Ağıllarda hayvancılıkla uğraşan kimse.”

sayacı ter-oğlanları: (Far. *sâye* > *saya* “ağıl” (ÖTS, 2007: IV, 4097) + T. *-cı* + T. *ter* + T. *oğul* + T. *-an* > *oğlan* “genç uşak, ücret karşılığı çalışan delikanlı” (Dankoff, 2013: 229) + T. *-ları*) Ağılıcı hizmetçileri; ağıllarda çalışan erkek hizmetçiler. (1/277)

seyis / sâysis: (Ar. *sâ’is* > *seyis* / *sâysis*) “At bakıcısı; at tımar eden kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 4179) (1/159, 1/257)

seyisân-ı urbân-ı uryân: (Ar. *sâ’is* > *seyis* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *urbân* + Far. *-i* + Ar. *uryân*) Çıplak Çöl Arabi seyisleri. (1/5, 1/257)

südciyân-ı ganem: (T. *sü* + T. *-t* > *süt* > *süd* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *ganem*) bkz. südciyân-ı koyun (1/277)

südciyân-ı koyun: (T. *sü* + T. *-t* > *süt* > *süd* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *kōn* + T. *-(i)n* > *koy* ~ *koyın* ~ *koyun* > *koyun*) (KBS, 2007: I, 549) Koyun sütçüleri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar keçilerin ve koyunların sütlerini sağarlar. (1/6)

südciyân-ı sevr: (T. *sü* + T. *-t* > *süt* > *süd* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *sevr*) Camus sütçüleri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar sürü sürü sığırların sütlerini sağarlar. (1/277)

südciyân-ı sığır: (T. *sü* + T. *-t* > *süt* > *süd* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + T. *sağ-* + T. *-ır* > *sığır* > *sığır*) Sığır sütçüleri. (1/6)

sürücü matı ter-oğlan: (T. *sür-* + T. *-(ü)cü* + Ar. *imâretî* > *martı* / İta. *martinello* > *martı* > *matı* “martı; öğrenci, çırak.” (Dankoff, 2013: 170) + T. *ter* + T. *oğul* + T. *-an* > *oğlan*) Hayvan süren hizmetçi çırağı. (1/6, 1/277)

tavuk emîni: (T. *tak+a-ğu* > *tağuk* > *tavuk* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre padişah mutfağı için tavuk teminini sağlamakla yükümlü kimse. (1/7, 1/296)

tavukcu: (T. *tak+a-ğu* > *tağuk* > *tavuk* + T. *-cu*) Tavukçu; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar Mısır tavuğu, kaz, ördek, ve horoz gibi kuşları beslerler. (1/318)

ter-oğlanı: (T. *ter* + T. *oğul* + T. *-an* > *oğlan* + T. *-i*) “Genç uşak, ücret karşılığı çalışan delikanlı.” (Dankoff, 2013: 229) (1/6, 1/277)

tokatçı: (Ağz. *tokat* “hayvan sürüleri için ağıl olarak etrafı çitle çevrilmiş arazi.” (Dankoff, 2013: 231) + T. *-cı*) Tokatçı; ağılıcı. (1/277, 1/279)

vasılcıyân: (Rum. *vaşıl* / *vasıl* “ayı” (Dankoff, 2013: 239) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) bkz. ayıcıyân (1/280)

vüzerâ seyisbaşları: (Ar. *vüzerâ* + Ar. *sâ’is* > *seyis* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-ları*) Vezir seyisbaşları. (1/257)

2.11.2. Ziraatla İlgili Meslek Adları

Ziraatla İlgili Meslek Adları bölümünde 26 meslek adı yer almaktadır. Bu mesleklerden adı en sık geçen *bâğbândır*.

Seyahatnâme'nin birinci cildine baktığımızda çiftçiliği ifade etmek için *fellâh*, *ekinci*, *çiftçi* ve *ta'ife-i dihkânî* sözcüklerinin kullanıldığı görülmektedir. Bahçıvanlığı ifade etmek içinse *bâğbân*, *bâğçevân*, *bâğçe üstâdı* sözcükleri kullanılmıştır.

Ziraatla ilgili meslek adlarının türetilmesinde Türkçe meslek adı yapan +*ci* / +*cu* ekinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +*ci* / +*cu* ekiyle türetilmiş 16, Arapça 3, Farsça -*bân* ile türetilmiş 2, Farsça “çeken, çekici” anlamındaki -*keş* ile türetilmiş 2, Farsça 1, Türkçe -*an* / -*en* ekiyle türetilmiş 1, Farsça -*vân* ile türetilmiş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Ziraatla ilgili meslek adlarını şöyle sıralayabiliriz:

aşlamacıyân-ı eşcâr-ı müsmirât: (T. *aş-* + T. -*i* + T. *la-* + T. -*ma* > *aşlama* + T. -*ci* + Far. -(y)*ân* + Far. -*i* + Ar. *eşcâr* + Far. -*i* + Ar. *müsmir* + Ar. -*ât*) Meyve ağaçları aşılamacıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ağaçlara aşılama yaparlar. (1/6, 1/263)

bâğbân: (Far. *bâğ* + Far. -*bân*) “Bahçıvan; bağcı.” (ÖTS, 2007: I, 427) (1/6, 1/40, 1/101, 1/159, 1/178, 1/208, 1/221, 1/226, 1/227, 1/228, 1/229, 1/235, 1/237, 1/241, 1/263, 1/301)

bâğbân-ı gülistân: (Far. *bâğ* + Far. -*bân* + Far. -*i* + Far. *gül* + Far. *istân*) Gül bahçesi bahçıvanı. (1/207)

bâğçe üstâdı: (Far. *bâğ* + T. -*çe* + Far. *üstâd* + T. -*i*) Bahçe ustası. (1/204, 1/221, 1/229, 1/231)

bâğçe-i Beşiktaş ustası: (Far. *bâğ* + T. -*çe* + Far. -*i* + Öa. *Beşiktaş* + Far. *üstâd* > *usta* + T. -*si*) Beşiktaş bahçesi ustası. (1/221)

Emîrgüneoğlu bâğçesi üstâdı: (Öa. *Emîrgüneoğlu* + Far. *bâğ* + T. -*çe* + T. -*si* + Far. *üstâd* + T. -*i*) Emîrgüneoğlu bahçesi ustası. (1/239)

Sultâniyye bâğçesi üstâdı: (Öa. *Sultâniyye* + Far. *bâğ* + T. -*çe* + T. -*si* + Far. *üstâd* + T. -*i*) Sultaniye bahçesi ustası. (1/229)

bâğçevân: (Far. *bâğ* + T. -*çe* + Far. -*vân*) “Bahçevan; bahçeye bakan, bahçe bakımı ile sebze meyve yetiştirmeyi meslek edinmiş kimse.” (ÖTS, 2007: I, 437) (1/158, 1/263, 1/300, 1/348)

bostâncı: (Far. *bû* + Far. -*sitân* > *bostân* + T. -*ci*) “Bostan yetiştiren kimse.” (ÖTS, 2007: I, 656) (1/26, 1/29, 1/130, 1/158, 1/190, 1/204, 1/221, 1/229, 1/253, 1/281, 1/287, 1/311, 1/321, 1/325)

bostâncı ustası: (Far. *bû* + Far. -*sitân* > *bostân* + T. -*ci* + Far. *üstâd* > *usta* + T. -*si*) Sebze bahçesi ustası; sebze yetiştiren kimse. (1/202)

çiçekci: (T. *çeç-* “açmak” + T. -*ek* > *çeçek* > *çiçek* + T. -*ci*) “Çiçekçi; çiçek yetiştiren, satan kişi.” (ÖTS, 2007: I, 985) (1/8, 1/301)

çiçekciyân-ı meyveciyân: (T. *çeç-* “açmak” + T. -*ek* > *çeçek* > *çiçek* + T. -*ci* + Far. -(y)*ân* + Far. -*i* + Far. *mîve* > *meyve* + T. -*ci* + Far. -(y)*ân*) Meyveci çiçekçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını vezir, ulema ve ileri gelenler için çeşit çeşit meyve ve baharatlar ile donatırlar. (1/301)

çiftçi / çiftci: (Far. *cüft* > *çift* + T. -*çi* / -*ci*) “Toprağı işleyip ekerek geçimini sağlayan kimse; tarımla uğraşan.” (ÖTS, 2007: I, 987) (1/263, 1/358)

çiftçibaşı / çiftcibaşı: (Far. *cüft* > *çift* + T. -*çi* / -*ci* + T. *baş* + T. -*i*) Çiftçilerin başı, âmiri. (1/5, 1/263, 1/358)

çiftciyânbaşı: (Far. *cüft* > *çift* + T. -*çi* + Far. -(y)*ân* + T. *baş* + T. -*i*) bkz. çiftçibaşı / çiftcibaşı

çiftlik huddâmları: (Far. *cüft* > *çift* + T. -*lik* + Ar. *huddâm* + T. -*ları*) Çiftlik hizmetçileri. (1/277)

çiftlikciyân: (Far. *cüft* > *çift* + T. -*lik* + T. -*ci* + Far. -(y)*ân*) Çiftlikçiler; çiftlik işleriyle uğraşan kimseler. (1/277)

ekinci: (T. *ek-* + T. -*in* + T. -*ci*) “Ekin işleriyle uğraşan kimse; çiftçi.” (ÖTS, 2007: II, 1392) (1/241, 1/263)

- fellâh:** (Ar. *fellâh*) Çiftçi; köylü. (ÖTS, 2007: II, 1557) (1/32, 1/324)
 Mısır fellâhı: (Öa. *Mısır* + Ar. *fellâh* + T. *-i*) Mısır çiftçisi. (1/266)
- hatab-keşân:** (Ar. *hatab* + Far. *-keş* + Far. *-ân*) bkz. odun-keşân (1/229)
- huddâm bostâncıları:** (Ar. *huddâm* + Far. *bû* + Far. *-istân* > *sitân* > *bûstân* > *bostân* + T. *-ci* + T. *-ları*) Hizmetçi bostancılar. (1/202)
- hünkâr bostâncıları:** (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Far. *bû* + Far. *-sitân* > *bostân* + T. *-ci* + T. *-ları*) Padişaha hizmet eden bostancılar. (1/263)
- kettân ekenler:** (Ar. *kettân* + T. *ek-* + T. *-en* + T. *-ler*) Ketan ekenler. (1/275)
- nakılcıyân-ı sûr-ı hümayûn:** (Ar. *nahl* / Far. *nahl* > *nakıl* “türlü çiçek ve renkli mumlarla süslenip şenlik gecelerinde alay önünde götürülen ağaç.” (ÖTS, 2007: IV, 3481) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Far. *sûr* + Far. *-i* + Far. *hümayûn*) Padişah düğünü nakılcıları. (1/332)
- nakılcıbaşı:** (Ar. *nahl* / Far. *nahl* > *nakıl* > *nıkl* “türlü çiçek ve renkli mumlarla süslenip şenlik gecelerinde alay önünde götürülen ağaç.” (ÖTS, 2007: IV, 3481) + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Nakılcıbaşı; nakılcıların başı, âmiri. (1/332)
- odun-keşân:** (T. *öt* + T. *-(u)n* > *odun* + Far. *-keş* + Far. *-ân*) Odun çekenler; oduncular. (1/228)
- şüküfeciyân:** (Far. *şükûfe* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Şükufeciler; çiçekçiler. (1/8, 1/301)
- ta'ife-i dihkânî:** (Ar. *tâ'ife* + Far. *-i* + Ar. *dihkânî*) Çiftçi, ikinci topluluğu. (1/263)
- terekecibaşı:** (Erm. *tereke* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) İstanbul'da yiyeceklerden sorumlu kimse. (1/7, 1/263, 1/285, 1/288, 1/295)

2.12. Denizcilikle İlgili Meslek Adları

Denizcilikle İlgili Meslek Adları bölümünde 79 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *kapudandır*.

Evliya Çelebi, denizcilikle uğraşan meslek erbablarının çoğunu *esnâf-ı azîm keştibân-ı Bahr-i Siyâh ya'nî Karadeniz* ismini verdiği bölümde yazmıştır. Evliya Çelebi, Sultan 4. Murat döneminde Karadeniz'de 9000 geminin ve binlerce şaykanın içinde 2000 asker olduğunu belirtmiştir. Bunun dışında *esnâf-ı re'isân-ı Bahr-i Ummân, Bahr-i Sefid* ismini verdiği bölümde de Akdeniz ve Umman Denizi gemicilerinden bahsetmiştir. Evliya Çelebi bu bölümlerde, gemide her birinin işi farklı olan birçok gemiciden bahsetmiştir. *Ablici, cündebaz, çördekçi, dülekçi, forsa, gomanacı, istinkacı* bunlardan bazılarıdır. Bunun dışında kalfahtçıları, üstüğü bükücüleri, üstüğü alıcıları, yelkencileri, tulumbacıları, serencileri, urgancıları, pusulacıları, kum saatçilerini, dalgıçları, haritacıları da bu bölümde anlatmıştır. Evliya Çelebi'nin denizcilikle ilgili birçok meslekten ve bu mesleklerin görevlerinden bahsetmesi dönemin gemicilik anlayışı hakkında ipuçları edinmemiz açısından önemlidir. Evliya, denizcilikle ilgili jargon ve terimlere de bu meslekleri yazarken değinmiştir. Ayrıca Evliya Çelebi, *esnâf-ı gün-başı* adlı bir meslek grubundan da bahsetmiştir. Evliya Çelebi'ye göre bu esnafın işi batık gemileri denizden halatlar ile bir sanatla tereyağından kıl çeker gibi çıkarmaktır. Bunların sayıları 500 olup dükkânları yoktur.

Bu bölümde de aynı meslek adları farklı dillerden sözcüklerle karşılanmıştır. *Keştibân, mellâh, gemici, gavvâs, dalgıç* sözcükleri bu duruma örnek gösterilebilir. Denizcilikle İlgili Meslek Adları bölümünde Türkçe +*ci* / +*cu* ekiyle türetilmiş meslek adları çoğunluktadır. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +*ci* / +*cu* ekiyle türetilmiş 34, Arapça 15, İtalyanca 10, Türkçe 7, Farsça 3, Moğolca 3, Farsça “koruyan, koruyucu” anlamındaki -*bân* ile türetilmiş 2, Farsça -*bâz* ile türetilmiş 2, Farsça “vuran, vurucu” anlamındaki -*zen* ile türetilmiş 2, yer adı + Arapça 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Denizcilikle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

ablici: (Rum. *abli* “latin yelkeni, yani üç köşeli yelken serenin üst tarafı.” (Dankoff, 2013: 57) + T. -*ci*) Abli adı verilen yelkenden sorumlu gemici. (1/273)

ankâ gemi re'isleri: (İbr. ‘*anak* > *ankâ* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + T. *kemi* > *gemi* + Ar. *re'is* + T. -*leri*) Zengin gemi kaptanları. (1/272)

ankâ navluncular: (İbr. ‘*anak* > *ankâ* “çok zengin tüccar.” (ÖTS, 2007: I, 256) + Rum. *nâvlon* > Ar. *navlûn* “başka bir yere götürülmek üzere gemiye alınan eşyanın tümü.” (ÖTS, 2007: IV, 3499) + T. -*cu* + T. -*lar*) Zengin navluncu tüccarları. (1/272)

azebistân: (Ar. *azeb* + Far. -*istân*) “Donanmada hizmet gören erler.” (ÖTS, 2007: I, 401) (1/42, 1/44, 1/50, 1/91, 1/123, 1/205, 1/213)

azebistân ağası (Ar. *azeb* + Far. -*istân* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. -*sı*) Azeplerin komutanı. (1/205)

cündebâz: (İta. *giunta* / *zonta* > *cunda* > *cünde* “yelkenli gemilerde yatay serenlerin her iki ucu.” (ÖTS, 2007: I, 837) + Far. -*bâz*) Kasımpaşa'da yaşayan cündebâz gemici askerler. (1/208)

çırnıkçıyân: (Bulg. *çernik* > *çırnık* “tek ve yekpare direkli, üç flok yelkeni bulunan ve 200 tona kadar olan yelkenli.” (ÖTS, 2007: I, 975) + T. -*ci* + Far. -(y)*ân*) Çırnıkçılar; çırnık denilen yelkenliyi kullanan kimse. (1/6, 1/274)

çördekçi: (T. *üçür-* / *uçur-* > *üçür-d-ek* > *çördek* (Çağbayır, 2007: I, 1048) “kandilisa, gemilerde seren halatı.” (Dankoff, 2013: 94) + T. -*çi*) Çördek adı verilen halattan sorumlu gemici. (1/273)

dalgıç / talgıç: (T. *tal-* / *dal-* + T. -*gıç*) “Deniz dibine inilebilecek özel donanımla su altında çalışmayı meslek edinen kimse.” (TS, 2011: 585) (1/6, 1/270, 1/271, 1/272, 1/290)

dayı: (T. *tağay* > *dayı*) Gemilerde çalışan yüksek rütbeli görevli. [Gülensoy, *tağay* > *dayı*] (1/272, 1/273)

deryâ beğleri: (Far. *deryâ* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) “Derya beyleri; imparatorluk döneminde kaptanpaşa eyaletine bağlı sancak beylerine verilen unvan.” (ÖTS, 2007: II, 1177) (1/81, 1/91, 1/125)

deryâ paşaları: (Far. *deryâ* + T. *baş* + Moğ. *âka* > *ağa* > *paşa* + T. *-ları*) Deniz paşaları. (1/81)

dülekci: (İta. *dülek* “gemide direk tepesindeki gözcü yeri.” (Dankoff, 2004: 122) + T. *-ci*) Gemi gözcüsü. (1/273)

esnâf-ı gün-başı: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + T. *kün* > *gün* + T. *baş* + T. *-i*) Gün başı esnafı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf batık gemileri çeşitli araçlarla denizden çekip çıkartma işi ile meşguldür. (1/271)

fellâhân-ı bahreyn: (Ar. *fellâh* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *bahreyn*) Akdeniz ve Karadeniz gemicileri. (1/16)

forsa: (İta. *forza* > *forsa*) “Eskiden gemilerde kürek çekmek üzere cezalandırılmış kimse; kürek mahkumu.” (ÖTS, 2007: II, 1609) (1/69, 1/125, 1/219)

gavvâs: (Ar. *gavvâs*) “İnci, sünger çıkarmak amacıyla suya dalgan kimse; dalgıç.” (ÖTS, 2007: II, 1652) (1/6, 1/30, 1/117, 1/162, 1/166, 1/178, 1/182, 1/238, 1/270, 1/271, 1/305, 1/347)

Arnavud gavvâsları: (Öa. *Arnavud* + Ar. *gavvâs* + T. *-ları*) Arnavut dalgıçları. (1/203)

gemi muçoları: (T. *kemi* > *gemi* + İta. *mozzo* > *muço* “gemilerde çalışan küçük yaşlı tayfa yamağı; miço.” (ÖTS, 2007: III, 3272) + T. *-ları*) Gemi miçoları. (1/273)

gemi muçoları ve yeftileri: (T. *kemi* > *gemi* + İta. *mozzo* > *muço* “gemilerde çalışan küçük yaşlı tayfa yamağı; miço.” (ÖTS, 2007: III, 3272) + T. *-ları* + Ar. *ve* + ? *yefi* “genç tayfa.” (Dankoff, 2013: 246) + T. *-leri*) Gemi miçoları ve yeftileri. (1/272)

gemici: (T. *kemi* > *gemi* + T. *-ci*) “Gemide çalışan veya gemi işleten kimse.” (TS, 2011: 925) (1/158, 1/203, 1/211, 1/227, 1/270, 1/272, 1/310)

gomanacı: (? *gomana* “gemide çapaya bağlı uzun, kalın, sağlam halat.” (Dankoff, 2013: 119) + T. *-ci*) Gomana adı verilen halattan sorumlu gemici. (1/273)

hartacı: (Ar. *harîta* > *harta* + T. *-ci*) “Haritacı; harita yapan kimse.” (TS, 2011: 1050); Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli haritalar yapıp gemicilere satarlar. Bu haritalar gemicilerin denizde canlarıdır. (1/6, 1/270)

istinkacı: (? *istinka* + T. *-ci*) İstinkacı adlı gemici. Evliya Çelebi, bu meslek hakkında bilgi vermemiştir. (1/273)

kalafat üstübüsü bükücüler: (Rum. *kalaphates* > *kalafat* + Rum. *stouppi* > *üstüpü* > *üstübü* “gemi kalafatında, temizlik işlerinde kullanılan didilmiş kendir.” (TS, 2011: 2456) + T. *-sü* + T. *bük-* + T. *-ücü* + T. *-ler*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar keten üstübüsünü katran ile bükme işini yaparlar. (1/269)

kalafatçı: (Rum. *kalaphates* > *kalafat* + T. *-ci*) “Kalafatçı; gemi ve kayıklarda kalafatlama işini yapan kimse.” (TS, 2011: 1272) (1/4, 1/6, 1/213, 1/268)

kalafatçıbaşı: (Rum. *kalaphates* > *kalafat* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) Kalafatçıbaşı; kalafatçıların başı, âmiri. (1/212)

kapudan: (İta. *capitan* > *kapudan*) “Kaptan; bir geminin sevk ve idaresinden sorumlu uzman deniz adamı.” (ÖTS, 2007: III, 2406) (1/2, 1/34, 1/45, 1/70, 1/77, 1/78, 1/81, 1/91, 1/96, 1/102, 1/104, 1/111, 1/112, 1/121, 1/122, 1/123, 1/125, 1/133, 1/137, 1/138, 1/139, 1/140, 1/142, 1/154, 1/157, 1/159, 1/174, 1/205, 1/206, 1/208, 1/213, 1/217, 1/219, 1/220, 1/221, 1/223, 1/224, 1/226, 1/227, 1/272, 1/273, 1/316, 1/352)

Akdeniz kapudanları: (Öa. *Akdeniz* + İta. *capitan* > *kapudan* + T. *-ları*) Akdeniz kaptanları. (1/124, 1/272, 1/274)

Cezayir kapudanları: (Öa. *Cezayir* + İta. *capitan* > *kapudan* + T. *-ları*) Cezayir kaptanları. (1/272)

kapudan-ı Kavala: (İta. *capitan* > *kapudan* + Far. *-i* + Öa. *Kavala*) Kavala kaptanı. (1/87)

Karadeniz kapudanları: (Öa. *Karadeniz* + İta. *capitan* > *kapudan* + T. *-ları*) Karadeniz kaptanları. (1/272)

Terkoz kal'ası kapudanı: (Öa. *Terkoz* + Ar. *kal'a* + T. *-sı* + İta. *capitan* > *kapudan* + T. *-i*) Terkoz Kalesi kaptanı. (1/224)

Urum kapudanları: (Öa. *Urum* + İta. *capitan* > *kapudan* + T. *-ları*) Rum kapitanları. (1/273)

kapudan boybeğleri: (İta. *capitan* > *kapudan* + T. *bod* > *boy* + T. *bēg* > *beğ* + T. *-leri*) Kaptan boybeyleri. (1/34)

kapudan paşa: (İta. *capitan* > *kapudan* + T. *baş* + Moğ. *âkâ* > *ağa* > *paşa*) “Kaptan paşa; imparatorluk döneminde deniz kuvvetlerinin en yüksek idari ve askeri amiri; kaptan-ı derya.” (ÖTS, 2007: III, 2406) (1/54, 1/81, 1/82, 1/91, 1/93, 1/94, 1/96, 1/112, 1/122, 1/132, 1/135, 1/200, 1/204, 1/205, 1/208, 1/219, 1/287)

kapudan vezîrleri: (İta. *capitan* > *kapudan* + Ar. *vezîr* + T. *-leri*) Vezir unvanındaki kaptan paşalar. (1/3)

kapudan-ı azebistân: (İta. *capitan* > *kapudan* + Far. *-ı* + Ar. *azeb* + Far. *-istân*) Azeplerin kaptanı. (1/159)

kapudan-ı bîrûn: (İta. *capitan* > *kapudan* + Far. *-ı* + Far. *bîrûn*) Birun (dış saray) kaptanı. (1/205)

kapudan-ı enderûn: (İta. *capitan* > *kapudan* + Far. *-ı* + Far. *enderûn*) Enderun (iç saray) kaptanı. (1/205)

karavana pâyzen: (İta. *karavela* “gemi.” (ÖTS, 2007: III, 2426) > *karavana* + Far. *pây* + Far. *-zen*) Gemi esiri. (1/332, 1/360)

katrancıyân: (Ar. *katran* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Katrancılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına bunlar Karadeniz gemicileri büyük esnafına mensup olup zift, reçine, çam sakızı ve katran satarak geçimini sağlarlar. (1/6, 1/269)

kayıkçı: (. *kay-* + T. *-ğık* > *kayık* + T. *-cı*) “Kayıkçı; kayıkla insan veya yük taşıyan kimse.” (TS, 2011: 1363) (1/6, 1/225, 1/235, 1/274, 1/287, 1/296, 1/344, 1/345)

kazlıcı: (? *kazlı* “latin yelkeni, yani üç köşeli yelken sereninin üst tarafı.” (Dankoff, 2004: 57 + T. *-cı*) Kazlı adı verilen yelkenden sorumlu gemicisi. (1/273)

kendirciyân: (T. *kentir* > *kendir* “kenevir” (ÖTS, 2007: IV, 2547) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kendirciler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu esnaf kendir ipi ve kendir keteni satar. Bu yüzden gemicisi esnafına yardımcıdır. (1/6, 1/269)

keştîbân: (Far. *keştî* + Far. *-bân*) “Gemicisi; gemi süvarisi.” (ÖTS, 2007: III, 2579) (1/17, 1/25, 1/32, 1/33, 1/68, 1/189, 1/213, 1/220, 1/224, 1/225, 1/228, 1/235, 1/268, 1/269, 1/270, 1/272, 1/273, 1/348)

keştîbân-ı Akdeniz: (Far. *keştî* + Far. *-bân* + Far. *-ı* + Öa. *Akdeniz*) Akdeniz gemicisi. (1/275)

Tuna keştîbânları: (Öa. *Tuna* + Far. *keştî* + Far. *-bân* + T. *-ları*) Tuna Nehri’nde gemicilik yapan kimseler. (1/19)

Unkapanı keştîbânları: (Öa. *Unkapanı* + Far. *keştî* + Far. *-bân* + T. *-ları*) Unkapanı gemicileri. (1/20)

keştîbân dayılar: (Far. *keştî* + Far. *-bân* + T. *tagay* > *dayı* + T. *-lar*) Gemicisi dayılar. bkz. dayı (1/208, 1/272, 1/273)

keştîbân-ı mellâhân: (Far. *keştî* + Far. *-bân* + Far. *-ı* + Ar. *mellâh* + Far. *-ân*) Gemiciler. (1/6)

kible-nümâciyân: (Ar. *kible* > *kible* + Far. *-numâ* > *-nümâ* + T. *-cı* + T. *-(y)ân*) bkz. pusulacıyân (1/270)

kışlakçı: (T. *kış* + T. *la-* + T. *-ğ* > *kışlak* + T. *-cı*) Kışlakçı adlı gemicisi. Evliya Çelebi, bu meslek hakkında bilgi vermemiştir. (1/273)

komanyacı: (İta. *compagna* > *kumanya* > *komanya* + T. *-cı*) “Gemilerde günlük yiyecek ve içeceği yeteri kadar çıkarıp hazırlayan, depodaki yiyeceklerin temizlik ve korunmasından sorumlu görevli.” (ÖTS, 2007: III, 2834) (1/273)

korsan: (İta. *corsaro* > *korsan*) “Kendi ulusunun veya başka ulusların gemilerine saldıran deniz haydudu.” (ÖTS, 2007: III,) (1/111)

kul kayıkçıları: (T. *kul* + T. *kay-* + T. *-ğık* > *kayık* + T. *-cı* + T. *-ları*) Kul kayıkçıları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar kızaklar üzerinde kanca başlı kayıkları çekerler. (1/297)

kum sâ’atciyân: (T. *kum* + Ar. *sâ’at* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kum saatçileri; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu esnaf gemicilere denizde lazımdır. (1/6, 1/270)

Frengistân’ın kum sâ’atçileri: (Öa. *Frengistân* + T. *-ın* + T. *kum* + Ar. *sâ’at* + T. *-cı* + T. *-leri*) Fransa’nın kum saatçileri. (1/30)

İslâmbol'un kum sâ'atçileri: (Öa. *İslâmbol* + T. *-un* + T. *kum* + Ar. *sâ'at* + T. *-ci* + T. *-leri*) İstanbul'un kum saatçileri. (1/30)

levend: (Far. *levend*) "Levent; Osmanlı İmparatorluğu'nda gemilerde ve kıyılarda askerî sınıftan olan kimse; denizci; deniz eri." (ÖTS, 2007: III, 2959) (1/78, 1/125, 1/126, 1/220, 1/268, 1/273)

mavunacıyân: (Ar. *ma'ûne* > *mavuna* "gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan, güvertesiz büyük tekne." (TS, 2011: 1637) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Mavnacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kızaklar üzerinde mavnalarını süsleyip çekerler. (1/273)

Arab mavunacıyân: (Öa. *Arab* + Ar. *ma'ûne* > *mavuna* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Arap mavnacılar. (1/6)

mellâhân: (Ar. *mellâh* + Far. *-ân*) "Gemiciler; kaptanlar." (ÖTS, 2007: III, 3127) (1/32, 1/33, 1/68, 1/270, 1/272)

mellâhân-ı ankâ-yı bahr-i siyâh: (Ar. *mellâh* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + İbr. *'anak* > *ankâ* "çok zengin tüccar." (ÖTS, 2007: I, 256) + Far. *-(y)ı* + Ar. *bahr* + Far. *-i* + Ar. *siyâh*) Karadeniz tüccar gemicileri. (1/6)

mellâhân-ı bihâr: (Ar. *mellâh* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *bihâr*) Deniz gemicileri, kaptanları. (1/105)

mellâhân-ı ehl-i bihâr: (Ar. *mellâh* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *bihâr*) Denizler ehli gemiciler, kaptanlar. (1/16)

mîr-i bahr: (Far. *mîr* + Far. *-i* + Ar. *bahr*) Deniz beyi. (1/217)

muço: (İta. *mozzo* > *muço*) "Gemilerde çalışan küçük yaşlı tayfa yamağı; miço." (ÖTS, 2007: III, 3272) (1/273)

navluncıyân-ı buğday ve şa'îr: (Rum. *navlon* > Ar. *navlûn* "başka bir yere götürülmek üzere gemiye alınan eşyanın tümü." (ÖTS, 2007: IV, 3499) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + T. *buğdây* > *buğday* + Ar. *ve* + Ar. *şa'îr*) Buğday ve arpa navluncuları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar getirdikleri buğdayları depolayıp kıtlık olunca fahiş fiyata satan, karaborsacı kişilerdir. Bunların işleri ve kazançları gemicilerleldir. (1/6, 1/272)

navluncu: (Rum. *navlon* > Ar. *navlûn* "başka bir yere götürülmek üzere gemiye alınan eşyanın tümü." (ÖTS, 2007: IV, 3499) + T. *-cu*) Gemilerle gelen malları kendi depolarına depolayıp daha sonra satan tüccar. (1/275)

pâyzen: (Far. *pây* + Far. *-zen*) "Yelkenli gemilerde kürek çeken kimse; savaş esiri; ağır suçlu." (ÖTS, 2007: IV, 3805) (1/69, 1/287)

peremeciyan: (Rum. *perama* > *pereme* "İmparatorluk döneminde Ege ve Marmara denizlerinde yük taşımakta kullanılan, başı ve kızı çok yüksek, gövdesi kavisli yelkenli tekne." (ÖTS, 2007: IV, 3825) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Peremeciler; pereme kullanan kimseler. (1/6, 1/274)

pusulacıyân: (İta. *bussola* > *pusula* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Pusulacılar; işleri pusula yapmak ve yaptıkları pusulaları kullanmak olan kimseler. (1/6, 1/270)

re'îs: (Ar. *re'îs*) "Osmanlı donanmasında gemi kaptanı." (ÖTS, 2007: IV, 3951) (1/68, 1/128, 1/159, 1/189, 1/202, 1/214, 1/226, 1/268, 1/270, 1/295)

re'îşân-ı Bahr-i Ummân, Bahr-i sefid: (Ar. *re'îs* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *bahr* + Far. *-i* + Öa. *Ummân* + Ar. *bahr* + Far. *-i* + Far. *sefid*) Akdeniz ve Umman Denizi reisleri, kaptanları. (1/6, 1/272)

re'îs-i keştîbân: (Ar. *re'îs* + Far. *-i* + Far. *keştî* + Far. *-bân*) Gemici kaptan. (1/6)

re'îsü'l-bahr: (Ar. *re'îsü'l* + Ar. *bahr*) Deniz, gemi kaptanı. (1/223)

rübbân: (Ar. *rübbân*) "Gemici." (Dankoff, 2013: 202) (1/271)

serenbâz: (T. *ser-* + T. *-en* "yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan gönder." (TS, 2011: 2070) + Far. *-bâz*) Kasımpaşa'da yaşayan serenbâz adlı gemici askerler. (1/208)

serencibaşı: (T. *ser-* + T. *-en* "yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan gönder." (TS, 2011: 2070) + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Serenci esnafının âmiri. (1/270)

serenciyân: (T. *ser-* + T. *-en* "yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan gönder." (TS, 2011: 2070)

+ T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Serenciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre gemiye lazım olan seren, direk, kürek vb. keresteleri satan kimseler. (1/6, 1/270)

tershâne ağası: (İta. *tersana* > *tershâne* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-si*) “İmparatorluk döneminde kaptan paşanın vekili olarak tersanenin en büyük âmiri.” (ÖTS, 2007: V, 4759) (1/122)

tershâne kapudanları: (İta. *tersana* > *tershâne* + İta. *capitan* > *kapudan* + T. *-ları*) Tersane kaptanları. (1/205)

tershâne kethudâsı: (İta. *tersana* > *tershâne* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-si*) “İmparatorluk döneminde kaptan-ı deryadan sonra gelen en üst rütbeli subay rütbesi.” (ÖTS, 2007: V, 4760) (1/54, 1/125, 1/205, 1/256)

tulumbacı: (İta. *tromba* > *tulumba* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre deniz dalgalarında bir geminin armozları açılıp gemi su almaya başladığında yaptıkları tulumbaları geminin birkaç yerine koyup bütün suyu çekip dışarı atmakla görevli esnaf. (1/6, 1/270)

urgancıân: (T. *ur* “yapmak, örmek” + T. *-(u)k* + T. *-an* > *urgan* (KBS, 2007: II, 970) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Urgancılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına bunlar urgan ve halat bükerek. Seferlerde işleri ise top palamarları bükmezdür. (1/6, 1/269)

üstübü alıcılar: (Rum. *stouppi* > *üstüğü* > *üstübü* “gemi kalafatında, temizlik işlerinde kullanılan didilmiş kendir.” (TS, 2011: 2456) + T. *al-* + T. *-ıcı* + T. *-lar*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar İstanbul'da mahalle mahalle ‘üstübü alayım’ diye bağırarak dolaşan, kendi dükkânlarında katranlı destiler üstünde üstüğü bükerek kimselerdir. (1/6, 1/269)

üstübü bükücüler: (Rum. *stouppi* > *üstüğü* > *üstübü* “gemi kalafatında, temizlik işlerinde kullanılan didilmiş kendir.” (TS, 2011: 2456) + T. *bük-* + T. *-ücü* + T. *-ler*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında katranlı destiler üstünde üstüğü bükerek. (1/6, 1/269)

vezîr kapudan paşa: (Ar. *vezîr* + İta. *capitan* > *kapudan* + T. *baş* + Moğ. *âkâ* > *ağa* > *paşa*) Vezir unvanlı kaptan paşa. (1/81, 1/135)

vüzerâ-yı kapudanân: (Ar. *vüzerâ* + Far. *-(y)ı* + İta. *capitan* > *kapudan* + Far. *-ân*) Kaptan vezirler. (1/2)

yelkenci: (T. *yel-* + T. *-ken* + T. *-ci*) “Yelken diken kimse.” (TS, 2011: 2567) [Gülensoy, *yel* + *-(e)k* “kuş kanadının büyük tüyü, telek” + *-(e)n*] (1/6, 1/269, 1/273)

yüzbaşı dayıları: (T. *yüz* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *tağay* > *dayı* + T. *-ları*) Kaptan paşanın eyalet divanında görev yapan denizcilerden yüzbaşı rütbeli olanları. (1/82)

ziftciyân: (Ar. *zift* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Ziftçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Karadeniz gemicileri büyük esnafına mensup olup zift, reçine, çam sakızı ve katran satarak geçimini sağlarlar. (1/6, 1/269)

2.13. Maliyeyle İlgili Meslek Adları

Maliyeyle İlgili Meslek Adları bölümünde 64 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *defterdâr*dır.

Devletler ekonomik bağımsızlıkları olmadan uzun müddet hayatta kalamazlar. Bu nedenle her devlet iyi bir maliye sistemine sahip olmak zorundadır. Her devlet gibi Osmanlı Devleti de kuruluşundan itibaren maliye teşkilatına önem vermiş, bu doğrultuda çeşitli politikalar geliştirip adımlar atmıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk maliye teşkilatı I. Murad'ın emriyle Çandarlı Kara Halil ve Karamanlı Rüstem Paşalar tarafından kurulmuştur (Uzunçarşılı, 1984: 319). Bu teşkilatın en önemli üyesi defterdâr'dır. Osmanlı Devleti'nde defterdâr günümüz anlamıyla Maliye Bakanı'na karşılık gelmektedir. Defterdâr, Osmanlı maliye teşkilatının başı ve maliyeden sorumlu kişisidir.

Bu bölümdeki meslek adlarının büyük bir bölümünü *defterdâr* oluşturur. Bunun nedeni ise Evliya Çelebi'nin eserinin ilk cildinde her eyaletteki tımar defterdârlarının isimlerini tek tek yazmasıdır. Bu yüzden bu bölümde çok sayıda *yer adı + defterdâr* şeklinde kurulmuş meslek adı tespit edilmiştir. Fakat bunlar madde başı yapılmayıp *defterdâr* sözcüğünün altında incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde aynı meslek adları farklı dillerden sözcüklerle karşılanmıştır. Buna *bistiyar* ve *defterdâr* sözcükleri örnek gösterilebilir.

Evliya Çelebi, Seyahatnâme'nin birinci cildinde esnafları sıralarken İstanbul'da gümüş arayıcı esnafı denilen bir topluluktan da bahsetmiştir. Bunların bir tane ağalarının bulunduğunu ve sayılarının 300 olduğunu belirtmiştir. Evliya Çelebi'nin vermiş olduğu bilgilere göre bu esnaf mensupları, Yeniçeri Ocağından bazı kişilerle İstanbul'da sokak sokak dolaşarak halkın kesesine bakarlar. Bunlar, eğer kesesinden sahte akçe çıkan birini bulurlarsa sorgulayıp hâkime götürürler. Sahte akçeyi kesen kişi bulunursa kişinin elleri kesilip idam edilir. Bu bilgiler ışığında 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin başkentinde sahte para basımına önlem olarak bir esnaf teşkilatının mevcudiyeti önemlidir.

Maliyeyle İlgili Meslek Adları bölümündeki sözcüklerde Arapça etkisi kuvvetlidir. Bunun dışında Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiş 15 meslek adı da bulunmaktadır. Bu bölümde Arapça 22, köken ayırt etmeksizin Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiş 15, Farsça "tutan, sahip olan" anlamındaki *-dâr* ile türetilmiş 9, Farsça 3, Farsça "vuran, vurucu" anlamındaki *-zen* ile türetilmiş 3, Farsça "tutan, sahip olan" anlamındaki *-dâr* + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 3, yer adı + Arapça 2, Farsça "vuran, vurucu" anlamındaki *-zen* + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 2, Türkçe 1, Macarca 1, Rumence 1, özel ad + Arapça 1, Türkçe *baş* sözcüğü + Farsça "tutan, sahip olan" anlamındaki *-dâr* ile oluşmuş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Maliyeyle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

Atbâzârı emîni: (Öa. *Atbâzârı* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu emin, İstanbul ve Üsküdar'da ne kadar at, katır, deve ve eşek satılırsa onlardan vergi alır. (1/7, 1/296)

Ayasofya mu'temedi: (Öa. *Ayasofya* + Ar. *mu'temed* + T. *-i*) Ayasofya caminin mutemedi olan kimse. (1/31)

başdefterdâr: (T. *baş* + Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr*) "Tanzimata kadar devletin malî işlerinin başında bulunmuş olan memurun unvanı idi." (TDTs, 1993: I, 162) (1/78)

bistiyar: (Rumen. *vistierie* > *vistiyar* / *bistiyar*) "Defterdar." (ÖTS, 2007: I, 627) (1/26)

büyük gümrük emîni: (T. *bedü-* + T. *-k* > *bedük* > *büyük* + Lat. *commercium* > Rum. *kumerki* > *gümrük* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu emin, Müslüman gazilerden ve tüccarlardan onda bir vergi alır. (1/7)

câmi' mürtezikaları: (Ar. *câmi'* + Ar. *mürtezika* "bir vakfın gelirinden maaş ve tayın alanlar." (ÖTS, 2007: III, 3390) + T. *-ları*) Vakıf camilerinin gelirlerinden maaş alan kimseler. (1/292)

çardak emîni / çârtâk emîni: (Far. *çâr* + Ar. *tâk* > *çardak* / *çârtâk* + Ar. *emîn* + T. -i) “Gümrük kontrol memuru.” (ÖTS, 2007: I, 889) (1/7, 1/252, 1/296)

darbhâne ehl-i kıblesi: (Ar. *darb* + Far. *hâne* + Ar. *ehl* + Far. -i + Ar. *kible* > *kible* + T. -si) Darphane bilirkişisi. (1/311)

darbhâne emîni: (Ar. *darb* + Far. *hâne* + Ar. *emîn* + T. -i) “Darphane emini; Osmanlılar zamanında para basılan ve darphane adını taşıyan yerin başındaki memurun unvanı idi.” (TDTS, 1993: I, 396) (1/295, 1/311, 1/312)

darbhâne sikkezânbaşısı: (Ar. *darb* + Far. *hâne* + Ar. *sikke* + Far. -zen > *sikkezen* > *sikkezân* + T. *baş* + T. -i + T. -sı) Darphane sikkezenbaşısı. bkz. *sikkezânbaşı* (1/295)

darbhâne sikkezâni: (Ar. *darb* + Far. *hâne* + Ar. *sikke* + Far. -zen > *sikkezen* > *sikkezân* + T. -i) Darphane sikkezeni. bkz. *sikkezân* (1/311)

darbhâneciyân ve emîn-i nâzırân ve sâhib-i ayyârân ve sikkezân: (Ar. *darb* + Far. *hâne* + T. -ci + Far. -(y)ân + Ar. *ve* + Ar. *emîn* + Far. -i + Ar. *nâzır* + Far. -ân + Ar. *ve* + Ar. *sâhib* + Far. -i + Ar. *ayyâr* + Far. -ân + Ar. *ve* + Ar. *sikke* + Far. -zen > *sikkezen* > *sikkezân*) Darphaneciler, nazırlar emini, ayyarlar sahibi ve sikkezenler. (1/311)

darbhâneciyân-ı sikke-i pâdişâhî: (Ar. *darb* + Far. *hâne* + T. -ci + Far. -(y)ân + Far. -i + Ar. *sikke* + Far. -i + Far. *pâd* + Far. -i + Far. *şâh* > *pâdişâh* + Ar. -î) Padişah sikkesi darphanecileri. (1/8)

defter emîni: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Ar. *emîn* + T. -i) “İmparatorluk döneminde defterhanenin en büyük âmiri.” (ÖTS, 2007: I, 1126) (1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86)

defter kethudâsi: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. -sı) “Eyaletlerde, zemet işlerinin görevlisi olup tımar defterdarının âmiri.” (ÖTS, 2007: I, 1126) (1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86, 1/87, 1/90)

kethudâ-yı defterdâr-i tîmâr-ı Budin: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -i + Far. *tîmâr* + Far. -i + Öa. *Budin*) Budin tımarı defterdarı kahyası. (1/87)

kethudâ-yı defter-i Bağdâd: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Bağdâd*) Bağdat defter kethüdası. (1/89)

kethudâ-yı defter-i Batum: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Batum*) Batum defter kethüdası. (1/89)

kethudâ-yı defter-i Bosna: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Bosna*) Bosna defter kethüdası. (1/87)

kethudâ-yı defter-i Budin: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Budin*) Budin defter kethüdası. (1/87)

kethudâ-yı defter-i Cezâyir: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Cezâyir*) Cezayir defter kethüdası. (1/87)

kethudâ-yı defter-i Diyârbekir: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Diyârbekir*) Diyarbakır defter kethüdası. (1/89)

kethudâ-yı defter-i Erzurûm: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Erzurûm*) Erzurum defter kethüdası. (1/89)

kethudâ-yı defter-i Karaman: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Karaman*) Karaman defter kethüdası. (1/88)

kethudâ-yı defter-i Mar‘ayş: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Mar‘ayş*) Maraş defter kethüdası. (1/88)

kethudâ-yı defter-i Rûm: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Rûm*) Anadolu defter kethüdası. (1/88)

kethudâ-yı defter-i Rûmeli: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Rûmeli*) Rumeli defter kethüdası. (1/87)

kethudâ-yı defter-i Şâm: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Şâm*) Şam defter kethüdası. (1/88)

kethudâ-yı defter-i Tarabulus: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Tarabulus*) Trablus defter kethüdası. (1/88)

kethudâ-yı defter-i Tımışvar: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Tımışvar*) Temeşvar defter kethüdası. (1/88)

kethudâ-yı defter-i Van: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + Far. -(y)ı + Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -i + Öa. *Van*) Van defter kethüdası. (1/90)

defter muhâsibi: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Ar. *muhâsib* + T. -i) Defter muhasebecisi. (1/82)

defterdâr: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr) “İmparatorluk döneminde maliye ve hazine işlerini yürüten kimse.” (ÖTS, 2007: I, 1126) (1/2, 1/3, 1/30, 1/46, 1/60, 1/68, 1/77, 1/78, 1/79, 1/86, 1/96, 1/98, 1/103, 1/104, 1/111, 1/112, 1/124, 1/126, 1/127, 1/131, 1/132, 1/133, 1/134, 1/135, 1/136, 1/137, 1/148, 1/150, 1/153, 1/161, 1/164, 1/166, 1/182, 1/193, 1/194, 1/199, 1/201, 1/221, 1/223, 1/227, 1/230, 1/237, 1/279, 1/286, 1/293, 1/342, 1/344)

defterdâr Bosna: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Öa. *Bosna*) Bosna defterdarı. (1/87)

defterdâr-ı Budin: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Öa. *Budin*) Budin defterdarı. (1/87)

defterdâr-ı hazîne-i Âmid: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Ar. *hazîne* + Far. -i + Öa. *Âmid*) Amid hazinesi defterdarı. (1/89)

defterdâr-ı hazîne-i Erzurûm: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Ar. *hazîne* + Far. -i + Öa. *Erzurûm*) Erzurum hazinesi defterdarı. (1/89)

defterdâr-ı hazîne-i Haleb: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Ar. *hazîne* + Far. -i + Öa. *Haleb*) Halep hazinesi defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı Karaman: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Öa. *Karaman*) Karaman defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı Kıbrıs: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Öa. *Kıbrıs*) Kıbrıs defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı Tarabulus-ı Şâm: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Öa. *Tarabulus* + Far. -ı + Öa. *Şâm*) Trablusşam defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı Tımışvar: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Öa. *Tımışvar*) Temeşvar defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı tîmâr Tarabulus: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmâr* + Öa. *Tarabulus*) Trablus tîmar defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı tîmârhâ-yı Âmid: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmârhâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Âmid*) Amid tîmarı defterdarı. (1/89)

defterdâr-ı tîmârhâ-yı Batum: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmârhâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Batum*) Batum tîmarı defterdarı. (1/89)

defterdâr-ı tîmârhâ-yı Rûm: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmârhâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Rûm*) Anadolu tîmarı defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı tîmârhâ-yı Rûmeli: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmârhâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Rûmeli*) Rumeli tîmarı defterdarı. (1/87)

defterdâr-ı tîmârhâ-yı Şâm: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmârhâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Şâm*) Şam tîmarı defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı tîmârhâ-yı Tımışvar: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmârhâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Tımışvar*) Temeşvar tîmarı defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı tîmârhâ-yı Van: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmârhâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Van*) Van tîmarı defterdarı. (1/90)

defterdâr-ı tîmâr-ı Anadolu: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmâr* + Far. -ı + Öa. *Anadolu*) Anadolu tîmarı defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı tîmâr-ı Bağdâd: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmâr* + Far. -ı + Öa. *Bağdâd*) Bağdat tîmarı defterdarı. (1/89)

defterdâr-ı tîmâr-ı Cezâyir: (Rum. *dipthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. -dâr + Far. -ı + Far. *tîmâr* + Far. -ı + Öa. *Cezâyir*) Cezayir tîmarı defterdarı. (1/87)

defterdâr-ı tîmâr-ı Erzurûm: (Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + Far. *-i* + Far. *tîmâr* + Far. *-i* + Öa. *Erzurûm*) Erzurum tımarı defterdarı. (1/89)

defterdâr-ı tîmâr-ı Haleb: (Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + Far. *-i* + Far. *tîmâr* + Far. *-i* + Öa. *Haleb*) Halep tımarı defterdarı. (1/88)

defterdâr-ı tîmâr-ı Mar‘ays: (Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + Far. *-i* + Far. *tîmâr* + Far. *-i* + Öa. *Mar‘ays*) Maraş tımarı defterdarı. (1/88)

Kefe defterdârı: (Öa. *Kefe* + Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + T. *-i*) Kefe’de defterdarlık görevini yürüten kimse. (1/84)

defterdâr-ı pâdişâhî: (Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + Far. *-i* + Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* > *pâdişâh* + Ar. *î*) Padişah defterdarı. (1/50)

emîn-i darbhâne-i Âl-i Osmân: (Ar. *emîn* + Far. *-i* + Ar. *dârb* + Far. *hâne* + Far. *-i* + Öa. *Âl-i Osmân*) Osmanlı darphanesi emini. (1/293)

emîn-i Karagümrük: (Ar. *emîn* + Far. *-i* + Öa. *Karagümrük*) Karagümrük emini; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu emin, Rumeli’den gelen mallardan gümrük alır. (1/297)

esîrhâne emîni: (Ar. *esîr* + Far. *hâne* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu emin satılan köle ve cariyelerden öşür alır. (1/7, 1/293)

esnâf-ı emânet-i esîrhâne: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *emânet* + Far. *-i* + Ar. *esîr* + Far. *hâne*) Esirhane emaneti esnafı. bkz. esîrhâne emîni (1/292)

gümrük emîni: (Lat. *commercium* > Rum. *kumerki* > *gümrük* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Gümrük vergisi toplayan kimse. (1/31, 1/132, 1/212, 1/219, 1/227, 1/275, 1/281, 1/297, 1/298, 1/301, 1/304, 1334)

Yağkapanı gümrük emîni: (Öa. *Yağkapanı* + Lat. *commercium* > Rum. *kumerki* > *gümrük* + Ar. *emîn* + T. *-i*) Yağkapanı’nından gümrük vergisi toplayan kimse. (1/212)

gümrük reftçileri: (Lat. *commercium* > Rum. *kumerki* > *gümrük* + Far. *reft* ~ *reftiyye* “dışarıya satılan mallardan alınan gümrük vergisi.” (ÖTS, 2007: IV, 3949) + T. *-ci* + T. *-leri*) Gümrük reftçileri; reftiyye denilen gümrük vergisini alan kimseler. (1/297)

gümüş arayıcı: (T. *kümüş* > *gümüş* + T. *arğa-* > *ara-* + T. *-(yı)cı*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar İstanbul’un içinde dolaşıp sahte para olup olmadığını kontrol etmek için herkesin kesesine bakarlar. (1/294, 1/312, 1/348)

gümüş arayıcı ağası: (T. *kümüş* > *gümüş* + T. *arğa-* > *ara-* + T. *-(yı)cı* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-sı*) Gümüş arayıcı esnafının başı, âmiri. (1/7, 1/295)

hazîne defterdârı: (Ar. *hazîne* + Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + T. *-i*) “Eyaletlerde devlete ait gelirlerin tahsili ve hesapların tutulması ile görevli memurlara verilen ad.” (ÖTS, 2007: II, 1921) (1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86)

hazîne kethudâsı: (Ar. *hazîne* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) “Sarayın en yüksek vazife sahiplerinden birinin adıdır. Hazine kethüdası saraya giren ve çıkan demirbaş müteallik eşyanın muhafazasından birinci derecede mesuldü.” (TDTS, 1993: I, 791) (1/106, 1/118)

hazînedâr: (Ar. *hazîne* + Far. *-dâr*) “Bir hazineyi bekleyen veya yöneten kişi.” (ÖTS, 2007: II, 1921) (1/135)

hazînedârbaşı: (Ar. *hazîne* + Far. *-dâr* + T. *baş* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde devlet hazinesinin korunması ile ilgili memurların âmirine verilen ad.” (ÖTS, 2007: II, 1921) (1/106, 1/118, 1/150, 1/196, 1/215)

hünkâr hazînedârbaşısı: (Far. *hudâvendgâr* > *hünkâr* + Ar. *hazîne* + Far. *-dâr* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-sı*) Padişah hazinedar başısı. (1/319)

kantârcı: (Rum. *kentinerion* > Ar. *kintâr* > *kantâr* + T. *-ci*) “Kantarda tartan kimse.” (TS, 2011: 1300) (1/159, 1/291, 1/297)

kefil: (Ar. *kefil*) “Borcunu ödemeyenin veya verdiği sözü yerine getirmeyenin bütün sorumluluğunu üzerine alan kimse.” (TS, 2011: 1378) (1/155)

kul oğlanı: (T. *kul* + T. *oğul* + T. *-an* > *oğlan* + T. *-i*) “Vergi toplayan belediye tahsildarı.” (ÖTS, 2007: III, 2825) (1/296)

küçük defterdâr: (T. *kiçig* > *küçük* + Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre Osmanlı darphanesinin eminlerine verilen unvan. (1/293)

mâl defterdârı: (Ar. *mâl* + Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + T. *-i*) “Tanzimat öncesi imparatorluk döneminde devletin parasal işlerini yürüten kimseye verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 3033) (1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86)

mâl-ı pâdişâhî defterdârı: (Ar. *mâl* + Far. *-i* + Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* > *pâdişâh* + Ar. *î* + Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + T. *-i*) Padişah malı defterdarı. (1/83)

mîzân-ı harîr emîni / emîn-i mîzân-ı harîr: (Ar. *mîzân* + Far. *-i* + Ar. *harîr* + Ar. *emîn* + T. *-i* / Ar. *emîn* + Far. *-i* + Ar. *mîzân* + Far. *-i* + Ar. *harîr*) İpek tartısı emini; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu emin çeşitli yerlerden gelen ipeği kantara koyup bu ipekten öşür alır. (1/7, 1/292)

mu'temed: (Ar. *mu'temed*) “Dairelerde, iş yerlerinde bazı para işlerine bakan görevli.” (TS, 2011: 1715) (1/73, 1/264, 1/333)

muhâsebeci: (Ar. *muhâsebe* + T. *-ci*) “Hesap işleri ile uğraşan kimse; muhasip; sayman.” (ÖTS, 2007: III, 3284) (1/296)

muhassıl: (Ar. *muhassıl*) “İmparatorluk döneminde, Tanzimat öncesinde vergi tahsildarına verilen isim; vilayet sancak ve kaza içinde devlete ait malların yönetimi ve gelirlerinin toplanması ile görevlendirilmiş, gerektiğinde zor kullanma yetkisi bulunan memur.” (ÖTS, 2007: III, 3285) (1/135)

Haleb muhassılı: (Öa. *Haleb* + Ar. *muhassıl* + T. *-i*) Haleb muhassılı; Haleb'te muhassıllık görevini yürüten kimse. (1/84)

mukâbelecî: (Ar. *mukâbele* + T. *-ci*) “Maliyede varidat ve maarifat hesaplarını karşılaştıran askerlik işlerinde yoklama muamelelerini yapan memurun unvanıdır.” (TDTS, 1993: II, 574) (1/86, 1/154)

mukâta'acı: (Ar. *mukâta'a* “İmparatorluk döneminde tımar sistemi dışında kalan vergi kaynaklarına verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 3298) + T. *-ci*) “Mukataa işlerine bakan memurun unvanıdır.” (TDTS, 1993: II, 578) (1/86)

mültezim: (Ar. *mültezim*) “İmparatorluk döneminde vergi vb. gelirlerin toplanması işini götürü olarak üzerine alan kimse; kesenekçi.” (ÖTS, 2007: III, 3367) (1/298)

mürtezika: (Ar. *mürtezika*) “Bir vakfın gelirinden maaş ve tayin alanlar.” (ÖTS, 2007: III, 3390) (1/53)

pâdişâh hazînedârbaşı: (Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* > *pâdişâh* + Ar. *hazîne* + Far. *-dâr* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-sı*) bkz. hünkâr hazînedârbaşı (1/332)

pencik emîni: (Far. *penc* + Far. *-yek* > *pencik* + Ar. *emîn* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde pencikçilerden önce pencik vergisini toplayan görevli.” (ÖTS, 2007: IV, 3818) (1/297)

pencikhâne emîni: (Far. *penc* + Far. *-yek* > *pencik* + Far. *hâne* + Ar. *emîn* + T. *-i*) bkz. pencik emîni (1/7)

reftci: (Far. *reft* ~ *reftiyye* “dışarıya satılan mallardan alınan gümrük vergisi.” (ÖTS, 2007: IV, 3949) + T. *-ci*) Reftçi; reftiyye denilen gümrük vergisini alan kimse. (1/292)

ser-hazînedârân: (Far. *ser-* + Ar. *hazîne* + Far. *-dâr* + Far. *-ân*) bkz. hazînedârbaşı (1/157)

sikkeci: (Ar. *sikke* + T. *-ci*) bkz. sikkezân (1/294)

sikkezân: (Ar. *sikke* + Far. *-zen* > *sikkezen* > *sikkezân*) “Sikkezen; darphanelerde para ve madalya basan görevli.” (ÖTS, 2007: IV, 4235) (1/311)

sikkezân ağa: (Ar. *sikke* + Far. *-zen* > *sikkezen* > *sikkezân* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) Sikkezenlerin başı, âmiri. (1/314)

sikkezânbaşı: (Ar. *sikke* + Far. *-zen* > *sikkezen* > *sikkezân* + T. *baş* + T. *-i*) “Sikkezenbaşı; darphanede para kalıbı yapanların başlarına verilen addır.” (TDTS, 1993: III, 221) (1/294, 1/310, 1/311, 1/313)

tamgacı: (T. *tam-* + T. *-gâ* + T. *-ci*) “Damgacı; damga vuran; mühürdar; mühürleyen.” (ÖTS, 2007: IV, 4571) (1/311)

tamgacıbaşı: (T. *tam-* + T. *-gâ* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Damgacıbaşı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu kişi bütün kuyumcuların işlerine bakar ve kuyumcu mallarına damga vurur. (1/294, 1/311)

tamgacıbaşı ağa: (T. *tam-* + T. *-ğâ* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-ı* + Moğ. *âkâ* > *ağâ*)
bkz. tamgacıbaşı (1/314)

tamgacıbaşı-ı müstakîm-i şehriyârî: (T. *tam-* + T. *-ğâ* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-ı* + Far. *-ı* + Ar. *müstakîm* + Far. *-i* + Far. *şehr* + Far. *-i* + Far. *yâr* + Ar. *-î*) Padişahın dürüst damgacıbaşısı. bkz. tamgacıbaşı (1/8)

temel mu'temedi: (Rum. *temelion* > *temel* + Ar. *mu'temed* + T. *-i*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre Sultan Ahmet Cami'nin temeli atılırken mutemetlik yapan kişi. (1/100)

tershâne emîni: (İta. *tersana* > *tershâne* + Ar. *emîn* + T. *-i*) "Tersanenin parasal işlerini yürütmekle görevli kimse." (ÖTS, 2007: V, 4760) (1/125, 1/297, 1/298)

tîmâr defterdârı / defterdâr-ı tîmâr: (Far. *tîmâr* + Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + T. *-ı* / Rum. *diphthera* > Ar. / Far. *defter* + Far. *-dâr* + T. *-ı* + Far. *tîmâr*) "Vilâyetlerde timar işleriyle uğraşan defterdarlardı. Bir nevi nüfus ve vergi sayımı olan tahrirlerde vazife aldıkları gibi tımarlarla ilgili diğer hususlar da bunlar tarafından görülürdü." (Kütükoğlu, 1994: 96) (1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86, 1/87, 1/88, 1/90)

vamoş: (Mac. *vamos* > *vamoş*) "Başgümrükçü." (Dankoff, 2013: 239) (1/26)

veznedâr: (Ar. *vezne* + Far. *-dâr*) "Resmî kurumlarda, banka vb. kuruluşlarda para alıp veren kimse; vezne görevlisi; vezneci." (ÖTS, 2007: V, 5116) (1/306)

vezzân: (Ar. *vezzân*) Kantarcı; tartıcı; tartan. (ÖTS, 2007: V, 5116) (1/294)

2.14. Esnaf, Zanaatkâr ve Bunların Teşkilatlarıyla İlgili Meslek Adları

Esnaf, Zanaatkâr ve Bunların Teşkilatlarıyla İlgili Meslek Adları bölümünde 45 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *esnâftır*.

“Her sınıf esnaf ve zanaat erbabı, 17. yüzyıl sonlarına kadar ‘tarik-i fütüvvet (mertlik, yiğitlik yolu; mertlik, yiğitlik tarikatı) yahut ‘tarik-i hırfet (esnaflık, zanaat yolu; esnaflık, yiğitlik tarikatı) denilen topluluklar kurmuşlar, 18. yüzyıl başında da onların yerine ‘esnaf loncaları’ kurulmuştur” (Koçu, 2016: 15).

İşte bu noktada Evliya Çelebi, eserinde İstanbul’un 4 mevleviyet yerinde 54 bölümde 1.100 adet esnaf sayar. Bunları mensup olduğu loncaları, yaptığı işleri ve birbirleriyle bağlantıları açısından sınıflara ayırır. Bütün esnaf kuruluşlarını, pirlelerini, hangisinin diğerine tabi olduğunu, aralarında ne gibi bağlantı bulunduğunu tek tek yazar (Kahraman, 2013: 94).

Evliya Çelebi bu esnaf kuruluşlarından bahsetmeden önce peygamberlerin hangi sanatla uğraştıklarını tek tek yazmıştır. Daha sonra ise Hz. Muhammed’in fütüvvetnamesi hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Tarik içindeki işleyiş, kurallar ve törenler bunlardan bazılarıdır. Ayrıca burada esnaf teşkilatının üyelerini ve üyelerin görevlerini de belirtmiştir.

Koçu’ya göre 17. yüzyıl sonlarına kadar İstanbul’da, bütün Türkiye’de esnaf teşkilatının üyeleri şeyh, nakip, duacı, çavuş, kahya (kethüda) ve yiğitbaşından oluşur (Koçu, 2016: 16-17). Bu bölümde tespit ettiğimiz meslek adları da bu bilgiyi desteklemektedir.

Bu bölümde esnaf ve zanaatkârlıkla ilgili mesleklerin genel olarak adlandırılışında kullanılan *esnâf*, *ehl-i hıref*, *ehl-i sanâyi*, *ehl-i hırfet*, *sâhib-i tarik* gibi sözcüklerle birlikte esnaf teşkilatının üyeleri olan *şeyh*, *nakîb*, *du‘âcı*, *çavuş*, *kethudâ*, *yiğitbaşı*, *pîr*, *yamak* gibi meslek adları da incelenmiştir.

Tespit edilen meslek adlarına baktığımızda Arapça ve Farsça kökenli olanların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu bölümde Arapça 23, Farsça 12, Türkçe 7, Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 2, Moğolca 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Esnaf, Zanaatkâr ve Bunların Teşkilatlarıyla İlgili Meslek Adları bölümünde tespit edilen meslek adları şunlardır:

bezâsten kethudâsı / bedâsten kethudâsı: (Far. *bez* + Far. *-istân* > *bezâsten* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı* / Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) Bedesten kahyası. bkz. *kethudâ* (1/175, 1/334)

bedâsten-i atîk şeyhleri ve nakîbleri ve du‘âcıları: (Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Far. *-i* + Ar. *atîk* + Ar. *şeyh* + T. *-leri* + Ar. *ve* + Ar. *nakîb* + T. *-leri* + Ar. *ve* + Ar. *du‘â* + T. *-cı* + T. *-ları*) Eski Bedesten esnafının başkanları, nakipleri ve duacıları. (1/334)

çavuş: (T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş*) “Tarikin bir nevi inzibat zabitiydi. Sorumlu, suçlu esnafi, şeyhin başkanlığında nakip ile esnaf ihtiyarlarının teşkil ettiği tarik divanında sorguya çekilmek üzere çavuş gider, alıp getirirdi.” (Koçu, 2016: 16) (1/245, 1/251, 1/268, 1/289, 1/291, 1/292, 1/293, 1/305, 1/310, 1/314, 1/320, 1/324, 1/330, 1/339, 1/341, 1/358)

çavuşân-ı ehl-i sanâyi: (T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *sanâyi*) “Sanat ehli çavuşları.” bkz. *çavuş* (1/5, 1/259)

du‘âcı: (Ar. *du‘â* + T. *-cı*) “Esnafın olması şart değildi. Salih bir kimse olarak seçilir ve kendisine tarik sandığından yıllık bir ücret ödenirdi. Tarik törenlerinde gereken duaları okurdu.” (Koçu, 2016: 16) (1/215, 1/245, 1/291, 1/320, 1/332, 1/334, 1/341, 1/358)

ehl-i hıref: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hıref* > *hıref*) Sanatkarlar. (1/5, 1/6, 1/7, 1/8, 1/9, 1/10, 1/25, 1/53, 1/114, 1/132, 1/202, 1/207, 1/213, 1/216, 1/220, 1/225, 1/235, 1/240, 1/241, 1/248, 1/250, 1/251, 1/253, 1/259, 1/264, 1/278, 1/282, 1/283, 1/284, 1/289, 1/299, 1/301, 1/302, 1/306, 1/307, 1/309, 1/310, 1/318, 1/323, 1/325, 1/328, 1/330, 1/333, 1/335, 1/358)

ehl-i hiref çavuşları: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hiref* > *hiref* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-ları*) Sanatkar çavuşları. bkz. çavuş (1/259)

ehl-i hırfet: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hırfet*) Meslek ehli. (1/335)

ehl-i meşgûl: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *meşgûl*) Bir işte ustalaşan kişiler. Evliya Çelebi, bunları eserinde esnaftan saymıştır. (1/335)

ehl-i sanâyi': (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *sanâyi*) Sanat ehli. (1/8, 1/53, 1/207, 1/208, 1/213, 1/235, 1/242, 1/244, 1/250, 1/268, 1/302, 1/303, 1/306, 1/308, 1/326, 1/333, 1/358)

ehl-i sanâyi' üstâdân: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *sanâyi* + Far. *üstâd* + Far. *-ân*) Sanat ehli ustaları. (1/218)

esnâf: (Ar. *esnâf*) "Paradan çok kendi iş gücünü kullanarak küçük ticaret ve el zanaatları ile geçimini sağlayan kimselere verilen genel ad." (ÖTS, 2007: II, 1489) (1/4, 1/5, 1/6, 1/7, 1/8, 1/9, 1/10, 1/37, 1/53, 1/54, 1/79, 1/132, 1/153, 1/158, 1/194, 1/207, 1/208, 1/213, 1/214, 1/216, 1/235, 1/238, 1/239, 1/241, 1/244, 1/245, 1/247, 1/251, 1/253, 1/254, 1/255, 1/256, 1/257, 1/258, 1/259, 1/260, 1/261, 1/262, 1/263, 1/264, 1/265, 1/266, 1/267, 1/268, 1/269, 1/270, 1/271, 1/272, 1/273, 1/274, 1/275, 1/276, 1/277, 1/278, 1/279, 1/280, 1/281, 1/282, 1/283, 1/284, 1/285, 1/286, 1/287, 1/288, 1/289, 1/290, 1/291, 1/292, 1/293, 1/294, 1/295, 1/296, 1/298, 1/299, 1/300, 1/301, 1/302, 1/303, 1/304, 1/305, 1/306, 1/307, 1/308, 1/309, 1/310, 1/311, 1/312, 1/313, 1/314, 1/315, 1/316, 1/317, 1/318, 1/319, 1/320, 1/321, 1/322, 1/323, 1/324, 1/325, 1/326, 1/327, 1/328, 1/329, 1/330, 1/331, 1/332, 1/333, 1/334, 1/335, 1/336, 1/337, 1/338, 1/339, 1/340, 1/341, 1/343, 1/344, 1/345, 1/346, 1/347, 1/348, 1/349, 1/353, 1/354, 1/355, 1/357, 1/358)

esnâf ağaları: (Ar. *esnâf* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + T. *-ları*) Esnaf teşkilatının önderleri, başkanları. (1/264, 1/358)

esnâf şeyhleri: (Ar. *esnâf* + Ar. *şeyh* + T. *-leri*) Esnaf reisleri, başkanları. (1/280)

esnâf yamakları: (Ar. *esnâf* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-ları*) Bir esnaf zümresine yardımcı olarak çalışan kimseler. (1/9, 1/308, 1/326, 1/339)

esnâf-ı bezzâzistân-ı atîk: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *bezzâz* + Far. *istân* + Far. *-i* + Ar. *atîk*) Eski bedesten esnafı. (1/9, 1/332)

esnâf-ı cemâ'at-i Bezâsten-ı cedîd: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *cemâ'at* + Far. *-i* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bezâsten* + Far. *-i* + Ar. *cedîd*) Yeni bedesten cemaati esnafı. (1/334)

esnâf-ı ehl-i hiref: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hiref* > *hiref*) Meslek ehli esnafı. (1/5, 1/219, 1/253)

esnâf-ı re'isân-ı ehl-i tarîk: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *re'is* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *tarîk*) Meslek ehli reisleri esnafı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar bütün sanatların ve mesleklerin pirleri, önderleridir. (1/5, 1/259)

esnâf-ı sanâyi': (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *sanâyi*) Sanat esnafı, sanatçılar. (1/58, 1/67)

kârâne du'âcısı: (Far. *kâr* + Far. *hâne* + Ar. *du'â* + T. *-cı* + T. *-sı*) İş yeri duacı. (1/215)

kârâne imâmı: (Far. *kâr* + Far. *hâne* + Ar. *imâm* + T. *-i*) İş yeri imamı. (1/215)

kethudâ: (Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ*) "Kahya; önceleri tarikler ile hükümet arasında, sonraları loncalar ile hükümet arasında münasebeti sağlayan zattı. Hükümet tarafından tayin ve azil edilirdi." (Koçu, 2016: 17) (1/238, 1/246, 1/251, 1/264, 1/265, 1/270, 1/280, 1/285, 1/289, 1/291, 1/292, 1/293, 1/294, 1/305, 1/314, 1/320, 1/324, 1/335, 1/339, 1/358)

meşâyihân-ı ehl-i hiref: (Ar. *meşâyih* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hiref* > *hiref*) Esnaf şeyhleri, başkanları. bkz. şeyh (1/259)

nakîb: (Ar. *nakîb*) "Nakip; tarik-i fütüvvet / hırfetlerin idare amiridir. Tariki teşkil eden esnaf ile yamak esnafın bütün işlerini gören adamdır. Esnaf arasından doğruluğuyla tanınmış bir kimse olarak seçimle tayin edilirdi." (Koçu, 2016: 16) (1/102, 1/181, 1/220, 1/239, 1/245, 1/246, 1/251, 1/259, 1/265, 1/268, 1/280, 1/284, 1/305, 1/307, 1/310, 1/314, 1/320, 1/324, 1/330, 1/332, 1/334, 1/335, 1/358)

nakîbân-ı ehl-i hiref: (Ar. *nakîb* + Far. *ân* + Far. *-ı* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hiref* > *hiref*) Sanatkar yardımcıları. (1/5, 1/259)

nakîb-i pîşvâ-yı tarîk: (Ar. *nakîb* + Far. *-i* + Far. *pîşvâ* + Far. *-(y)ı* + Ar. *tarîk*) Meslek önderinin yardımcısı. (1/245)

pîr: (Far. *pîr*) “Bir meslek veya sanatın kurucusu olan kimse.” (ÖTS, 2007: IV, 3857) (1/5, 1/6, 1/9, 1/10, 1/11, 1/159, 1/192, 1/239, 1/241, 1/242, 1/243, 1/244, 1/245, 1/246, 1/247, 1/249, 1/251, 1/253, 1/254, 1/255, 1/256, 1/257, 1/258, 1/259, 1/260, 1/261, 1/262, 1/263, 1/264, 1/265, 1/266, 1/267, 1/268, 1/269, 1/270, 1/271, 1/272, 1/272, 1/273, 1/274, 1/275, 1/276, 1/277, 1/278, 1/279, 1/280, 1/281, 1/282, 1/283, 1/284, 1/285, 1/286, 1/287, 1/288, 1/289, 1/291, 1/292, 1/296, 1/297, 1/298, 1/299, 1/300, 1/301, 1/302, 1/303, 1/304, 1/305, 1/306, 1/307, 1/308, 1/309, 1/310, 1/311, 1/312, 1/313, 1/314, 1/315, 1/316, 1/317, 1/318, 1/319, 1/320, 1/321, 1/322, 1/323, 1/324, 1/325, 1/326, 1/327, 1/328, 1/329, 1/330, 1/331, 1/332, 1/333, 1/334, 1/335, 1/336, 1/338, 1/339, 1/340, 1/341, 1/342, 1/343, 1/344, 1/345, 1/347, 1/350, 1/353, 1/357)

pîr-i pîş-kadem: (Far. *pîr* + Far. *-i* + Far. *pîş* + Ar. *kadem*) bkz. pîr (1/289, 1/308)

pîr-i pîşvâ: (Far. *pîr* + Far. *-i* + Far. *pîşvâ*) bkz. pîr (1/263)

pîr-perver: (Far. *pîr* + Far. *-perver*) Esnaf teşkilatında bir pîr tarafından eğitim görüp yetiştirilmiş kişiler. (1/6, 1/8, 1/9, 1/161, 1/243, 1/244, 1/245, 1/246, 1/253, 1/254)

pîş-i kadem / pîş-kadem: (Far. *pîş* + Far. *-i* + Ar. *kadem* / Far. *pîş* + Ar. *kadem*) Bir mesleğin önderi, kurucusu. (1/192, 1/241, 1/289, 1/314, 1/318, 1/326, 1/328)

pîşvâ: (Far. *pîşvâ*) Önder; bir mesleğin önderi, kurucusu. (1/5, 1/9, 1/55, 1/242, 1/243, 1/245, 1/253, 1/261, 1/270, 1/279, 1/289, 1/301, 1/305, 1/307, 1/308, 1/314, 1/320, 1/322, 1/323, 1/328, 1/334)

pîşvâ-yı tarîk: (Far. *pîşvâ* + Far. *-(y)ı* + Ar. *tarîk*) Meslek önderi. (1/61, 1/116, 1/244, 1/245)

sâhib-i sanâyi'ât: (Ar. *sâhib* + Far. *-i* + Ar. *sanâyi'* + Ar. *-ât*) Meslek sahibi. (1/241)

sâhib-i tarîk: (Ar. *sâhib* + Far. *-i* + Ar. *tarîk*) Meslek sahibi. (1/242, 1/243, 1/246, 1/314, 1/328)

ser-çeşme-i ehl-i hirefler: (Far. *ser* + Far. *çeşme* + Far. *-i* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hiref* > *hiref* + T. *-ler*) Esnaf başkanları, reisleri. (1/251)

şeyh: (Ar. *şeyh*) “Tarikin reisi; tariki kuran esnaf tarafından kayd-ı hayat şartıyla seçilirdi.” (Koçu, 2016: 16) (1/10, 1/245, 1/246, 1/251, 1/259, 1/260, 1/264, 1/265, 1/268, 1/284, 1/292, 1/305, 1/307, 1/310, 1/314, 1/320, 1/324, 1/330, 1/332, 1/334, 1/335, 1/341, 1/358)

tarîk nakîbleri: (Ar. *tarîk* + Ar. *nakîb* + T. *-leri*) Meslek yardımcıları. (1/259)

tarîk şeyhi: (Ar. *tarîk* + Ar. *şeyh* + T. *-i*) Bir mesleğin reisi, başkanı. (1/191, 1/258)

vüzerâ ve mîrimîrân çavuşları: (Ar. *vüzerâ* + Ar. *ve* + Far. *mîr* + Far. *-i* + Far. *mîrân* + T. *çaw* + T. *-uş* > *çavuş* + T. *-ları*) Vezirlerin ve beylerbeyinin çavuşları. bkz. çavuş (1/259)

yamak: (T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k*) “Bir işte yardımcı olarak çalışan kimse.” (ÖTS, 2007: V, 5185) (1/7, 1/9, 1/251, 1/264, 1/265, 1/266, 1/268, 1/269, 1/270, 1/272, 1/274, 1/276, 1/278, 1/280, 1/282, 1/283, 1/284, 1/288, 1/291, 1/299, 1/300, 1/303, 1/304, 1/305, 1/307, 1/308, 1/313, 1/314, 1/316, 1/318, 1/320, 1/322, 1/323, 1/325, 1/326, 1/329, 1/332, 1/334, 1/335, 1/338, 1/341, 1/345, 1/347, 1/353, 1/358)

yeni bedâsten kethudâsı: (T. *yangı* > *yeni* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) Yeni bedesten kahyası. (1/335)

yeni bedâsten şeyhleri ve nakîbleri: (T. *yangı* > *yeni* + Far. *bez* + Far. *-istân* > *bedâsten* + Ar. *şeyh* + T. *-leri* + Ar. *ve* + Ar. *nakîb* + T. *-leri*) Yeni bedesten esnafının başkanları ve yardımcıları. (1/335)

yiğitbaşı: (T. *yiğit* + T. *baş* + T. *-i*) “Eskiden, esnaf loncalarında alınan kararları uygulayan, üretilen malın niteliğinin denetimi, malzemenin dağıtımını gibi görevleri yürüten kimse; esnaf kethüdası.” (ÖTS, 2007: V, 5332) (1/251, 1/268, 1/314)

2.15. Avcılıkla İlgili Meslek Adları

Avcılıkla İlgili Meslek Adları bölümünde 44 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçenler *avcı*, *sayyâd* ve *doğancıdır*.

Türkler tarih sahnesine ilk çıktıkları dönemden beri avcılıkla uğraşmışlardır. Eski Türkler avcılık faaliyetlerini sürdürdükleri sığır törenleri düzenlemişlerdir. “Konar göçer Türklerde hayvancılığın salgın, iklim, talan vb. riskler içermesi ihtiyatı olarak avcılığın sürdürülmesini zorunlu kılmıştır. Avlar ferdi veya topluluk halinde, genellikle av hayvanları yardımıyla (köpek şahin vb.) yapılmıştır” (Şen, 2007: 34). Daha sonraları imparatorluk döneminde ise padişahların da avcılığa özel ilgilerinin olduğu bilinmektedir. Ayrıca yeniçerilerin arasında avcılıkla özel olarak uğraşan, padişahların avlarında kullanılmak üzere köpekler ve çeşitli avcı kuşlar besleyen yeniçeriler vardı.

Bu bilgiler ışığında Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde avcılıkla ilgili terimlere, aletlere ve meslek adlarına rastlamaktayız. Evliya, avcılık işiyle uğraşan kişilerden bahsederken bu kişilerin kullandıkları av aletlerinin bilgisini de aktarmıştır. Düzen, ıgrip, dalyan, saçma, karitya, çömlek, zıpkın bunlara örnek sayılabilir. Evliya Çelebi İstanbul’daki balık avcılarını eserinin birinci cildinde *balık emîninin zîr-i himâyesinde olan esnâfların beyân eder* başlıklı bölümde saymıştır. Bunlar; *esnâf-ı dalyancıyân*, *esnâf-ı ıgribciyân-ı sayyâdân*, *esnâf-ı karityacıyân*, *esnâf-ı ağcıyân*, *esnâf-ı saçmacıyân*, *esnâf-ı düzenciyan*, *esnâf-ı sıpkıncıyân*, *esnâf-ı sayyâd-ı çömlekçi*, *esnâf-ı sepetciyân-ı sayyâd-ı mahî* ve *esnâf-ı ağcıyândır*. Ayrıca bu bölümde tespit edilen meslek adlarına baktığımızda avcılık mesleğini ifade etmek için *sayyâd*, *kannâs* ve *avcı* sözcüklerinin kullanıldığı görülmüştür.

Avcılıkla İlgili Meslek Adları bölümünde köken ayırt etmeksizin Türkçe *+cı* / *+cu* ekiyle türetilen 39, Arapça 4, Farsça *-bâz* ile 1 meslek adı tespit edilmiştir. Avcılıkla ilgili meslek adlarının hemen hemen hepsi Türkçe meslek adları yapan *+cı* / *+cu* ekiyle türetilmiştir. Bu durumun Türklerin çok eski çağlardan beri avcılık mesleğiyle uğraşmasıyla ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Avcılıkla İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şöyle sıralanabilir:

ağcıyân: (T. *ağ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Ağcılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar denize ağ bırakıp çeşitli balıklar tutarlar. Evliya Çelebi bu esnaf dışında bir başka **ağcıyân** esnafından daha bahsetmiştir. Kendisinin açıklamasına göre bu esnaf ise çengel, volta ve düzen ipleriyle balık avlar. (1/7, 1/290, 1/291)

ağ serpicıyân: (T. *ağ* + T. *sep-* > *serp-* + T. *-(i)ci* + Far. *-(y)ân*) Ağ serpiciler. bkz. ağcıyân (1/7)

atmacacıbaşı: (T. *at-* + T. *-ma* + T. *-ca* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde atmacacılar denilen avcı kolunun başı.” (ÖTS, 2007: I, 353) (1/321)

avcı: (T. *ab* + T. *-cı* > *abçı* > *awçı* > *avcı*) “Avlanmayı kendine iş edinen kişi.” (ÖTS, 2007: I, 360) (1/159, 1/241, 1/279, 1/280, 1/316, 1/321, 1/347)

avcı odaları yeniçerisi (T. *ab* + T. *-cı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + T. *otağ* > *oda* + T. *-ları* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *-si*) Avcı odasında görev yapan yeniçeri. (1/321)

avcıbaşı: (T. *ab* + T. *-cı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + T. *baş* + T. *-i*) “Osmanlı padişahlarının saraylarında şikâr halkı denilen avcılarının başına verilen addı.” (TDTS, 1993: I, 115) (1/280, 1/321)

avcılar çorbacısı: (T. *ab* + T. *-cı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + T. *-lar* + Ar. *şûrbâ* > *çorba* + T. *-cı* + T. *-si*) Avcılar yeniçeri bölük kumandanı. (1/280)

avcıyân-ı murgân ve gayrı hayvânât: (T. *ab* + T. *-cı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *murg* + Far. *-ân* + Ar. *ve* + Ar. *gayr* + T. *-ı* + Ar. *hayvân* + Ar. *-ât*) Kuş ve başka hayvan avcıları; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar Çekmece ve Terkoz göllerinde kuğu, saka kuşu, yeşilbaş ördek ve alaca ördek vurup boğazlarını kürkçübaşıya, kanatlarını ise okçubaşıya verirler. (1/321)

balık avlayıcı: (T. *balık* + T. *ab* > *av* + T. *-la* + T. *-(y)cı*) Balık avlayan kimse; balıkçı. (1/290)

balıkçı: (T. *balık* + T. *-cı*) “Balıkçı; balık tutan veya satan kimse.” (TS, 2011: 244) (1/7, 1/159, 1/225, 1/227, 1/288, 1/289)

çakırcıbaşı: (T. *çak-* + T. *-ır* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) “Padişahların maiyetlerinde şikâr ağaları dahi denilen rikâp ağalarının başında gelenin unvanı idi.” (TDTS, 1993: I, 322) (1/77, 1/86, 1/93, 1/321)

dalyancıyân: (Rum. *alianceion* > *dalyan* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Dalyancılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar İstanbul Boğazı'nın iki tarafında dalyancılar ile çeşit çeşit balıkları avlarlar. (1/290)

dalyancıyân-ı mâhiyân: (Rum. *alianceion* > *dalyan* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *mâhî* + Far. *-(y)ân*) Balık dalyancıları. bkz. dalyancıyân (1/7)

doğanbâz: (T. *toğan* > *doğan* + Far. *-bâz*) bkz. doğancı (1/235)

doğancı: (T. *toğan* > *doğan* + T. *-cı*) “İmparatorluk döneminde padişahın avcı kuşlarını yetiştiren, bunlara bakan ve av törenlerinde yardım eden görevlilere verilen unvan.” (ÖTS, 2007: II, 1257) (1/51, 1/120, 1/233, 1/235, 1/253, 1/345, 1/359)

doğancıbaşı: (T. *toğan* > *doğan* + T. *-cı* + T. *baş* + T. *-i*) “Saray hizmetlerinden biri olan Enderun doğancılarının âmiri.” (ÖTS, 2007: II, 1257) (1/321)

düzenciyan: (T. *tüz-* > *düz-* + T. *-en* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Düzenciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar tek parça ağaç çırmıklar ile liman liman olta sicimleri denize bırakıp gece ve gündüz kaya balığı, izmarit ve istavrit balıkları avlarlar. (1/7, 1/290)

ıgırcı: (Rum. *gripos* > *ıgırb* “Dipten biraz yukarıda yüzen balıkları avlamak için kurşun ağırlıklar takılmış ince delikli, torbalı bir tür balık ağı.” (ÖTS, 2007: II, 2031) + T. *-cı*) İgırcı; ıgırıp ağı ile balık avlayan balıkçı. (1/289)

ıgırcıyân-ı sayyâdân: (Rum. *gripos* > *ıgırb* “Dipten biraz yukarıda yüzen balıkları avlamak için kurşun ağırlıklar takılmış ince delikli, torbalı bir tür balık ağı.” (ÖTS, 2007: II, 2031) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Ar. *sayyâd* + Far. *-ân*) Avcı ıgırcı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar ıgırıp ile balık avlarlar. (1/290)

ıgırcıyân-ı sayyâdân-ı semekân: (Rum. *gripos* > *ıgırb* “Dipten biraz yukarıda yüzen balıkları avlamak için kurşun ağırlıklar takılmış ince delikli, torbalı bir tür balık ağı.” (ÖTS, 2007: II, 2031) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Ar. *sayyâd* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *semek* + Far. *-ân*) Balık avcıları ıgırcı; bkz. ıgırcıyân-ı sayyâdân (1/7)

kannâs: (Ar. *kannâs*) “Avcı.” (ÖTS, 2007: III, 2388) (1/241)

kannâsân-ı avcıyan: (Ar. *kannâs* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + T. *ab* + T. *-çı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + Far. *-(y)ân*) Avcı kannaslar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bunlar kuş avlarlar ve kuşların yeleklerini okçulara verirler. (1/8, 1/316)

karıtyacı: (? *karıtya* “Dört köşe ağ.” (Dankoff, 2013: 142) + T. *-cı*) Karıtya denilen ağ ile balık avlayan balıkçı. (1/289, 1/290, 1/291)

kürkcü avcıları: (T. *kürk* + T. *-cü* + T. *ab* + T. *-çı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + T. *-ları*) Kürkçü avcıları; kürk elde etmek için avcılık yapan kimseler. (1/321)

saçmacıyan: (T. *saç-* + T. *-ma* “Bir tür balık ağı, serpmeye ağı.” (ÖTS, 2007: IV, 4002) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Saçmacılar; saçma denilen balık ağı ile balık avlayan kimseler. (1/7, 1/290)

sayyâd: (Ar. *sayyâd*) “Avcı.” (ÖTS, 2007: IV, 4105) (1/19, 1/204, 1/229, 1/289, 1/290, 1/316, 1/318)

sayyâdân-ı murgân: (Ar. *sayyâd* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *murg* + Far. *-ân*) Kuş avcıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu avcıların dükkânları olmayıp bunlar okçulara kuş yelekleri getirirler. (1/8, 1/316)

sayyâd-ı çömlekçi: (Ar. *sayyâd* + Far. *-ı* + T. *çöğ* + T. *-ek* > *çömlek* + T. *-çi*) Çömlekçi avcısı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar limanlarda ve Kağıthane sazlıklarında ipler ile bağlı çömlekleri suya bırakıp balık avlarlar. (1/290)

sayyâd-ı karıtyacıyan: (Ar. *sayyâd* + Far. *-ı* + ? *karıtya* “Dört köşe ağ.” (Dankoff, 2013: 142) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Karıtyacı avcıları. bkz. karıtyacı (1/7)

sayyâd-ı mâhî: (Ar. *sayyâd* + Far. *-ı* + Far. *mâhî*) Balık avcısı. (1/24, 1/226, 1/229, 1/242, 1/288, 1/289, 1/291)

sayyâd-ı mâhî çömlekciyan: (Ar. *sayyâd* + Far. *-ı* + Far. *mâhî* + T. *çöğ* + T. *-ek* > *çömlek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çömlekçi balık avcısı. bkz. sayyâd-ı çömlekçi (1/7)

sayyâd-ı sepetciyân: (Ar. *sayyâd* + Far. *-i* + Far. *seped* > *sepet* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sepetçi avcısı. bkz. *sepetciyân-ı sayyâd-ı mâhî* (1/174)

sayyâd-ı serçeciyan ve gayrı murgân: (Ar. *sayyâd* + Far. *-i* + T. *seç-* + T. *-e* > *serçe* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Ar. *ve* + Ar. *gayr* + T. *-i* + Far. *murg* + Far. *-ân*) Serçe ve başka kuş avcıları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. Bu avcılar bağ ve bahçe kenarlarında tuzaklar ile çeşitli kuşları avlarlar. (1/318)

sepetciyan-ı sayyâd-ı mâhî: (Far. *seped* > *sepet* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *sayyâd* + Far. *-i* + Far. *mâhî*) Balık avcısı sepetçileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar boğazda kayıklar ile gezip kullandıkları sepetlerin içine ekmek dökerek balık avlarlar. (1/290)

sıpkıncıyan: (T. *sap-* + T. *-kın* > *sıpkın* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Zıpkıncılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar daima balık geçitlerini bilirler. Elllerinde harbe ve zıpkınlar ile çeşitli iri balıklar tutarlar. (1/7, 1/290)

şâhincibaşı: (Far. *şâhîn* > *şâhin* + T. *-ci* "Padişahların av şahinlerini üretilen besleyen kişi." (TS, 2011: 2196) + T. *baş* + T. *-i*) "Osmanlı döneminde şahincilerin başı, âmiri olan kimse." (TS, 2011: 2196) (1/321)

tazıcıbaşı: (Far. *tâzî* > *tazı* + T. *-ci* "İmparatorluk döneminde, padişahın tazılarına bakmakla görevli kimse." (ÖTS, 2007: V, 4655) + T. *baş* + T. *-i*) Tazıcıların başı, âmiri olan kimse. (1/321)

tüfeng-endâz avcılar: (Far. *tufeng* + Far. *-endâz* > *tüfeng-endâz* + T. *ab* + T. *-çı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + T. *-lar*) Tüfek atan avcılar. (1/316)

yeniçeri avcıları: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* "savaşmak" + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *ab* + T. *-çı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + T. *-ları*) Avcılık yapan yeniçeriler. (1/240)

yeniçeri ocağı avcıları: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* "savaşmak" + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *ocak* + T. *-i* + T. *ab* + T. *-çı* > *abçı* > *awçı* > *avcı* + T. *-ları*) bkz. yeniçeri avcıları (1/226)

yuvacı: (T. *uyâ* > *yuvâ* > *yuva* + T. *-ci*) "İmparatorluk döneminde, saray avcılarına atmaca, doğan, şahin sağlamak amacıyla bu kuşların yuvalarını bulup yavruları yakalayıp getiren kişilere verilen ad." (ÖTS, 2007: V, 5391) (1/348)

zağarcı: (Far. *zâğ* "karga" / Mac. *az agar* / Ar. *zagarî* > *zağar* "Kuş, tavşan gibi av hayvanlarının avlanmasında avcıya avın yerini göstererek, avcı hazır olduğunda emir üzerine avı uçuran ya da kaçırın bir tür av köpeği." (ÖTS, 2007: V, 5424) + T. *-ci*) "İmparatorluk döneminde, padişahın av köpeklerine bakan ve padişahla birlikte ava çıkan görevli." (ÖTS, 2007: V, 5424) (1/282, 1/352)

zağarcıbaşı: (Far. *zâğ* "karga" / Mac. *az agar* / Ar. *zagarî* > *zağar* "Kuş, tavşan gibi av hayvanlarının avlanmasında avcıya avın yerini göstererek, avcı hazır olduğunda emir üzerine avı uçuran ya da kaçırın bir tür av köpeği." (ÖTS, 2007: V, 5424) + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) "Yeniçeri ocağının altmış dördüncü ortasının kumandanına verilen addır." (TDTS, 1993: I, 645) (1/237)

2.16. Eğitim-Öğretim Hayatıyla İlgili Meslek Adları

Eğitim-Öğretim Hayatıyla İlgili Meslek Adları bölümünde 43 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *ulemâ*dır.

“Seyahatnamedeki dağınık bilgilere göre Evliya, eğitiminin ilk aşamasında daha çok babasının Unkapanı pazar yerindeki dükkânına gelen bilgili ve çok yönlü tanıdıklarından yararlanmış, daha sonra Unkapanı’nda Fil Yokuşu’ndaki Hamid Efendi Medresesinde, yedi yıl eğitim görmüştür” (Çelik Şavk, 2011: 8). Evliya Çelebi daha sonra ise Enderun Mektebine kabul edilmiştir.

İyi bir eğitim alan Evliya Çelebi, eserinde de 17. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin eğitim-öğretim hayatı ve bu alanda teşekkür eden mesleklerle ilgili ipuçları vermiştir. Evliya Çelebi, medreselerde çalışan müderris, dersiam, müid, martı, suhte gibi görevliler ile dragoman, sahaf, ulema gibi meslek erbaplarından bahsetmiştir. Bu bölümde dikkat çeken bir meslek erbabı ayak sahafıdır. Evliya Çelebi İstanbul’daki sahaflardan bahsederken bunların dükkânlarının 60 adet, sayılarının ise 200 olduğu bilgisini aktarır. Bunun sebebini ise ayak sahafı yani dolaşarak kitap satan sahaf sayısının çok olmasına bağlar. 17. yüzyılda İstanbul sokaklarında seyyar sahafların Evliya Çelebi’nin aktardığına göre torba torba kitaplarla dolaşması dönemin kültürel hayatının zenginliğini göstermesi açısından önemlidir.

Eğitim-öğretim hayatıyla ilgili meslek adlarına baktığımızda da Arapça kökenli olanların büyük çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Bu bölümde Arapça 29, Farsça 10, Türkçe 1, İtalyanca 1, Farsça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı incelenmiştir. 1 meslek adının ise kökeni tespit edilememiştir. Bu meslek adı *dızmandır*.

Eğitim-öğretim hayatıyla ilgili meslek adlarını şöyle sıralayabiliriz:

âlim: (Ar. *âlim*) “Bilgin.” (TS, 2011: 96) (1/29, 1/58, 1/70, 1/79, 1/117, 1/130, 1/162, 1/167, 1/177, 1/179, 1/183, 1/184, 1/185, 1/187, 1/190, 1/191, 1/200, 1/218, 1/239, 1/248, 1/256, 1/278, 1/328, 1/342)

âlim-i ehl-i tefsîr: (Ar. *âlim* + Far. *-i* + Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *tefsîr*) Tefsir bilgini. (1/151)

âlim-i hâzık: (Ar. *âlim* + Far. *-i* + Ar. *hâzık* > *hâzık*) Usta bilgin. (1/261)

ayak sahhâfı: (T. *adak* > *ağak* > *ayak* + Ar. *sahhâf* + T. *-i*) Dükkânı olmayan dolaşarak kitap satan sahaf. (1/330)

berebaşı: (? *bere* “topluluk, sürü” (Dankoff, 2013: 73) + T. *baş* + T. *-i*) Medrese öğrencilerinin başı? (1/260)

dersiâm: (Ar. *ders* + Far. *-i* + Ar. *‘amm* > *âm*) “Eskiden herkese ders veren müderris; cami hocası.” (ÖTS, 2007: II, 1176) (1/59, 1/67, 1/115, 1/118, 1/149, 1/152, 1/177, 1/199)

dızman: (? *dızman*) “Medrese talebelerinin bakıcıları.” (Dankoff, 2013: 100) (1/260)

dragoman: (İta. *dragomano* > *dragoman*) “Yerli tercüman.” (ÖTS, 2007: II, 1297) (1/150, 1/187)

erbâb-ı ma‘ârif: (Ar. *erbâb* + Far. *-ı* + Ar. *ma‘ârif*) Bilginler. (1/77, 1/99, 1/121, 1/144, 1/202, 1/241, 1/250, 1/312, 1/317, 1/330, 1/347, 1/348)

esnâf-ı mekteb-i sibyan u tıflân-ı ebcedhân: (Ar. *esnâf* + Far. *-ı* + Ar. *mekteb* + Far. *-ı* + Ar. *sibyan* > *sibyan* + Far. *u* + Ar. *tıfl* > *tıfl* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *ebced* + Far. *hân*) Ebced okuyan çocuklar ve çocuk mektebi esnafı. (1/260)

fâzıl: (Ar. *fâzıl*) “Değerli, erdemli ve bilgin kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1553) (1/79, 1/135, 1/162, 1/167, 1/177, 1/178, 1/179, 1/181, 1/183, 1/184, 1/185, 1/186, 1/191, 1/198, 1/200, 1/206, 1/256, 1/298, 1/343)

hâce: (Far. *hâce*) “Öğretmen; din adamı; hoca.” (ÖTS, 2007: II, 1826) (1/79, 1/99, 1/119, 1/123, 1/127, 1/150, 1/158, 1/175, 1/260)

hâcegan-ı mekteb-i püserân: (Far. *hâce* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *mekteb* + Far. *-ı* + Far. *puser* > *püser* + Far. *-ân*) Erkek çocuk okulu hocaları. (1/260)

hâce-i mu‘allimhâne: (Far. *hâce* + Far. *-ı* + Ar. *mu‘allim* + Far. *hâne*) Okul hocası. (1/260)

hâce-i şehzâde: (Far. *hâce* + Far. *-i* + Far. *şeh* + Far. *zâde*) Şehzade hocası. (1/180)

hakkâk müverrih: (Ar. *hakkâk* + Ar. *muverrih* > *müverrih*) Gravürcü, oymacı tarihçi. (1/71)

hoca: (Far. *hâce* > *hoca*) “Müslümanlıkta din işleriyle uğraşan kimse; öğretmen.” (ÖTS, 2007: II, 1977) (1/38, 1/43, 1/103, 1/129, 1/130, 1/131, 1/154, 1/172, 1/173, 1/175, 1/178, 1/179, 1/180, 1/181, 1/188, 1/200, 1/233, 1/234, 1/264)

hukemâ: (Ar. *hukemâ*) “Bilim adamları; filozoflar.” (ÖTS, 2007: II, 2016) (1/2, 1/16, 1/17, 1/19, 1/21, 1/22, 1/24, 1/28, 1/31, 1/50, 1/52, 1/96, 1/149, 1/153, 1/159, 1/261, 1/262, 1/263, 1/270, 1/272, 1/283, 1/308, 1/326, 1/336, 1/343, 1/355, 1/357, 1/358)

hukemâ-yı İskender: (Ar. *hukemâ* + Far. *-(y)ı* + Öa. *İskender*) İskender’in bilginleri. (1/16)

ilm-i kâf üstâdları: (Ar. *‘ilm* > *ilm* + Far. *-i* + Ar. *kâf* + Far. *üstâd* + T. *-ları*) Kaf bilimi ustaları. (1/313)

kâ’immakâm lala: (Ar. *kâ’im* + Ar. *makâm* > *kâ’immakâm* + Far. *lâlâ* > *lala*) Kaymakam lala. (1/250)

kemerbaşı: (Far. *kemer* + T. *baş* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde medrese öğrencilerinin önderine verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 2539) (1/260, 1/261, 1/324)

lala: (Far. *lâlâ* > *lala*) “İmparatorluk döneminde şehzadeleri eğitmekle görevli devlet adamı.” (ÖTS, 2007: III, 2933) (1/53, 1/77, 1/96, 1/97, 1/109, 1/110, 1/111, 1/115, 1/117, 1/125, 1/133, 1/134)

martı: (Ar. *imâretî* > *martı* / İta. *martinello* > *martı*) “Medrese talebelerinin yardımcıları veya bakıcıları.” (Dankoff, 2013: 170)

mu’allim: (Ar. *mu’allim*) “Öğretmen.” (TS, 2011: 1700) (1/27, 1/52, 1/198, 1/200, 1/260)

mu’allimü’s-sultân: (Ar. *mu’allimü’s* + Ar. *sultân*) Padişah öğretmeni. (1/99, 1/199)

mu’îd: (Ar. *mu’îd*) “Eskiden medreselerde düzeni sağlamak, dersler bittikten sonra o gün verilen dersleri tekrarlatmakla görevli müderris yardımcısı; yardımcı öğretmen.” (ÖTS, 2007: III, 3293) (1/150, 1/164, 1/218, 1/275)

müderris: (Ar. *muderris* > *müderris*) “Medreselerde ve büyük camilerde ders veren hoca.” (ÖTS, 2007: III, 3348) (1/79, 1/188, 1/236)

müverrih: (Ar. *muverrih* > *müverrih*) “Tarih yazan kimse, tarihçi.” (TS, 2011: 1739-1740) (1/14, 1/15, 1/17, 1/21, 1/37, 1/45, 1/46, 1/69, 1/71, 1/145, 1/182, 1/191, 1/241, 1/250, 1/251, 1/343, 1/359)

müverrihân-ı Rûm: (Ar. *muverrih* > *müverrih* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Öa. *Rûm*) Rum gezginleri. (1/37, 1/41, 1/250)

müverrihîn-i selef-i Yûnânîyân: (Ar. *muverrih* > *müverrih* + Ar. *-în* + Far. *-i* + Ar. *selef* + Far. *-i* + Öa. *Yûnân* + Ar. *-i* + Far. *-(y)ân*) Geçmiş Yunan tarihçileri. (1/54)

sahhâf: (Ar. *sahhâf*) “Eski kitap alıp satan kimse; sahaf.” (ÖTS, 2007: IV, 4019) (1/5, 1/259, 1/330, 1/332)

sâhib-fünûn / sâhib-i fûnûn: (Ar. *sâhib* + Ar. *funûn* > *fünûn* / Ar. *sâhib* + Far. *-i* + Ar. *funûn* > *fünûn*) bkz. zû-fünûn (1/123, 1/315)

sûhte: (Far. *sûhte*) “Medrese öğrencisi; softa.” (ÖTS, 2007: IV, 4348) (1/65, 1/69, 1/73, 1/81, 1/107, 1/130, 1/149, 1/245, 1/261, 1/345)

sultânü’l-ulemâ: (Ar. *sultânü’l* + Ar. *ulemâ*) Bilginlerin sultanı. (1/198, 1/337)

şâkird: (Far. *şâgird* > *şâkird*) “Öğrenci, çırak.” (TS, 2011: 2199) (1/130, 1/218, 1/245, 1/257, 1/297, 1/302, 1/310, 1/342, 1/343, 1/345, 1/359)

talebe: (Ar. *talebe*) “Öğrenci.” (ÖTS, 2007: IV, 4564) (1/59, 1/65, 1/67, 1/74, 1/176, 1/193)

tâlib-i ilm: (Ar. *tâlib* + Far. *-i* + Ar. *‘ilm* > *ilm*) Öğrenci. (1/65, 1/149, 1/162, 1/208)

tâlib-i ilm-i sûhtevât: (Ar. *tâlib* + Far. *-i* + Ar. *‘ilm* > *ilm* + Far. *-i* + Far. *sûhte* + Ar. *-vât*) Medrese öğrencileri. (1/5, 1/260)

tercümân (Ar. *tercemân* > *tercümân*) “Bir dilde söylenen sözü başka bir dile sözlü olarak çeviren kimse; çevirmen.” (ÖTS, 2007: V, 4749) (1/73, 1/158, 1/242)

tercümân şeyhi: (Ar. *tercemân* > *tercümân* + Ar. *şeyh* + T. -i) Çevirmen esnafının şeyhi, başkanı. (1/58, 1/99, 1/187)

tilmîz: (Ar. *tilmîz*) “Öğrenci; çırak.” (ÖTS, 2007: V, 4827) (1/179, 1/287, 1/344)

ulemâ: (Ar. *ulemâ*) “Bilginler; İslam ülkelerinde Kur’an-ı Kerim, hadis ve bu iki ana kaynağa dayalı din bilimleriyle uğraşan bilginlere ve daha sonraki dönemlerde din adamlarına verilen unvan; din bilginleri.” (ÖTS, 2007: V, 4979) (1/2, 1/3, 1/4, 1/5, 1/31, 1/41, 1/42, 1/44, 1/48, 1/49, 1/50, 1/69, 1/73, 1/76, 1/79, 1/94, 1/96, 1/99, 1/103, 1/106, 1/108, 1/109, 1/111, 1/121, 1/123, 1/124, 1/127, 1/130, 1/131, 1/133, 1/149, 1/153, 1/161, 1/162, 1/163, 1/166, 1/167, 1/168, 1/170, 1/171, 1/172, 1/174, 1/175, 1/177, 1/178, 1/179, 1/181, 1/184, 1/185, 1/191, 1/197, 1/198, 1/200, 1/209, 1/215, 1/218, 1/220, 1/233, 1/235, 1/236, 1/241, 1/250, 1/252, 1/253, 1/259, 1/263, 1/268, 1/272, 1/276, 1/298, 1/301, 1/319, 1/325, 1/337, 1/349, 1/350, 1/351, 1/353, 1/354, 1/359)

Arab u Acem ulemâları: (Öa. *Arab* + Far. *u* + Öa. *Acem* + Ar. *ulemâ* + T. -ları) Arap ve Acem bilginleri. (1/162)

sadrü'l-ulemâ-yı Rûm: (Ar. *sadr'l* + Ar. *ulemâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Rûm*) Anadolu bilginlerinin başı. (1/123)

ulemâ-yı Kırım: (Ar. *ulemâ* > *ulemâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Kırım*) Kırım bilginleri. (1/253)

ulemâ-yı Rûm: (Ar. *ulemâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Rûm*) Anadolu bilginleri. (1/181, 1/337)

ulemâ-yı Sûrân: (Ar. *ulemâ* + Far. -(y)ı + Öa. *Sûrân*) Suran bilginleri. (1/42)

ulemâ huddâmları / huddâmân-ı ulemâ: (Ar. *ulemâ* + Ar. *huddâm* + T. -ları / Ar. *huddâm* + Far. -ân + Far. -ı + Ar. *ulemâ*) Bilginlerin hizmetçileri. (1/31, 1/259)

ulemâ-yı monlâ-orduyî: (Ar. *ulemâ* + Far. -(y)ı + Ar. *mevlâ* > *molla* > *monlâ* + T. *ordu* + Ar. -(y)î) Ordu mollası bilginleri. (1/272)

zû-fünûn: (Ar. *zû-* + Ar. *funûn* > *fünûn*) “İlim irfan sahibi.” (ÖTS, 2007: V, 5500) (1/46, 1/191, 1/200, 1/209, 1/218)

2.17. Adaletle İlgili Meslek Adları

Adaletle İlgili Meslek Adları bölümünde 41 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *hâkimdir*.

“Türkler müslüman olduktan sonra adaleti tesis etmede daha da hassas davranmışlardır. İlk Müslüman Türk devletlerinde adliye şer’î ve örfî yargı olarak ikiye ayrılmıştı. Örfî ve kanunî meseleleri hal ile vazifeli mahkemeler adaleti sağlamak için çabalamışlardır” (Şen, 2007: 241). Daha sonraları Osmanlı Devleti’nde ise ilmiye sınıfının üyelerinden adaleti tesis etmekle görevli kazasker ve kadılar Osmanlı devlet teşkilatında önemli bir konuma sahip olmuşlardır. Evliya Çelebi de kadı, molla, naip, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, cellat, hâkim, muhızır gibi adaletle ilgili meslek erbaplarını eserinde yer yer yazmıştır. Kadı ve mollalardan bahsederken İstanbul’da kadı ve mollaların sayılarının 500 olduğunu aktarmıştır.

Adaletle ilgili meslek adlarının büyük çoğunluğu Arapça kökenlidir. Bu bölümde Arapça 31, yer adı + Arapça 7, Farsça 1, Macarca 1, Arapça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşan 1 meslek adı tespit edilmiştir. 7 meslek adının yer adı ve Arapça sözcükten oluşması dikkat çekicidir.

Adaletle İlgili Meslek Adları bölümünde tespit edilen meslek adları şunlardır:

Anadolu kadı’askeri: (Öa. *Anadolu* + Ar. *kâdi* > *kadı* + Ar. ‘*asker* + T. -i) Anadolu kadılarının başında bulunan kazasker. (1/54, 1/79)

askerî hâkim: (Ar. ‘*askerî* > *askerî* + Ar. *hâkim*) Evliya Çelebi, bu meslek hakkında bilgi vermemiş olup kendisinin açıklamasına göre Tophane’nin askerî hâkimi topçubaşısıdır. (1/216)

ayak nâ’ibi: (T. *adak* > *ađak* > *ayak* + Ar. *nâ’ib* + T. -i) “Gezgin yargıç.” (ÖTS, 2007: I, 374) (1/53, 1/212, 1/216)

basdırma nâ’ibi: (T. *bastır-* + T. *-ma* > *bastırma* > *basdırma* + Ar. *nâ’ib* + T. -i) Pastırmacı esnafı ile ilgili davaları dinleyen kadı vekili. (1/281)

bevvâbân-ı şerî’at ve gayrı bevvâbân: (Ar. *bevvâb* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *şerî’at* + Ar. *ve* + Ar. *gayr* + T. *-i* + Ar. *bevvâb* + Far. *-ân*) Şeriat kapıcıları ve diğer kapıcılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunların bazıları kazasker ile sefere giderler, bazıları ise alaya çıkarlar. (1/258)

cellâd: (Ar. *cellâd*) “Cellat; ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse.” (TS, 2011: 450) (1/22, 1/52, 1/53, 1/130, 1/170, 1/173, 1/189, 1/256, 1/296)

cellâdân-ı bî-îmân: (Ar. *cellâd* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *bî-* + Ar. *îmân*) İmansız cellatlar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar padişahın emrinde olup çeşit çeşit işkence aletlerine sahiptirler. (1/5, 1/256)

cellâd-ı şehriyârî: (Ar. *cellâd* + Far. *-i* + Far. *şehr* + Far. *-i* + Far. *yâr* + Ar. *-î*) Padişah celladı. (1/112)

çârtâk nâ’ibi / çardak nâ’ibi: (Far. *çâr* + Ar. *tâk* > *çârtâk* / *çardak* + Ar. *nâ’ib* + T. -i) Çardak kadısı, kadı vekili. (1/7, 1/296)

Galata mollâsı nâ’ibi: (Öa. *Galata* + Ar. *mevlâ* > *mollâ* + T. *-sı* + Ar. *nâ’ib* + T. -i) Galata büyük kadısının vekili. (1/223)

hâkim: (Ar. *hâkim*) “Yargıç.” (TS, 2011: 1028) (1/32, 1/53, 1/54, 1/135, 1/155, 1/193, 1/201, 1/203, 1/205, 1/207, 1/212, 1/214, 1/216, 1/221, 1/223, 1/224, 1/228, 1/231, 1/233, 1/240, 1/251, 1/257, 1/261, 1/291, 1/293, 1/294, 1/296, 1/322, 1/324, 1/351, 1/357, 1/358)

hâkimân-ı Galata: (Ar. *hâkim* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Galata*) Galata hâkimleri. (1/4)

hâkimân-ı şehr-i Tophâne: (Ar. *hâkim* + Far. *-ân* + Far. *şehr* + Far. *-i* + Öa. *Tophâne*) Tophane şehri hâkimleri. (1/4)

hâkimân-i İslâmbol: (Ar. *hâkim* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *İslâmbol*) İstanbul hâkimleri. (1/1)

hâkim-i şer’î: (Ar. *hâkim* + Far. *-i* + Ar. *şer’î*) “Bir yerin kadısı.” (ÖTS, 2007: II, 1842) (1/53, 1/228)

huddâm-ı mahkeme-i şer‘-i Resûl-i Mübîn: (Ar. *huddâm* + Far. *-ı* + Ar. *mahkeme* + Far. *-i* + Ar. *şer‘i* + Ar. *Resûl* + Far. *-i* + Ar. *mubîn* > *mübîn*) Şeriat mahkemeleri hizmetçileri. (1/258)

kadı: (Ar. *kâdi* > *kadı*) “İmparatorluk döneminde yargılama yetkisine sahip kişi; şeriat hâkimi.” (ÖTS, 2007: III, 2320) (1/5, 1/35, 1/40, 1/41, 1/45, 1/50, 1/54, 1/78, 1/94, 1/118, 1/150, 1/193, 1/224, 1/257, 1/258, 1/295, 1/296, 1/297, 1/298, 1/336, 1/351, 1/352)

İslâmbol kadısı: (Öa. *İslâmbol* + Ar. *kâdi* > *kadı* + T. *-sı*) İstanbul kadısı. (1/358)

kadı‘asker: (Ar. *kâdi* > *kadı* + Ar. *‘asker*) “İmparatorluk döneminde ordu mensuplarının hukuk ve yargı işlerine bakan en yüksek rütbeli kadı; imparatorluk döneminde Avrupa ve Asya topraklarındaki kadıların başında bulunan kadı.” (ÖTS, 2007: III, 2507) (1/3, 1/68, 1/79, 1/93, 1/94, 1/106, 1/127, 1/147, 1/150, 1/159, 1/175, 1/176, 1/180, 1/215, 1/257, 1/258, 1/259, 1/261)

kadı‘asker-i Rûm: (Ar. *kâdi* > *kadı* + Ar. *‘asker* + Far. *-i* + Öa. *Rûm*) Anadolu kazaskeri. (1/166)

Macar birovları: (Öa. *Macar* + Mac. *biró* > *birov* “yargıç” (Dankoff, 2013: 75) + T. *-ları*) Macar yargıçları. (1/83)

mahkeme nâ‘ibi: (Ar. *mahkeme* + Ar. *nâ‘ib* + T. *-i*) Mahkemelerde görev yapan kadı vekili. (1/53)

mollâ / monlâ: (Ar. *mevlâ* > *mollâ / monlâ*) “Büyük kadı.” (ÖTS, 2007: III, 3252) (1/3, 1/5, 1/25, 1/50, 1/65, 1/106, 1/103, 1/124, 1/127, 1/135, 1/136, 1/158, 1/174, 1/184, 1/185, 1/188, 1/195, 1/212, 1/213, 1/233, 1/251, 1/257, 1/258, 1/261, 1/262, 1/276, 1/287, 1/318, 1/358)

Anadolu mollâları: (Öa. *Anadolu* + Ar. *mevlâ* > *mollâ* + T. *-ları*) Anadolu büyük kadıları. (1/3).

Bursa monlâsı: (Öa. *Bursa* + Ar. *mevlâ* > *mollâ* > *monlâ* + T. *-sı*) Bursa büyük kadısı. (1/351)

Eyyûb monlâsı: (Öa. *Eyyûb* + Ar. *mevlâ* > *mollâ* > *monlâ* + T. *-sı*) Eyüp büyük kadısı. (1/53)

Galata mollâsı: (Öa. *Galata* + Ar. *mevlâ* > *mollâ* + T. *-sı*) Galata büyük kadısı. (1/53, 1/216, 1/221, 1/223, 1/356)

İslâmbol mollâsı / İslâmbol monlâsı: (Öa. *İslâmbol* + Ar. *mevlâ* > *mollâ / monlâ* + T. *-sı*) İstanbul büyük kadısı. (1/25, 1/53, 1/65, 1/123, 1/251, 1/264, 1/358)

Üsküdar mollâsı / Üsküdar monlâsı: (Öa. *Üsküdar* + Ar. *mevlâ* > *mollâ / monlâ* + T. *-sı*) Üsküdar büyük kadısı. (1/53, 1/230, 1/231)

muhtesib: (Ar. *muhtesib*) “İslam ülkelerinde dini görevlerin yerine getirilip getirilmediğini, çarşı ve pazardaki fiyatları, tartıları denetleyen, hile yapanları cezalandıran, cadde ve sokakların temizliğini, yapılan binaların geçişine engel olmayacak biçimde yapılmasını sağlayan kamu görevlisi.” (ÖTS, 2007: III, 3292) (1/212, 1/216, 1/221, 1/296, 1/301)

muhtesib ağa: (Ar. *muhtesib* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) bkz. muhtesib (1/7, 1/53, 1/296, 1/301)

muhtesib ağa kethudâsı: (Ar. *muhtesib* + Moğ. *âkâ* > *ağa* + Far. *ked* + Far. *hudâ* > *kethudâ* + T. *-sı*) Muhtesibin yardımcısı. (1/301)

muhtesib nâ‘ibi: (Ar. *muhtesib* + Ar. *nâ‘ib* + T. *-i*) Muhtesip vekili. (1/221)

muhzır: (Ar. *muhzır* > *muhzır*) “Eskiden, tarafların mahkemede hazır bulunmalarını sağlamakla görevli yüksek rütbeli yeniçeri subayı.” (ÖTS, 2007: III, 3293) (1/5, 1/261, 1/352)

muhzır ağa: (Ar. *muhzır* > *muhzır* + Moğ. *âkâ* > *ağa*) Muhzırların başı, âmiri. bkz. muhzır (1/53, 1/265)

muhzırân-ı mollâ: (Ar. *muhzır* > *muhzır* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *mollâ*) Büyük kadı muhzırları. bkz. muhzır (1/257)

muhzırbaşı: (Ar. *muhzır* > *muhzır* + T. *baş* + T. *-i*) “Büyük mahkemelerde tarafları bulup mahkemeye çağırarak görevli memurların başkanı.” (ÖTS, 2007: III, 3293) (1/261, 1/352)

nâ'ib: (Ar. *nâ'ib*) “Eskiden kadı yerine kaza yetkisini kullanan, hüküm verebilen kimse; görevlerini Anadolu ve Rumeli kazaskerleri adına yaptıkları için şer'îye mahkemelerinde görev yapan kadıların unvanı.” (ÖTS, 2007: IV, 3479) (1/228, 1/233, 1/236, 1/293, 1/296, 1/352)

Atbâzârı nâ'ibi: (Öa. *Atbâzârı* + Ar. *nâ'ib* + T. -i) At pazarı kadısı, kadı vekili. (1/296)

Eyyûb nâ'ibi: (Öa. *Eyyûb* + Ar. *nâ'ib* + T. -i) Eyüp kadısı, kadı vekili. (1/193)

Galata mevleviyyeti nâ'ibi: (Öa. *Galata* + Ar. *mevleviyyet* “mollanın kadılık görevini sürdürdüğü bölge” (ÖTS, 2007: III, 3181) + T. -i + Ar. *nâ'ib* + T. -i) Galata mollalığının kadısı, kadı vekili. (1/205)

Galata nâ'ibi: (Öa. *Galata* + Ar. *nâ'ib* + T. -i) Galata kadısı, kadı vekili. (1/224, 1/226, 1/228)

nâhiye kadısı: (Ar. *nâhiye* + Ar. *kâdi* > *kadı* + T. -sı) “Nahiyelerde görev yapan kadı.” (1/54)

nâhiye nâ'ibleri / nevâhî naibi: (Ar. *nâhiye* + Ar. *nâ'ib* + T. -leri / Ar. *nevâhî* + Ar. *nâ'ib* + T. -i) Nahiyeye kadıları, kadı vekilleri. (1/195, 1/212)

ordu kadı'askeri: (T. *ordu* + Ar. *kâdi* > *kadı* + Ar. *'asker* + T. -i) Orduda görev yapan kazasker. (1/261)

ordu mollâsı / ordu monlâsı: (T. *ordu* + Ar. *mevlâ* > *mollâ* / *monlâ* + T. -sı) Ordu büyük kadısı. (1/5, 1/257, 1/260, 1/331, 1/358)

pasdırma nâ'ibi: (T. *bas-* + T. *-tır-* + T. *-ma* > *pastırma* > *pasdırma* + Ar. *nâ'ib* + T. -i) Pastırma kadısı, kadı vekili. (1/281)

Rûmeli kadı'askeri: (Öa. *Rûmeli* + Ar. *kâdi* > *kadı* + Ar. *'asker* + T. -i) Rumeli kazaskeri. (1/54, 1/136)

sadr-ı Anadolu / Anadolu sadrı: (Ar. *sadr* + Far. -ı + Öa. *Anadolu* / Öa. *Anadolu* + Ar. *sadr* + T. -i) “Anadolu kazaskeri.” (ÖTS, 2007: IV, 4007) (1/124)

sadr-ı Rûm: (Ar. *sadr* + Far. -ı + Öa. *Rûm*) “Rumeli kazaskeri.” (ÖTS, 2007: IV, 4007) (1/123, 1/124, 1/198)

siyâset hâkimleri: (Ar. *siyâset* + Ar. *hâkim* + T. -leri) Siyasi konularda karar veren hâkimler. (1/54)

şerî'at kadıları: (Ar. *şerî'at* + Ar. *kâdi* > *kadı* + T. -ları) Şerî davalara bakan kadılar. (1/257)

tarîkat hâkimleri: (Ar. *tarîkat* + Ar. *hâkim* + T. -leri) Esnaf teşkilatının hâkimleri. (1/54)

temel kadısı: (Rum. *temelion* > *temel* + Ar. *kâdi* > *kadı* + T. -sı) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre Sultan Ahmet Camii'nin temeli atılırken kadılık görevini yürüten kimse. (1/100)

Üsküdar mollâsının nâ'ibi: (Öa. *Üsküdar* + Ar. *mevlâ* > *mollâ* + T. -sı + T. -nın + Ar. *nâ'ib* + T. -i) Üsküdar büyük kadısının vekili. (1/228)

2.18. Yasal Olmayan İşlerle İlgili Meslek Adları

Yasal Olmayan İşlerle İlgili Meslek Adları bölümünde 41 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adlarından adı en sık geçen *celâlî*dir.

Evliya Çelebi eserinde İstanbul'da gayrimeşru işlerle uğraşan esnaflar hakkında da bilgiler vermiştir. Hatta fuhuş yapanları, eşcinselleri, serseri kişileri bile zikrederek esnaftan saymıştır. Mantran'a göre bu durum başkentteki tüm erkek nüfusun zorunlu olarak bir loncaya kaydedilmesi ile ilgilidir (Mantran, 1990: I, 334). Evliya Çelebi saymış olduğu bu esnafları İstanbul'da sadece subaşımın bildiğini, bunlar hakkında başka hiç kimsenin malumatının olmadığını aktarmıştır. Bunun dışında 17. yüzyılda İstanbul'da varlığını sürdüren Kasımpaşa mukaddemleri esnafının insanları sarhoş edip dolandıran kişilerden oluştuğunu belirtmiştir.

Evliya, Seyahatnâme'de sık sık başvurduğu gibi bu bölümdeki meslek adlarında da kendi türettiği Arapça biçimler kullanmıştır. Buna örnek olarak *hîzân-ı dilberân* esnafından bahsederken puşt kelimesinden türettiği *mepşût* kelimesini sayabiliriz.

Yasal Olmayan İşlerle İlgili Meslek Adları bölümünde meslek adlarının türetilmesi ve kökeni hususunda bir zenginlik dikkat çekmektedir. Bu bölümde Arapça 14, Farsça 4, Türkçe +*cı* / +*cu* ekiyle türetilmiş 4, Farsça -*bâz* ile türetilmiş 4, Türkçe 2, Ermenice 2, Türkçe +*sız* ekiyle türetilmiş 2, Arapça nispet eki -*î* ile türetilmiş 2, Hırvatça 1, Farsça -*kâr* ile türetilmiş 1, Türkçe -*an* / -*en* ekiyle türetilmiş 1, Farsça "yiyen, yiyici" anlamındaki -*hor* ile 1, yer adı + Arapça 1, Farsça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı incelenmiştir. 1 meslek adının kökeni ise tespit edilememiştir. Bu sözcük *sevegeldir*.

Yasal Olmayan İşlerle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

aşkiyâ / eşkiyâ: (Ar. *eşkiyâ* / *aşkiyâ*) "Yolcuların önlerine geçerek para ve değerli eşyalarını silah zoruyla alan soyguncu hırsızlar." (ÖTS, 2007: II, 1501) (1/54, 1/77, 103, 1/104, 1/107, 1/110, 1/118, 1/158, 1/212, 1/318, 1/324, 1/351, 1/357)

Acemî aşkiyâları: (Ar. *Acemî* + Ar. *eşkiyâ*' > *aşkiyâ* + T. -*ları*) Acemî eşkiyâları. (1/240)

aşkiyâ-yı urbân: (Ar. *eşkiyâ*' > *aşkiyâ* + Far. -(y)ı + Ar. *urbân*) Çöl Arabı eşkiyası. (1/351)

aşkiyâ zorbaları / zorba eşkiyâlar: (Ar. *eşkiyâ*' > *aşkiyâ* + Far. *zûr* + Far. -*bâz* > *zorba* + T. -*ları* / Far. *zûr* + Far. -*bâz* > *zorba* + Ar. *eşkiyâ*' > *aşkiyâ* + T. -*lar*) Eşkiya zorbalar. (1/105, 1/117)

ayyâr: (Ar. *'ayyâr* > *ayyâr*) "Dolandırıcı." (TS, 2011: 212) (1/121, 1/256, 1/351)

bî-kâr-ı ehl-i mekkâr: (Far. *bî-* + Far. *kâr* + Far. -*ı* + Ar. *ehl* + Far. -*i* + Ar. *mekkâr*) İşsiz düzenbazlar. (1/241)

celâlî: (Öa. *Celâl* + Ar. -*î*) "İlk olarak Yavuz Sultan Selim döneminde ortaya çıkıp devlete isyan eden Bozoklu Derviş Celâl'in adamlarına ve ondan yana olanlara, sonraları da ortaya çıkan bütün eşkiyaya verilen ad." (TS, 2011: 450) (1/2, 1/3, 1/98, 1/99, 1/103, 1/110, 1/113, 1/131, 1/133, 1/135, 1/136, 1/137, 1/139, 1/140, 1/162, 1/171)

çingâne ve şehir oğlanları şakîleri: (Hint. *çangar* > Far. *çingâne* / Rum. *tsinganos* + Ar. *ve* + Far. *şehr* > *şehir* + T. *oğul* + T. -*an* > *oğlan* + T. -*ları* + Ar. *şakî* + T. -*leri*) Çingene ve şehir oğlanları haydutları. (1/348)

deyyûsân: (Ar. *deyyûs* + Far. -*ân*) Deyyuslar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların pirleri yoktur. (1/5, 1/256)

ehl-i hevâ: (Ar. *ehl* + Far. -*i* + Ar. *hevâ*) "Haylaz kimseler; ahlaksızlar." (ÖTS, 2007: II, 1386) (1/236, 1/337)

ehl-i hevâ-yı avretbâzârı: (Ar. *ehl* + Far. -*i* + Ar. *hevâ* + Far. -(y)ı + Ar. *avret* + Far. *bâzâr* + T. -*i*) Avratpazarı haylazları, ahlaksızları. (1/334)

ehl-i hîlekâr, bitbâzârı: (Ar. *ehl* + Far. -*i* + Ar. *hîle* + Far. -*kâr* + T. *bit* + Far. *bâzâr* + T. -*i*) Bitpazarı hilecileri. (1/334)

erbâb-ı tuğyân: (Ar. *erbâb* + Far. -*ı* + Ar. *tuğyân*) İsyancılar. (1/99)

- fâhişe:** (Ar. *fâhişe*) “Hayat kadını.” (TS, 2011: 846) (1/76, 1/159)
- gidiyân:** (Far. *gîdî* > *gidi* + Far. *-(y)ân*) “Gidiler; ahlaksızlar, pezevenkler.” (TS, 2011: 945) (1/256)
- gidiyân-ı müflisân:** (Far. *gîdî* > *gidi* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Ar. *müflis* + Far. *-ân*) Züğürt gidiler. bkz. *gidiyân* (1/5, 1/256)
- harâccı:** (Ar. *harâc* + T. *-cı*) “Haraççı; zor kullanarak birinden para alan veya sızdıran kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1871) (1/348)
- harâmî:** (Ar. *harâm* + Ar. *-î*) “Hırsız, haydut, eşkiya.” (TS, 2011: 1045) (1/110, 1/189, 1/196, 1/207, 1/255, 1/322)
- hemyân kesici:** (Far. *hemyân* + T. *kes-* + T. *-ici*) Yankesici. (1/5, 1/256)
- hırsız:** (Ar. *hayr* > *hayır* + T. *-sız* > *hırsız*) “Başkasının malını çalan kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1952) (1/159, 1/189, 1/207, 1/256, 1/257)
- hîlekâr:** (Ar. *hîle* + Far. *-kâr*) “Hileci.” (TS, 2011: 1101) (1/33, 1/296)
- hîzân-ı dilberân:** (Far. *hîzân* + Far. *-ı* + Far. *dil* + Far. *-ber* + Far. *-ân*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu esnaf yersiz yurtsuz serseri gençlerden oluşur. (1/256)
- hîzân-ı ulefcîyân-ı meşûâtânlar:** (Far. *hîzân* + Far. *-ı* + Ar. *ulufe* > *ulefe* “Edilgin eşcinsel genç.” (Dankoff, 2013: 235) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *puşt* > Ar. *meşûât* “Edilgin eşcinsel.” (Dankoff, 2013: 174) + Far. *-ân* + T. *-lar*) Edilgin eşcinsel gençler. bkz. *hîzân-ı dilberân* (1/256)
- kallâb:** (Ar. *kallâb*) “Kalp para pasan kimse; kalpazan.” (ÖTS, 2007: III, 2361) (1/294)
- kara hırsız:** (T. *kara* + Ar. *hayr* > *hayır* + T. *-sız* > *hırsız*) Kara, kötü hırsız. (1/5, 1/256)
- Kâsımpaşa mukaddepleri:** (Öa. *Kâsımpaşa* + Ar. *mukaddem* + T. *-leri*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar insanları sarhoş edip dolandıran kişilerdir. (1/256)
- kilar sıçanları:** (Far. *kilâr* > *kilar* + T. *sıç-* + T. *-ğan* > *sıç-* + T. *-an* + T. *-ları*) Kilerden mal çalan hırsızlar. (1/296)
- kumarbâz:** (Ar. *kumâr* > *kumar* + Far. *-bâz*) “Kumara düşkün, sürekli kumar oynayan, kumarcı.” (TS, 2011: 1524) (1/317, 1/339)
- mu’âmeleci:** (Ar. *mu’âmele* + T. *-ci*) Faizci tefeci. (1/274)
- pâzeng:** (Erm. *bozawag* > *pezevenk* > *pâzeng*) “Pezevenk.” (Dankoff, 2013: 192) (1/256)
- pâzeng-i eblehân-ı sâzengân:** (Erm. *bozawag* > *pezevenk* > *pâzeng* + Far. *-i* + Ar. *ebleh* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Erm. *bozawag* > *pezevenk* > *sâzeng* + Far. *-ân*) Ahmak pezevenkler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunların pirleri yoktur. (1/256)
- ribâhor:** (Ar. *ribâ* + Far. *-hor*) “Faizci.” (Devellioğlu, 2008: 892) (1/272, 1/274)
- sarıca:** (T. *sarığ* + T. *-ca* > *sarıca*) “İmparatorluk döneminde eyalet valilerinin çevresinde toplanan başıbozuk asker.” (ÖTS, 2007: IV, 4075) (1/139)
- sarıca arı erler:** (T. *sarığ* + T. *-ca* > *sarıca* + T. *arı* + T. *er* + T. *-ler*) Sarıca arı denilen başıbozuk askerler. (1/155)
- sergelle başı:** (Far. *ser* + Far. *gerde* > *sergelle* “kötü, olumsuz işlerde elebaşı; önder.” (ÖTS, 2007: IV, 4156) + T. *baş* + T. *-ı*) İsyancıların başı, elebaşı. (1/324)
- sevegel:** (? *sevegel*) “İsyancıların önderi, elebaşı.” (Dankoff, 2013: 210) (1/324)
- sipâh eşkiyâsı:** (Far. *ispâh* > *sipâh* + Ar. *eşkiyâ* > *eşkiyâ* + T. *-sı*) “Sipahi eşkiyası, haydutu.” (1/136)
- şakî:** (Ar. *şakî*) “Haydut; eşkiya; yol kesen.” (ÖTS, 2007: IV, 4420) (1/103, 1/137, 1/348)
- uskok:** (Hırv. *uskočiti* “sıçramak, öte tarafa atlamak” > *uskok*) “Kaçkınlar, karşı tarafa geçenler, sığınmacılar.” (Beydilli, 2010: 304) (1/129)
- yeniçeri aşkıyâları / eşkiyâ yeniçeriler:** (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Ar. *eşkiyâ* > *aşkiyâ* + T. *-ları* / Ar. *eşkiyâ* > *aşkiyâ* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *-ler*) Yeniçeri eşkiyaları, haydutları. (1/109, 1/110)
- zorba:** (Far. *zûr* + Far. *-bâz* > *zorba*) “Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan (kimse).” (TS, 2011: 2664) (1/103, 1/104, 1/106, 1/107, 1/109, 1/110, 1/112, 1/118, 1/202, 1/322)

zorba sipâhî / sipâh zorbaları: (Far. *zûr* + Far. *-bâz* > *zorba* + Far. *ispâh* > *sipâh* + Far. *-î* / Far. *ispâh* > *sipâh* + Far. *zûr* + Far. *-bâz* > *zorba* + T. *-lari*) Zorbalık yapan sipahi. (1/107, 1/200)

zorba yeniçeri: (Far. *zûr* + Far. *-bâz* > *zorba* + T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri*) Zorbalık yapan yeniçeri. (1/113)

2.19. Aktarlıkla İlgili Meslek Adları

Aktarlıkla İlgili Meslek Adları bölümünde 36 meslek adı yer almaktadır. Bu bölümde adı en sık geçen meslek adı *attâr*dır.

Evliya Çelebi, aktarları başlı başına ayrı bir bölümde değerlendirmiştir. Bu bölüme *esnâf-ı hâcegân-ı attârân* ismini vermiştir. Evliya Çelebi, bunların dükkân sayısının 3005 olduğunu ve bu aktarlarda nice bin eşyanın bulunduğunu belirtmiştir. Daha sonra ise bu aktarlar esnafının zümrelerini birer birer saymıştır. Bunlar; *attârân-ı Mısır*, *esnâf-ı ûd u amberciyân*, *esnâf-ı buhürçiyân*, *ehl-i sanâyi' fincânciyân*, *esnâf-ı ehl-i kanâ'at filcân kinedcisi*, *esnâf-ı çömlেকciyân*, *esnâf-ı kârhâne-i çömlেকciyân*, *esnâf-ı kibrîtciyân*, *esnâf-ı dehhân-ı kibrîtciyân*, *esnâf-ı attâr-ı yağcıyân-ı badem*, *esnâf-ı şîşeciyan*, *esnâf-ı tâcirân-ı şîşeciyan*, *esnâf-ı çerçiden hâcetciyân ya'nî ayakda gezen attâr*, *esnâf-ı evvâyıcı ya'nî çiniciyan*, *ehl-i tâcir tekneçiyân*, *esnâf-ı ehl-i keyf afyoncuyan*, *esnâf-ı ehl-i şevk benglikciyan*, *esnâf-ı ispençerân ya'nî devâ otcuyan*, *esnâf-ı attârân-ı kahveciyân*, *esnâf-ı attârân-ı Yahûdândır*.

Bu bölümde Evliya'nin ayakta gezen aktarlar hakkında vermiş olduğu aydınlatıcı bilgiler önemlidir. Evliya Çelebi bunların ellerinde sepetler, sepetlerin içinde ise çeşit çeşit ilaçlarla “çerçiden ne hacet” diye bağırarak dolaştıklarından bahsetmiştir. Bu bilgiler ışığında 17. yüzyılda bir seyyar aktarlık müessesesinin bulunması dikkat çekicidir.

“İnsan dostudur Evliya Çelebi, can yoldaşdır. *Nedîm-i benî-âdemdir...* Padişahlara, vezirlere, paşalara musahiplik yapmıştır, sohbet ehlidir. Bilgisiyle, tatlı diliyle, nükteli konuşmasıyla, hazırcevaplığıyla, güzel sesiyle bir musahipte bulunması gereken bütün özelliklerle donanmış, her mecliste aranan bir kişidir Evliya Çelebi” (Akalın, 2011: 7). İşte bu noktada Evliya Çelebi, İstanbul'daki çinici esnafından bahsederken de nükteli üslubunu konuşturmuştur. Evliya, İstanbul'da çinicilere evvâyıcı denildiğini aktarmıştır. Bunun sebebini ise şöyle açıklamıştır:

Bu çinicilere evvâyıcı demeden garaz oldur kim şöhret için cümle çini kâse ve kûze ve zî-kıymet mutallâ metâ'ların arz-ı kâlâ için dükkânlarının yüzüne tabaka tabaka zeyn edüp yâ zelzeleden yâ bir kedi veyâ bir fâreden yâhûd izdihâmında şehir gulâmları bir taş atup cümle metâ'ları güldürmedek zemîne düşünce pâre pâre olup sâhibi "Ey vây" deyü feryâd eylediğinde *esnâf-ı evvâyıcıyan derler* (1/327).

Aktarlıkla İlgili Meslek Adları bölümünde Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilen meslek adlarının sayısı daha baskındır. Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 26, Arapça 4, özel ad + Arapça 2, Türkçe 1, Farsça 1, İtalyanca 1, Arapça meslek adı + Türkçe *baş*ı sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Bu bölümde tespit edilen meslek adları şunlardır:

afyoncuyan: (Rum. *opion* > Far. *efyûn* > *afyon* + T. -cu + Far. -(y)ân) Afyoncular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında afyon satarlar. (1/327)

attâr: (Ar. *attâr*) “Güzel koku, kokulu şeyler ve iğne iplik satan kimse; aktar.” (ÖTS, 2007: I, 355) (1/9, 1/132, 1/212, 1/213, 1/300, 1/313, 1/326, 1/327)

attârân-ı dikiciyan: (Ar. *attâr* + Far. -ân + Far. -ı + T. *tik-* > *dik-* + T. -ici + Far. -(y)ân) Dikici aktarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli ayakkabı ve eşyalarla dükkânlarını donatırlar. (1/9, 1/325)

attârân-ı kahveciyân: (Ar. *attâr* + Far. -ân + Far. -ı + Ar. *kahve* + T. -ci + Far. -(y)ân) Kahveci aktarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar büyük tacirlerdir ve arabalar üzerine kahve yükletip satarlar. (1/327)

attârân-ı Mısır: (Ar. *attâr* + Far. -ân + Far. -ı + Öa. *Mısır*) Mısır aktarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli ilaçları kutular içine koyup satarlar. (1/326)

attârân-ı Yahûdân: (Ar. *attâr* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Öa. *Yahûd* + Far. *-ân*) Yahudi aktarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre çeşitli boyalar, demir teller, sarı pirinç tenekeler gibi ne kadar değerli eşyalar varsa bunların dükkânlarında bulunur. (1/327)

attârbaşı: (Ar. *attâr* + T. *baş* + T. *-ı*) Aktarbaşı; aktarların başı, âmiri. (1/327, 1/328)

attârbaşı yamakları: (Ar. *attâr* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-ları*) Aktarbaşı yardımcıları. (1/327)

attâr-ı çömlekiyân: (Ar. *attâr* + Far. *-ı* + T. *çöğ* + T. *-ek* > *çömlek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çömlekçi aktarı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli çömlek, kase ve tabaklarla donatırlar. (1/326)

attâr-ı yağcıyân-ı bâdem: (Ar. *attâr* + Far. *-ı* + T. *yağ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-ı* + Far. *bâdem*) Badem yağcısı aktarı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit yağlar çıkarırlar. (1/326)

ayakta gezen attâr: (T. *adak* > *adak* > *ayak* + T. *-da* + T. *kez-* > *gez-* + T. *-en* + Ar. *attâr*) Ayakta gezen aktar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunların ellerindeki sepetler içinde bütün ilaçlar mevcut olup sepetlerinin yüzüne çocuk oyuncakları asarak 'çerçiden ne hacet' diye bağırarak dolaşırlar. (1/327)

benglikciyân: (Far. *beng* "yaprak uçlarında bulunan sakızından uyuşturucu elde edilen bitki; ban otu." (ÖTS, 2007: I, 546) + T. *-lik* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Benglikçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar benglik denilen keyif verici maddeyi yerler. (1/327)

buhûrciyân: (Ar. *bahûr* / Far. *buhûr* "dini törenlerde yakılan kokulu ağaç; tütsü." (ÖTS, 2007: II, 688) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Buhurcular; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını aselbent (bir çeşit reçine), günlük, sümbül ve buhurlarla donatıp tütsü kabıyla buhur yakarlar. (1/326)

câm-ı billûr ve sâ'at-ı remil fûrûht keferi attârları: (Far. *câm* + Far. *-ı* + Far. *billûr* + Ar. *ve* + Ar. *sâ'at* + Far. *-ı* + Ar. *remil* + Far. *fûrûht* + Ar. *keferi* + Ar. *attâr* + T. *-ları*) Billur cam ve kum saati satan kafir aktarlar. (1/213)

civacıyân attârı: (Far. *cîve* > *civa* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Ar. *attâr* + T. *-ı*) Civacı aktarı. bkz. *civacıyân* (1/8)

çerçiden hâcetciyân: (T. *çert* "küçük parça, kırıntı." + T. *-çi* > *çerçi* "köy köy dolaşarak ufak tefek tuhafiyeye eşyası satan esnaf." (ÖTS, 2007: I, 936) + T. *-den* + Ar. *hâcet* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) "Çerçiden hacetçiler." bkz. *ayakta gezen attâr* (1/327)

çinici: (Far. *çini* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını tabak, kase, fincan vb. ile donatırlar. (1/327)

dehhân-ı kibritciyân: (Ar. *dühn* > *dehhân* + Far. *-ı* + Ar. *kibrit* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kibrit yağcıları; kibrit yağı satan kimseler. (1/326)

devâ otçuları / devâ otcuyân: (Ar. *devâ* + T. *ot* + T. *-cu* + T. *-ları* / Ar. *devâ* + T. *ot* + T. *-cu* + Far. *-(y)ân*) Deva otçuları. bkz. *ispençerân* (1/327)

esnâf-ı kârhâne-i çömlekiyân: (Ar. *esnâf* + Far. *-ı* + Far. *kâr* + Far. *hâne* + Far. *-ı* + T. *çöğ* + T. *-ek* > *çömlek* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çömlekçi işyeri esnafı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar balçık dövüp çarklar ile çanak çömlek yaparlar. (1/326)

eyvâycı: (Ünl. *ey* + Ünl. *vây* + T. *-cı*) Evliya Çelebi, çinicilere eyvâycı denildiğini aktarır. Bu çiniciler değerli eşyalarını dükkânlarında sergilerlerken depremden, kedi veya fareden veyahut şehir oğlanlarının dükkânlarına taş atmasından dolayı bütün malları parça parça olduğunda bunlar "ey vay!" diye bağırırlar. (1/327)

eyvâycı çinicileri: (Ünl. *ey* + Ünl. *vây* + T. *-cı* + Far. *çini* + T. *-ci* + T. *-leri*) bkz. *eyvâycı* (1/327)

filcân kinedcisi: (Far. *pingân* / Ar. *fincân* > *filcân* + T. *kenet* (Dankoff, 2013: 152) > *kined* + T. *-ci* + T. *-si*) Fincan tamircisi; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında kırılmış kase fincanları tamir ederler. (1/326)

fincancıyân: (Ar. *pingân* / Ar. *fincân* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Fincancılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli kase ve fincanlarla donatırlar. (1/326)

hâcegân-ı attârân: (Far. *hâce* + Far. *-(g)ân* + Far. *-ı* + Ar. *attâr* + Far. *-ân*) Aktar tüccarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu aktarlar zümresinde nice bin eşya mevcuttur. (1/326)

hınnâciyân: (Ar. *hınnâ* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Kınacılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşit çeşit kınalarla süslerler. (1/6, 1/275)

ispencer attârları: (İta. *speziale* > *ispencer* “eczacı.” (Dankoff, 2013: 133) + Ar. *attâr* + T. *-ları*) İspencer aktarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli şifalı otlar satarlar. (1/327)

ispencerân: (İta. *speziale* > *ispencer* “eczacı.” (Dankoff, 2013: 133) + Far. *-ân*) İspencerler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar İstanbul'un çeşitli yerlerinde pazar kurup türlü türlü şifalı otları toplayıp ispencer aktarlarına satarak kazanç sağlarlar. (1/327)

kibritciyân: (Ar. *kibrit* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Kibritçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını kırmızı kibrit fitilleriyle süsleyerek kibrit satarlar. (1/326)

otcu: (T. *ot* + T. *-cu*) Otçu. bkz. ispencerân (1/327)

otcu attârları: (T. *ot* + T. *-cu* + Ar. *attâr* + T. *-ları*) Otçu aktarları. bkz. ispencer attârları (1/327)

şîşeci: (Far. *şîşe* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında şîşe yaparlar. (1/313, 1/326, 1/327)

tâcirân-ı şîşeciyan: (Ar. *tâcir* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *şîşe* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Şişeci tacirleri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli billur, nefes ve moranlar ile süslerler. (1/327)

tekneciyan: (T. *tekne* “türlü işlerde kullanılmak için çoğu ağaçtan veya taştan yapılan, uzun ve geniş kap.” (TS, 2011: 2306) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tekneciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını tekne ve türevleri ile donatırlar. (1/327)

ûd u amberciyan: (Ar. *ûd* “odun; ağaç” (ÖTS, 2007: V, 4964) + Far. *u* + Ar. *'anber* > *amber* “amber balığından çıkarılan güzel kokulu, kül renginde bir madde.” (TS, 2011: 112) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Ud ve amberciler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını ud ve amber ile donatırlar. (1/326)

zebâtcıyan: (? *zebât* “macun koyuluğunda, güzel kokulu bir misk.” (ÖTS, 2007: V, 5444) + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Zebatçılar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını zebat, misk ve çeşitli güzel kokulu yağlar ile donatırlar. (1/335)

2.20. Sağlıkla İlgili Meslek Adları

Sağlıkla İlgili Meslek Adları bölümünde 26 meslek adı geçmektedir. Bu bölümde adı en sık geçen meslek adı *hekîmdir*.

Evliya Çelebi sağlıkla ilgili meslek adlarının üzerinde ayrıca durmuştur. Hekimler hakkında bilgi vereceği bölümün ismini *esnâf-ı elzem-i levâzım hekîmbaşı* yani çok gerekli hekimbaşı esnafı olarak belirlemiştir. Hekimlerden bahsederken onların hem orduda hem de şehirlerde bulunmaları gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca tıp ilminin çok eskilere dayanan bir ilim olduğundan bahsederek Lokman, Sokrat, Eflatun gibi usta hekimlerin isimlerini zikretmiştir. *Esnâf-ı elzem-i levâzım hekîmbaşı* ismini verdiği bölümde saydığı meslek erbapları şunlardır: *Esnâf-ı dekâkîn-i hukemâ, esnâf-ı kehhâlân, esnâf-ı bî-dükkân-ı tûtyâciyân, esnâf-ı ma'âcinciyan, esnâf-ı cerrâhân, esnâf-ı meşrûbât-ı devâ, esnâf-ı gülâbcıyan, esnâf-ı ehl-i hıref-i dehhân-ı edviye, esnâf-ı tîmârhanecıyan, esnâf-ı huddâm-ı bîmâristân u mûristân*.

Evliya, eserinde alternatif tıpla uğraşan meslekleri de anmıştır. Bu kişilerin çeşitli yağ ve şifa içecekleriyle dükkânlarını donattıkları bilgisini vermiştir. Bu esnaflara *ehl-i hıref-i dehhân-ı edviye* ve *esnâf-ı meşrûbât-ı devâ* örnek gösterilebilir. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde alternatif tıp hususunda kayda değer bilgilere rastlamamız önemlidir.

Bu bölümde Arapça 15, köken ayırt etmeksizin +cı / +cu ekiyle türetilmiş 7, Arapça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 4 meslek adı incelenmiştir.

Sağlıkla İlgili Meslek Adları bölümünde incelediğimiz meslek adlarını şöyle sıralayabiliriz:

berberân-ı sünneciyan: (İta. *barbiere* > *berber* + Far. -ân + Far. -ı + Ar. *sunnet* > *sünnet* + Far. -(y)ân) Sünnetçi berberler. (1/329)

bîmârhaneciler: (Far. *bîmâr* + Far. *hâne* + T. -ci + T. -ler) bkz. *tîmârhanecıyan* (1/262)

cerrâh: (Ar. *cerrâh*) “Ameliyat uzmanı hekim; operatör.” (ÖTS, 2007: I, 782) (1/5, 1/50, 1/146, 1/153, 1/154, 1/158, 1/242, 1/261, 1/262, 1/358)

cerrâh şeyhi: (Ar. *cerrâh* + Ar. *şeyh* + T. -i) Cerrah esnafının başkanı. (1/102)

cerrâhbaşı: (Ar. *cerrâh* + T. *baş* + T. -ı) “İmparatorluk döneminde saray cerrahlarının âmiri.” (ÖTS, 2007: I, 782) (1/152, 1/262)

cerrâhbaşı halifeleri (Ar. *cerrâh* + T. *baş* + T. -ı + Ar. *halîfe* + T. -leri) Cerrahbaşı kalfaları. (1/263)

edviye yağcıları: (Ar. *edviye* + T. *yağ* + T. -cı + T. -ları) Şifa yağcıları. bkz. *ehl-i hıref-i dehhân-ı edviye* (1/5)

ehl-i hıref-i dehhân-ı edviye: (Ar. *ehl* + Far. -i + Ar. *hıref* > *hıref* + Far. -i + ? *dehhân* + Far. -ı + Ar. *edviye*) Şifa yağları esnafı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar bademden, servi kozağından, cevizden, fındık fıstıktan vb. şeylerden yağlar çıkarıp bu yağları şişelere koyarak dükkânlarını donatırlar. (1/262)

esnâf-ı dekâkîn-i hukemâ: (Ar. *esnâf* + Far. -ı + Ar. *dekâkîn* + Far. -i + Ar. *hukemâ*) Hekim dükkânları esnafı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını hekimlik aletleri, hokkalar ve hap şişeleri ile donatıp bazı hastaların nabızlarını tutarak onları iyileştirirler. (1/261)

esnâf-ı meşrûbât-ı devâ: (Ar. *esnâf* + Far. -ı + Ar. *meşrûbât* + Far. -ı + Ar. *devâ* > *devâ*) Deva içecekleri esnafı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşit çeşit otlardan özsular çıkarıp ilaçlar yaparlar. (1/262)

fassâd: (Ar. *fassâd*) “Kan alan; cerrah.” (ÖTS, 2007: II, 1550) (1/149, 1/153, 1/261)

hekîm: (Ar. *hakîm* > *hekîm*) “İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimse, doktor, tabip.” (TS, 2011: 1079) (1/22, 1/28, 1/29, 1/96, 1/150, 1/201, 1/225, 1/242, 1/257, 1/286, 1/326, 1/337, 1/343, 1/354)

hekîm-i Yahûdî: (Ar. *hakîm* > *hekîm* + Far. -i + Öa. *Yahûdî*) Yahudi doktor. (1/77)

hekîmbaşı: (Ar. *hakîm* > *hekîm* + T. *baş* + T. -ı) “Osmanlı Devleti'nde sarayda hekimlik görevini yürüten en kıdemli, yetkili ve padişahın özel doktoru olan kimse.”

(TS, 2011: 1079) (1/3, 1/5, 1/72, 1/123, 1/127, 1/136, 1/152, 1/159, 1/206, 1/261, 1/262, 1/263, 1/361)

hekîmbaşı halîfeleri: (Ar. *hakîm* > *hekîm* + T. *baş* + T. *-i* + Ar. *halîfe* + T. *-leri*) Hekimbaşı kalfaları. (1/262-263)

hekîm-i hâzik: (Ar. *hakîm* > *hekîm* + Far. *-i* + Ar. *hâzik*) Usta doktor. (1/22, 1/261)

huddâm-ı bîmâristân u mûristân: (Ar. *huddâm* + Far. *-i* + Far. *bîmâr* + Far. *-istân* + Far. *u* + Far. *mûr* + Far. *-istân*) Hastane ve tımarhane hizmetçileri. (1/263)

kehhâl: (Ar. *kehhâl*) “Göz doktoru.” (ÖTS, 2007: III, 2523) (1/50, 1/261, 1/262, 1/272)

kehhâlân-ı basar: (Ar. *kehhâl* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *basar*) Göz doktoru. (1/5)

kehhâlbaşı: (Ar. *kehhâl* + T. *baş* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde saraydaki göz hekimlerine verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 2524) (1/262)

mollâ hekîmbaşı: (Ar. *mollâ* + Ar. *hakîm* > *hekîm* + T. *baş* + T. *-i*) Molla rütbesine sahip hekimbaşı. (1/262)

re’îsü’l-etıbbâ: (Ar. *re’îsü’l* + Ar. *etıbbâ*) bkz. hekimbaşı (1/124)

ser-tîmârhânegi gülâbîler: (Far. *ser-* + Far. *tîmâr* + Far. *hâne* + T. *-ci* + Far. *gülâbî* “akıl hastanelerinde görevli hademe.” (ÖTS, 2007: II, 1796) + T. *-ler*) Baş tımarhaneci hademeler. (1/263)

sünnetciyân: (Ar. *sunnet* > *sünnet* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Sünnetçiler; sünnet yapan kimseler. (1/329)

tabîb: (Ar. *tabîb*) “Hekim; doktor.” (ÖTS, 2007: IV, 4522) (1/22, 1/96, 1/261)

tîmârhânegiyân: (Far. *tîmâr* + Far. *hâne* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tımarhaneciler; tımarhanede yatan hastaları idare etmekle görevli hademeler. (1/262)

tûtyâciyân: (Ar. *tûtiyâ* > *tûtyâ* “göze çekilen sürme” (ÖTS, 2007: V, 4927) + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Tutyacılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânsızdırlar. Bunlar kutular içinde koruk tutyası, çiçek tutyası ve peygamber sürmesi gezdirebilirler. Evliya Çelebi bu esnafı hekimbaşı esnafı bölümünde ele almıştır. (1/262)

2.21. Sanat ve Edebiyatla İlgili Meslek Adları

Sanat ve Edebiyatla İlgili Meslek Adları bölümünde 25 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adlarından adı en sık geçenler *şâ'ir* ve *hattâttır*.

“Evliya Çelebi el sanatlarından daha çok dilsel yetenekleriyle ilgi çeker. Ancak, çizimlerinin iyi olduğu da yadsınmaz. Çizim ve resme yatkınlığı Abdal Han hazinesi kataloğunda görülür. Özellikle Avrupa işi gravürlere, oymalara ve İran minyatürlerine hayrandır” (Çelik Şavk, 2011: 44). Evliya Çelebi Seyahatnâme'nin birinci cildinde hattât ve nakkâşlardan özel olarak bahsetmiştir. Nakkâşlardan *nakkâşân-ı cihân* başlıklı bölümde bahseden Evliya, bunların zümrelerini aktarmıştır. Ayrıca Sultan Murat devrindeki hattâtları da tek tek saymıştır.

Sanat ve Edebiyatla İlgili Meslek Adları bölümünde Arapça ve Farsça kökenli meslek adlarının baskınlığı göze çarpmaktadır. Bu bölümde Arapça 15, Farsça 2, köken ayırt etmeksizin Türkçe +*ci* / +*cu* ekiyle türetilmiş 2, Farsça -*kâr* ile türetilmiş 2, Farsça “düzenleyen” anlamındaki -*perdâz* ile türetilmiş 1, Farsça “okuyan, okuyucu” anlamındaki -*hân* ile türetilmiş 1, Farsça “çeken, çekici” anlamındaki -*keş* ile türetilmiş 1, Arapça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı incelenmiştir.

İncelediğimiz meslek adları şöyle sıralanabilir:

fusahâ: (Ar. *fusahâ*) “Düzgün, açık, anlaşılır ve güzel konuşanlar.” (ÖTS, 2007: II, 1618) (1/10, 1/150, 1/165, 1/167, 1/172, 1/179, 1/338, 1/349)

hat üstâdi: (Ar. *hatt* > *hat* + Far. *üstâd* + T. -i) Hat ustası. (1/115)

hattât: (Ar. *hattât*) “Mesleği güzel yazı yazmak olan kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1900) (1/1, 1/10, 1/59, 1/64, 1/67, 1/77, 1/115, 1/119, 1/120, 1/121, 1/162, 1/163, 1/180, 1/202, 1/207, 1/241, 1/310, 1/351, 1/359)

hattât-ı dîvânî: (Ar. *hattât* + Far. -i + Far. *dîvânî*) Dîvânî hattatı; dîvânî yazı türünde ustalaşmış hattat. (1/182)

heccâv: (Ar. *heccâv*) “Hiciv yazan kimse; yergi yazarı.” (ÖTS, 2007: II, 1923) (1/349)

heccâv âşıkı: (Ar. *heccâv* + Ar. *âşık* + T. -i) Hicivci âşığı. (1/349)

kalemkâr: (Ar. *kalem* + Far. -*kâr*) “Metal eşyaların üzerine çelik kalemlerle yazı yazan veya süsleme yapan sanatçı.” (ÖTS, 2007: III, 2353) (1/312, 1/313)

kalemkârân-ı kuyumcıyân: (Ar. *kalem* + Far. -*kâr* + Far. -*ân* + Far. -i + T. *kuy-* + T. -*um* + T. -*ci* + Far. -(y)*ân*) Kuyumcu kalemkarları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kuyumcuların ve cevahircilerin işlerine güzellik verip çeşitli nakışlar yaparlar. (1/312)

kalemkâr-ı sihr-âsâr: (Ar. *kalem* + Far. -*kâr* + Far. -i + Ar. *sihr* + Ar. *eser* > *âsâr*) bkz. kalemkârân-ı kuyumcıyân (1/8)

kasâyid-perdâz: (Ar. *kasâide* > *kasâyid* + Far. -*perdâz*) “Kaside düzenleyen.” (ÖTS, 2007: III, 2457) (1/350)

kıssahân: (Ar. *kıssa* + Far. -*hân*) “Masal anlatıcısı; hikaye anlatan; meddah.” (ÖTS, 2007: III, 2638) (1/259, 1/350, 1/352)

musavvir: (Ar. *musavvir*) “Resim yapan; ressam; tasvir yapan.” (ÖTS, 2007: III, 3315) (1/64, 1/331)

mücellid: (Ar. *mücellid*) “Kitap ciltleyen; cilt yapan; ciltçi.” (ÖTS, 2007: III, 3343) (1/9, 1/330, 1/341)

müzehhebci: (Ar. *müzehheb* + T. -ci) bkz. müzehheb-keşân (1/330)

müzehheb-keşân: (Ar. *müzehheb* + Far. -*keşân*) Tezhipçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar Kur'an'ı ve kitapları tezhip yaparlar. (1/330)

nakkâş: (Ar. *nakkâş*) “Nakışçı; süslemeci; ressam; binaların tavan, duvar vb. yerlerine süslemeler yapan usta.” (ÖTS, 2007: IV, 3483) (1/9, 1/56, 1/60, 1/96, 1/146, 1/158, 1/202, 1/220, 1/223, 1/229, 1/231, 1/330, 1/331, 1/332, 1/343)

Rûm nakkâşları: (Öa. *Rûm* + Ar. *nakkâş* + T. -ları) Anadolu nakkaşları. (1/331)

nakkâşân-ı cihân. (Ar. *nakkâş* + Far. -*ân* + Far. -i + Far. *cihân*) Cihan nakkaşları; Evliya Çelebi, İstanbul'daki nakkaş esnafını bu şekilde anmıştır. (1/330)

nakkâşân-ı musavvirân: (Ar. *nakkâş* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *musavvir* + Far. *-ân*) Ressam nakkaşlar; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli pehlivanların resimlerini çizip dükkânlarını bu resimlerle donatırlar. (1/331)

nakkâşbaşı: (Ar. *nakkâş* + T. *baş* + T. *-ı*) Nakkaşların başı, âmiri. (1/330, 1/332)

ressâm: (Ar. *ressâm*) "Resim sanatını uygulayan kimse; resim yapan sanatçı." (ÖTS, 2007: IV, 3960) (1/192, 1/216)

sarây-ı âlîler nakkâşı: (Far. *serây* > *sarây* + Ar. *'âlî* + T. *-ler* + Ar. *nakkâş* + T. *-ı*) Büyük saray nakkaşları. (1/330)

sultân-ı şu'arâ: (Ar. *sultân* + Far. *-ı* + Ar. *şu'arâ*) "Şairlerin sultanı; usta şairlere kurullarca verilen bir unvan." (ÖTS, 2007: IV, 4352) (1/165, 1/175, 1/186, 1/191, 1/202, 1/236, 1/347, 1/359)

şâ'ir: (Ar. *şâ'ir*) "Şiir yazan; duygu ve düşüncelerini, sözlü veya yazılı olarak dizeler halinde dile getiren sanatçı." (ÖTS, 2007: IV, 4417) (1/5, 1/44, 1/51, 1/96, 1/121, 1/158, 1/161, 1/162, 1/165, 1/169, 1/177, 1/178, 1/179, 1/182, 1/259, 1/261, 1/279, 1/331, 1/348)

uşşâkân-ı hattât: (Ar. *uşşâk* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Ar. *hattât*) Aşık hattatlar. (1/222)

üstâd-ı nakkâş / nakkâşân-ı üstadân: (Far. *üstâd* + Far. *-ı* + Ar. *nakkâş* / Ar. *nakkâş* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Far. *üstâd* + Far. *-ân*) Nakkaş ustası. (1/56, 1/229, 1/331)

üstâd-ı nakkâşân-ı Mânî ve Erjeng, Bihzâd, Velîcân: (Far. *üstâd* + Far. *-ı* + Ar. *nakkâş* + Far. *-ân* + Far. *-ı* + Öa. *Mânî* + Ar. *ve* + Öa. *Erjeng* + Öa. *Bihzâd* + Öa. *Velîcân*) Mani, Erjeng, Bihzad ve Velican usta nakkaşları. (1/229)

2.22. Ulaşım ve Taşımacılıkla İlgili Meslek Adları

Ulaşım ve Taşımacılıkla İlgili Meslek Adları bölümünde 25 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adları arasında adı en sık geçen *hammâldir*.

Seyahatnâme'ye baktığımızda hamallık mesleği hakkında geniş bilgiler ediniyoruz. Evliya Çelebi, hangi hamalın nerelerde hangi bedestenlerde çalıştığı, ne çeşit görevler yaptığı hususunda aydınlatıcı bilgiler vermiştir. İstanbul'daki hamalları *esnâf-ı hammâlân-ı bezzâzistân* ve *hammâlân-ı Bedâsten-i cedîd* ismini verdiği bölümlerde anlatmıştır.

Hamallık mesleği Osmanlılar zamanında loncada yani ahilik teşkilatında kaydı olan bir meslektir. Hamalların çeşitli yükleri taşıyanları farklı isimlerle anılırdı. Küfeci hamalı daha çok pazarlarda sebze ve meyve taşır, arkalıklı hamal ise ağır yükleri taşırdı. Sırık hamalları bir kişinin taşıyamadığı yükleri en az dört kişi olarak taşırlardı. Dişbudak ağacından uzun sırık kullandıkları için sırık hamalı lakabıyla anılırlardı (Kırpık, 2013: 222).

Bu bilgilere paralel olarak Evliya Çelebi de eserinde arka hamalları, sırık hamalları, zelehor hamalları gibi hamallardan bahsetmiştir. Günümüzde unutulmuş bu meslekleri Evliya Çelebi'nin tek tek aktardığına bakacak olursak Seyahatnâme'nin ne denli kıymetli bir kaynak olduğu bir kez daha anlaşılacaktır.

Ulaşım ve Taşımacılıkla İlgili Meslek Adları bölümünde Arapça 11, köken ayırt etmeksizin Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 6, Farsça “koruyan, koruyucu” anlamındaki -*bân* ile türetilmiş 4, Farsça 2, Farsça “gösteren, bildiren” anlamındaki -*nümâ* ile türetilmiş 1, Arapça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuş 1 meslek adı tespit edilmiştir. Arapça meslek adlarından 2 tanesi (*arka hammâli*, *sırık hammâli*) tamlayanı Türkçe sözcükten oluşan isim tamlaması şeklinde, 1 tanesi ise (*büyük hammâl*) tamlayanı Türkçe sözcükten oluşan sıfat tamlaması şeklinde kurulmuştur.

Ulaşım ve Taşımacılıkla İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

akkâm: (Ar. *akkâm*) “Deveci, katırcı; Osmanlı ordusunda görevli yüksek rütbeli subaylarla vezirlerin büyük çadırlarını kuran hizmetçilere verilen ad; çadır mehteri.” (ÖTS, 2007: I, 173) (1/6, 1/113, 1/267, 1/347)

arka hammâl: (T. *ar-* “dolaşmak” / T. *ar* “arka” + T. *-kağ* > *arka* + Ar. *hammâl* + T. *-i*) Arka hamalı; arkalık denilen semer ile yük taşıyan hamal. [arkalık; “sırtında yük taşıyan hamalların, yük taşırken kullandıkları arka yastığı, semer.” (TS, 2011: 153)] (1/354)

bedâsten hammâlları: (Far. *bezzâzistân* > *bedâsten* + Ar. *hammâl* + T. *-ları*) Bedesten hamalları. (1/333)

büyük hammâl: (T. *bedü-* + T. *-k* > T. *büyü-* + T. *-k* + Ar. *hammâl*) Büyük hamal. (1/304)

cemmâl: (Ar. *cemmâl*) “Deve sürücüsü; deveci.” (ÖTS, 2007: I, 774) (1/107, 1/354)

ehrimen: (Far. *ehrimen*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre salahor hamallarının emini, başı. (1/297, 1/360)

ester üştürbân: (Far. *ester* + Far. *üştür* + Far. *-bân*) Katırcı. (1/113)

hammâl: (Ar. *hammâl*) “Beden gücüyle yük taşıyarak geçimini sağlayan kimse; taşıyıcı; yükçü.” (ÖTS, II, 2007: 1856) (1/54, 1/103, 1/107, 1/136, 1/158, 1/265, 1/291, 1/295, 1/297, 1/304, 1/333, 1/354)

hammâlân-ı bedâsten-i cedîd: (Ar. *hammâl* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *bezzâzistân* > *bedâsten* + Far. *-i* + Ar. *cedîd*) Yeni bedesten hamalları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar arkalıçlarıyla bedesten sandıkları taşırlar. (1/334)

hammâlân-ı bezzâzistân: (Ar. *hammâl* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *bezzâz* + Far. *-istân*) Bedesten hamalları; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu hamallar bedestenin dışında hizmet edip esnafın mallarını bedestenin dış mahzenine taşırlar. (1/333)

kirâci: (Ar. *kirâ'* > *kirâ* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar tüccarları ve yolcuları şehirden şehre kiraları ile götürürler. (1/257)

meş'alcibaşı: (Ar. *meş'ale* > *meş'al* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Meşalecibaşı; meşalecilerin başı, âmiri. (1/347)

meş'aleci / meş'alci: (Ar. *meş'ale / meş'al* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar yaya olup meşalelerini çeşitli çiçeklerden doldururlar. Meşalelerinin saplarını atlaslarla sarıp mahmil-i şerifin ardından yürürler. Bu esnaf mahmil-i şerifi taşımakla görevlidir. (1/6, 1/113, 1/173, 1/267, 1/347)

mükârî: (Ar. *mükârî*) "Yük ve eşya taşımak üzere binek ve yük hayvanlarını kiraya veren; hergeleci." (ÖTS, 2007: III, 3360) (1/257)

reh-nümâ: (Far. *reh* + Far. *-nümâ*) "Yol gösteren, kılavuz." (ÖTS, 2007: IV, 3951) (1/11, 1/334)

sârbân: (Far. *sâr* + Far. *-bân*) "Deveci." (TS, 2011: 2034) (1/188, 1/267)

sârbân-ı revân: (Far. *sâr* + Far. *-bân* + Far. *-ı* + Far. *revân*) Yürüyen deveci, deve sürücüsü. (1/267)

sırık hammâlî: (T. *sı-* "kırmak" + T. *-r* + T. *-ık* (KBS, 2007: II, 771) + Ar. *hammâl* + T. *-i*) "Sırık hamalı; sırık ile ağır yükleri taşıyan hamal." (ÖTS, 2007: IV, 4213) (1/264, 1/265, 1/266, 1/267, 1/297, 1/354)

Eminönü sırık hammâlları: (Öa. *Eminönü* + T. *sı-* "kırmak" + T. *-r* + T. *-ık* (KBS, 2007: II, 771) + Ar. *hammâl* + T. *-ları*) bkz. sırık hammâlî (1/297)

sürücü: (T. *sür-* + T. *-(ü)cü*) "Bir binek hayvanını süren kimse." (ÖTS, 2007: IV, 4395) (1/279)

şütürbân: (Far. *şütür* + Far. *-bân*) "Deve sürücüsü." (ÖTS, 2007: V, 5064) (1/6, 1/241, 1/267)

taşıyıcı Mudanya katırcıları: (T. *taşı-* + T. *-(y)ci* + Öa. *Mudanya* + T. *kat-* "sert olmak" + T. *-(i)r* + T. *-ci* + T. *-ları*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre Mudanya ve Uludağ'dan almış oldukları kar ve buzları padişah mutfağına taşıma hizmetiyle görevli kimseler. (1/287)

Unkapanı zelehörleri: (Öa. *Unkapanı* + ? *zelehör* "hamal hakkında bir niteleme, anlaşıldığına göre salahor ~ çerehor için bir yanbiçim." (Dankoff, 2013: 251) + T. *-ları*) Unkapanı salahörleri; Unkapanı'nında hamallık yapan kimseler. (1/297)

yük arayıcıları: (T. *yü-* + T. *-k* + T. *arga-* > *ara-* + T. *-(y)ci* + T. *-ları*) Yük taşımak için yük arayan kimseler. (1/297)

zelehör hammâlbaşılı: (? *zelehör* "hamal hakkında bir niteleme, anlaşıldığına göre salahor ~ çerehor için bir yanbiçim." (Dankoff, 2013: 251) + Ar. *hammâl* + T. *baş* + T. *-ı* + T. *-ları*) Salahor hamalbaşılı; Unkapanı'nındaki hamalların başı, âmiri. (1/291)

zelehör hammâlları: (? *zelehör* "hamal hakkında bir niteleme, anlaşıldığına göre salahor ~ çerehor için bir yanbiçim." (Dankoff, 2013: 251) + Ar. *hammâl* + T. *-ları*) Salahor hamalları; çeşitli emanetlerde ve bedestenlerde hamallık yapan kimseler. (1/291, 1/292, 1/297, 1/334)

Unkapanı'nın zelehör hammâlları: (Öa. *Unkapanı* + T. *-nın* + ? *zelehör* "hamal hakkında bir niteleme, anlaşıldığına göre salahor ~ çerehor için bir yanbiçim." (Dankoff, 2013: 251) + Ar. *hammâl* + T. *-ları*) Unkapanı'nın salahor hamalları. bkz. Unkapanı zelehörleri (1/354)

2.23. Yazışma ve Evrak İşleriyle İlgili Meslek Adları

Yazışma ve Evrak İşleriyle İlgili Meslek Adları bölümünde 25 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adları arasında adı en sık geçenler sırasıyla *nişâncı* ve *kâtiptir*.

Resmi yazışma işleriyle ilgilenen nişâncı, reisülküttâb, kâtip gibi meslekler imparatorluk döneminde önemli bir yere sahipti. Osmanlı Devleti'nde özellikle kalemiye sınıfının bir mensubu olan nişâncının çok sayıda görevi vardı. Evliya Çelebi de nişâncı ve yazışmayla ilgili diğer meslek erbaplarından Seyahatnâme'nin birinci cildinde bahsetmiştir. Bu bölümde genel olarak yazı işleriyle uğraşan kişileri tanımlamak için *kâtib* ve *yazıcı* sözcükleri kullanılmıştır.

Bu bölümde Arapça 14, köken ayırt etmeksizin Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 7, Farsça “tutan, sahip olan” anlamındaki *-dâr* ile türetilmiş 2, Farsça “çeken, çekici” anlamındaki *-keş* ile türetilmiş 1, Türkçe *baş* sözcüğü + Arapça meslek adı şeklinde oluşmuş 1 meslek adı tespit edilmiştir. Bu bölümdeki meslek adlarından 1'i (*küçük rûznâme*) tamlayanı Türkçe sözcükten oluşmuş sıfat tamlamasıdır.

Yazışma ve Evrak İşleriyle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şöyle sıralanabilir:

dîvân kâtibi: (Ar. *dîvân* + Ar. *kâtib* + T. -i) “Vezirlerin ve beylerbeyilerin yazı işlerinde istihdam ettikleri adamlarına, mektupçularına verilen unvandır.” (TDTS, 1993: I, 462) (1/164)

fofula kâtibi / fodula kâtibi (Rum. *pitûla* “pidecik” > *fofula* / *fodula* “Osmanlılar'da çeşitli kesimlere dağıtılmak üzere pişirilen pide şeklinde yassı bir çeşit ekmek.” (Emecen, 1996: 167) + Ar. *kâtib* + T. -i) “Fodula kâtibi; fırınlar için gerekli unun alınması vb. işlerle ilgilenen, bunlarla alâkalı muhasebeyi tutan ve hesapları gözden geçiren görevli.” (Emecen, 1996: 169) (1/264)

hâfız-ı küttâb: (Ar. *hâfız* + Far. -ı + Ar. *küttâb*) “Bir kütüphanede bulunan kitapların bakım, onarım ve korunması ile görevli kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1835) (1/178)

hazîne kâtibi: (Ar. *hazîne* + Ar. *kâtib* + T. -i) Devlet hazinesinde katiplik yapan kimse. (1/106)

kâğıdıcı / kâğızcı: (Far. *kâgaz* > *kâğıd* / *kâğızcı* + T. -ci) Kağıtçı; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli kağıtlar ile donatıp kağıttan çeşitli elbiseler ve külahlar yaparlar. (1/159, 1/314, 1/330)

kalem re'îsleri: (Rum. *kalamos* > Ar. *kalem* + Ar. *re'îs* + T. -leri) Divanda yazı işleriyle ilgilenen kimseler. (1/93)

kâtib: (Ar. *kâtib*) “Kâtip; yazı işleriyle uğraşan; bu işi kendisine meslek edinmiş olan kimse; yazıcı.” (ÖTS, 2007: III, 2471) (1/84, 1/85, 1/86, 1/124, 1/132, 1/156, 1/161, 1/178, 1/215, 1/261, 1/282, 1/285, 1/291, 1/292, 1/294, 1/295, 1/296, 1/297, 1/331, 1/348)

kâtib-i vahy / vahiy kâtibi: (Ar. *kâtib* + Far. -i + Ar. *vahy* / Ar. *vahy* > *vahiy* + Ar. *kâtib* + T. -i) “Peygamberimizin inen ayetleri yazdırdığı katip.” (ÖTS, 2007: III, 2471) (1/284, 1/314)

küçük rûznâme: (T. *kiçig* > *küçük* + Far. *rûz* + Far. *nâme* + T. -ci) Ruzname yazan küçük katip. (1/86)

mektûbcuyân / mektûbcıyân: (Ar. *mektûb* + T. -cu / -cı + Far. -(y)ân) “Mektupçular; imparatorluk döneminde devletin resmi yazışma işlerine bakan yüksek rütbeli kimseler.” (ÖTS, 2007: III, 3121) (1/5, 1/331)

Mısır dîvdârı: (Öa. *Mısır* + Ar. *devât* + Far. *-dâr* > *devât-dâr* > *dîvdâr* “Vezir dairelerinde görevli ağalardan yazıcıya verilen unvan; yazıcı.” (ÖTS, 2007: II, 1185) + T. -i) “Mısır'da bir memurluk unvanı.” (Dankoff, 2013: 105) (1/240)

muhaşşî: (Ar. *muhaşşî*) “Kitaba vb. yere haşiye yazan.” (ÖTS, 2007: III, 3285) (1/181, 1/185)

mukayyidîn: (Ar. *mukayyid* + Ar. -în) “Kayıt memurları.” (ÖTS, 2007: III, 3299) (1/258)

musannif: (Ar. *musannif*) “Sınıflandıran, düzenleyen; bilgileri toplayıp kitap haline getiren, kitap yazan, yazar.” (ÖTS, 2007: III, 3315) (1/63, 1/109, 1/166, 1/182, 1/184, 1/351, 1/359)

mü’ellif: (Ar. *mü’ellif*) “Kitap yazan; eser sahibi olan.” (ÖTS, 2007: III, 3350) (1/79, 1/109, 1/182, 1/184, 1/288, 1/351, 1/359)

mühürdâr: (Far. *müühr* > *mühür* + Far. *-dâr*) “Eskiden vali, vezir vb. görevlilerin mühürlerini taşıyan ve gerekli evrakları mühürlemekle görevli kimseye verilen ad.” (ÖTS, 2007: III, 3358) (1/186)

münşî: (Ar. *munşî* > *münşî*) “Katip; yazman; yazıcı.” (ÖTS, 2007: III, 3380) (1/198, 1/359)

nişâncı: (Far. *nişân* + T. *-cı*) “İmparatorluk döneminde gerekli yerlere padişahın tuğrasını çeken yazıcı.” (ÖTS, 2007: IV, 3553) (1/3, 1/78, 1/79, 1/86, 1/96, 1/133, 1/147, 1/150, 1/158, 1/159, 1/163, 1/166, 1/178, 1/179, 1/180, 1/184, 1/185, 1/192, 1/193, 1/195, 1/200)

re’îs kâtibleri: (Ar. *re’îs* + Ar. *kâtib* + T. *-leri*) Reîsülküttabın katipleri. (1/343)

re’îs-i küttâb / re’îsü'l-küttâb: (Ar. *re’îs* + Far. *-i* + Ar. *küttâb* > *küttâb* / Ar. *re’îsü'l* + Ar. *küttâb* > *küttâb*) “İmparatorluk döneminde Divan-ı Hümayun’da yazı işlerini yürüten kâtiplerin ve kalemlerin şefi.” (ÖTS, 2007: IV, 3951) (1/10, 1/153, 1/359)

rûznâmecî: (Far. *rûz* + Far. *nâme* + T. *-ci*) “Ruzname yazan kâtip.” (ÖTS, 2007: IV, 3984) (1/84, 1/85, 1/86, 1/115, 1/125, 1/148, 1/212, 1/224)

tuğra-keş: (T. *tuğrağ* > *tuğra* + Far. *-keş*) “Sarayda resmi belgelere tuğra çeken görevli.” (ÖTS, 2007: V, 4903) (1/134)

vezîr nişâncı paşaları: (Ar. *vezîr* + Far. *nişân* + T. *-cı* + T. *baş* + Moğ. *âkâ* > *ağa* > *paşa* + T. *-ları*) Vezir unvanlı nişancı paşalar. (1/135)

yazıcı: (T. *yaz-* + T. *-(i)ci*) Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bu esnaf sadrazam kapısında dilekçe ve mektuplar yazar. (1/241, 1/258, 1/313)

yeniçeriyân dergâh-ı âlisinin baş kâtibi: (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + Far. *-(y)ân* + Far. *der* + Far. *-gâh* + Far. *-ı* + Ar. *âlî* + T. *-si* + T. *-nin* + T. *baş* + Ar. *kâtib* + T. *-i*) Padişah kapısı yeniçerilerinin başkâtibi, başyazmanı. (1/45)

2.24. Haberleşme ve İletişimle İlgili Meslek Adları

Haberleşme ve İletişimle İlgili Meslek Adları bölümünde 22 meslek adı geçmektedir. Bu meslek adları arasında adı en sık geçen *elçidir*.

Haberleşme ve iletişim devletlerin önemle ihtiyaç duyduğu konuların başında gelmektedir. Tarihin ilk dönemlerinden bu yana devletler bünyelerinde haberleşme ve iletişim alanında görevliler bulundurmışlardır. Başka devletlere gönderilen elçiler, hükümdarın buyruklarını çarşı, pazarda duyuran tellallar, mektup götürüp getiren haberciler veyahut başka devletlerin sırlarını gizlice öğrenmekle görevli casuslar bunlara örnek gösterilebilir. İşte Seyahatnâme’de de bu saydığımız görevlerle ilgili meslek adlarına rastlamaktayız.

Aynı meslek adlarının farklı dillerden sözcüklerle karşılanması meslek adlarının zenginliğini göstermektedir. Haberleşme ve İletişimle İlgili Meslek Adları bölümünde bu duruma örnek *peyk*, *sa’î*, *ulak*, *kâsîd* sözcükleri sayılabilir. Bu bölümde Arapça ve Türkçe meslek adlarının baskınlığı ön plandadır. Ayrıca Eski Türkçede kullanılan *çaşıt* sözcüğünün Seyahatnâme’de de kendine yer edinmesi önemlidir.

Bu bölümde Türkçe 10, Arapça 8, köken ayırt etmeksizin Türkçe +*ci* / +*cu* ekiyle türetilmiş 2, Farsça 1, İtalyanca 1 meslek adı tespit edilmiştir. Türkçe meslek adlarından 2 tanesi (*azîm elçi*, *küçük elçi*) sıfat tamlamasıyla kurulmuştur. 8 tanesi ise isim tamlamasıyla kurulmuştur.

Haberleşme ve İletişimle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

azîm elçi: (Ar. *azîm* + T. *él* > *el* + T. *-çi*) Büyükelçi. (1/72)

balyoz: (İta. *bailo* > *balyoz*) “İmparatorluk döneminde Venedik elçilerine verilen ad.” (ÖTS, 2007: I, 457) (1/159)

bâzâr gammâzları: (Far. *bâzâr* + Ar. *gammâz* + T. *-ları*) Pazar gammazları. bkz. *gammâz* (1/296)

çaşıt: (T. *çaw* “ses; ün” + T. *şu-* + T. *-t* > *çaşıt* “iftira, leke” > *çaşıt* (KBS, 2007: I, 222)) “Causus.” (ÖTS, 2007: I, 896) (1/110)

dellâl: (Ar. *dellâl*) “Eskiden bir duyuruyu çarşı pazar gibi kalabalık yerlerde bağırarak halka duyuran kimse.” (ÖTS, 2007: V, 4713) (1/39, 1/114, 1/139)

elçi: (T. *él* > *el* + T. *-çi*) “Bir devleti başka bir devlet katında temsil eden kimse, sefir.” (TS, 2011: 781) (1/32, 1/33, 1/36, 1/40, 1/41, 1/43, 1/46, 1/47, 1/48, 1/59, 1/72, 1/78, 1/94, 1/120, 1/138, 1/142, 1/163, 1/168, 1/175, 1/224, 1/225, 1/256, 1/261, 1/300)

Acem elçisi: (Öa. *Acem* + T. *él* > *el* + T. *-çi* + T. *-si*) İran elçisi. (1/47, 1/48)

Fransa elçisi: (Öa. *Fransa* + T. *él* > *el* + T. *-çi* + T. *-si*) Fransa’da elçilik yapan kimse. (1/48)

Maskov elçisi / Mesköv elçisi: (Öa. *Maskov* / *Mesköv* + *él* > *el* + T. *-çi* + T. *-si*) Rus elçisi. (1/142, 1/48)

Nemse elçisi: (Öa. *Nemse* + T. *él* > *el* + T. *-çi* + T. *-si*) Avusturya elçisi. (1/48)

feryâdcı: (Far. *feryâd* + T. *-ci*) Feryatçı; orduda habercilik yapan kimse. (1/114, 1/130, 1/132, 1/138)

gammâz: (Ar. *gammâz*) “Söz taşıyıcı; fitleyici.” (ÖTS, 2007: II, 1638) (1/143)

kâsîd: (Ar. *kâsîd*) “Mektup veya haber götüren kimse; haberci.” (ÖTS, 2007: III, 2456) (1/282)

kralın elçileri: (Sırp. *kral* + T. *-in* + T. *él* > *el* + T. *-çi* + T. *-leri*) Krala elçilik yapan kimseler. (1/336)

kulağız: (T. *kulavuz* > *kulağız*) “Yol gösteren; kılavuz.” (ÖTS, 2007: III, 2825) (1/142, 1/249)

küçük elçi: (T. *kiçig* > *küçük* + T. *él* > *el* + T. *-çi*) Düşük rütbeli elçi. (1/138)

müjdecî: (Far. *mujde* > *müjde* + T. *-ci*) “Müjde veren kimse; muştucu.” (ÖTS, 2007: III, 3359) (1/132)

nâdî: (Ar. *nâdî*) “Bağırın; çağırın; ünleyen.” (ÖTS, 2007: IV, 3474) (1/41, 1/60, 1/139)

- neccâb:** (Ar. *neccâb*) “Develi ulak, develi süvari.” (Dankoff, 2013: 183) (1/282)
 Mekke neccâbı: (Öa. *Mekke* + Ar. *neccâb* “develi ulak, develi süvari” (Dankoff, 2013: 183) + T. *-i*) Mekke devecisi. (1/282)
- pâdişâh elçileri:** (Far. *pâd* + Far. *-i* + Far. *şâh* + T. *él* > *el* + T. *-çi* + T. *-leri*) Padişahın emrinde olan elçiler. (1/310)
- peyk:** (Far. *peyk*) “Eskiden habercilere verilen ad; ulak.” (ÖTS, 2007: IV, 3840) (1/114, 1/244, 1/257, 1/267, 1/344, 1/351)
- sa‘î:** (Ar. *sa‘î*) “Bir haber veya mektup götürmek için bir yere gönderilen piyade, ulak.” (Sami, 2015: 1028) (1/5, 1/257, 1/351)
 Keşantı sa‘îsi: (Öa. *Keşantı* + Ar. *sa‘î* + T. *-si*) Keşantı habercisi. (1/351)
- şehinşâh elçisi:** (Far. *şehinşâh* + T. *él* > *el* + T. *-çi* + T. *-si*) Padişah elçisi. (1/48)
- ulak:** (T. *ula-* + T. *-k*) “İmparatorluk döneminde haber getirip götürülen resmi posta görevlilerine verilen ad.” (ÖTS, 2007: V, 4976) (1/132)
- vâsıta:** (Ar. *vâsıta*) “İki taraf arasına girerek anlaşma sağlayan kimse; aracı.” (ÖTS, 2007: V, 5094) (1/126, 1/158, 1/241)
- yeniçeri çâşıtları:** (T. *yangı* > *yeni* + T. *çer-* “savaşmak” + T. *-(i)g* > *çeri* > *yeniçeri* + T. *çaw* “ses; ün” + T. *şu-* + T. *-t* > *çâşut* “iftira, leke” > *çâşıt* (KBS, 2007: I, 222) + T. *-ları*) Yeniçeri casusları. (1/109)

2.25. Temizlikle İlgili Meslek Adları

Temizlikle İlgili Meslek Adları bölümünde 22 meslek adı geçmektedir. Bu bölümde adı en sık geçen meslek adları sırasıyla *berber* ve *dellâktır*.

Evliya Çelebi, Seyahatnâme’de hem berberler hem de hamamcılar hakkında geniş bilgiler vermiştir. Berberleri ve zümrelerini *esnâf-ı müzeyyinân ya ‘nî ehl-i hiref, berberân* ismini verdiği bölümde anlatmıştır. Berberleri anlatırken bunların bir zümresinin de dükkânları olmayan gezici berberler olduğunu aktarmıştır. Hamamcılarını ise *esnâf-ı hammâmciyân-ı tâhirân* ismini verdiği bölümde yazmıştır. İstanbul’da sayılarının 151 olduğunu belirtmiştir. “Evliya, eserinde Türk halk yaşam tarzında önemli yer tutan hamamlardan da özellikle bahsetmiş ve o dönem İstanbul’da bulunan hamamları birer birer saymıştır” (Çelik Şavk, 2011: 37). İşte bu noktada Evliya Çelebi, İstanbul’da tespit ettiği 151 hamamdan hangi hamama kimlerin gittiğini eserinde tek tek aktarmıştır:

Evvelâ der-zikr-i tevzî‘ât-ı hammâmât

- Hastalara Eyyûb hammâmı.
- Meşâyıhlara Ayasofya hammâmı {binâ-yı Hâsekî kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.
- Sofilere Sofular hammâmı.
- Azeblere Azebler hammâmı.
- Bostâncılara Bostân hammâmı.
- Bâzârcılara Cum‘abâzârı hammâmı.
- Mülhidlere Çukur hammâm.
- Hîzlere Havuzlu hammâm.
- Nakkâşlara Çinili hammâm {binâ-yı Hayreddîn Paşa kâr-ı Sinân}.
- Vâsitalara Hacı Kadın hammâmı.
- Koruculara Koca Mehmed Paşa.
- Kıncılara Sarrâchânebaşı hammâmı.
- Yeniçerilere Yeni Odalarbaşı hammâmı.
- Irgatlara Irgat hammâmı.
- Cerrâhlara Cerrâhpaşa hammâmı.
- Ermenîlere Samadya hammâmı.
- Sarâyılılara Aksarây hammâmı.
- Kara Arablara Sıçanlı hammâm.
- Velîlere Sultân Bâyezîd-i Velî hammâmı.
- Delilere Alaca hammâm.
- Zâlimlere Zencîrlikapu hammâmı.
- Mazlûmlara Sultân Selîm hammâmı.
- Hammâllara Sırt hammâmı.
- Şâ‘irlere Sultân Süleymân hammâmı.
- Dervîşlere Haydar Paşa hammâmı.
- Evlâd-ı Arablara Tahta'l-kal‘a hammâmı.
- Hâsekîlere Hâsekî hammâmı.
- Müneccimlere Yıldız hammâmı.
- Bâzergânlara Mahmûd Paşa hammâmı.
- Vâlidelere Vâlîde hammâmı.
- Cündîlere Atmeydânı hammâmı.
- Müftîlere Müftî hammâmı.
- Zü‘amâyâ Gedik Paşa hammâmı.

Zırhcılara Dâvûd Paşa.
 Hâcelere Hocapaşa.
 Sultânlara Sultân hammâmı.
 Mollâlara Monlâ Gürânî.
 Urumlara Fenerkapusu hammâmı {binâ-yı Kapudan, kâr-ı Mi'mâr Sinân}.
 Hânendelere Balat hammâmı.
 Eşkîyâlara Hançerli hammâmı.
 Sâzendelere Lonca hammâmı.
 Gemicilere Kadırğa Limanı hammâmı.
 İmâmlara Küçük Ayasofya.
 Ehl-i dîvâna Bayram Paşa hammâmı.
 Hâdımlara Mehemed Ağâ hammâmı.
 Vüzerâyâ Alî Paşa hammâmı.
 Cömerdlere Lütfî Paşa hammâmı.
 Bâğçevânlarla Yenibâğçe hammâmı {binâ-yı Mustafâ Paşa vüzerâyâ-yı Süleymân Hân, kâr-ı Ser-mi'mârân Koca Sinân}.
 Arnavudlar'a Edirnekapusu {binâ-yı binti Süleymân Hân ya'nî Mihrimâh Sultân kâr-ı Mi'mâr Sinân}.
 Mevlevîlere Yenikapu hammâmı {binâ-yı Merkez Efendi kâr-ı Sinân}.
 Taşcılara Silivrikapusu.
 Mahpûslara Yedikulle hammâmı.
 Gidilere Çardaklı hammâm.
 Küttâblara Nişâncı Paşa hammâmı.
 Tercümânlara Dragoman hammâmı.
 Meflûclara Tıhtâb hammâmı.
 Oturaklara Lanka hammâmı.
 Lağımcılara Sarıgürz hammâmı.
 Hukemâlara Ma'cuncu hammâmı {binâ-i Müftî, kâr-ı Sinân}.
 Kadı'askerlere Kadı'asker.
 Acemîlere Acem Oğlanı hammâmı.
 Kantârcılara Vezneciler.
 Şâtırlara Pertev Paşa Hammâmı.
 Oyunbâzlara Tasv[î]rli hammâm.
 Şâfi'îlere Darbhâne hammâmı.
 Zenpârelere Kafesli hammâm.
 Ağalara Küçük Ağâ hammâmı.
 Arpacılara Arpa Emîni hammâmı.
 Sâdâta Abbâs Ağâ hammâmı.
 Avretlere Avret Bâzârı.
 Yahûdîlere Çufudkapusu hammâmı.
 Seyislere Âhûrkapu hammâmı.
 Ma'tûhlara Koca Mehemed Paşa.
 Maskaralara Şengül hammâmı.
 Kapudanlara Deniz hammâmı.
 Ehl-i tevhide Koca Mustafâ Paşa hammâmı.
 Cücelere Küçük Ağâ hammâmı.
 Mahbûblara Çelebi hammâmı kurb-ı Aksarây.

Kal'a-i İslâmbol'dan hâric olan hammâmları bildirir

Mevlevîlere Yenikapu hammâmı.
 Çadırcılara Otakcılar hammâmı.
 Kavara-zenlere Topcular hammâmı.
 Atıcılara Kemânkeş hammâmı.
 Kocalara Zâl Paşa hammâmı.
 Hastalara Eyyûb hammâmı.
 Mü'ezzinlere Bülbülderesi hammâmı.
 Derbederlere Dere hammâmı kurb-ı Eyyûb.
 Mezârcılara Ulu Beğ hammâmı {binâ-yı Nişâncı Paşa kâr-ı Mi'mâr Sinân}.
 Kâğıdcılara Kâğızhâne hammâmı.
 Çobanlara Südlüce hammâmı.
 Kiremitçilere Hâsköy hammâmı [97a]
 Pirlere Pîrî Paşa hammâmı.
 Pehlivânlarla Kâsımpaşa hammâmı.
 Sağırlara Kulaksız hammâmı.
 Sarhoşlara Piyâle Paşa hammâmı.
 Hukemâlara Emîr Hekîмбаşı hammâmı.
 Kapudanlara Tershâne'de Kapudan-ı azebistâna Azebkapusu hammâmı.
 Kulampârelere Bokluca hammâm {Galata'da}.
 Mübtecel kavmine Mübtecel hammâmı, Galata.
 Ulefecilere Karaköy kapusu.
 Kullara Kullekapusu hammâmı.
 Kezzâblara Yalancı hammâmı kurb-ı Tophâne.
 Topculara Tophâne'de Alî Paşa.
 Eskicilere Yamalı hammâmı, Tophâne'de.
 Çavuşlara Çavuşbaşı hammâmı.
 Yahûdlara Çufud hammâmı Tophâne'de.
 Beğlere Beğ hammâmı kurb-ı Galatasarây.
 Balyozlara Balyoz hammâmı, Galatasarây.
 Lazlara Fındıklı hammâmı.
 Ma'sûmlara Beşiktaş hammâmı.
 Sâhib-i hayrâtlara Hayreddîn Paşa.
 Ehl-i takvâya Yahyâ Efendi hammâmı.
 Fâhişelere Ortaköy hammâmı {binâ-yı Husrev Kethudâ, kâr-ı Mi'mâr Sinân}.
 Bî-namâzlara Kuruçeşme hammâmı.
 Hisârlı'ya Hisâr hammâmı.
 Dilencilere İstinye hammâmı.
 Re'islere Yeniköy hammâmı.
 Ehl-i işrete Tarabya hammâmı.
 Balıkçılara Büyükdere hammâmı.
 Âşık [u] ma'sûka Sarıyâr hammâmı.
 Biçârelere Kavak hammâmı.
 Papaslara Yoros kal'ası hammâmı.
 Kozbekçilere Beğkoz hammâmı.

Kuşbâzlara Akbaba Sultân hammâmı.
 Kanlılara Kanlıca hammâmı.
 Ehl-i teferrüce Anadolu Hisârı hammâmı.
 Hırsızlara Çengelköy hammâmı.
 Kuzkunlara Kuzkuncuk hammâmı.
 Yolculara Eski Vâlide {hammâmı} Üsküdar.
 Garîblere Orta Vâlide hammâmı.
 Köselere Kösem Vâlide hammâmı.
 Avcılara Arslan Ağa hammâmı.
 Kassâblara Kassâbbaşı hammâmı.
 Hacılara Hacı Paşa hammâmı.
 Mezârcılara Türbedâr hammâmı
 Bâğbânlara Kadıköy hammâmı. (I, 158-159)

Bu bölümde köken ayırt etmeksizin Türkçe +cı / +cu ekiyle türetilmiş 11, Arapça 4, İtalyanca 3, Türkçe 2, İtalyanca meslek adı + Türkçe başı sözcüğüyle oluşmuş 1, Farsça “yıkayan, yıkayıcı” anlamındaki -şûy ile 1 meslek adı tespit edilmiştir.

Temizlikle İlgili Meslek Adları bölümünde tespit ettiğimiz meslek adları şunlardır:

arayıcı: (T. *arğa-* > *ara-* + T. *-(y)ci*) “İmparatorluk döneminde İstanbul’un çöplerini toplayan ve bu çöplerdeki işe yarar maddeleri toplayıp satarak geçimini sağlayan esnaf takımı.” (ÖTS, 2007: I, 280) (1/254, 1/294)

arayıcıyân-ı zebbâlân: (T. *arğa-* > *ara-* + T. *-(y)ci* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *zebbâl* + Far. *-ân*) bkz. arayıcı (1/5)

banoğlu berberi: (Pol. *ban* “kral” (Dankoff, 2013: 70) / Hırv. *ban* “bey” / Rum. *banos* “İmparatorluk döneminde Macaristan, Yugoslavya ve çevresindeki topraklardaki küçük prenslere ve sancak beylerine verilen unvan.” (ÖTS, 2007: I, 459) + T. *oğ(u)l* + T. *-u* + İta. *barbiere* > *berber* + T. *-i*) Kralın oğlunun berberi. (1/47)

berber: (İta. *barbiere* > *berber*) “Saç, sakal kesmeyi, tıraş etmeyi meslek edinmiş olan kişi.” (ÖTS, 2007: I, 553) (1/8, 1/9, 1/186, 1/196, 1/314, 1/318, 1/323, 1/328, 1/329, 1/343)

berberân-ı piyâdegân: (İta. *barbiere* > *berber* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Far. *piyâde* + Far. *-(g)ân*) Gezici berberler; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunların dükkânları yoktur. (1/329)

berberbaşı: (İta. *barbiere* > *berber* + T. *baş* + T. *-i*) “Padişahın başını tıraş eden berber.” (Uzunçarşılı, 2014: 314) (1/329)

câme-şûyân: (Far. *câme* + Far. *-şûy* + Far. *-ân*) bkz. çamaşırcıyân (1/238, 1/329)

çamaşırcıyân: (Far. *câme* + Far. *-şûy* > *çamaşır* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Çamaşırcılar; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarında çamaşır yıkarlar. (1/329)

çöplük subaşı: (T. *çöp* + T. *-lük* + T. *sü* > *su* + T. *baş* + T. *-i* + T. *-si*) İşleri İstanbul sokaklarındaki çöpleri arayıp temizlemek olan arayıcılar esnafının âmiri durumunda olan kimse. (1/5, 1/212, 1/254)

dellâk: (Ar. *dellâk*) Tellak; Evliya Çelebi’nin açıklamasına göre bunlar ellerinde kese, bellerinde sabunlarla kese yaparlar. (1/52, 1/153, 1/206, 1/223, 1/234, 1/329)

esnâf-ı muzahrefât: (Ar. *esnâf* + Far. *-i* + Ar. *muzahrefât* > *muzahrefât*) Evliya Çelebi’nin bu esnaf ile kastettiği çöpçüler esnafı olmalıdır. (1/272)

hammâmcı: (Ar. *hammâm* + T. *-ci*) “Hamamcı; hamam işleten kimse.” (ÖTS, 2007: II, 1856) (1/9, 1/173, 1/329)

hammâmcıbaşı: (Ar. *hammâm* + T. *-ci* + T. *baş* + T. *-i*) Hamamcıbaşı; hamamcıların başı, âmiri. (1/330)

hammâmcılar yamakları: (Ar. *hammâm* + T. *-ci* + T. *-lar* + T. *ya-* + T. *ma-* + T. *-k* + T. *-ları*) Hamamcıların yardımcıları. (1/330)

lağımçı: (Ar. *lağam* > *lağım* + T. *-cı*) “Lağım açan, temizleyen veya onaran kimse.” (ÖTS, 2007: III, 2927) (1/336, 1/341)

lağımçı Ermeniler: (Ar. *lağam* > *lağım* + T. *-cı* + Öa. *Ermenî* + T. *-ler*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar lağım temizlerler. İstanbul bunlar sayesinde temiz olur. (1/340, 1/341)

lekeciyân: (Far. *leke* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân*) Lekeçiler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bir elbisede leke olursa bunlar bir ilaç yapıp o lekeyi kaybederler. (1/329)

miskî sâbûncu: (Ar. *miskî* + Ar. *sâbûn* + T. *-cu*) Misk kokulu sabuncu; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dükkânlarını çeşitli hoş kokulu sabunlarla süslerler. (1/7, 1/29)

nâtır: (Ar. *nâtır*) Kadınlar hamamında tellaklık yapan kadın. (1/329)

sâbûncular / sâbûnciyân: (Ar. *sâbûn* + T. *-cu* + T. *-lar* / Ar. *sâbûn* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar çeşitli yerlerden sabun getirip rengarenk sabun yaparlar. (1/299)

tâhir subaşı: (Ar. *tâhir* + T. *sü* > *su* + T. *baş* + T. *-ı*) Evliya Çelebi, çöplük subaşısına tâhir subaşı denildiğini de belirtir. bkz. çöplük subaşısı (1/254, 1/255, 1/358)

zebbâl: (Ar. *zebbâl*) Çöpçü. (1/254)

2.26. Büyü, Fal ve Astrolojiyle İlgili Meslek Adları

Seyahatnâme'nin birinci cildinde büyü, fal ve astrolojiyle ilgili 14 meslek adı yer almaktadır. Bu meslek adlarından adı en sık geçenler *müneccim* ve *müneccimbaşı*dır.

Bu bölümde Evliya Çelebi'nin tasvir falcısı hakkında vermiş olduğu bilgiler dikkat çekicidir. Evliya Çelebi'nin aktardığına göre İstanbul'da tek bir tasvir falcısı vardır. Adı Hoca Mehmet Çelebi'dir. Evliya Çelebi'ye göre bu kişi padişahların, pehlivanların, kalelerin, savaşların, gemilerin resimlerini sihirli kalemiyle çizer ve dükkânının yüzüne dizermiş. Dükkânına gelenlere ise bu resimlerden fal açıp şiirler okurmuş.

Büyü, Fal ve Astrolojiyle İlgili Meslek Adları bölümünde Arapça 11, köken ayırt etmeksizin Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiş 2 meslek adı vardır. 1 tane meslek adı ise Arapça meslek adı + Türkçe *başı* sözcüğüyle oluşmuştur.

Büyü, Fal ve Astrolojiyle İlgili Meslek Adları bölümünde incelenen meslek adları şunlardır:

ceffâr: (Ar. *ceffâr*) “Gaipten haber verdiği inanan cifr ile uğraşanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir.” (TDTs, 1993: I, 268) (1/131, 1/135)

ehl-i hey'et: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *hey'et*) “Gök bilimi ile uğraşanlar.” (ÖTS, 2007: II, 1386) (1/270)

fâlcıyân-ı musavver: (Ar. *fâl* + T. *-cı* + Far. *-(y)ân* + Far. *-i* + Ar. *musavver*) bkz. tasvîr fâlcısı (1/331)

kâhin: (Ar. *kâhin*) “Doğüstü yollardan gizli, bilinmeyen şeyleri, geleceği bilme iddiasında bulunan kimse.” (TS, 2011: 1267) (1/29)

kehhân: (Ar. *kehhân*) bkz. kâhin (1/17, 1/28)

mu'abbir: (Ar. *mu'abbir*) “Rüya tabir eden; rüya yorumcusu.” (ÖTS, 2007: III, 3263) (1/13, 1/206, 1/209)

müneccim: (Ar. *müneccim*) “Yıldızlara bakarak, yıldızların hareketlerine göre insanların başlarına geleceklerle ilgili sonuçlar çıkararak kişi; yıldız falına bakan kimse.” (ÖTS, 2007: III, 3375) (1/4, 1/5, 1/17, 1/135, 1/158, 1/219, 1/259)

müneccimbaşı: (Ar. *müneccim* + T. *baş* + T. *-i*) “İmparatorluk döneminde takvim işlerini düzenleyen en yetkili kimse, astronomi uzmanı; savaş günü, tahta çıkış, ordunun hareketi, sadrazam ataması gibi önemli olaylarda en uğurlu saati belirlemekle görevli kimse; falcı başı.” (ÖTS, 2007: III, 3375) (1/3, 1/54, 1/127, 1/136, 1/229, 1/259, 1/261)

remmâl: (Ar. *remmâl*) “Kum döken, fala bakan; falcı; remilci.” (ÖTS, 2007: IV, 3954) (1/5, 1/242, 1/259, 1/331)

sâhir: (Ar. *sâhir*) “Büyü yapan; büyücü.” (ÖTS, 2007: IV, 4021) (1/214)

sâhire: (Ar. *sâhire*) “Büyücü kadın.” (ÖTS, 2007: IV, 4021) (1/29)

sehere: (Ar. *sehere*) bkz. sâhire (1/214)

sehhâr: (Ar. *sehhâr*) “Kuvvetli büyücü; pek sihirbaz.” (ÖTS, 2007: IV, 4122) (1/29)

tasvîr fâlcısı: (Ar. *tasvîr* + Ar. *fâl* + T. *-cı* + T. *-sı*) Tasvirler yardımıyla falcılık yapan kimse. (1/331)

2.27. Madencilikle İlgili Meslek Adları

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde madencilikle ilgili 6 meslek adı tespit edilmiştir.

Bu bölümde tespit edilen 6 meslek adından 5'i kömür madeniyle ilgilidir. Evliya Çelebi, kömürcü esnafı ve bu esnafın sınıfları hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Kömürcülerden mihnet ehli diye bahsetmiştir. İstanbul'da 400 kömürcü dükkânı ve 800 kömürcü olduğunu belirtmiştir. Bu kömürcülerin *kömür gemicileri*, *kömür gezdiriciyân*, *kömür mahzencileri* ve *dağda kömür yakıcı* olmak üzere 4 sınıftan oluştuğunu yazmıştır. Kömür madeni dışında 1 meslek adı ise civa madeniyle ilgilidir. Evliya Çelebi, *esnâf-ı civacıyân* adını verdiği kısımda önce civa madenini anlatmıştır. Daha sonra ise kuyumcuların civayla işlerinin olduğunu, bu yüzden civacı esnafının kuyumcubaşıya yardımcı bir esnaf olduğunu aktarmıştır.

Madencilikle ilgili meslek adlarının tamamı köken ayırt etmeksizin Türkçe *+cı / +cu* ekiyle türetilmiştir.

Bu bölümde incelediğimiz meslek adları şunlardır:

civacı: (Far. *cîve* > *civa* + T. *-ci*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bu esnaf kuyumcubaşıya yamaktır. (1/313)

kömür gemicileri: (T. *köm-* “gömmek” + T. *-ür* + T. *kemi* > *gemi* + T. *-ci* + T. *-leri*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kara yüzlü Rum kefereleridir. (1/8, 1/306)

kömür gezdiriciyân: (T. *köm-* “gömmek” + T. *-ür* + T. *kez-* > T. *gez-* + T. *dir-* + T. *-ici* + Far. *-(y)ân*) Kömür gezdiricileri; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kömürcü esnafının bir bölümü olup çuval çuval kömürleri atlarına yükleyip kömür tartıp satarlar. (1/8, 1/306)

kömür mahzencileri: (T. *köm-* “gömmek” + T. *-ür* + Ar. *mahzen* + T. *-ci* + T. *-leri*) Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar kömürcü esnafının bir sınıfıdır. (1/8, 1/306)

kömür yakıcı: (T. *köm-* “gömmek” + T. *-ür* + T. *yâ-* + T. *k-* + T. *-ıcı*) bkz. kömürcüyân (1/8, 1/306)

kömürcüyân / kömürçiyân: (T. *köm-* “gömmek” + T. *-ür* + T. *-cü / -ci* + Far. *-(y)ân*) Kömürcüler; Evliya Çelebi'nin açıklamasına göre bunlar dağda kömür yakarlar. (1/8, 1/306)

2.28. Dilencilikle İlgili Meslek Adları

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde dilencilikle ilgili 4 meslek adı yer almaktadır.

Evliya Çelebi, eserinde dilencilerden *fukara cemâati* olarak bahsetmiştir. Sayılarının İstanbul'da 7000 olduğunu aktarmıştır. Ayrıca dilencilerin İstinye Hamamına gittikleri bilgisini vermiştir.

Bu bölümdeki meslek adlarından adı en sık geçen *dilencidir*. Dilencilik mesleği hem Türkçe hem Arapça meslek adıyla karşılanmıştır. Bunlar *dilenci* ve *sâyil* sözcükleridir. Dilencilikle ilgili tespit ettiğimiz meslek adlarından köken ayırt etmeksizin 2 tanesi Türkçe *+ci* ekiyle türetilmiştir. Bunların içinde isim tamlaması şeklinde 1 meslek adı tespit edilmiştir. Bunların dışında Arapça 2 meslek adı tespit edilmiştir.

Dilencilikle ilgili meslek adları şu şekilde sıralanabilir:

dilenci: (T. *til* + T. *e-* > *dile-* + T. *-n* + T. *-ci*) “Geçimini dilenerek sağlayan kimse.” (TS, 2011: 666) (1/5, 1/29, 1/159)

dilenci Arab: (T. *til* + T. *e-* > *dile-* + T. *-n* + T. *-ci* + Öa. Arab) Arap dilenci. (1/351)

sâyil: (Ar. *sâ'il* > *sâyil*) Dilenci. (1/173)

şeyh-i dilenciyan / dilenciler şeyhi: (Ar. *şeyh* + Far. *-i* + T. *til* + T. *e-* > *dile-* + T. *-n* + T. *-ci* + Far. *-(y)ân* / T. *til* + T. *e-* > *dile-* + T. *-n* + T. *-ci* + T. *-ler* + Ar. *şeyh* + T. *-i*) Dilenciler esnafının şeyhi, başkanı. (1/5, 1/260)

şeyhü'ş-şüyûh-ı sâ'ilân: (Ar. *şeyhü'şüyûh* + Far. *-ı* + Ar. *sâ'il* + Far. *-ân*) bkz. şeyh-i dilenciyan / dilenciler şeyhi (1/260)

2.29. Seyahatle İlgili Meslek Adları

Seyahatnâme'nin birinci cildinde seyahatle ilgili 3 meslek adı yer almaktadır. Seyahatle İlgili Meslek Adları bölümü, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde tespit ettiğimiz meslek adları içerisinde en az meslek adı barındıran bölümdür.

“Evliya Çelebi, seyahati hayat tarzı yapmış çok yönlü bir kişiliktir” (Çelik Şavk, 2011: 34). Eserinde kendisinden *seyyâh-ı âlem ve nedîm-i benî âdem* olarak bahsetmiştir. Onun için gezginlik bir tutkudur. Gezip gördüğü yerleri bazen nükteli bazen ise çarpıcı bilgilerle aktardığı Seyahatnâme şüphesiz ki edebiyatımızın en kıymetli eserlerindedir.

Seyahatle İlgili Meslek Adları bölümünde adı en sık geçen meslek adı *seyyâhdır*. Bu bölümdeki meslek adlarının tamamı Arapça kökenlidir.

Bu bölümde yer alan meslek adları şunlardır:

ehl-i teferrüc: (Ar. *ehl* + Far. *-i* + Ar. *teferrüc*) Gezinti ehli; gezen kimseler. (1/159, 1/202, 1/206, 1/222, 1/229, 1/265, 1/328)

seyyâh: (Ar. *seyyâh*) “Seyahat eden kimse; gezgin.” (ÖTS, 2007: IV, 4182) (1/11, 1/13, 1/36, 1/51, 1/63, 1/164, 1/235, 1/242, 1/248, 1/250, 1/304, 1/348)

Hind ü Sind ve Arab u Acem seyyâhânı: (Öa. *Hind* + Far. *ü* + Öa. *Sind* + Ar. *ve* + Öa. *Arab* + Far. *u* + Öa. *Acem* + Ar. *seyyâh* + Far. *-ân* + T. *-i*) Hint, Sind, Arap ve Acem gezginleri. (1/30)

Hind ve Yemen ve Habeş seyyâhânlar: (Öa. *Hind* + Ar. *ve* + Öa. *Yemen* + Ar. *ve* + *Habeş* + Ar. *seyyâh* + Far. *-ân* + T. *-lar*) Hint, Yemen ve Habeş gezginleri. (1/238)

seyyâhân-ı Hind ve Arab ve Acem ve Rûm: (Ar. *seyyâh* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Öa. *Hind* + Ar. *ve* + Öa. *Arab* + Ar. *ve* + Öa. *Acem* + Ar. *ve* + Öa. *Rûm*) Rum, Acem, Arap ve Hint gezginleri. (1/250)

seyyâhân-ı berr ü bihâr: (Ar. *seyyâh* + Far. *-ân* + Far. *-i* + Ar. *berr* + Far. *ü* + Ar. *bihâr*) Kara ve deniz gezginleri. (1/70)

3. SONUÇ

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildi taranarak 2139 meslek adı tespit edilmiştir. Bu sayıya meslek adlarından fonetik değişime uğramış olanlar dâhil değildir. 2139 meslek adı 29 başlıkta ele alınmıştır. Bu meslek adlarının her biri madde başı yapılarak meslek adları etimolojik, morfolojik ve semantik açıdan incelenmiştir. İncelenen her meslek adı Seyahatnâme'de geçtiği sayfa numaraları ile birlikte verilmiştir. Böylece her meslek adının metindeki sıklık derecesi belirlenmiştir.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde tespit ettiğimiz ve incelediğimiz meslek adlarından yola çıkılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Tespit edilen 2139 meslek adından 238'i müzik, eğlence ve gösteri hayatıyla, 225'i gıda ve beslenmeyle, 216'sı endüstri ve zanaatla, 190'ı güvenlikle, 146'sı giyim ve tekstille, 113'ü ticaretle, 108'i yöneticilik ve idari hizmetlerle, 90'ı dinle, 84'ü inşaat işleriyle, 83'ü saray hizmeti ve gündelik işlerle, 81'i hayvancılık ve ziraatla, 79'u denizcilikle, 64'ü maliyeye, 45'i esnaf, zanaatkâr ve bunların teşkilatlarıyla, 44'ü avcılıkla, 43'ü eğitim-öğretim hayatıyla, 41'i adaletle, 41'i yasal olmayan işlerle, 36'sı aktarıklıkla, 26'sı sağlıkla, 25'i sanat ve edebiyatla, 25'i ulaşım ve taşımacılıkla, 25'i yazışma ve evrak işleriyle, 22'si haberleşme ve iletişimle, 22'si temizlikle, 14'ü büyü, fal ve astrolojiyle, 6'sı madencilikle, 4'ü dilencilikle ve 3'ü de seyahatle ilgilidir.

2. 29 başlık içerisinde en çok meslek adı barındıran bölüm Müzik, Eğlence ve Gösteri Hayatıyla İlgili Meslek Adları bölümü (238) iken, en az meslek adı barındıran bölüm Seyahatle İlgili Meslek Adları bölümüdür (3). Seyahatnâme'nin birinci cildinde adı en sık geçen meslek adı ise *hândır*. Bu sözcüğün dışında *asker*, *esnâf*, *pâdişâh*, *sultân*, *ulemâ*, *yeniçeri* sözcükleri de sık kullanılan diğer meslek adlarıdır.

3. Tespit edilen meslek adlarının sayısına bakılarak 17. yüzyılda müzik, eğlence ve gösteri hayatının bir hayli zengin ve renkli olduğu görülmüştür. Evliya Çelebi, çeşitli alet, eşya ve hayvanlarla gösteri yapan birçok gösteri sanatçısından ve çok çeşitli müzik aletlerini çalmakta usta olan çalgıcılardan eserinde birçok kez bahsetmiştir. Bunun dışında gıda ve beslenmeyle ilgili meslek adlarının sayısına bakıldığında ise 17. yüzyılda İstanbul'da yiyecek içecek temininin, üretiminin ve tüketiminin yoğun olduğu sonucuna varılmıştır.

4. Meslek adlarının kullanımında Türkçe ile beraber 19 dilden örnekler vardır. Bunlar: Almanca, Arapça, Bulgarca, Ermenice, Farsça, Fransızca, Hırvatça, İbranice, İsveççe, İtalyanca, Latince, Macarca, Moğolca, Polonezce (Lehçe), Rumca, Rumence, Sırpça, Slavcadır. Bu durum meslek adlarının ve dönemin dilinin söz varlığının zenginliğini göstermektedir.

5. Seyahatnâme'nin birinci cildinde meslek adlarının türetilmesinde Türkçe +cı / +cu, -an / -en, +lı / +lu, +ak, -ak, +lık / +luk, +sız ekleri dışında Farsça -ger, -gî, -güzâr, -istân, -kâr, -perver, -vân, “dokuyan, dokuyucu” anlamındaki -bâf, “oynayan” anlamındaki -bâz, “tutan, sahip olan” anlamındaki -dâr, “koruyan, koruyucu” anlamındaki -bân, “vuran, vurucu” anlamındaki -zen, “çeken, çekici” anlamındaki -keş, “okuyan, okuyucu” anlamındaki -hân, “pişiren, pişirici” anlamındaki -pâz, “satan, satıcı” anlamındaki -fîrûş, “kazan, kazıcı” anlamındaki -ken, “diken, dikici” anlamındaki -dûz, “yıkayan, yıkayıcı” anlamındaki -şûy, “oturan” anlamındaki -nişîn, “tutan, tutucu” anlamındaki -gîr, “satma, satış” anlamındaki -fîrûht, “atan, atıcı” anlamındaki -endâz, “kesen, kesici” anlamındaki -bür, “bağlayan, takan” anlamındaki -bend, “gösteren, bildiren” anlamındaki -nümâ, “düzenleyen” anlamındaki -perdâz, “yiyen, yiyici” anlamındaki -hor, “sahip” anlamındaki -ver, “kazımak, yontmak” anlamındaki -tırâş, “döven, dövücü” anlamındaki -kûb, “atmak” anlamındaki -endâht, “karıştıran, çalıştıran” anlamındaki -şôr, “söyleyen” anlamındaki -gû ekleri de kullanılmıştır. Ayrıca Arapça nispet eki -î de meslek adı türetmede kullanılan eklerden biridir.

6. Köken ayırt etmeksizin Türkçe eklerle türetilmiş meslek adlarından 863'ü +cı / +cu ekiyle türetilmiştir. Bu ekten farklı olarak Türkçe -an / -en fiilden isim yapım ekiyle 13, +lı / +lu isimden isim yapım ekiyle 5, +ak, -ek yapım ekleriyle 4, +lık / +luk isimden isim yapım ekiyle 3, +sız isimden isim yapım ekiyle 2 meslek adı türetilmiştir. Tespit edilen 2139 meslek adının 890'ı Türkçe eklerle türetilmiştir.

7. Tespit edilen meslek adlarına bakıldığında herhangi bir sözcüğün veyahut meslek adının sonuna Türkçe *başı* sözcüğü getirilerek türetilenler de göze çarpmaktadır. *Berberbaşı, bâzârbaşı, bakkâlbaşı, hazînedârbaşı* gibi. Bu şekilde oluşmuş meslek adlarının sayısı 50'dir. Bunlardan 25'i Arapça, 23'ü Farsça, 2'si ise İtalyanca bir sözcüğe eklenerek türetilmiştir. Ayrıca meslek adının önüne Türkçe *baş* sözcüğünün eklenmesiyle oluşan 3 meslek adı da vardır. Bunlar *başkâtib, başdefterdâr* ve *başvezîrdir*.

8. Seyahatnâme'nin birinci cildindeki meslek adlarının türetilmesinde Farsça kökenli çeşitli eklerin kullanımı da dikkat çekicidir. Farsça eklerle veya ek biçimine girmiş sözcüklerle türetilen 210 meslek adı tespit edilmiştir. Bunlardan 56'sı *-bâz*, 34'ü *-dâr*, 18'i *-bân*, 14'ü *-kâr*, 12'si *-zen*, 11'i *-keş*, 10'u *-hân*, 6'sı *-ger*, 5'i *-fürûş*, 4'ü *-(pâz)*, 4'ü *-ken*, 3'ü *-dûz*, 3'ü *-şûy*, 3'ü *-nişîn*, 3'ü *-gî*, 3'ü *-gîr*, 2'si *-fürûht*, 2'si *-endâz*, 2'si *-büür*, 2'si *-bend*, 1'i *-vân*, 1'i *-nü mâ*, 1'i *-perdâz*, 1'i *-hor*, 1'i *-ver*, 1'i *-tırâş*, 1'i *-kûb*, 1'i *-endâht*, 1'i *-şôr*, 1'i *-gû*, 1'i *-perver*, 1'i *-güzâr*, 1'i de *-bâf* ekiyle türetilmiştir. Bu eklerin dışında Arapça nispet eki *-î* ile 13 meslek adı türetilmiştir.

9. Birinci ciltte sözcük şeklinde Arapça 596, Farsça 175, Türkçe 96, Moğolca 30, İtalyanca 26, Rumca 13, Sırpça 5, Latince 4, Ermenice 4, Polonezce (Lehçe) 2, Macarca 2, Hırvatça 2, Fransızca 2, İbranice 2, Slavca 2, Almanca 1, İsveççe 1, Sırpça-Hırvatça 1, Bulgarca 1, Rumence 1 meslek adı tespit edilmiştir. Bu meslek adlarından 32'si yer adıyla birlikte kullanılmıştır. 7'si ise herhangi bir özel adla birlikte kullanılmıştır. Bunların dışında 1 meslek adı ise yer adından türetilmiştir. Dankoff'a göre kral anlamındaki *ipol* sözcüğü *Kostantinopel* yer adından türemiştir (Dankoff, 2013: 132). 6 meslek adının ise kökeni tartışmalıdır. Bunlar; *zerrâh* (zırh kelimesinden Arapça kalıba göre Evliya Çelebi tarafından türetilmiş), *efârîka, kupar, köle, dızman* ve *sevegeldir*.

10. Evliya Çelebi, meslek adının sonuna Farsça çokluk eki *-ân*'ı çok sık getirmiştir: *Düzenciyan, kaynakciyan, mızrakciyan, çörekciyan* vb. Hatta kimi zaman bu çokluk ekinin üstüne Türkçe çokluk ekini getirmeyi de tercih etmiştir. Örneğin; *kilarciyanlar, tüccârânlar, kehhâlânlar, tüfengciyanlar*. Çelebi, bunlara ek olarak Arapça kalıplara göre uydurduğu meslek adlarını da kullanılır. Bu meslek adlarına Farsça *zirh*'tan *zerrâh* "zırh yapan", Arapça *hayl*'den *hayyâl* "atlı", Farsça *puş*'tan türettiği *mepşût* "edilgin eşcinsel" sözcükleri örnek gösterilebilir.

11. Aynı meslek adının farklı dillerden sözcüklerle karşılanması dil zenginliğini göstermektedir. Seyahatnâme'nin birinci cildinde de bu örnekler mevcuttur. Yöneticilik ve İdari Hizmetlerle İlgili Meslek Adları bölümünde *kral, çarna, ban, ipol*; İç Güvenlikle İlgili Meslek Adları bölümünde *bekçi, kolcu, dîdebân, nigezbân, pâsbân*; Maliyeye İlgili Meslek Adları bölümünde *bistiyar* ve *defterdâr*; Haberleşme ve İletişimle İlgili Meslek Adları bölümünde *peyk, sa'î, ulak, kâsîd* sözcükleri bu duruma örnek gösterilebilir. Bunların dışında Giyim ve Tekstille İlgili Meslek Adları bölümünde *çadırıcı, haymeci, hayyâm; sarıkçı, destarî; hayyât, terzi* sözcükleri ve Denizcilikle İlgili Meslek Adları bölümünde *keştibân, mellâh, gemici; gavnâs, dalgıç* sözcükleri diğer örneklerdendir.

12. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde meslek adlarının sayısının bu denli fazla olması ve kullanılan meslek adlarının çeşitliliği 17. yüzyılda İstanbul'da sosyal ve iktisadî hayatın hareketliliğini göstermektedir. Ayrıca tespit edilen 2139 meslek adının birçok dilden sözcüklerle karşılanması ve çeşitli eklerle türetilmesi 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin zenginliğinin bir kanıtıdır.

KAYNAKLAR

- AKALIN, Ş. H., 2011. Seyyâh-ı Âlem Evliya Çelebi, TDK Yay., Ankara, 96s.
- ALBAYRAK, A., 2011. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin Baskı Serüveni”, Evliya Çelebi Konuşmaları / Yazılar, Ed.: M. Sabri Koz, Yapı Kredi Yay., İstanbul, ss.14-38.
- ATALAR, M., 1995. “Emîr-i Hac”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 11, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, ss. 131-133.
- ATSIZ, N., 2011. Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nden Seçmeler, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 376s.
- BAŞER, A., 2011. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Nogaylar”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 11 (2), ss. 117-128.
- BAYSUN, C., 2001. “Evliya Çelebi”, İslam Ansiklopedisi, M.E.B. Devlet Kitapları, Eskişehir, ss. 400-412.
- BEYDİLLİ, K., 2010. “Uskoklar Hakkında İki Kitap”, Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 2010 (35), ss. 303-328.
- CANATAR, M., 2013. “Vekilharç”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 43, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, ss. 10-11.
- CLAUSON, S. G., 1972. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford University Press, Oxford.
- CUNBUR, M., 1984. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde Yer Adları”, Türk Yer Adları Sempozyumu, Ankara, ss. 201-217.
- ÇAĞBAYIR, Y., 2007. Ötüken Türkçe Sözlük, Ötüken Yay., İstanbul, 5c.
- ÇELİK ŞAVK, Ü., 2011. Sorularla Evliya Çelebi İnsanlık Tarihine Yön Veren 20 Kişiden Biri, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 60s.
- DAĞLI, Y., 1994. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nin 1. Cildindeki Yer ve Şahıs İsimleri İndeksi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DANKOFF, R., 2010. Seyyah-ı Âlem Evliyâ Çelebi’nin Dünyaya Bakışı, Çev.: Müfit Günay, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 250s.
- , 2013. Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü, Çev.: Semih Tezcan, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 297s.
- DANKOFF, R., KAHRAMAN, S. A., ve DAĞLI, Y., 2006. Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 1. Kitap, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu - Dizini, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 448s.
- DEVELİ, H., 1993. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- , 1995. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin Türkiye’de Yapılan Yayınlarına Bir Bakış”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 2 (527), ss.1239-1244.
- DEVELİOĞLU, F., 2008. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 1195s.
- DİKKAYA F., 2011. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesinde Simit ve Simitçiler”, Millî Folklor Dergisi, 23 (92), ss. 72-76.
- DİLÇİN, C., 2009. Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yay. Ankara, 495s.
- DUMAN, M., 1995. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DÜLGER, E., 2006. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’ndeki Büyü, Sihir ve Falın Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- EMECEN, F., 1996. “Fodula” Diyanet İslam Ansiklopedisi, 13, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, ss. 167-170.
- ERDEN, C., 2015. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde Türk Hamamları”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- ERDURAN, Z., 2006. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’ne Göre İstanbul’da Esnaf, Zanaat ve Ticaret”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- EREN, H., 1972. “Evliya Çelebi ve Anadolu Ağızları”, Bilimsel Bildiriler, TDK Yay., Ankara, ss. 113-119.
- , 1999. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 512s.
- EREN, M., 1960. Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin Birinci Cildinin Kaynakları Üzerinde Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınevi, İstanbul, 133s.
- EVLİYÂ ÇELEBİ, 2010. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 5. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 940s.
- , 2010. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 6. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1133s.
- , 2011. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 1. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman ve Y. Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 765s.
- , 2011. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 2. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman ve Y. Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 676s.
- , 2011. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 7. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 412s.
- , 2011. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 8. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1183s.
- , 2011. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 9. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 968s.
- , 2011. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 10. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 588s.
- , 2012. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 3. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman ve Y. Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 836s.
- , 2012. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 4. Kitap, Haz.: S. A. Kahraman ve Y. Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 956s.
- , 2013. Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, Haz.: S. A. Kahraman ve Y. Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 4760s.
- EYUBOĞLU, İ. Z., 1998. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yay., İstanbul, 866s.
- GABAIN, A. V., 2007. Eski Türkçenin Grameri, Çev.: Mehmet Akalın, TDK Yay., Ankara, 313s.
- GÖKTAŞ, E., 1999. “Evliya Çelebi Seyahatnâme’sindeki Mukallit, Mudhik, Kıssahan Ve Meddahlar”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 11, ss. 37-52.
- GÖKYAY, O. Ş. vd., 1996. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 10c.
- GÜL, E., 2014. “Babürname’de Geçen Askerî Terimler Üzerine”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 62 (1), ss. 27-103.
- GÜLENSOY, T., 2007. Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 2c.
- GÜLSEVİN, G., 2012. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde İki Dillilerin Türkçeleri Üzerine”, Turkish Studies, 7 (4), ss. 99-110.
- GÜNER, G., 2010. “Kıpçak Türkçesindeki Meslek Adları Üzerine İçerik ve Yapı Bakımından Bir Sınıflandırma Denemesi”, Turkish Studies, 5 (3), ss. 1416-1448.
- HORATA, O., 2002. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’ndeki Manzum Kısımlar”, Türkbilig, 3, ss. 34-44.
- İLGÜREL M., 1995. “Evliya Çelebi”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 11, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, ss. 529-533.
- İLHAN, M. M., 2008. “Osmanlı Su Yollarının Sevk ve İdaresi”, Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi, 27 (44), ss. 41-66.
- İPŞİRLİ, M., 1991. “Arpa Emini”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 3, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, ss. 392.
- KAHRAMAN, S. A., 2013. Evliya Çelebi ile Devr-i Âlem, TDK Yay., Ankara, 251s.

- KARTAL, A., 2016. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Geçen Yiyecek Adları Üzerine Bir Dil İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- KIRPIK, G., 2013. “Osmanlı’da Hamallık Mesleği ve İlgili Arşiv Belgeleri”, Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 2 (3), ss. 220-233.
- KOÇU, R. E., 2016. Tarihte İstanbul Esnafı, Doğan Kitap, İstanbul, 256s.
- KURUCU, İ., 2013. “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Anlatıcılar ve Anlatıcı Olarak Evliya Çelebi”, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- KÜTÜKOĞLU, M. S., 1994. “Defterdar” Diyanet İslam Ansiklopedisi, 9, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, ss. 94-96.
- MANTRAN, R., 1990. 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul Kurumsal, İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2c.
- MERÇİL, E., 2000. Türkiye Selçuklularında Meslekler, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 233s.
- ÖZ, S., 2007. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’ne Göre Anadolu’da Yer Adları”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- ÖZCAN, A., 1992. “Bostancı”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 6, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, ss. 308-309.
- , 2001. “İstanbul Ağası”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 23, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, ss. 302-303.
- PAÇACIOĞLU, B., 2006. VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 7726s.
- PAKALIN, M. Z., 1993. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yay., İstanbul, 3c.
- PEKER, S. D., 2015. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Hayvanlarla İlgili Söz Varlığı”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SAĞBAŞ, M., 2014. “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Müzik Kültürü”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- SALAN, E., 2013. “Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nin Biçim Bilgisi Özellikleri”, Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- SAMİ, Ş., 2015. Kamus-ı Türki, Aydın Yay., İstanbul, 1626s.
- ŞEN, S., 2007. “Orhon, Uygur ve Karahanlı Metinlerindeki Meslekler Bağlamında Eski Türk Kültürü”, Doktora Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- TDK (Türk Dil Kurumu), 1996. Tarama Sözlüğü, I-VIII, Ankara.
- , 2011. Türkçe Sözlük, Ankara, 2523s.
- TEKCAN, M., 2005. “Evliya Çelebi’nin Seyahatnâmesinde Diller ve Türk Lehçeleri”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 11 (27), Erzurum, ss. 67-75.
- TULUM, M., 2011. 17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı, TDK Yay., Ankara, 1960s.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., 1984. Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 632s.
- , 2014. Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 635s.
- YERASIMOS, M., 2011. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde Yemek Kültürü Yorumlar ve Sistemantik Dizin, Kitap Yayınevi, İstanbul, 352s.
- , 2017. “Seyahatname’de Yemek Kültürünün Sayısal Profili”, Doğumunun 400. Yılı Dolayısıyla Uluslararası Evliya Çelebi ve Seyahatname’si Toplantısı Bildirileri, TDK Yay., Ankara, ss. 263-273.
- ZÜLFİKAR, H., 2007. “Meslek Adları ve -Cı Ekinin Türkçedeki İşlevleri”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 2007 (1), ss. 173-218.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Murat ÖZGAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara / 18.04.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, TDE ABD, 2015-2018.
Bildiği Yabancı Diller :İngilizce (YDS 81.25)
Bilimsel Faaliyetleri :Gedik S., Özgan, M., *Sünbül-zâde Vehbî'nin Lutfiyye-i Vehbî adlı Eserinde Söz Varlığı*, Uluslararası Sultânu'ş Şuarâ Sünbülzâde Vehbi Efendi Sempozyumu, 22 Eylül 2017, Kahramanmaraş.

Gedik S., Özgan, M., *Göç Olgusunun Dil İlişkilerine Etkisi: Kahramanmaraş'ta Arapça Tabelalar*, 1. Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi, 12-13-14 Ekim 2017, Kahramanmaraş.

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :KSÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Araştırma Görevlisi, 2016-2018, Kahramanmaraş.

KSÜ, TÖMER, Yabancılar Türkçe Öğretimi Okutmanı 2016-2017, Kahramanmaraş. (Görevlendirme)

Kemal Öztürk Anadolu Lisesi, MEB, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, 2018-..., Eleşkirt / Ağrı

İletişim

E-Posta Adresi : muratozgan07@gmail.com
Tel. : 0507 597 16 81

EKLER

Tablo 1: Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin Birinci Cildindeki Meslek Adlarının Başlıklara Göre Dağılımı

Müzik, Eğlence ve Gösteri Hayatıyla İlgili Meslek Adları: 238
Gıda ve Beslenmeyle İlgili Meslek Adları: 225
Endüstri ve Zanaatla İlgili Meslek Adları: 216
Güvenlikle İlgili Meslek Adları: 190
Giyim ve Tekstille İlgili Meslek Adları: 146
Ticaretle İlgili Meslek Adları: 113
Yöneticilik ve İdari Hizmetlerle İlgili Meslek Adları: 108
Dinle İlgili Meslek Adları: 90
İnşaat İşleriyle İlgili Meslek Adları: 84
Saray Hizmeti ve Gündelik İşlerle İlgili Meslek Adları: 83
Hayvancılık ve Ziraatla İlgili Meslek Adları: 81
Denizcilikle İlgili Meslek Adları: 79
Maliyeyle İlgili Meslek Adları: 64
Esnaf, Zanaatkâr ve Bunların Teşkilatlarıyla İlgili Meslek Adları: 45
Avcılıkla İlgili Meslek Adları: 44
Eğitim-Öğretim Hayatıyla İlgili Meslek Adları: 43
Adaletle İlgili Meslek Adları: 41
Yasal Olmayan İşlerle İlgili Meslek Adları: 41
Aktarlıkla İlgili Meslek Adları: 36
Sağlıkla İlgili Meslek Adları: 26
Sanat ve Edebiyatla İlgili Meslek Adları: 25
Ulaşım ve Taşımacılıkla İlgili Meslek Adları: 25
Yazışma ve Evrak İşleriyle İlgili Meslek Adları: 25
Haberleşme ve İletişimle İlgili Meslek Adları: 22
Temizlikle İlgili Meslek Adları: 22
Büyü, Fal ve Astrolojiyle İlgili Meslek Adları: 14
Madencilikle İlgili Meslek Adları: 6
Dilencilikle İlgili Meslek Adları: 4
Seyahatle İlgili Meslek Adları: 3

Tablo 2: Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin Birinci Cildinde Sözcük Şeklindeki Meslek Adlarının Dillere Göre Dağılımı

Arapça: 596
Farsça: 175
Türkçe: 96
Moğolca: 30
İtalyanca: 26
Rumca: 13
Sırpça: 5
Ermenice: 4
Latince: 4
Fransızca: 2
Hırvatça: 2
İbranice: 2
Lehçe: 2
Macarca: 2
Slavca: 2
Almanca: 1
Bulgarca: 1
İsveççe: 1
Rumence: 1
Sırpça-Hırvatça: 1